PT/3/2001/ea

"Pax quaerenda est"

ᲔᲠᲗᲘ ᲐᲒᲔᲜᲢᲝᲑᲘᲡᲐ
PEACE TIMES

ჩვენი მღელვარების ზამთარი • The Winter of Our Discontent

ICCN

დრო მშვიდობისა №3, 2001

PT/3/2001/ea

Hands off Free Media!
There is No Alternative to Reconciliation and Nonviolent Settlement of the Abkhazia Problem
სამოქალაქო დიალოგის“ საინიციატივო ჯგუფის მიმართვა საქართველოს მოსახლეობასა და საქართველოს ხელისუფლებას
დიონიჯი სანდოლი და პარადიგმატული გარდატეხა ჩვენში
დენის სანდოლე / პარადიგმები, თეორიები და მეტაფორები კონფლიქტის მოგვარებაში: შეთანხმება თუ დაბნეულობა?
შოთა ნადირაშვილი / საქართველოს თავისუფალ ქვეყნად ჩამოყალიბების პრობლემები
ნინო წიკლაური / სქესთა კონფლიქტი და ოჯახი
გაგა ნიჟარაძე / ძველი ბიჭები
Ho-Won Jeong - Redefining Third Party Roles in Peace Building
ჰო უან ჟონგი / მშვიდობის მშენებლობის პროცესში მესამე მხარის როლის ახლებური განსაზღვრა
Ho-Won Jeong / Feminist Understandings of Violence
Dena L .Hawes / Artists of Color: De-Constructing Racism, Multiculturalism and Identity Politics
დინა ჰოუზი / ფერადკანიანი ხელოვანი: რასიზმის, მულტიკულტურიზმის და იდენტურობის პოლიტიკის დეკონსტრუქცია
Johan Galtung / September 11 2001: Diagnisis, prognosis, Therapy
დალაი ლამა / სულიერების განზომილებანი
George Margvelashvili / Next comes Democracy: of this the origin and nature have still to be considered by us
ლიკა კვიწინაშვილი / ძალადობა თბილისის ქუჩებში
ჩემი მშვენიერი ლედი - რიან აისლერი
რიან აისლერი / თასი და მახვილი
დალი ბერეკაშვილი / ერთი ცნების გარკვევისათვის

შალვა კედია / მე მიყვარს ელაიზა დულიტი ან ორი სიტყვა კლასობრივი შოვინიზმის შესახებ
გიო მგელაძე / ბლუზი ომის მერე
მაგდა ჩინიჯიშვილი / წარწერა კედელზე
უშანგი ხასხასაშვილი / მუდმივი კატეგორიები დამთავრდა: ხელოვნების ახლებური განსაზღვრა
Ushangi Has-hasashvili / Forever is all over: the perpetual re-definition of art
Tamuna / Flowers
დათო მაღრაძე / სამსხვერპლო ცხენი
Revaz Tabukashvili Jr. / The girl, Who looks like you
ირაკლი კაკაბაძე / სიყვარულის დოქტრინა

Hands off Free Media!

Statement of International Center on Conflict and Negotiation on the recent events in Georgia
(published in the Georgian press and spread via Internet)

October 30, 2001 the state security raids on the office of the independent Georgian TV company Rustavi 2 and the following waves of public protest have attracted wide attention.

Politicians and representatives of different social groups have demonstrated a kind of unanimity that has not been observed for a long while; the happening has been appraised as an unintelligent attempt of the government, which totally lost credit of the public confidence, to underpin its power while in fact attacking free mass media, abusing existing remnants of democracy and overall apparently violating legal norms.

No intelligent citizen, being an adherent of the future of Georgia, can ignore such an assessment. The acts of protest might be emotionally over-charged which is understandable. But it would be erroneous to claim and blame the demonstrators in sponsoring destabilization, where the power agencies themselves push the society towards destabilization.

It is still not clear what exactly happened on 30 October, who backed those events and whose interests did they serve. Though whatever the end results, undoubtedly the happening was a logical consequence of President Shevardnadze's internal politics.

President Shevardnadze, whatever are praises for his political talents, still is the descendant of the old Nomenklatura system and his understanding of state building hardly desists from old Soviet stereotypes. His political course brought about the short-lived stabilization during 1995-1998, but afterwards the situation turned worse year by year. The reasons for Shevardnadze's failure in this regard have to be sought in the inherent tribulations of the Soviet-type management that he still pursues.

We will avoid the discussions on overwhelming corruption and economic short fallings that turned into indispensable components of this system but emphasize only a single factor, that is directly related to 30 October events. As a matter of fact, security, police and other power structures moved beyond the spheres of social control and placed themselves above the rule of law. Apart from establishing a policing regime in the country, such a practice also helps the rapid

degradation and degeneration of ruling structures themselves. The employees of the privileged agencies loose the sense of reality, imagine themselves as unrestrained proprietors and rulers of the country and pursue respectively the actions that are closer to feeblemindedness than to anything else.

One of the major reasons of Soviet collapse was a tendency of intellectually degrading ruling elites coming to power one after another. This, in turn, could be explained by the syndrome of uncontrollability, struggle for privileges and deliberate ejection of progressive minds from recruitment well established in Soviet practice. As we are getting convinced, such a process is unfolding in its classical mode in modern Georgia. Moreover, the process here has been developed much speedier than in the former USSR.

There is an urgent need for rapid response to the challenge. We do not intend to start out campaign for radical measures or call for coup d'etat since we realize the possibility of destructive impact and outcomes of 'revolutionary' ways and consider that we still have something to loose if such undertakings take place. However, we also realize that the action-oriented anti-corruption policy and structural reforms in security and law-enforcement agencies are to be launched immediately, although people have lost hope for such changes long ago. In other case, the president and the government have to resign and preliminary presidential and parliamentary elections have to be held.

There is No Alternative to Reconciliation and Nonviolent Settlement of the Abkhazia Problem

Statement of the International Center on Conflict and Negotiation on the Latest Developments in Abkhazia and Their Possible Consequences (spread via Internet)

Throughout last years the situation in Abkhazia was periodically deteriorating that resulted into numerous casualties among local peaceful population as well as peacekeepers and international observers. Such a turnout makes all efforts to drive the process of peaceful settlement out of the deadlock virtually unfeasible.
The recent outbreak of violence and continuous bloodshed in the region unfolding up to now is of highly destructive potential within the context of the chain of regional conflicts in the Caucasus. These developments are hardly coincidental with wider international events following the terrorist attacks on the United States. Quite naturally there are number of questions that arise: 1) Is this process really spontaneous, uncontrollable and unpredictable, as being presented? Or we deal with well planned provocation aiming to make the Abkhazia issue irresolvable? 2) Who are the actors, and what are means and interests standing behind the escalation of tension in Abkhazia? 3) If the process develops in the same direction as for now, what would be its consequences for Russia-Georgia bilateral relations and the stability in the region overall?

The general background for the latest developments in Abkhazia is certainly unfavorable for peaceful negotiations. More specifically, the prevalence of inflexible, rigid positions of principal negotiators on all sides of the process, unwillingness or inability to utilize existing opportunities for discovering common points of interests, rapprochement of positions and, finally, the accomplishment of the mutually acceptable agreement serves as one of the major reasons hampering the peace process. Another factor is adversity of public approaches in Georgian and Abkhazian societies defined by the very strong "image of the enemy" in people's consciousness. Severe social-economic conditions of people exiled from Abkhazia during the wartime

(overwhelmingly ethnic Georgians) makes their psychological status even more vulnerable and turns them into a social group much easier to manipulate. All these only promote further destabilization and aggravation of the situation. Also, inconsistency of Russia's role and policy as a mediator in the process of negotiations and insufficiency of endeavors of international organizations determines the course of such developments.

The following conclusions could be drawn from the analysis of current situation (as of mid-October, 2001):

· The Georgian guerilla groupings (mainly comprising of the displaced persons from Abkhazia) and North-Caucasian paramilitary units participate in current armed clashes on the territory of Abkhazia. Great part of the Georgian public morally supports guerilla activities but cautiously refers to the involvement of the Chechen combatants. The official Tbilisi claims, there is lack of information in regard to these issues (especially, the involvement of North-Caucasian mercenaries in military operations) but increasingly demonstrates its verbal support for the guerilla activities. Only a few non-governmental organizations in Georgia have criticized Georgian power structures for their stated or latent support for the escalation of guerilla actions, and claimed for the immediate termination of bloodshed.

· The modalities of current process remind in many terms the events of May, 1998 in Gali region on the territory of Abkhazia. The latter brought about new casualties, a new mass exodus of Georgian returnees from Gali, burned villages and housing, stalemated process of negotiations and stronger enmity between the sides to the conflict. The analysis of May, 1998 events led to the logical assumption that the happening was a clear provocation triggered by the forces countering peaceful ways of settlement. Yet those events have not yielded an adequate assessment, notably also not from the side of international organizations involved. It should be noted that present public opinion in Georgia over the ongoing process in Abkhazia is hardly as balanced and moderate as it was in May, 1998 aftermath. By that time, the attitude dominating in public assessments deemed armed clashes and further provocations totally unacceptable stating that Georgian government should not support such menacing undertakings.

· There is a large and quite influential group of people in Georgia being critical about the prospects of peaceful solution to Abkhazia conflict. They consider military way to be the only feasible option left in order to ensure the restoration of Georgian jurisdiction over territory of Abkhazia. The so called "Abkhazia Government in Exile" residing in Tbilisi and being empowered by high authorities represents the political center of this platform. Real magnitude of such an approach in Georgian society in not precisely 'measured'. As a matter of fact, at critical points people and groups advocating a military scenario tend to be in the center of public and mass media attention, as well as dominate wide political circles of Georgia that helps them create false impression on the public support for their position, as if being shared by the whole Georgian society. In such cases, we observe certain leftovers of the totalitarian mentality, weakness and disarray of the state authority, mass frustration of the IDPs, and, quite often, the failure to realize and acknowledge that military or any other forcible solution to the problem is principally implausible and impossible.

· There is a 'double standard' pursued by Georgian officials when, on the one hand, stating their compliance to the UN Security Council resolutions, whereas, on the other hand, many of the same high-rank officials openly speak about their support for escalation of guerilla activities in Abkhazia, and meanwhile bypassing the issue of Chechen militia involvement. There are rumors that Russia might 'hand back' Abkhazia in exchange for Georgia shutting down Pankisi corridor for Chechens. For their part, almost all political forces in Georgia try to use present disposition

of circumstances in the political struggle prior to pending elections maximally in favor of their own political campaigns.

· Traditionally rigid position of the Abkhaz authorities and sources of propaganda controlled by them tend to view the entire peace process merely as a mechanism reinforcing de facto separation of Abkhazia from Georgia proper, and not as a platform for reconciliation and mutually acceptable settlement. Such an approach of the Abkhaz side indeed invokes skepticism and pessimism of Georgian public regarding the perspectives of peaceful regulation of Abkhazia issue and underpins positions of radicals and the 'war party'.

· Certain military-political circles in Russia deliberately encourage further partition of Abkhazia from Georgia proper conforming their purpose to dismantle the Caucasus region in a manner that would ensure the maintenance of Russian military presence there. It is hard to exclude the possibility of the same forces taking part and sponsoring provocations in Kodori Gorge and the rest of Abkhazia territory.

· Georgian society and mass media became lately more supportive to guerilla activities. Adherence of such position derives from past experience, namely, inefficacy of negotiation process, absence of tangible progress in 'defreezing' the conflict, failure of long debated repatriation of refugee and IDPs, etc. unfolding, in turn, against the background of deep political crisis in Georgia, ("in given conditions none may start allegations against the other, since everybody fights via means available"). In addition, the moral intricacy of the situation accentuated lately the unanimity of public opinion around the ultimate demand for Russian (nominally CIS) peacekeepers' withdrawal from the conflict zone, while distracting attention from other more delicate questions still to be answered. The request for the withdrawal could be viewed from another angle: the question here is to ensure that virtual "Georgia-Abkhazia border guards" who have discredited themselves as peacekeepers leave the territory, might open an opportunity for Tbilisi to regulate bilateral relations with Sukhumi without an intermediary. But how is this option compatible with risky manifestations of Georgian officials' support to guerilla activities? Could we speak about any direct bilateral negotiations at all under given circumstances?
The stance of ICCN is that the Georgian government has to enact all measures at hand to immediately terminate armed confrontation in Abkhazia, clearly and strictly address such a course of developments as unacceptable, especially criticize any further encouragement or support of the war, denounce provocation, which turned already into death tool of many and now endangers last hopes for peaceful settlement to disappear. We call Georgian, Abkhazian and Russian politicians for mobilizing their efforts to reach rapidly an adequate agreement. We consider it a necessity to urgently organize an international conference on Abkhazia under the aegis of international organizations and adopt respective document on non-resumption of hostilities by the sides to the conflict.

საზოგადოებრივი გაერთიანება „სამოქალაქო დიალოგის"

საინიციატივო ჯგუფის

მიმართვა

საქართველოს მოსახლეობასა და საქართველოს ხელისუფლებას

ჩვენ, საზოგადოებრივი გაერთიანება "სამოქალაქო დიალოგისათვის" საინიციატივო ჯგუფის წევრებს, არ შეგვიძლია არ ავიმაღლოთ ხმა მაშინ, როდესაც საქართველო დაღუპვის პირას დგას. ამის ნათელი დადასტურებაა ახლახანს აფხაზეთში ფართომასშტაბიანი ომის პროვოცირების მცდელობა, ყოველგვარ ავანტიურებზე წამსვლელი პოლიტიკური და სახელისუფლებო ჯგუფების საყოველთაოდ გაბატონებული კორუფცია, ძალოვანი სტრუქტურების ყოვლად უზნეო აღვირახსნილობა საკუთარ მოსახლეობასთან ურთიერთობაში და ქვეყნის პირველი პირის გასაოცარი უმოქმედობა კატასტროფის წინაშე მყოფი ქვეყნისათვის ასეთ საშინელ პერიოდში.

ჩვენს მიერ ჩატარებული კვლევისა და ანალიზის შედეგად ირკვევა, რომ ყველაფერი ეს ჯაჭვია იმ საერთო გეგმაში, რომელიც მიზნად ისახავს საქართველოს სახელმწიფოებრიობის იმდენად დასუსტებას, რომ ქვეყანამ საბოლოოდ დაკარგოს დამოუკიდებლობა. ამისათვის მთავარი გასათამაშებელი კარტი ისევ და ისევ აფხაზეთის საკითხი ხდება. ჩვენ კარგად გვახსოვს, თუ რა როლი ითამაშა აფხაზეთის საკითხმა საქართველოს ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის დასაწყისში საქართველოს დამოუკიდებლობის დროშის ქვეშ ერის გაერთიანებისათვის რუსეთის იმპერიისაგან, სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის მოსა-პოვებლად. 2001 წელს აფხაზეთის თემა გამოიყენება იმისათვის, რომ საქართველომ დაკარგოს ასე ძნელად მოპოვებული დამოუკიდებლობა და ისევ გადაიქცეს ნომენკლატურული ფეოდალიზმის ანკლავად. ამას ხელს უწყობენ პირველ რიგში საქართველოში არსებული რეაქციული წრეები, რომელთათვისაც არაფერს ნიშნავს სახელმწიფოებრივი ინტერესი. ბოლო დროს აშკარად გამოიკვეთა დესტაბილიზაციის მოსურნე ერთი შეხედვით სრულიად განსხვავებული ძალების გაერთიანება და ინტერესთა თანხვედრა.

აფხაზეთის კონფლიქტის სამხედრო გზით გადაწყვეტის ყოველგვარი მცდელობა სინამდვილეში აძლიერებს რუსეთის ფაქტორს საქართველოში და მთლიანად კავკასიაში. ჩვენი აზრით, არ არის შემთხვევითი, რომ საქართველოში გარკვეული პოლიტიკური ძალები ხელს უწყობენ ამ სახიფათო პროცესს.

ჩვენ ვსვამთ რამდენიმე მეტად მტკივნეულ კითხვას:

1. ვინ დააფინანსა ჩეჩენთა შეიარაღებული რაზმების გადაყვანა აფხაზეთის ტერიტორიაზე?

2. როგორია ძალოვან სტრუქტურათა როლი ამ ავანტიურაში?

3. ვინ ახდენს საქართველოს მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების მონოპოლიზაციას? ვინ ყიდულობს საკომუნიკაციო სივრცეს საქართველოში?

4. რატომ არ არის გამჭვირვალე სხვადასხვა ცნობილ ოლიგარქთა მოღვაწეობა და მათი შესაძლო როლი სამხედრო და სხვა სახის ავანტიურებში?

5. რატომ არ უწყობს ხელს საქართველოს ხელისუფლება სახალხო დიპლომატიის წარმოებას ქართველებსა და აფხაზებს შორის, რისთვისაც დიდი თანხები იყო მიღებული?

6. ვის ინტერესებშია ქართველი ერის კეთილმეზობლური ურთიერთობის გაფუჭება ჩრდილოკავკასიელებთან?

7. რატომ არ ხდება იმ შედეგების გათვლა და პროგნოზირება, რაც მოჰყვება საომარი მოქმედებების სპონტანურ ესკალაციას?

8. რატომ სწირავს საქართველოს ხელისუფლება დევნილებსა და აფხაზეთის მოსახლეობას და რატომ არ დგამს ქმედით ნაბიჯებს ამ პრობლემის მშვიდობიანად მოგვარებისათვის?

ჩვენ ველით პასუხებს ამ კითხვებზე. წინააღმდეგ შემთხვევაში მივმართავთ პროტესტის მწვავე ფორმებს.

სამოქალაქო დიალოგის საინიციატივო ჯგუფის სახელით:

გიორგი ხუციშვილი
ზვიად ბოკუჩავა
ირაკლი კაკაბაძე
გივი გიგაური

(გამოქვეყნდა საქართველოს პრესაში და გავრცელდა ინტერნეტით)

დიონიჯი სანდოლი და პარადიგმატული გარდატეხა ჩვენში

დოქტორი დენის ჯეი დი სანდოლე, ანუ იტალიურად რომ ვთქვათ, დიონიჯი სანდოლი, ძალიან კარგად ნაცნობი სახე-ლია კონფლიქტოლოგიისა და სოციალურ მეცნიერებათა სამყაროში. ქრისტოფერ მიტჩელთან და მაიქლ ბენქსთან ერთად იგი იყო იმ მეცნიერთა ჯგუფის წევრი, რომელმაც მუშაობა დაიწყო ჯონ ბარტონის ხელმძღვანელობით და დაამუშავა "ძირეულ ადამიანურ მოთხოვნილებათა" თეორიული და პრაქტიკული საფუძვლები. 1960-იან წლებში ბიჰევიერისტულ ფსიქოლოგიაზე, განმათავისუფლებელ პოლიტიკურ მეცნიერებაზე და პროგრესულ საერთაშორისო სამართალზე დაყრდნობილი მათი მოძღვრება აგებს ნამდვილი მშვიდობის წინაპირობას, რომელიც ეყრდნობა სამართლიან ადამიანურ ურთიერთობებს. "არ არსებობს მშვიდობა სამართლის გარეშე!" – ეს სიტყვები ხშირად ისმოდა სამოქალაქო უფლებების დაცვის მოძრაობის მიმდინარეობისას. დენის სანდოლე და მისი კოლეგები ყოველთვის ამ ფილოსოფიის ერთგულნი იყვნენ.

დოქტორმა სანდოლემ განათლება ამერიკისა და ინგლისის საუკეთესო საგანმანათლებლო დაწესებულებებში მიიღო. ლონდონის უნივერსიტეტში იყო დოქტორი ბარტონის სტუდენტი ისევ და ისევ ქრისტოფერ მიტჩელთან ერთად. სწორედ აქ ეყრება საფუძველი 60-იანი წლების შუაგულში ძირეული ადამიანური მოთხოვნილებების თეორიასა და კონფლიქტების მოგვარების ფასილიტატორულ პრაქტიკას. 1982 წელს ჯორჯ მეისონის უნივერსიტეტში (აშშ) იხსნება მსოფლიოში პირველი კონფლიქტების ანალიზისა და მოგვარების ცენტრი ბრიან ვეჯის ხელმძღვანელობით და დენის სანდოლეც ერთ-ერთი პირველია, ვინც

კონფლიქტოლოგიის სწავლება დაიწყო მაგისტრატურაში და 1987 წლიდან დოქტორანტურაში. დენის სანდოლე იყო აგრეთვე ის ადამიანი, რომელმაც შექმნა მსოფლიოში უძლიერესი კონფლიქტოლოგიური სკოლა ჯორჯ მეისონის უნივერსიტეტში, მოიზიდა რა სოციალური მეცნიერების ისეთი გრანდები, როგორებიც არიან ჯონ ბარტონი, ქრისტოფერ მიტჩელი, მერი კლარკი, იოჰან გალტუნგი, რაჯმოჰან განდი, მიშელ ლე ბარონი, სენდი შელდელინი, რიჩარდ რუბინშტაინი, ჰო უან ჟონგი და სხვები.

დოქტორი სანდოლე გამოირჩევა თავისი მეცნიერული მიდგომით და ის მკვეთრ აქცენტს აკეთებს გონისმიერ საწყისზე. აგრეთვე იგი საკუთარ თავს თვლის შეგნებულ ჰუმანისტად, რომელიც ჟან ჟაკ რუსოსა და ვოლტერის გზის გამგრძელებელია. ის იყო პირველი, რომელმაც წამოაყენა პარადიგმატული გარდატეხის იდეა სოციალურ მეცნიერებაში. თომას კუნის ნაშრომის "მეცნიერული რევოლუციების სტრუქტურაზე" დაყრდნობით მან გააკეთა მეტად მნიშვნელოვანი ნახტომი პოლიტიკურ აზროვნებაში. რატომ უნდა იყოს ძალადობაზე დაყრდნობილი "რეალპოლიტიკა" - ერთადერთი სააზროვნო კატეგორია. სანდოლე იწყებს ალტერნატივის ძიებას, თანაც ისეთი ჰუმანისტური ალტერნატივისა, რომელიც ძალადობას აუცილებლად არ მიიჩნევს. 1993 წელს ის აქვეყნებს თავის ცნობილ წერილს, რომლის ქართულ თარგმანსაც გთავაზობთ ჩვენს ჟურნალში.
იმედი გვაქვს, საქართველოში შესაძლებელი იქნება ახალი პარადიგმის გამოძებნა, რომლის თანახმადაც ჩვენ არა გვაქვს მოსჯილი ერთმანეთის ჭამა და დომინაცია.

აგრეთვე, იმედი გვაქვს, დენის სანდოლეს ნააზრევი სასარგებლო იქნება მომავალი სახელმწიფო მოღვაწეებისათვის და მშვიდობის მოსურნე ადამიანებისათვის.

პარადიგმები, თეორიები და მეტაფორები კონფლიქტსა და კონფლიქტის მოგვარებაში: შეთანხმება თუ დაბნეულობა?

დენის სანდოლე

შესავალი

ნებისმიერი მცდელობა, კონფლიქტების წარმოშობის რეგიონები რუკაზე იქნას აღნიშნული, ინტელექტუალურ ვარჯიშზე მეტია, რადგან კონფლიქტის მონაწილე მხარეები განაგრძობენ ძალადობას. ისინი არ ცდილობენ დაეხმარონ კონფლიქტის მოგვარებით დაინტერესებულ მხარეებს კონფლიქტების მოგვარების გზების ძიებაში.

ისმის კითხვა: შეგვიძლია თუ არა ჩვენ, კონფლიქტების ანალიტიკოსებს, კონფლიქტების მოგვარების თეორეტიკოსებსა და პრაქტიკოსებს, მშვიდობის მკვლევარებსა და ,,სხვა დაინტერესებულ პირებს", რაიმეს თქმა ძალადობრივი კონფლიქტური სიტუაციების შესახებ? შეგვიძლია თუ არა, კონფლიქტში მონაწილე მხარეებს კონფლიქტის მოგვარების მისაღები გზები შევთავაზოთ?
ტომას კუნმა გააკრიტიკა კარტეზიანული მიდგომის ,,უნაკლო აღქმა" და განაცხადა, რომ მეცნიერებისა და ,,ჭეშმარიტების მღაღადებელთა" მიერ აღქმული რეალობა მათი შინაგანი პრინციპებიდან მომდინარეობს. შესაბამისად, ეს პარადიგმები ერთმანეთისაგან განსხვავდება და რეალობის მრავალგვარი სურათები ყალიბდება; წარმოიშობა რეალობისადმი განსხვავებული მიდგომები.

ყველაფერი, რაც ეხება მეცნიერებს, უნდა გვეხებოდეს ჩვენც. როგორც აღნიშნავს სერ კარლ პოპერი (1959, გვ. 22), მეცნიერული ცოდნა არის „ვრცლად დაწერილი, საყოველთაოდ გაზიარებული ცოდნა“. მეცნიერებაში არსებობს ‘რეალობის“ განმსაზღვრელი, განსხვავებული და, ხშირ შემთხვევაში, წინააღმდეგობრივი კონცეფციები. ამის შედეგად, ‘პარადიგმების“ კონცეფცია დაკავშირებულია კონფლიქტებსა და კონფლიქტების მოგვარებასთან, სადაც მონაწილე მხარეები მზად არიან მსხვერპლი გაიღონ საკუთარი მსოფლმხედველობის დასაცავად.

არსებობს ოთხი საერთაშორისო და პიროვნებათშორისი პარადიგმა, რომელიც ნებისმიერ დონეზე უკავშირდება კონფლიქტებსა და მათი მოგვარების გზებს: (1) პოლიტიკური რეალიზმი ანუ რეალპოლიტიკა; (2) პოლიტიკური იდეალიზმი ანუ იდეალპოლიტიკა, (3) მარქსიზმი, (4) არამარქსისტული რადიკალური აზროვნება.

პირველი ორი პარადიგმა, რომელზეც ქერი საუბრობდა (1939 წელი) ‘დიდი დებატების“ საგანია და რადიკალურად განსხვავდება ერთმანეთისაგან. პოლიტიკური რეალიზმი ანუ რეალპოლიტიკა უფრო დომინანტურია, ვიდრე პოლიტიკური იდეალიზმი და სამი შემადგენელი კომპონენტი გააჩნია (იხ. სანდოლე, 1984 წელი):

1. აღწერილობითი რეალიზმი: მოსაზრება იმის შესახებ, რომ მსოფლიო პოტენციური საბრძოლო ველია;

(2) განმარტებითი რეალიზმი: მოსაზრება არსებული მდგომარეობის მიზეზების შესახებ:

(ა) პირველადი მიზეზი: ადამიანის ქცევის განმსაზღვრელი ფაქტორი არის მისი უარყოფითი გენეტიკური ბუნება. ნაკლი, რომლითაც ჩვენ ვიბადებით (იხ. კოსტლერის ‘მოჩვენება მანქანაში“ 1967 წელი);

(ბ) მეორადი: საერთაშორისო დონეზე არ არსებობს კონფლიქტის მოგვარების შესაფერისი მექანიზმები. უოლცი (1959 წელი, გვ. 232) რუსოზე საუბრისას, აღნიშნავს, რომ „ომები წარმოიქმნება იმის შედეგად, რომ არ არსებობს მათი შემაჩერებელი მექანიზმები;“

(3) განმსაზღვრელი რეალიზმი: თუ უარყოფითი ბიოლოგიური დეტერმინიზმი და პრობლემის გადაწყვეტის მექანიზმის არარსებობა იწვევს სახელმწიფოების აგრესიას ყველა დონეზე, მაშინ ჩვენ, გადაწყვეტილების მიმღებებმა, ყველაფერი უნდა გავაკეთოთ ჩვენი ძირითადი ინტერესების დასაცავად: ვიზრუნოთ საკუთარი თავის, როლისა და/ან ჯგუფის (ერის) გადარჩენისათვის. ‘მორალი“ ამ შემთხვევაში არის აღნიშნული ინტერესების წარმატებული განხორციელება.

რეალპოლიტიკის მიერ განსაზღვრული სამყარო ფერმკრთალია და ხელს უწყობს მორტონ დოიჩის მიერ განსაზღვრული კონფლიქტის მოგვარების ‘წინააღმდეგობრივი“ პროცესის წარმოშობას. აქ იგულისხმება ძალაზე დაფუძნებული, მტრული, კონფრონტაციული, ნულოვანი შედეგის მქონე, მოგება-წაგების“ მიდგომა კონფლიქტის მოგვარებისადმი. რეალპოლიტიკა განმსაზღვრელი მსოფლმხედველობა იყო ზესახელმწიფოების პოლიტიკოსებისათვის „ცივი ომის“ პერიოდში. რეალპოლიტიკა განსაზღვრავდა სერბებისა და ხორვატების ქცევას ხორვატიასა და ბოსნია-ჰერცოგოვინაში მიმდინარე ომების დროს, სომხებისა და აზერბაიჯანელების ქცევას მთიან ყარაბაღში. რეალპოლიტიკა დღემდე განსაზღვრავს სხვადასხვა ხალხების ქცევას (მაგ.: ჩრდილოეთ ირლანდიაში, პალესტინასა და შრი ლანკაში). გასაკვირი არ არის, რომ რეალპოლიტიკა და შესაბამისად, წინააღმდეგობრივი პროცესები უკავშირდება გამანადგურებელ შედეგებს.

პოლიტიკური იდეალიზმის მომხრეები, ისევე როგორც რეალისტები, მიიჩნევენ, რომ ძალადობის საფრთხე და ინტენსივობა იზრდება (აღწერილობითი რეალიზმი), თუმცა ისინი რეალისტებისგან განსხვავებით ომისა და ძალადობის განსხვავებულ მიზეზებზე მიუთითებენ (განმარტებითი რეალიზმი) ასევე პრობლემის გადაწყვეტის სხვა გზებს გვთავაზობენ (განმსაზღვრელი რეალიზმი) იდეალპოლიტიკოსებისათვის ძალადობრივი კონფლიქტის მიზეზად მრავალი ფაქტორი შეიძლება იქცეს. ძალადობაზე რეაქცია მრავალგვარია და შეიძლება მოიცავდეს როგორც "საპასუხო ძალადობას", ისე არაძალადობრივ საშუალებებს, რომლებიც შეცვლის პოლიტიკურ, სოციალურ, ეკონომიკურ და სხვა სისტემებს იმისათვის, რომ აღმოიფხვრას ძალადობრივი კონფლიქტის წარმოშობის პირობები.

კონფლიქტების მოგვარების "თანამშრომლობითი" პროცესები: არაწინა-აღმდეგობრივი, არაკონფრონტაციული, არანულოვანი ჯამის (პოზიტიური ჯამის), 'მოგება-მოგების" მიდგომები—დოიჩის მიერ მხარდაჭერას პოულობს. იდეალპოლიტიკა კონსტრუქციულ შედეგებთან ასოცირდება.
განსხვავება რეალპოლიტიკას და იდეალპოლიტიკას შორის შემდეგში მდგომარეობს: „ბუნება აღზრდის წინააღმდეგ": რეალპოლიტიკა ყურადღებას ამახვილებს ადამიანის აგრესიულ ბუნებაზე, ხოლო იდეალპოლიტიკა ამტკიცებს, რომ შესაძლებელია გარემოსა და, შესაბამისად, ქცევის შეცვლა. უოლცის თანახმად (1959 წელი), პირველი პარადიგმის თვალთახედვა პესიმისტურია, ხოლო მეორის - ოპტიმისტური.

ჩვენს მიერ მოყვანილი დანარჩენი ორი პარადიგმა რეალპოლიტიკისა და იდეალპოლიტიკის კომბინაციას წარმოადგენს. რეალიზმის მსგავსად, მარქსიზმი ხაზს უსვამს კონფლიქტის გარდაუვალობას (სოციალურ-ეკონომიკურ კლასებს შორის). იდეალიზმის მსგავსად, მარქსიზმი აღიარებს, რომ შესაძლებელია სტრუქტურული ცვლილება, განსაკუთრებით, წარმოების საშუალებების სწორად გადანაწილების შედეგად. ამავე დროს, მარქსისტულ თეორიაში, ისევე როგორც იდეალიზმში, არის მრავალი კონცეფცია ადამიანის ბუნების შესახებ, რომელიც დამოკიდებულია გარემოზე და ამით ეწინააღმდეგება რეალიზმის მიერ დადგენილ კონცეფციას ადამიანის ბუნების შესახებ (გარემოს უგულებელყოფა).

არამარქსისტული რადიკალური აზროვნება რეალიზმის მსგავსია და აღიარებს ადამიანის ბიოლოგიური ბუნების სიძლიერეს ('ადამიანის მოთხოვნილებათა სიძლიერე მსოფლიოს საზოგადოებაში", (იხილეთ ქოუთი და როსატი, 1998 წელი), მაგრამ იდეალიზმის მსაგვსად, ხაზს უსვამს სტრუქტურული ცვლილებების შესაძლებლობას, რაც ხელს შეუწყობს სოციალური, პოლიტიკური, ეკონომიკური და სხვა ინსტიტუტების დაახლოებას „ადამიანის ძირითად მოთხოვნილებებთან". არამარქსისტული რადიკალური აზროვნება, მარქსიზმის მსგავსად, აღიარებს ცვლილებათა აუცილებლობას, რაც გამოიწვევს ინსტიტუტების მოთხოვნილებებთან დაახლოებას — გარემოს დაახლოება „ადამიანის ბუნებასთან". ცვლილებები ხშირად რადიკალურად ხორციელდება და ეს, თავის მხრივ, ხელს უწყობს ძალადობრივი კონფლიქტების ახალი ციკლის წარმოშობას.
მარქსიზმი და არამარქსისტული რადიკალური აზროვნება, რეალიზმის მსგავსად, აღიარებს, რომ კონფლიქტების მოგვარების პროცესს (მას ხშირად თან სდევს დესტრუქციული შედეგები) თან ახლავს შეჯიბრი. ძალაუფლებას ჩამოშორებული პიროვნებები და უმცირესობათა ჯგუფები, რომელთა უფლებებიც ხშირად ირღვევა, ცდილობენ თავიდან განსაზღვრონ საკუთარი ურთიერთობები სტატუს-კვოს მხარდამჭერებთან ერთად, მაგრამ აღნიშნული მცდელობები ხშირ შემთხვევაში სასარგებლოა მხოლოდ უმრავლესობის ჯგუფებისათვის. არამარქსისტული რადიკალური აზროვნება, იდეალიზმის მსგავსად, აღიარებს თანამშრომლობითი პროცესის (მას თან სდევს კონსტრუქციული შედეგები) რაციონალურობას და მის მნიშვნელობას გრძელვადიანი გადაწვეტილების მიღებაში გამოვლენილ კონფლიქტთან დაკავშირებით. მარქსისტული თეორიისა და არამარქსისტული რადიკალური აზროვნების

პარადოქსი მდგომარეობს შემდეგში: შეჯიბრის თანმხლები პროცესები, რომლებიც ხელს უწყობენ სტრუქტურული ცვლილებების განხორციელებასა და თანამშრომლობითი პროცესების განვითარებას, წარმოშობენ თვითგამაგრძელებელი ძალადობრივი კონფლიქტის სისტემებს და ამით პირდაპირ უკავშირდებიან რეალისტურ კატეგორიას (იგივე ბედი შეიძლება ეწიოს იდეალისტურ თეორიას, რომელიც მხარს უჭერს „ომის წარმართვას ომის შესაჩერებლად“).

არსებობს კონფლიქტის განსაზღვრის ორი ორიენტაცია (რეალიზმი, იდეალიზმი, მარქსიზმი და არამარქსისტული რადიკალური აზროვნება) და კონფლიქტის მოგვარებისადმი ორი მიდგომა (კონფრონტაციული და თანამშრომლობითი). აუცილებელია გავაანალიზოთ, რომ კონფლიქტის მონაწილე მხარეებმა შეიძლება ერთმანეთის ჟლეტა დაიწყონ, მაგრამ ისინი ამ გადაწყვეტილებამდე სხვადასხვა საწყისი პოზიციიდან (ეკვიფინალურობა) მიდიან. აღსანიშნავია, რომ კონფლიქტების ანალიტიკოსები, კონფლიქტის მოგვარების თეორეტიკოსები, მკვლევარები და სხვები ცდილობენ ნებისმიერ კონფლიქტს ან კონფლიქტის მოგვარების პერსპექტივას შინაარსი მიანიჭონ და მოაგვარონ.

პირადად მე, მირჩევნია შევაჯერო (4+2) პერსპექტივები, ზოგადად გამოვიკვლიო კონფლიქტის წარმოშობის მიზეზები და პირობები და მოვნახო მისი მოგვარების გზები. ქვემოთ მოყვანილია სხვადასხვა ლიტერატურულ წყაროზე დაფუძნებული „მრავალპარადიგმული“ გამოკვლევა, რომელიც მოიცავს კონფლიქტის წარმოშობის მიზეზებსა და გარემოებებს და მისი მოგვარების გზებს. პირველ რიგში, განვსაზღვრავ ზოგიერთ ძირითად ტერმინს.

ძირითადი ტერმინები: კონფლიქტი, გამოვლენილი კონფლიქტის პროცესი და აგრესიულად გამოვლენილი კონფლიქტის პროცესი

კონფლიქტი დინამიური ფენომენია (სანდოლი, 1980, 1986 წლები), გამოვლენილი კონფლიქტის პროცესი შედგება შემდეგი ფაზებისაგან: ინიციატივა, ესკალაცია, კონტროლირებადი მხარდაჭერა, შესუსტება, დასასრული/მოგვარება. უფრო ზუსტად თუ განვსაზღვრავთ, გამოვლენილი კონფლიქტის პროცესი არის: სიტუაცია, რომელშიც მონაწილეობს ორი ან მეტი აქტორი, ან მათი წარმომადგენლები; ისინი ცდილობენ დაიცვან საკუთარი ინტერესები, რომელიც მოწინააღმდეგისათვის მიუღებელია და, პირდაპირ თუ ირიბად, ასუსტებენ მოწინააღმდეგის შესაძლებლობას, მიაღწიოს მიზანს.

ამ განსაზღვრების თანახმად, კონფლიქტი უარყოფით ემოციას არ იწვევს. ჯონ ბარტონი აღნიშნავს (1972 წელი, გვ. 137-138): „კონფლიქტი, სექსის მსგავსად, ადამიანებს შორის ურთიერთობების ძირითადი შემოქმედებითი ელემენტია. კონფლიქტი არის საშუალება, რომლითაც შესაძლებელია მატერიალური კეთილდღეობის, უსაფრთხოების, სამართლიანობის და პიროვნული განვითარების მიღწევა... კონფლიქტის არსებობა არის გარანტია იმისა, რომ საზოგადოების მოთხოვნილებები დაკმაყოფილდება. კონფლიქტი, სექსის მსგავსად, სიამოვნების განცდას უნდა იწვევდეს.“

ჩემი ინტერესის საგანია, აქვთ თუ არა კონფლიქტის მონაწილე მხარეებს მისი მოგვარების საშუალებები. მიუხედავად იმისა, აირჩევენ თუ არა ისინი შეჯიბრის თანმხლებ პროცესს იდეალპოლიტიკის ან არამარქსისტული რადიკალური აზროვნების ასპექტში, მაინც არსებობს საშიშროება, რომ გამოვლენილი კონფლიქტის პროცესი გადაიზრდება აგრესიულად გამოვლენილ კონფლიქტის პროცესში: „აგრესიულად გამოვლენილი კონფლიქტის პროცესი არის ისეთი სიტუაცია, რომელშიც ორი ან მეტი მონაწილე ან მათი წარმომადგენლები ცდილობენ დაიცვან ერთიმეორის საწინააღმდეგო ინტერესები მოწინააღმდეგის ქონებისა და

ღირებული სიმბოლოების ფიზიკური განადგურების გზით; ან/და ცდილობენ ფსიქოლოგიური ან ფიზიკური ზიანი მიაყენონ და სხვა ძალისმიერი საშუალებით გაანადგურონ ერთმანეთი" (სანდოლი, 1980, 1986 წლები).
დავუბრუნდეთ ჩვენს პირვანდელ კითხვას: რისი გაკეთება შეგვიძლია იმისათვის, რომ თავიდან ავიცილოთ ხანგრძლივი ძალადობრივი კონფლიქტი? რა დასკვნის გამოტანა შეიძლება თეორიისა და პრაქტიკიდან გამოვლენილი კონფლიქტის პროცესის (ჩ) აგრესიულად გამოვლენილი კონფლიქტის პროცესში (AMCP) გადაზრდის შესახებ?

თეორია და კვლევა კონფლიქტსა და კონფლიქტის მოგვარებაში

ზემოაღნიშნულ კითხვასთან დაკავშირებული ინფორმაციის კარგად გასაანალიზებლად ის გარკვეულ ჩარჩოში უნდა მოვაქციოთ. აღსანიშნავია უოლცის (1959) სისტემა, რომელიც შემდეგ განზომილებებს მოიცავს:

(1) ინდივიდუალური დონე;
(2) სოციალური/ეროვნული დონე;
(3) ტრანს-სოციალური/საერთაშორისო დონე;
(4) გლობალური დონე დაამატეს რობერტ ნორტმა (1990 წელი) და ნაზლი ჩოუკრიმ (ჩოუკრი და ნორტი, 1990 წელი), იმისათვის, რომ ამ სისტემაში მოექციათ გლობალური პროცესები (ბუნებრივი თუ სოციალური), რომლებიც პირველი სამი განზომილების ზემოქმედების შედეგია. მაგალითად, მსოფლიოში არსებული ტროპიკული ტყეების განადგურება, ოზონის ფენის შეთხელება, სათბურების გავლენა ეკოლოგიაზე, შიდს-ის პანდემია და სხვა გლობალური პრობლემები, რომლებიც მოგვარებას საჭიროებს.

ინდივიდუალური დონე

ბევრი თეორეტიკოსი და მკვლევარი მუშაობს ამ დონეზე. არსებობს დიდი მოცულობის ინფორმაცია, რომელიც მე ოთხ ქვეკატეგორიად დავყავი: (1) ბიოლოგიური, (2) ფიზიოლოგიური, (3) სწავლის და (4) შეუთავსებლობა.

ბიოლოგიური ქვეკატეგორია

ბიოლოგიური და ფიზიოლოგიური ქვეკატეგორიები „ადამიანის ბუნებას" იკვლევენ. პირველი ცდილობს ასახოს ფილოსოფოსების, თეოლოგებისა და იმ მეცნიერების ნაშრომები, რომლებიც ადამიანის ბუნების „ცხოველურობაზე" საუბრობენ. ისინი ადამიანის ბუნებას მხოლოდ ერთი კუთხით უდგებიან. ფიზიოლოგიური ქვეკატეგორია ასახავს ფსიქოლოგების, ფიზიოლოგებისა და სხვა მეცნიერების ნაშრომებს, რომლებიც ცდილობენ ადამიანის ბუნება სხვადასხვა კუთხით განიხილონ.

ბიოლოგიური ქვეკატეგორიის თეორეტიკოსებს შორის არიან კლასიკური რეალისტი მოაზროვნეები. ჰანს მორგენთაუს განსაზღვრებით, „ცივი ომის" პერიოდში „უზენაესი რეალისტური ჭეშმარიტება იყო „ძალის პოლიტიკა", – თავდაცვა და ძალის დემონსტრირების გახშირება ეროვნული ინტერესების განსახორციელებლად – რომელიც იმართებოდა ადამიანის ბუნებიდან აღმოცენებული ობიექტური კანონებით". რეალისტი და პროტესტანტი თეოლოგის, რეინჰოლდ ნიბურის (1940, 1953 წლები) აზრით, ადამიანი ცოდვილი იბადება და ამის გამო, ბოროტების ჩადენა შეუძლია; ადამიანს გააჩნია „სიცოცხლისა და ძალაუფლების ქონის სურვილი", რაც მას აიძულებს სხვების ხარჯზე საკუთარი ძალა გაზარდოს და გადარჩენისათვის იბრძოლოს.

უფრო ადრეულ პერიოდში მცხოვრები მოაზროვნეები, როგორიც იყო ნეტარი ავგუსტინე, ეთანხმება იმ თეორიას, რომ ადამიანის ნეგატიური ქცევის საფუძველი კაცობრიობის პირველი ცოდვაა. სპინოზა, მეორე მხრივ, აცხადებს, რომ ძალადობის საფუძველი არის ვნება, რომელიც საღ აზრზე უფრო ძლიერია.

პირველი მსოფლიო ომის შემდგომ პერიოდში, ზიგმუნდ ფროიდი (1922, 1959, 1961 წლები) წერდა, რომ ადამიანის განადგურების უნარი „დიალექტიკური ბრძოლაა" სიცოცხლესა (ეროსი) და სიკვდილს (თანატოსი) შორის. როდესაც ეროსი დომინირებს, აგრესია მიმართულია გარე სამყაროსკენ, ხოლო თანატოსის დომინირებისას აგრესია მიმართულია ადამიანის შიდა სამყაროსკენ. აღნიშნული ენერგია ყოველთვის განთავისუფლებას ცდილობს. ამის შედეგად: "ომისა და კონფლიქტის გამოვლენა პერიოდულად აუცილებელი ხდება. ჯგუფები ცდილობენ დაიცვან საკუთარი თავი თვითგამანადგურებელი ენერგიის სხვებისადმი მიმართვით (დოგერტი და ეპალცგრაფი 1990 წელი, გვ. 277)".

ბიოლოგიური ქვეკატეგორიის მეორე ჯგუფს მიეკუთვნებიან ეთნოლოგები, განსაკუთრებით კონრად ლორენცი (1967 წელი), რომელსაც მიაჩნდა, რომ ადამიანს, ისევე როგორც სხვა ცოცხალ არსებებს, აგრესია დაბადებიდან თან სდევს, მაგრამ ცალკეულ სახეობებს შორის აგრესია სასიკვდილო არ არის და გადარჩენის ღირებულება გააჩნია. ადამიანებთან მიმართებაში ეს მოსაზრება გამართლებული არ არის, რადგან მათი ტექნოლოგიური და კულტურული ევოლუციის დონემ გაუსწრო პილოგენეტური ევოლუციის დონეს; ადამიანებში „ბუნებრივად" განვითარდა რიტუალიზებული აგრესიის მექანიზმები. სხვა სახეობებისაგან განსხვავებით, ადამიანებს შორის არსებული აგრესია გადარჩენის ინსტინქტით არ არის განპირობებული და ის სასიკვდილო და დისფუნქციური ხასიათის მატარებელია.

ბიოლოგიური ქვეკატეგორიის თეორიებს იზიარებენ პოლიტიკური რეალიზმის წარმომადგენლები, რომლებიც მიიჩნევენ, რომ ადამიანის აგრესიული ქცევის საფუძველი ადამიანის ბიოლოგიურად განსაზღვრული ბუნებაა. ბიოლოგიური ქვეკატეგორიის წარმომადგენლები იზიარებენ რეალპოლიტიკის ფუძემდებლების შეხედულებებს კონფლიქტსა და მისი მოგვარების გზების შესახებ.

ფიზიოლოგიური ქვეკატეგორია

ამ ქვეკატეგორიას მიეკუთვნებიან ის თეორეტიკოსები და მკვლევარები, რომლებიც ცდილობენ „გაზომონ", ან სხვაგვარად, სისტემაში მოაქციონ ადამიანის ბუნების 'სიმპტომები": ისინი ორგანიზმის ცალკეულ ნაწილებს გამოიკვლევენ იმისათვის, რომ გაარკვიონ მისი ზეგავლენა ადამიანის ბუნებაზე. ჯონ პოლ სკოტი (1958 წელი) მიიჩნევდა, რომ „ადამიანს გააჩნია შიდა ფიზიოლოგიური მექანიზმი, რომელიც სტიმულირების დროს ჩხუბის მოთხოვნილებას წარმოშობს" (გვ. 62-63). ამის შედეგად, მექანიზმი სპონტანური არ არის; მისი გამოხატვის ფორმა დამოკიდებულია შესწავლაზე: 'ჩვენთვის ჩხუბის მოტივაცია განისაზღვრება წარმატებით; რაც უფრო დიდხანს გრძელდება წარმატება, უფრო ძლიერია მოტივაცია" (გვ. 126). სკოტის თეორიის თანახმად, ადამიანის აგრესიული ქცევის ფიზიოლოგიური საწყისი (წყარო) არის მრავალფაქტორიანი ჩარჩო, რომელიც განაპირობებს ურთიერთქმედებას ორგანიზმსა ("ნატურე") და გარემოს ("ნურტურე") შორის – „არ უნდა დავივიწყოთ, რომ ნებისმიერ რეალურ სიტუაციაში ქცევა გახდება ყველა დონეზე არსებული ფაქტორის შედეგი".

პოლ მაკლეინმა (1975, 1978 წლები) განავრცო თეზისი იმის შესახებ, რომ ადამიანებს „სამმაგი ტვინი" გააჩნიათ, რომელიც შედგება (ა) რეპტილიური, (ბ) ლიმბური და (ც) ცერებრალური კორტექსის ქვესისტემებისაგან. ისინი პილოგენეტური ევოლუციის

პროგრესული დონეების მსგავსია (რეპტილიური ქვეკომპონენტი ყველაზე პრიმიტიულია). ცხოველებში ტვინის ორივე ნახევარსფეროს სტიმულაცია (რესტაკი, 1979 წელი, გვ. 41) – ჰიპოთალამუსი რეპტილიურ განაყოფში და ამიგდალა ლიმბურში – იწვევს ფიზიოლოგიურ რეაქციას, რომელიც იგივდება 'თავდასხმისთვის მომზადებასთან". რეპტილიური და ლიმბური ქვესისტემებით განსაზღვრულ ქცევაზე დაკვირვებისას მაკლეინმა დაასკვნა, რომ ჩვენ შეგვიძლია გადავხედოთ პალეოფსიქიკურ პროცესს – ქცევის უძველესი ფორმები, რომლებიც ჩვენი ძუძუმწოვარა და ქვეწარმავალი წინაპრებისგან მოგვყვება (რესტაკი, 1979 წელი, გვ. 42). მაგრამ ცოცხალ არსებებს გააჩნიათ ცერებრალური კორტექსიც, „რომელიც ყველაზე მეტად ადამიანშია განვითარებული" (ჰილგარდი, 1979 წელი, გვ. 321; რესტაკი, 1979 წელი, გვ. 46); აქედან გამომდინარე, ადამიანის ქცევა უფრო მეტად არის განპირობებული ცერებრალური კორტექსით, ვიდრე რეპტილიური ან ლიმბური ტვინით.

მაკლეინი ამბობს, რომ ნებისმიერ სოციალურ სიტუაციაში „სამივე ტვინი (რეპტილიური, ლიმბური, ნეოკორტიკული) სხვადასხვა სახით ერთსა და იმავეს განიცდის" (რესტაკი, 1979 წელი, გვ. 51). განცდა, რომელსაც ერთი ან ორი ტვინის ნაწილი აკონტროლებს, შეიძლება კონფლიქტში შევიდეს დარჩენილ ტვინის ნაწილ[ებ]თან. ამასთან დაკავშირებით, მაკლეინმა შექმნა კონცეფცია "შიზოფიზიოლოგიის" შესახებ, რომელიც ეხება კონფლიქტს გრძნობასა (ლიმბური ტვინი) და აზროვნებას (ნეოკორტექსი) შორის. თუ ამგვარ კონფლიქტში ლიმბური ტვინი დომინირებს და აკონტროლებს ადამიანის ქცევას, მაშინ მონაწილეს უჩნდება ძლიერი გრძნობა, რომელიც ხშირად მცდარია. ასეთი ძლიერი გრძნობა 'შეიძლება იყოს რაიმე პარანოიდული ფსიქოზის ფორმა: შიზოფიზიოლოგია, სადაც რწმენა ხდება დანახვის შემდეგ (ნებით თუ უნებლიეთ, მაკლეინმა ფიზიოლოგიური თვალსაზრისით გაამართლა სპინოზას თეზისი იმის შესახებ, რომ ძალადობა არის ვნება, რომელიც საღ აზრზე უფრო ძლიერია).
არსებობს არგუმენტი იმის შესახებ, რომ სტრესის ქვეშ რეპტილიურ და ლიმბურ „რაციონალურობას საღი აზრი" ანუ ნეოკორტიკული ტვინის სისტემა ვერ გააკონტროლებს. აღნიშნული არგუმენტი გარკვეულწილად ეწინააღმდეგება არტურ კოესტლერის შეხედულებას იმის შესახებ, რომ „ჩვენს ნერვულ სისტემაში არსებობს პოტენციურად საშიში ნაკლი". კოესტლერის 'მოჩვენება მანქანაში" არის მაკლეინის შიზოფიზიოლოგია ლიმბური და ნეოკორტიკული ტვინების შესახებ (კოესტლერი, 1967, გვ. 281-282).

კოესტლერის მოსაზრება „ძირითადი მოთხოვნილებების" თეორიას ეფუძნება; მაგალითად, მოთხოვნილება ვინმეს ეკუთვნოდე: „ადამიანების შესაძლებლობა და სურვილი გააიგივონ ტომთან, ერსა და ეკლესიასთან" (კოესტლერი, 1978 წელი). კოესტლერი მიიჩნევს, რომ ეს ინტეგრაციული, თვითამაღლების მიმართულებები არის კაცობრიობის ისტორიის მანძილზე არსებული ძალადობის საფუძველი (კოესტლერი, 1967 წელი, გვ. 234): „ეგოისტური, პირადული მოტივების საფუძველზე ჩადენილ ძალადობრივ დანაშაულს ისტორიული მნიშვნელობა არ გააჩნია... უფრო საყურადღებოა თავგანწირული ერთგულება დროშის, ლიდერის, რელიგიური მრწამსისა და პოლიტიკური რწმენისადმი".

კოესტლერის სქემაში „ომი არის სასიკვდილო რიტუალი, რომლის საფუძველიც არის თვითამაღლების იდენტიფიკაცია (კოესტლერი, 1967 წელი, გვ. 253), რომლის დროსაც საკუთარი თავის (მე-ს) ამაღლების პროცესში ადამიანი იდენტიფიცირდება ტომთან, ეკლესიასთან, დროშასა და იდეალთან. ამის შემდეგ ადამიანი განიცდის აგრესიულ ემოციებს და განახორციელებს ძალადობრივ ქმედებებს (კოესტლერი, 1967 წელი, გვ. 244-245); პირადული სიძულვილი ამ პროცესის შემადგენელი ნაწილი არ არის: „თითოეული მსხვერპლი ისჯება არა როგორც ინდივიდუალური პირი, არამედ როგორც მტრის სიმბოლური წარმომადგენელი" (კოესტლერი, 1967 წელი, გვ. 252-253). ყველაფერი ზემოთქმული ადასტურებს 'მოჩვენების", „პოტენციურად საშიში ნაკლის", არსებობას; ეს

არის ლიმბური და ნეოკორტიკული ტვინის შიზოფიზიოლოგია – გარკვეულწილად ეს შეხედულება ფიზიოლოგიური თვალსაზრისით ადასტურებს დოქტრინას პირველადი ცოდვის შესახებ!

კოესტლერის თეორიას, რომელიც მაკლეინის ნაშრომის ავტორისეულ ვარიანტს მოიცავს, რეალისტი მოაზროვნეები იყენებენ იმისათვის, რომ დაამტკიცონ თეორია ადამიანის აგრესიული ბუნების შესახებ.

შესწავლა

ჯონ პოლ სკოტის მსგავსად, ალბერტ ბანდურა (1973 წელი) მიიჩნევს, რომ აგრესია არის ფიზიოლოგიურ მექანიზმებს შორის ურთიერთქმედების, ამ მექანიზმების სტიმულაციისა და შესწავლის შედეგი. სკოტის აზრით, აგრესიის წყარო ფიზიოლოგიურ პროცესებშია, მაგრამ აგრესიის სტიმულის წყარო – გარემოში (დოგერტი და პლაცგრაფი, 1990 წელი, გვ. 278). ბანდურას თეორიის საფუძველი მდგომარეობს არა "შინაგან იმპულსებში, არამედ სოციალურ შესწავლაში, სოციალურ კონტექსტსა და როლებში, საპასუხო რეაქციაზე, მოდელირებასა და შესაძლებლობაში, შეფასდეს წახალისება -დასჯის შედეგები ნებისმიერი ქმედების დროს."

მაკლეინი აცხადებს, რომ სტრესულ სიტუაციაში ლიმბური ტვინი დომინირებს ცერებრალურ კორტექსზე და "შიზოფიზიოლოგია" იწვევს ძალადობრივი პასუხის წარმოშობას სტრესულ სტიმულზე; ძალადობრივი ქმედების განხორციელების შედეგად ხდება სტიმულის აღქმა, როგორც საფრთხის განადგურება და ორგანიზმი 'სწავლობს" როგორ განასხვაოს დამოკიდებულება კონკრეტულ სტიმულსა (x) და პასუხს (y) შორის. ეს არის „დისკრიმინანტული შესწავლა". როდესაც იქმნება კავშირი და ის ინდივიდისთვის კონკრეტულ სიტუაციაში ქცევის ნორმა ხდება, შესაძლებელია ხ-ყ კავშირი ადამიანის ნერვულ სისტემასაც დაუკავშირდეს.

ზემოაღნიშნულმა თეორიამ შეიძლება ახსნას რეალპოლიტიკის წარმომადგენელთა მოსაზრება იმის შესახებ, 'რომ ომები და საერთაშორისო კონფლიქტები წარმოიქმნება იმის შედეგად, რომ არ არსებობს მათი შემაჩერებელი მექანიზმი."

შესაბამისად, შესწავლამ შეიძლება დიდი როლი შეასრულოს ძალადობრივი კონფლიქტების ესკალაციასა და გაგრძელებაში. კონფლიქტოლოგიის შესწავლის მომხრე თეორეტიკოსები ხშირად ოპტიმისტურად არიან განწყობილნი და ამის გამო იდეალპოლიტიკის წარმომადგენლებთან იგივდებიან.

დისონანსი

ეს ქვეკატეგორია ძალადობას განიხილავს, როგორც რეაქციას სასურველ და რეალურ ვითარებაზე. მოვიყვან ლეონ ფესტინჯერის (1962 წელი) კონცეფციას კოგნიტიური დისონანსის შესახებ, რომელიც ეხება წინააღმდეგობას სასურველ და რეალურ ვითარებას შორის; ჩვენ გაგვაჩნია რწმენა, ფასეულობები, ქცევა და გარემო, რომელიც რეალურად არსებობს და ამავე დროს, წარმოდგენა იმის შესახებ, თუ როგორი უნდა იყოს თითოეული მათგანი. „დისონანსი" შეიძლება იმართებოდეს ან საერთოდ განადგურდეს დისონანსის წარმომქმნელი სიტუაციების აღმოფხვრით. დისონანსი შეიძლება აღმოიფხვრას ჩვენი რწმენის, ფასეულობების, ქცევისა და გარემოს შეცვლის შედეგადაც და შეიქმნას ახალი ბალანსი რეალურ და სასურველ ვითარებას შორის არსებულ წინააღმდეგობაში. დისონანსის შემზღუდველი ქცევა შეიძლება ძალადობაშიც გამოვლინდეს, მიუხედავად იმისა მიმართული იქნება ეს ძალადობა გარე თუ ადამიანის შიდა სამყაროსაკენ.

აღნიშნულ თეორიას ემხრობა ზოგიერთი თეორეტიკოსი და მკვლევარი. პირველ რიგში უნდა ვისაუბროთ იოჰან გალტუნგზე (1969 წელი), რომლის თეორია სტრუქტურული ძალადობის შესახებ დღემდე ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანია კონფლიქტოლოგიაში. გალტუნგის აზრით, არსებობს სტრუქტურული განსხვავება სომატური და ფსიქიკური კეთილდღეობის რეალურ და პოტენციურ შესაძლებლობებს შორის, მისი აღქმა „მსხვერპლს“ და ფიზიკური ძალადობის გამოვლენას არ მოითხოვს. რეალურ და პოტენციურ შესაძლებლობებს შორის არსებული განსხვავების შესამცირებლად ყველასათვის თანაბარი საშუალებები არ არსებობს. ურთიერთობათა იერარქიის ქვედა საფეხურზე მყოფთ გარკვეულ ეთნიკურ, რელიგიურ ან სხვა ჯგუფში უნებლიეთ გაწევრიანების გამო ხშირად არ აქვთ შესაძლებლობა დაიკმაყოფილონ ეკონომიკური, პოლიტიკური, განათლების, სამართლებრივი და სხვა მოთხოვნილებები. სტრუქტურული ძალადობა წარმოიქმნება ისეთ საზოგადოებაში, რომელშიც არსებობს ინსტიტუციონალიზებული რასიზმი და გარშემორტყმულია იმპერიალისტური საზოგადოებებით: „თვითონ მთავრობის წარმომადგენლებს შორის, რომლებიც რესურსებს ანაწილებენ, ძალაუფლება არათანაბრად არის გადანაწილებული“ (1969 წელი, გვ. 171).

როდესაც სტრუქტურული ძალადობა ობიექტურიდან სუბიექტურ სფეროში გადაიზრდება, ლიმბური სისტემა ამოქმედდება და მონაწილეები (აქტორები) განახორციელებენ ძალადობრივ ქმედებებს იმ პირების მიმართ, ვინც მათ ავიწროებს ან აპირებს შეავიწროოს.

თედ რობერტ გურმა (1970 წელი) განავრცო სტრუქტურული ძალადობის თეორია და შემოიტანა შედარებითი დეპრივაციის კონცეფცია, რაც გულისხმობს აღიარებულ განსხვავებას „ფასეულობის მოლოდინსა“ (რესურსები, რომლებსაც ადამიანი მის კუთვნილად მიიჩნევს) და „ფასეულობის ქონის შესაძლებლობას“ (რესურსები, რომლის მოპოვება ადამიანს შეუძლია) შორის. რაც უფრო დიდია ‘ფასეულობის მოლოდინსა“ და „ფასეულობის ქონის შესაძლებლობას“ შორის „საშუალო ხარისხი“, მით უფრო დიდი მოცულობისაა შედარებითი დეპრივაცია; რაც უფრო დიდია შედარებითი დანაკლისის ინტენსივობა და მოცულობა კოლექტივის წევრებს შორის, მით უფრო დიდია მათ მიერ კოლექტიური ძალადობის განხორციელების შესაძლებლობა, რომელიც პოლიტიკურ ძალადობასაც მოიცავს (გური, 1970 წელი, თავი 2, 3, 6, 8; გვ. 360-367).
გალტუნგის (1964 წელი, სმიტის გამოცემა, 1974 წელი, გვ. 275) “რანგის უთანასწორობის” კონცეფცია გულისხმობს სოციალურ-ეკონომიკური განზომილების სხვადასხვა ინდიკატორის მონაწილეების (აქტორების) არათანაბარ მდებარეობას ურთიერთობათა იერარქიაში. ერთი ინდივიდი შეიძლება გარკვეული ინდიკატორით (მაგ. განათლება) უფრო მაღლა იყოს, მაგრამ სხვა ინდიკატორით (მაგ. დასაქმება, შემოსავალი, საცხოვრებელი პირობები) უფრო დაბლა. გალტუნგის სქემაში აქცენტი კეთდება არა იმ მონაწილეზე, რომელიც ყველა ინდიკატორით დაბლა დგას, არამედ იმ მონაწილეზე, რომელსაც გააჩნია „ზემდგომი-ქვემდგომი“ სტატუსები და იგი ძალადობრივ ქმედებას განახორციელებს ბალანსის დამრღვევი წყაროს მიმართ (გალტუნგი, 1964 წელი, სმიტი 1971 წელი, გვ. 275): „აგრესია, უმეტეს შემთხვევაში წარმოიქმნება ისეთ სოციალურ გარემოში, სადაც არის რანგის უთანასწორობა. ინდივიდთა სისტემაში აგრესიამ შეიძლება მიიღოს დანაშაულის, ჯგუფის სისტემაში რევოლუციის, ხოლო ერის სისტემაში ომის ფორმა. მაგრამ აღნიშნული უკიდურესი ფორმები შეიძლება არ გამოვლინდეს იმ შემთხვევებში, თუ: (1) რანგის გათანაბრების სხვა საშუალებები სრული ზემდგომი კონფიგურაციის მიმართ უკვე გამოყენებულია და (2) მოცემულ კულტურაში ძალადობრივი აგრესიის შემთხვევები უკვე არსებობს.“

როდესაც სტრუქტურული ძალადობა – იქნება ეს გურის ‘შედარებითი დეპრივაციის“ კონცეფცია თუ გალტუნგის “რანგის უთანასწორობა“ – გადაიზრდება ძალადობის გამოვლენის ფორმაში ინდივიდის მდგომარეობის შეცვლის მიზნით, მაშინ იგი მოიცავს

ფრუსტრაცია–აგრესიას.
დოლარდისა და მისი კოლეგების განსაზღვრებით, რომელთა ნაშრომი „ფრუსტრაცია და აგრესია“ (1939 წელი) „ყველაზე მეტ გამოკვლევას მოიცავს აგრესიის თეორიის შესახებ“ (მეგარე და ჰოკანსონი, 1970 წელი, გვ. 22), ფრუსტრაცია არის: „მიზნისა და მისი მიღწევის გამოვლენაში ჩარევა ქცევის თანმიმდევრობის შესაფერის მომენტში“ (დოლარდი, 1939 წელი, გვ. 7). პირველადი განსაზღვრების მიხედვით გაღიზიანება (ფრუსტრაცია) მოიცავს აგრესიის აუცილებელ და საჭირო პირობებს:

ამ კონცეფციას საფუძვლად უდევს მოსაზრება იმის შესახებ, რომ აგრესია ყოველთვის ფრუსტრაციის შედეგია. უფრო ზუსტად თუ ვიტყვით, აგრესიული ქცევის გამოვლენას ყოველთვის წინ უძღვის ფრუსტრაციის არსებობა და პირიქით, ფრუსტრაციის არსებობას ყოველთვის მოჰყვება აგრესიის გარკვეული ფორმის გამოვლენა“.

დოლარდმა და მისმა კოლეგებმა ჩამოაყალიბეს აგრესიის მრავალგანზომილებიანი განსაზღვრება: აგრესია შეიძლება იყოს აშკარა და ფარული, ფიზიკური და იდეოლოგიური, გააზრებული და გაუაზრებელი, შიდა და გარე.

აგრესიის გამოვლენა არის აგრესიის გამომწვევ ძალასა და აგრესიული აქტების აკრძალვას შორის არსებული რთული ურთიერთქმედების შედეგი:
აგრესიის გამომწვევი ძალა იცვლება ფრუსტრაციის მოცულობის მიხედვით. ფრუსტრაციის მოცულობას შემდეგი ფაქტორები განაპირობებს: (1) ფრუსტრაციაზე პასუხის გამომწვევი ძალა; (2) ფრუსტრაციაზე პასუხის გაცემაში ჩარევის დონე და (3) ფრუსტრაციაზე გაცემული პასუხების რაოდენობა (დოლარდი, 1939 წელი, მეგარესა და ჰოკანსონის გამოცემა, 1970 წელი, გვ. 29).“

პირველადი შესწავლის დროს, ფრუსტრირებული ინდივიდი სასჯელს აღიქვამს, როგორც კონკრეტულ ქმედებას, ჩადენილს კონკრეტული ობიექტის მიმართ; შემდეგ, იმისდა მიხედვით, რომელი იქნება უფრო გავლენიანი აგრესიისადმი დარწმუნება თუ სასჯელის მოლოდინი ინდივიდი განსაზღვრავს საკუთარ ქცევას კონკრეტული ობიექტის მიმართ. აგრესიის გამოწვევამ შეიძლება უკიდურესი ფრუსტრაცია გამოიწვიოს და წარმოიქმნება შემდეგნაირი ციკლი: ფრუსტრაცია – აგრესია – აგრესიული ჩარევა – უკიდურესი ფრუსტრაცია. ამ ციკლის მართვა შეიძლება ობიექტის ან პასუხის შეცვლით: ფრუსტრირებულმა ინდივიდმა შეიძლება შეიცვალოს მიზანი ან საშუალებები, რათა შეამციროს აგრესიის გამომწვევი მიზეზების მოცულობა და გამოიწვიოს კათარზისი. გარემოებებიდან გამომდინარე, ობიექტის შეცვლამ შეიძლება მოიცვას საკუთარი თავის დასჯა: „საკუთარი თავის მიმართ აგრესიისაკენ მიდრეკილება უფრო ხშირია მაშინ, როდესაც ინდივიდს მიაჩნია, რომ თავად იგი და არა გარე აგენტი არის დამნაშავე პირველადი ფრუსტრაციის წარმოქმნაში; აგრეთვე მაშინ, როდესაც პირდაპირ აგრესიას აკავებს ინდივიდი და არა გარე აგენტი“ (მეგარე და ჰოკანსონი, 1970 წელი, გვ. 32).

დღესდღეობით, დოლარდისა და სხვა კრიტიკოსების ზეგავლენით (ბანდურა და უოლტერსი, 1963 წელი), ფრუსტრაციის განსაზღვრება შეიცვალა და მიიღო აგრესიის ხელისშემწყობი პირობის სტატუსი. ჩვენი დაინტერესების საგანი შემდეგში მდგომარეობს: რა იწვევს ინდივიდში გაღიზიანებას, რაც შემდეგ ძალადობრივ ქცევაში ვლინდება?

ჯეიმს ჩოუინგ დევისმა (1962, 1973, 1986 წლები) ერთმანეთს დაუკავშირა დოლარდის ჯგუფის ფორმულირება ფრუსტრაცია–აგრესიის შესახებ და აბრაჰამ მასლოუს თეორია „მოთხოვნილებათა იერარქიის“ შესახებ. დევისის განსაზღვრებით, არსებითი და განხორციელებადი მოთხოვნილებები განაპირობებს გამოვლენილი კონფლიქტის პროცესის

გადაზრდას აგრესიულად გამოვლენილი კონფლიქტის პროცესში: „ძალადობა... წარმოიქმნება მაშინ, როდესაც კონკრეტული ბუნებრივი მოთხოვნილებები არ არის დაკმაყოფილებული“ (დევისი, 1973 წელი, გვ. 251).

ჯონ ბარტონმა (1979, 1990, 1990 წლები) თავის ჰიპოთეზაში დააკავშირა ფრუსტრაცია და ადამიანის ძირითადი მოთხოვნილებები, როგორიცაა პიროვნული, უსაფრთხოების, აღიარების, ავტონომიის, ღირსებისა და სიახლოვის მოთხოვნილებები: ‘თეორია ადამიანის მოთხოვნილებების შესახებ ამტკიცებს, რომ არსებობს გარკვეული ონტოლოგიური და გენეტიკური მოთხოვნილებები, რომლებიც სოციალიზაციის პროცესში უნდა დაკმაყოფილდეს. წინააღმდეგ შემთხვევაში წარმოიქმნება ფრუსტრაცია, რომელიც ინდივიდებსა და ჯგუფებს ანტისოციალური ქცევისაკენ უბიძგებს. ისეთ გარემოში, სადაც ინდივიდის პიროვნული და სხვა მოთხოვნილებები დაუკმაყოფილებელია, სოციალიზაცია შეუძლებელია. ინდივიდები ასეთ გარემოში აგრესიულად იქცევიან. ისეთი ქცევა, რომელიც წარმოადგენს პასუხს ფრუსტრაციაზე, ხშირ შემთხვევაში, აგრესიული და გამანადგურებელია, მაგრამ ამგვარ კონტექსტში სავსებით გასაგებია“ (ბარტონი, 1990ა წელი, გვ. 33-34).

ოთხივე პარადიგმა კონფლიქტის შესახებ ასახულია “დისონანსის“ ქვეკატეგორიაში: სტრუქტურული ძალადობა მოიცავს შედარებით დეპრივაციას და რანგის უთანასწორობას; განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც იგი გამოხატულია ინსტიტუციონალიზებულ რასიზმსა და იმპერიალიზმში; ეს შეიძლება მიეკუთვნოს როგორც პოლიტიკურ იდეალიზმს, მარქსიზმსა და არამარქსისტულ რადიკალურ აზროვნებას, ისე პოლიტიკურ რეალიზმს.
ფრუსტრაცია–აგრესია ოთხივე კატეგორიას მიეკუთვნება. ძირითადი მოთხოვნილებების თეორია პირადად მე მივაკუთვნე არამარქსისტულ რადიკალურ აზროვნებას; მაგრამ ამავე დროს, დანარჩენ სამ კატეგორიასაც ეხება (უსაფრთხოების მოთხოვნილება ძალიან ახლოსაა პოლიტიკურ რეალიზმთან).
ძალადობრივი კონფლიქტი შეიძლება განიხილოს პიროვნულ, ჯგუფურ, ორგანიზაციების, საერთაშორისო და სხვა დონეებზე. კონფლიქტის მონაწილეებზე გავლენას ახდენს ყველა დონეზე მიმდინარე პროცესი. ამას მოიცავს უოლცის ‘ფასეულობათა ჩარჩო“ (მიუხედავად იმისა, რომ უოლცის დაინტერესების საგანს საერთაშორისო ომის წარმოშობის მიზეზების დადგენა წარმოადგენს). უნდა გავითვალისწინოთ ჯონ პოლ სკოტის (1958 წელი, გვ. 2) მოსაზრება: ‘ნებისმიერ სიტუაციაში ადამიანის ქცევას განაპირობებს ყველა დონეზე მიმდინარე პროცესი.“

სოციალური დონე

ყველაფერი, რაც ითქვა ინდივიდუალურ დონეზე მიმდინარე პროცესების შესახებ, შეიძლება დავუკავშიროთ სოციალურ დონეს. მართალია, არსებობს სერიოზული განსხვავებები განქორწინების პროცესსა და საერთაშორისო ომს შორის, მაგრამ ანალიზის ნებისმიერ დონეზე ინდივიდს, როგორც გადაწყვეტილების მიმღებს, დიდი მნიშვნელობა ენიჭება. ამის გამო, ინდივიდუალურ დონეზე მიმდინარე პროცესები და მოვლენები მნიშვნელოვანია. ჯონ ბარტონი ინდივიდუალურ დონეს აიგივებს ახსნის ერთეულთან: „ესაა სოციალური ცვლილებისა და მისდამი წინააღმდეგობის გაწევის ახსნის საფუძველი“ (ბარტონი, 1984 წელი, გვ.19). ეს არგუმენტი რედუქციონიზმს მხარს არ უჭერს (იხ. კელმანი, 1965 წელი, გვ. 5-6): განქორწინების პროცესი არ შეიძლება ავტომატურად გადაიზარდოს საერთაშორისო ომში (თუმცა არსებობს გარკვეული მსგავსება ამ ორ პროცესს შორის: ინიციატივა და ესკალაცია).

აღსანიშნავია რობერტ ნორტისა და მისი კოლეგების ნაშრომი იმ კრიზისის შესახებ, რომელიც შემდეგ პირველ მსოფლიო ომში გადაიზარდა. ერთობლივი ანალიზის შედეგად მათ

დაადგინეს დამოკიდებულება მოლოდინსა და ქმედებას შორის და ჩამოაყალიბეს შემდეგი მოსაზრება:
თუ შფოთვის, შიშის, საფრთხისა და ტრავმის მოლოდინი სერიოზულია, მაშინ ადამიანს წაგების მოლოდინიც ვერ შეაჩერებს ომში მონაწილეობისაგან (ზინესი, ნორტი, კოხი, 1961 წელი);

ისეთ სიტუაციაში, რომელშიც ინდივიდის ჩარევა სერიოზულია, მონაწილე შეეცდება:

– გადაჭარბებული რეაგირება მოახდინოს მოწინააღმდეგის ქმედებებზე (ჰოლსტი, ნორტი და ბროდი, 1968 წელი).

ზემოაღნიშნული მოსაზრება "კონკურენციას " უწევს სპინოზას თეზისს იმის შესახებ, რომ ძალადობა წარმოიქმნება მაშინ, როდესაც ვნება დომინირებს საღ აზრზე; აგრეთვე მაკლეინის თეორიას შიზოფიზიოლოგიის შესახებ – შესაძლო ან რეალური თავდასხმის საშიშროებით გამოწვეულ სტრესულ მდგომარეობაში, ლიმბური ტვინი დომინირებს ნეოკორტიკულ ტვინზე, რაც იწვევს მოთხოვნილებების დაუკმაყოფილებლობაზე ემოციურ (ძალადობრივ) პასუხს.

როდესაც ასე ხასიათდება კონფლიქტის მონაწილე ორი მხარე, კონფლიქტი შეიძლება გადაიზარდოს დეტერმინისტულ და უმართავ პროცესში. ლუის რიჩარდსონმა (1939 წელი) შექმნა თეორია ქმედება-რეაგირების შესახებ. იგი შეეცადა მათემატიკურად გამოეთვალა ამგვარი პროცესების დინამიკა. მისი აზრით, ასეთი პროცესები მაშინ წარმოიქმნებოდა, როდესაც ადამიანები არ წყვეტდნენ ფიქრს (ჩემი პირადი აზრი არის ის, რომ ადამიანები, განსაკუთრებით მამაკაცები, "წყვეტენ ფიქრს" ესკალირებული კონფლიქტის სიტუაციაში. ჩემი მოსაზრება მიეკუთვნება რეალპოლიტიკის ჩარჩოს).

თუ აღნიშნული დინამიკა წარმოიქმნება საზოგადოების შიგნით პოლიტიკური სტატუს-კვოს დამცველებსა და მოწინააღმდეგეებს შორის, მაშინ დამცველებმა შეიძლება მიმართონ (რასაც მე ვუწოდებ) "უძველეს პოლიტიკურ ჰიპოთეზას" – "როდესაც ქვეყნის მკვიდრნი შფოთავენ და ომში მონაწილეობის მიღების ეშინიათ!" გეორგ რიმელმა (1959 წელი, გვ. 98) ჩამოაყალიბა მოსაზრება: "კონკრეტულ ჯგუფში ელიტარები ცდილობენ ჰყავდეთ მტრები, რათა ჯგუფის წევრებისთვის ერთად ყოფნა სასიცოცხლო მნიშვნელობის იყოს."

არსებობს მოსაზრება იმის შესახებ, რომ ადამიანმა უნდა "გამოიგონოს" მტრები, იმ მიზნით, რომ შეინარჩუნოს საკუთარი როლი და "ჯგუფისადმი იდენტურობა". ეს მოსაზრება ფროიდის თეორიასთან არის ახლოს: იმისათვის, რომ მონაწილეებმა (აქტორებმა) თავიდან აიცილონ თანატოსის მიერ გამოწვეული „აფეთქება", ისინი უნდა შეეცადონ ეროსის მიერ გამოწვეული მტრული გრძნობა სხვებზე გადაიტანონ. აღსანიშნავია ვამიკ ვოლკანის (1985, 1987 წლები) თეზისი იმის შესახებ, რომ არსებობს როგორც მტრის, ისე მოკავშირის ყოლის მოთხოვნილება.

მოსაზრება იმის შესახებ, რომ ინდივიდმა საკუთარი როლი და ჯგუფისადმი იდენტურობა ყველა დონეზე აგრესიის გამოვლენით უნდა შეინარჩუნოს, შეიძლება დაუკავშირდეს უილიამ გრეჰემ სამნერის (1906 წელი) ეთნოცენტრიზმის თეორიას. მისი აზრით, ეთნოცენტრიზმი მთელი კაცობრიობისათვის დამახასიათებელი თავისებურებაა: "თითოეული ჯგუფი იღვივებს სიამაყის გრძნობას, ხაზს უსვამს საკუთარ უპირატესობას და ზიზღით უყურებს ჯგუფის გარეთ მყოფთ" (უილიამ გრეჰემ სამნერი, 1906 წელი, გვ. 12-13; ლევინი და კემპბელი, 1972 წელი, გვ. 8).
მცდელობა, ხალხი დაიყოს კატეგორიებად "ჩვენ" და "ისინი" და "ჩვენი" რისხვა "მათ" მიმართ იყოს მიმართული, ჯონ პფაიფერის (1979 წელი, გვ. 92) აზრით, "ჩვენში წარსული

დროიდან არსებობს, ან შეიძლება დაბადებიდან მოგვყვებოდეს.“ ედუარდ უილსონი (1979 წელი, 122-123) აცხადებს, რომ “ჩვენი ტვინი შემდეგნაირად არის დაპროგრამებული: ჩვენ ადამიანებს ვყოფთ მეგობრებად და უცხოებად. უცხო ადამიანის ქმედებების გვეშინია და კონფლიქტის მოგვარებას აგრესიის გამოყენებით ვცდილობთ. პრობლემა შემდეგში მდგომარეობს: ჩვენი თანდაყოლილი მსოფლმხედველობა არქაულ პერიოდში ჩამოყალიბდა. ამ პერიოდში უცხო ადამიანის დანახვა პიროვნებაში შიშსა და აგრესიულ ქმედებას იწვევდა“ (პფაიფერი, 1984 წელი, გვ. 92). თანამედროვე მსოფლიოში “ფართომასშტაბიანი ძალადობა რეგრესად შეიძლება ჩაითვალოს“. აგრესიას წარსულში გარკვეული აზრი ჰქონდა, მაგრამ დღეს იგი სრულიად გაუმართლებელია.

ზემოაღნიშნული თეორია ჯგუფის წევრებსა და უცხოებს შორის კონფლიქტის შესახებ შეიძლება დავუკავშიროთ ბარტონის (1984 წელი, გვ.3,6,77) თეზისს: “[კაპიტალიზმსა და სოციალიზმს შორის] ნებისმიერი პოტენციური კონფლიქტის წყარო არის თითოეულ სისტემაში არსებული “ნაკლის“ შედეგი, რომელიც საზოგადოების თითოეულ წევრს საფრთხეს უქმნის, მიუხედავად იმისა, არსებობს თუ არა გარეშე საფრთხე...ასეთ “ნაკლად“ შეიძლება ჩაითვალოს ეთნიკური კონფლიქტი, რასობრივი მღელვარებები, ქუჩის ძალადობისა და უმუშევრობის მაღალი დონე, შესაძლებლობებისა და შემოსავლების არათანაბარი გადანაწილება.“

სერბებისა და ხორვატების კონფლიქტი ბოსნია-ჰერცოგოვინაში და სომხეთ-აზერბაიჯანის უთანხმოება მთიანი ყარაბაღის შესახებ ნათელი მაგალითია “ცივი ომის“ შემდგომი პერიოდის „სისტემის მარცხისა.“ აშკარაა, რომ ეთნიკური კონფლიქტი ქვეყნის საზღვრის გარეთ შეიძლება გამოვიდეს (იხ. სანდოლი, 1991 წელი).

ბარტონის აზრით, სოციალური სისტემის “ნაკლის“ წყარო შეიძლება იყოს არსებული სოციალურ-ეკონომიკური სისტემა. ჯონ ჰობსონი (1965 წელი) ამტკიცებს, რომ იმპერიალიზმი იყო კაპიტალიზმის არასწორი დანერგვის შედეგი: (ა) ჭარბი წარმოება მდიდარი ელიტისათვის, (ბ) მიწოდების შემცირება გაღატაკებული უმრავლესობის ხარჯზე. ამგვარი სტრუქტურული უთანასწორობა შეიძლება გახდეს საზოგადოების შიგნით გალტუნგის სტრუქტურული ძალადობის წარმოქმნის ‘ობიექტური პირობა“.

ჰობსონისა და სხვებისაგან ლენინმა გაიზიარა მოსაზრება იმის შესახებ, რომ იმპერიალიზმი არის “კაპიტალიზმის უმაღლესი დონის“ გამოვლენის შედეგი. მსოფლიოს ყველაზე ძლიერი კაპიტალისტური ქვეყნები ეკონომიკური ზრდისთვის საჭიროებენ რესურსების დიდ რაოდენობას. ამის გამო, ისინი შეეცდებიან მოიპოვონ იაფი მუშახელი, ნედლეულის რესურსები და გარანტირებული ბაზარი.

მსოფლიოში, სადაც კოლონიების ყოლის შესაძლებლობა არსებობს, კაპიტალისტურ ქვეყნებს შორის ურთიერთობა ემსგავსება პოტენციური ომის მუდმივ მდგომარეობას, ხოლო „ექსპლუატირებულთა“ და „ექსპლუატატორთა“ ურთიერთობა ქმნის ობიექტურ პირობებს საზოგადოებებს შორის სტრუქტურული ძალადობის განსახორციელებლად. ამიტომ, ლენინის აზრით, საერთაშორისო სისტემაში, რომელშიც კაპიტალისტური ქვეყნები დომინირებენ, ფართოდ გავრცელებული იქნება საერთაშორისო კონფლიქტები.

ამავე დროს, ნაზლი ჩოუკრი და რობერტ ნორტი (1975 წელი) ამტკიცებენ, რომ მოსახლეობის ზრდა და რესურსების მოთხოვნა ეკონომიკის განვითარების შესანარჩუნებლად, ტექნოლოგიების გაუმჯობესება, გამოიწვევს „თანმდევ ზეწოლას“; საზოგადოება იძულებული იქნება, საკუთარი ქვეყნის ტერიტორიას გასცდეს და მოიპოვოს მისთვის საჭირო რესურსები. პოტენციური კონფლიქტური სიტუაცია „თანმდევი ზეწოლისათვის“ არის დამახასიათებელი.

ჰობსონის და ლენინის მიერ აღწერილ იმპერიალიზმის პირობებში კონფლიქტური სიტუაციები უფრო ხშირია, რადგან სასურველი რესურსების მოპოვება უფრო ნაკლებად შესაძლებელია. ამის გამო, სახელმწიფოებმა რესურსების მოსაპოვებლად შეიძლება ძალა გამოიყენონ. ჩოუკრიმ და ნორტმა კავშირი დაადგინეს ქვეყნის შიდა ზრდას, ეროვნულ ექსპანსიას, სამხედრო ხარჯებს, ალიანსებსა და საერთაშორისო საზოგადოებას შორის.

საერთაშორისო დონე

რაც უფრო მეტად ასახავს საერთაშორისო სისტემა ჰობსონის მოსაზრებას "საერთაშორისო ანარქიის შავი ხვრელის" შესახებ, მით უფრო საყურადღებოა რაპოპორტის (1974 წელი, გვ. 175) მოსაზრება ეგზოგენური (ენდოგენურისგან განსხვავებით) კონფლიქტური გარემოს შესახებ: "ენდოგენური კონფლიქტი ისეთი კონფლიქტია, რომელშიც კონფლიქტური სისტემები უფრო დიდი სისტემის ნაწილია, მას გააჩნია საკუთარი მექანიზმები იმისათვის, რომ გააკონტროლოს ან მოაგვაროს კონფლიქტი [ეგზოგენურ კონფლიქტის გარემოში მოგვარებისა და კონტროლის ბევრი მექანიზმი არ არსებობს].

რაც უფრო "ეგზოგენურია" კონფლიქტის გარემო, „მით უფრო მეტი ომი დაიწყება, რადგან არ არსებობს მათი შეჩერების ეფექტური მექანიზმები" (უოლცი, 1959 წელი, გვ. 232). კონფლიქტურ სიტუაციაში გადამწყვეტი როლი ენიჭება "ერი-სახელმწიფოზე ზემდგომ" გადაწყვეტილების მიმღებს. „რეალისტების" აზრით, ეროვნული უსაფრთხოების შელახვა მხოლოდ ერი-სახელმწიფოს დონეზე გადასაწყვეტი პრობლემა არ არის. უოლცი ამტკიცებს, რომ ომი წარმოიქმნება საერთაშორისო დონეზე და მას გააჩნია მიზეზები, რომლის არსებობის შემთხვევაში ომი შეიძლება დაიწყოს, მაგრამ არსებობს უშუალო და რეალური მიზეზებიც, რომლებიც პირველ (ინდივიდუალურ) და მეორე (სოციალურ) დონეებზე წარმოიქმნება.
ომის წარმოქმნის ან შეჩერების საშუალებები გარემოსთან მიმართებაში იცვლება. მათ ცვლილებას განაპირობებს ისიც, თუ როგორია საერთაშორისო პოლიტიკური სისტემა – ბიპოლარული თუ მრავალპოლარული.

კარლ დოიჩი და ჯ. დევიდ რინგერი (1964 წელი) აიგივებენ მრავალპოლარულ სისტემას საერთაშორისო ურთიერთქმედების შესაძლებლობებთან, პლურალიზმსა და სტაბილურობასთან. ამ ფაქტორების არსებობისას ომის წარმოქმნის შესაძლებლობა ნაკლებია. კენეტ უოლცის (1967 წელი) ბიპოლარულობა ნიშნავს უბრალოებას, განსაზღვრულობას, მართვადობას, სტაბილურობასა და ომის წარმოშობის ნაკლებ შესაძლებლობას.
მცდელობამ, გადაეწყვიტათ სისტემის პოლარულობა–სტაბილურობის საკითხი (იხ. როზენკრანცის "ბიმულტიპოლარულობა", 1966 წელი), ემპირიულ უზუსტობამდე მიგვიყვანა. თეორიული საკითხის გადაწყვეტისას ჯ. დევიდ სინგერმა და მისმა თანამშრომლებმა პროექტში ომის კორელატები, ბიპოლარულობა უარყოფითად დაახასიათეს და მეცხრამეტე საუკუნის ომებს დაუკავშირეს. მეოცე საუკუნესთან მიმართებაში ბიპოლარულობა დადებითად დააკავშირეს ომთან. სინგერისა და დოიჩის მოსაზრებები
მრავალპოლარულობა–სტაბილურობასთან დაკავშირებით საინტერესოა მეოცე საუკუნესთან (1945 წლამდე) მიმართებაში, ხოლო უოლცის ბიპოლარულობა-სტაბილურობის მოსაზრება - მეცხრამეტე საუკუნესთან მიმართებაში.

„ცივი ომის" დამთავრებამ 1989-1991 წლებში და ბიპოლარული აღმოსავლეთ-დასავლეთის ურთიერთობის მრავალპოლარული სისტემით შეცვლამ გამოიწვია ეთნიკური კონფლიქტებისა და ნაციონალისტური გრძნობების აღზევება აღმოსავლეთ ევროპასა და ყოფილი საბჭოთა კავშირის ტერიტორიაზე. ამ მოვლენებით დაინტერესდნენ სპეციალისტები, რომელთა

შორისაც არის რობერტ ჰანტერი (1989 წელი). მან განაცხადა: „არსებულ ვითარებაში არის სერიოზული საშიშროება, რომ წარმოიშვას ომი ევროპის რეგიონში.“

„ახალი მრავალპოლარულობის“ საშიშროებას ამტკიცებს ბირთვული, ქიმიური, ბიოლოგიური, მასობრივი განადგურების იარაღისა და სარაკეტო ტექნოლოგიების გავრცელება (იხ. სპექტორი, 1987 წელი; ~The Economist~, 1992 წელი; ბუდიანსკი, 1992 წელი, რობინსი, 1992 წელი). საერთაშორისო ვითარება მიდის იმისკენ, რომ დამყარდეს მორტონ კაპლანის (1957 წელი) მიერ განსაზღვრული ერთეული ვეტოს სისტემა, რომელშიც თითოეულ სახელმწიფოს შეუძლია თავისი მოწინააღმდეგე გაანადგუროს.

იარაღის გავრცელების ერთ-ერთი მიზეზი შემდეგში მდგომარეობს: განვითარებად ქვეყნებს (სამხრეთს), ნაწილობრივ, შესაძლებლობა ეძლევათ გაიუმჯობესონ ეკონომიკური მდგომარეობა, რომელიც ჩრდილოეთთან ურთიერთობის შედეგად დასუსტებულია. ბრენდტის კომისიის (1980 წელი) მონაცემებით მსოფლიოს მოსახლეობის 1/4-ს (ჩრდილოეთში) გააჩნია მსოფლიოში არსებული შემოსავლის 4/5, ხოლო მსოფლიოს მოსახლეობის 3/4-ს (სამხრეთი) გააჩნია მსოფლიოში არსებული შემოსავლის 1/5. აგრეთვე უნდა აღინიშნოს შემდეგი: ჩრდილოეთში თითოეული ადამიანი დაახლოებით 70 წელი ცხოვრობს; ის იშვიათად განიცდის შიმშილის გრძნობას და საშუალო განათლება მიღებული აქვს. სამხრეთის ქვეყნებში მოსახლეობის უმრავლესობა 50 წლამდე ცხოვრობს; ღატაკ ქვეყნებში ყოველი მეოთხე ბავშვი 5 წლის ასაკამდე კვდება; სამხრეთის მოსახლეობის 1/4 ან მეტი განიცდის შიმშილს და საკვების ნაკლებობას; მოსახლეობის 50% გაუნათლებელია.

ეს მონაცემები ეხმიანება მარქსისტულ (აგრეთვე იდეალისტურ, არამარქსისტულ რადიკალურ აზროვნებას და რეალისტურ) თეორიას და შეიძლება იყოს გალტუნგის მიერ განსაზღვრული სტრუქტურული ძალადობა.

გლობალური დონე

ნორტის განსაზღვრებით (1990 წელი, გვ. 25), გლობალური წარმოსახვა საშუალებას მოგვცემს "გავიგოთ, თუ როგორ ურთიერთქმედებს ერთმანეთთან სოციალური და ბუნებრივი გარემო ხმელეთზე, ზღვასა და საჰაერო სივრცეში." ნორტი დაინტერესებულია პირველი სამი წარმოსახვის (დონის) გამოვლენით გლობალურ დონეზე: 'ბუნებრივ გარემოში მცირედი ჩარევაც კი ართულებს ჩვენი ცხოვრების პირობებს. ამავე დროს, ჩვენი საქმიანობა უარყოფით გავლენას ახდენს როგორც ბუნებრივ, ისე სოციალურ გარემოზე."

აღსანიშნავია, რომ მეოთხე, გლობალურო დონის, მნიშვნელობა შევიწროვებულია "თანმდევი ზეწოლით" (ჩოუკრი და ნორტი, 1975 წელი), რომელიც ვლინდება მოსახლეობის ზრდაში, ტექნოლოგიის გაუმჯობესებასა და მოსახლეობის მიერ რესურსების ძიებაში" (ნორტი, 1990 წელი, გვ. 188). ჯესიკა მეტიუსი (1992 წელი) გვიჩვენებს, თუ როგორ გადაიზრდება ზემოაღნიშნული ფაქტორები ძალადობრივ კონფლიქტში. მე ამ პროცესს "მალთუსის კოშმარის გამეორება" ვუწოდე. "სიღარიბე და გარემოს გაუარესება ერთმანეთთან კავშირშია. არც ერთი მათგანი დემოკრატიისთვის სასარგებლო არ არის. როდესაც მიწის ნაყოფიერება მცირდება და იზრდება ღატაკი მოსახლეობის რაოდენობა, წარმოიქმნება სტაგნაცია ან ეკონომიკური დაცემა. ამ პროცესს მივყავართ ფრუსტრაციამდე, უკმაყოფილებამდე, პოლიტიკურ არეულობასა და ძალადობამდე" (მეტიუსი, 1992 წელი).

ნორტმა განაცხადა (1990 წელი, გვ. 24): "მეოთხე წარმოსახვა, ანუ გლობალური დონე, სათანადოდ განვითარებული და მიღებული ანალიტიკური კონცეფცია არ არის, მიუხედავად იმისა, რომ წარმოიქმნა მისი აღიარების აუცილებლობა." მის წიგნსა და მერი კლარკის

ნაშრომში "აზროვნების ახალი მოდელების ძიებაში" (1989 წელი) აღნიშნულია, რომ ყურადღება უნდა მიექცეს გლობალურ პრობლემებს, რადგან მათ მოგვარებაზე კაცობრიობის გადარჩენა არის დამოკიდებული.

კონცეპტუალური ინტეგრაცია თუ დაძაბულობა: ერთიანი თეორიის არსებობის საკითხი

დავუბრუნდეთ ჩვენს პირვანდელ კითხვას: შეგვიძლია თუ არა რაიმეს თქმა ძალადობრივი კონფლიქტისა და მისი მოგვარების გზების შესახებ? თუ შეგვიძლია, იქნება თუ არა ჩვენი შემოთავაზება "თანმიმდევრული"? ზემოაღნიშნულიდან ჩანს, რომ მეცნიერებს აქვთ გარკვეული მოსაზრებები ამ საკითხთან დაკავშირებით.

დავიწყებ ჯონ პოლ სკოტისა და კენეტ უოლცის მოსაზრებებით: აუცილებელია შეიქმნას გარკვეული "ჩარჩო", რომელიც აღიარებს კონფლიქტისა და ძალადობის მამოძრავებელი ფაქტორების არსებობას ყველა დონეზე. მათი მოსაზრებები ერთიანდება გენერიკულ თეორიაში, რომელიც ეხება ძალადობრივი კონფლიქტის ინიცირებასა და ესკალაციას და კონფლიქტის მოგვარების საშუალებების დანერგვას:

(1) არსებობს ფიზიოლოგიური მექანიზმი, რომელიც მოითხოვს სტიმულირებას ძალადობრივი ქმედების განსახორციელებლად. მასზე გავლენას ახდენს შესწავლა (სკოტი, ბანდურა);

(2) შესაძლო ან რეალური საშიშროების დროს, როდესაც ადამიანის ძირითადი მოთხოვნილებები, როგორიცაა უსაფრთხოების, პიროვნული და სხვა მოთხოვნილებები დაუკმაყოფილებელია, ფსიქოლოგიური მექანიზმები (ლიმბური სისტემა) დომინირებს მონაწილის ნეოკორტიკულ რაციონალურობაზე (მაკლეინის შიზოფიზიოლოგია). ამის შედეგად უფრო ხშირია ძალადობრივი პასუხის გაცემა ფრუსტრაციაზე (დევისი, ბარტონი, დოლარდი);

(3) ფრუსტრაციას შეიძლება მოჰყვეს სტრუქტურული ძალადობა (გალტუნგი), რომლის მიზეზია რანგის უთანასწორობა და შედარებითი დეპრივაცია (გური);

(4) ფრუსტრაციაზე აგრესიულ პასუხს იწვევს ეთნოცენტრიზმი (სამნერი) და რეალპოლიტიკა;

(5) როდესაც ორი ან მეტი მონაწილე (აქტორი) წარმოადგენს კონფლიქტის მხარეებს, მაშინ ფრუსტრაციამ ან აგრესიამ შეიძლება გამოიწვიოს კვაზიდე-ტერმინისტული სპირალი, მსგავსი რიჩარდსონის მიერ აღწერილი ქმედება-უკუქმედების პროცესებისა (სადაც ადამიანები ფიქრს წყვეტენ, მაგრამ ამჯერად უკვე რეალპოლიტიკის ჩარჩოებში). რაც უფრო მეტად არიან ჩაბმული მონაწილეები (აქტორები) ამ პროცესში, მით უფრო იზრდება იმის შანსი, რომ ისინი გადაჭარბებით აღიქვამენ და გადაჭარბებულად რეაგირებენ მათი მოთხოვნილებების წინააღმდეგ განხორციელებულ ქმედებებზე, რითაც დასაბამს აძლევენ სპირალს (მაკლეინის შიზოფსიქოლოგია; კოესტლერის "მოჩვენება მანქანაში") და იზრდება იმის შესაძლებლობა, რომ იგი გადაიზარდოს თვით-განხორციელებად წინასწარმეტყველებაში;

(6) „კონფლიქტის პროცესი" შეიძლება გამწვავდეს გარემოს "შოკის" და უზუსტობის ზეგავლენით, რომელიც საერთაშორისო და გლობალურ დონეზე არსებობს (მასობრივი განადგურების იარაღის გავრცელება (კაპლანი) და 'მალთუსის კოშმარის გამეორება" (ჩოუკრი და ნორტი; კლარკი; მეტიუსი));

(7) „კონფლიქტი როგორც პროცესი“ არის მოვლენა, რომელშიც მესამე მხარე ერევა. მათი მიზანია შექმნან “სასწაული“, რომლის შედეგადაც რეალპოლიტიკით განპირობებული კონფლიქტის მოგვარების საშუალება, რომელსაც თან სდევს შეჯიბრის პროცესი, გარდაიქმნება იდეალისტური პოლიტიკით განპირობებულ თანამშრომლობით პროცესში. ამ ელემენტების ჩართვა თეორიასა და პრაქტიკაში მოგვიანებით იქნება შესაძლებელი.

საქართველოს თავისუფალ ქვეყნად ჩამოყალიბების პრობლემები

შოთა ნადირაშვილი

ჩვენი ქვეყანა სახელმწიფოებრივი ჩამოყალიბების რთულ გზაზე დგას. იგი გარდამავალ საფეხურზეა, კოლონიალური მდგომარეობიდან გამოვიდა და თავისუფალ სახელმწიფოდ უნდა იქცეს.

საბჭოთა კავშირის შემდეგ სხვა რესპუბლიკებთან ერთად საქართველომ დამოუკიდებლობა მოიპოვა. მის წინაშე დგას ამოცანა, ჩამოყალიბდეს თავისუფალ, ეროვნულ და დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ. ამ ამოცანის შესასრულებლად მრავალი პრობლემის გადაწყვეტაა საჭირო. იგი უნდა იქცეს, ერთ მთლიან, სახელმწიფოებრივ ერთეულად და სხვა სახელმწიფოებთან ნორმალური ურთიერთობა დაამყაროს. ამავე დროს, შიგნით, თავისი მხარეები, რაიონები, ორგანიზაციები, პარტიები და სხვა ერთეულები მან ერთიანი სახელმწიფოს სახით უნდა გააერთიანოს. ამ პროცესში გათვალისწინებული უნდა იქნას ისტორიული გამოცდილება, რაც ქართველმა ერმა დააგროვა და სახელმწიფოს მართვის ის ფორმები, რაც თავისუფალმა ქვეყნებმა შეიმუშავეს. არსებობს მოთხოვნების გარკვეული ერთობლიობა, რომელთა გათვალისწინების საფუძველზე შესაძლებელია ერის სულიერი და მატერიალური კულტურის შემდგომი განვითარება, ერის სულიერი და მატერიალური მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება, ერის თავისუფალ სახელმწიფოდ გადაქცევა.

საქართველოს სახელმწიფოდ ფორმირების პროცესში არსებობის საკითხების რიგი, რომლებიც ჩვენი ხელისუფლების მიერ სათანადოდ არ არის გათვალისწინებული. ამის გამო იქმნება პრობლემები, რომელთა გადაწყვეტა ამ საკითხების გარკვევას მოითხოვს. აღნიშნული საკითხებიდან ჩვენ შევეხებით შვიდს. ესენია:

1. ერის დამოუკიდებლობა და თავისუფლება. დამოუკიდებლობა ჯერ კიდევ არ არის თავისუფლება, 2. ქართული კულტურის ტიპი და მისი კავშირი უფლებისა და მოვალეობის კატეგორიებთან, 3. ერი და პიროვნება, 4. ადამიანისა და ერის უფლებებისა და მოვალეობების ურთიერთობა, 5. კორუფციის სოციალურ-ფსიქოლოგიური საფუძვლები, 6. ჩვენს საზოგა-დოებაში პიროვნების ფორმირების პირობათა დეფიციტია, 7. ეროვნული და დემოკრატიული სახელმწიფოს შინაგანი სტრუქტურისა და სხვა სახელმწიფოთა მოთხოვნების ურთიერთშეთავსება.

1. ერის დამოუკიდებლობისა და თავისუფლების საკითხი. დამოუკი-დებლობა ჯერ კიდევ არ არის თავისუფლება. ქართველი ერი 200 წელი დამოუკიდებლობაზე ოცნებობდა. ჩვენი ლიტერატურა და კულტურა ამ იდეით იყო გაჟღენთილი. დამოუკიდებლობა მოვიპოვეთ, მაგრამ თავისუფალი ეროვნული სახელმწიფოს აშენება ძნელი ყოფილა. თურმე, დამოუკიდებლობა სულაც არ ნიშნავს თავისუფლებას. ჩვენმა ხელისუფ-ლებამ ვერ შეძლო ნორმალური სახელმწიფოებრივი ურთირთობების ჩამოყალიბება, ვერც ქვეყნის შიგნით და ვერც გარეთ. ძველი სოციალური კავშირები, რომლებიც არ მოგვწონდა, დაირღვა, მაგრამ ახალი, სასურველი კავშირების ჩამოყალიბება ვერ მოვახერხეთ.

აღმოჩნდა, რომ დამოუკიდებლობა და თავისუფლება არსებითად განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან. ამ ცნებებს, სამწუხაროდ, ხშირად ერთი და იმავე მნიშვნელობით ხმარობენ. სოციალური ფსიქოლოგიის სპეციალისტებისათვის პიროვნების ფორმირების შესწავლის დროს ნათელი გახდა, რომ ბავშვი პიროვნებად ჩამოყალიბების პროცესში ბევრი რამისგან ხდება დამოუკიდებელი, მაგრამ თავისუფლებისაგან იგი მაინც ძალიან შორს არის. ერიც შეიძლება იმავე მდგომარეობაში აღმოჩნდეს.

ცნობილმა სოციალურმა ფსიქოლოგმა და ფსიქოანალიტიკოსმა ე. ფრომმა სათანადო ანალიზის საფუძველზე უჩვენა, რომ თავისუფ-ლებისთვის ბრძოლის პროცესში ადამიანი დიდ ფსიქოლოგიურ სიძნელეებს აწყდება და, როგორც ის ამბობს, "თავისუფლებისაგან გაქცევის ტენდენცია" უჩნდება. მან დაწერა საინტერესო და ფართოდ ცნობილი წიგნი "თავისუფლებისაგან გაქცევა", მაგრამ შემდგომში ამ საკითხების უფრო ღრმა ანალიზის შედეგად დადგინდა, რომ ერებსა და ადმიანებს უჩნდებათ დამოუკიდებლობისაგან და არა თავისუფლებისაგან გაქცევის ტენდენცია. დამოუკიდებლობა თავისუფლების მოპოვების პირველ საფეხურს წარმოადგენს. ამ ეტაპზე ერი გამოეყოფა სხვა სახელმწიფოს, თავს აღწევს მის ბატონობას, ხდება დამოუკიდებელი, მაგრამ მას ჯერ კიდევ დიდი ძალისხმევა სჭირდება, რომ თავისუფალ სახელმწიფოდ იქცეს. ერი თავისუფალი ხდება მაშინ, როდესაც იგი თვითონ ირჩევს თავისი ცხოვრების გზას, სახავს თავის მიზნებსა და ამოცანებს, თავისი სამოქმედო გეგმის მიხედვით ახორციელებს თავის საქმიანობას და თავად ხდება თავისი აქტივობის ავტორი. დამოუკიდებლობის მოპოვების დროს, როდესაც ის ჯერ კიდევ არ არის თავისუფალი, მას არ შეუძლია თავისი ქცევის მართვა, როგორც წესი, თავს "უპატრონოდ", "მიგდებულად" და "უმწეოდ' თვლის. დამოუკიდებლობის მოპოვების დროს ერი, ჩვეულებ-რივად, კარგავს იმ მინიმალურ საარსებო პირობებსაც, რაც მას სხვისი ბატონობის პირობებში ჰქონდა. ამ დროს უჩნდება მას ტენდენცია გაექცეს ამ მძიმე, დამოუკიდებლობის მდგომარეობას. დამოუკიდებლობისაგან გაქცევის ოთხი გზა არსებობს, სწორედ ამ გზების დასაწყისშია დღეს ჩვენი ქვეყანა.

პირველი გზა, რითაც ერი დამოუკიდებლობით გამოწვეული იზოლაციის, გაჭირვებისა და დაუცველობის მდგომარეობისაგან გაქცევას ცდილობს, უკან დაბრუნებაში მდგომარეობს. ამ დროს ქვეყანა მძიმე მდგომარეობიდან გაქცევას ძველი მფარველი ბატონის ორბიტაში შესვლით ცდილობს. დამოუკიდებლობით გამოწვეულ მძიმე მდგომარეობას ძველი დამოკიდებულების მდგომარეობაში ყოფნა ურჩევნია. ადრე მინიმალურად მაინც იკმაყოფილებდა მოთხოვნებს, დღეს უპატრონო, უსახსრო და მიუსაფარია.

I. ყველასათვის კარგად არის ცნობილი 90-იანი წლების საზოგა-დოებრივი ორგანიზაციები, პარტიები და პოლიტიკური მოღვაწეები, რომლებიც ამტკიცებდნენ, რომ ქვეყნის ხსნა დამოუკიდებლობისაგან გამოწვეული ქაოსური და ანარქიული მდგომარეობიდან უკან, რუსეთის მფარველობაში შესვლის გზით არის შესაძლებელი. ისინი ამტკიცებდნენ, რომ "საქართველოს რუსეთის გარეშე არ შეუძლია თავისი თავის მართვა. ჩვენი ხსნა რუსეთის მფარველობაში შესვლაში მდგომარეობს". ამ პოზიციის განსამტკიცებლად ისინი იყენებენ დებულებას, რომ "რუსეთს საქართველოსთვის მხოლოდ სიკეთე უნდა. რუსეთს უნდა, რომ საქართველო ძლიერი და ერთიანი სახელმწიფო იყოს". ამ საოცარი დებულებით მათ სურდათ დამოუკიდებლობისაგან გაქცევის ტენდენცია დაეფარათ. მაგრამ მალე, როცა სრულიად აშკარა გახდა რუსეთის მტრული აქციები საქართველოს წინააღმდეგ, მაშინ მათ "ორი რუსეთის", კეთილი და ბოროტი რუსეთის არსებობის მტკიცება დაიწყეს. ისინი ამტკიცებდნენ, რომ მათ "კეთილ რუსეთთან" დაბრუნება სურდათ. ეს ორიენტაცია დღესაც არსებობს. მას მრავალი პარტია და პოლიტიკური მოღვაწე იცავს. ასეთი საქმიანობა განწყობის ფსიქოლოგიაში "სუბიექტის გაორმაგების" პროცედურის სახელით არის ცნობილი.

II. მეორე გზა, რითაც ქვეყანა ცდილობს დამოუკიდებლობისაგან გამოწვეული გაჭირვებისაგან გაქცევას, ახალი ბატონის, მფარველის ძიებაა, რომელიც დაიფარავს, უპატრონებს მას. დღეს ჩვენში გარკვეული პოლიტიკური წრეები მეორე გზას მიმართავენ, რითაც ცდილობენ დამოუკიდებლობით გამოწვეული შფოთვის, იზოლაციის და უპატრონობის დაძლევას. ამ გზას ჩვენმა ხელისუფლებამაც მიმართა მას შემდეგ, რაც ნათელი გახდა, რომ უკან, რუსეთისაკენ დაბრუნების პოლიტიკას საქართველოსათვის არავითარი სიკეთე არ მოაქვს. ხელისუფლებამ დაიწყო ახალი პატრონის ძიება. ახალ, სასურველ მფარველებს, მეგობარი ქვეყნები დაარქვეს. მათ მფარველობაში შესვლით სცადეს დამოუკიდებლობით გამოწვეული მიუსაფრობისა და სიძნელეების დაძლევა. ამ გზის გასამართლებლად გამოყენებული იყო ფსიქოლოგიაში ცნობილი კონტრასტის კანონი: ჩვენი ქვეყნის შესაძლებლობების გადამეტებულად სუსტად და მფარველი ქვეყნის შესაძლებლობების გადამეტებით ძლიერად წარმოდგენა. ამ პროცედურით ხელისუფლება ცდილობს გაუადვი-ლოს ხალხს დამოუკიდებლობაზე უარის თქმა, რათა თვითონ გაექ-ცეს დამოუკიდებლობას, მისგან გამოწვეულ იზოლაციასა და უძლუ-რების განცდას.

III. დამოუკიდებლობით გამოწვეული იზოლაციისა და შიშის დაძლევას ერი და მისი ხელისუფლება ხშირად ნევროტულ-სიტუაციურ საქმიანობაზე გადასვლით ცდილობს. ამ დროს ხელისუფლება უარს ამბობს ეროვნული სახელმწიფოს ჩამოყალიბებაზე და კერძო, სიტუაციური ამოცანების გადაწყვეტით ცდილობს შექმნას დიდი პოზიტიური მუშაობის შთაბეჭდილება—იწყებს ე. წ. "ნევროტულ ფუსფუსს". ასეთ საქმიანობას ხელისუფლება დიდ ღირებულებას ანიჭებს. მსგავსი საქმიანობის მაგალითებია ქვეყნის ტერიტორიაზე სატრანზიტო გზების მშენებლობა, ნავთობისა და გაზის მილების გაყვანა, გარკვეულ პოლიტიკურ კავშირებში შესვლა, უცხოების მიერ მისი საქმიანობის დადებითად შეფასების მაგალითების დაგროვება. ამავე დროს ხდება რეალური ეროვნული ღირებულებების დევალვაცია, გაუფასურება. პირადი ინტერესები დიდ მნიშვნელობას იძენენ, იზრდება მატერიალური ღირებულების ფასი, ძლიერდება კორუფცია, ასევე, იზრდება "ძლიერი, რკინის ხელის" მოთხოვნა, ძლიერი ბელადის ძიება და სხვა. ყველა ეს საქმიანობა ერსა და მის ხელისუფლებას საშუალებას აძლევს გაექცეს დამოუკიდებ-ლობით გამოწვეულ სიძნელეებს, უარი თქვას თავისუფლებისკენ სვლაზე.

ჩვენს მიერ ჩამოთვლილი საქმიანობანი არის არა თავისუფლებისგან, არამედ დამოუკიდებლობისაგან გაქცევის გზები. ამ დროს ერი, მისი ხელისუფლება თავისუფლებისაგან როდი ახორციელებს გაქცევას. ისინი არც არიან თავისუფლები, ამიტომ მათ არ შეიძლება ჰქონდეთ თავისუფლებისაგან გაქცევის ტენდენციები. ისინი დამოუკიდებელნი არიან და არა თავისუფალნი, დამოუკიდებლობას გაურბიან და არა თავისუფლებას. ფსიქოანალიტიკოსები თავისუფლებისაგან გაქცევაზე ლაპარაკობდნენ, ჩვენ — დამოუკიდებლობისაგან გაქცევაზე.

IV. დამოუკიდებლობის დროს აღმოცენებული "მიგდებულობის, იზოლაციის და უპატრონობის" დაძლევის ერთადერთ სწორ გზას დამოუკიდებლობიდან თავისუფლებისაკენ სვლა წარმოადგენს. ეს არ არის დამოუკიდებლობისაგან გაქცევა. ამ დროს ერი ჯერ არ არის თავისუფალი, მაგრამ მას შეუძლია აირჩიოს ის, თუ რა უნდა გააკეთოს. თავისუფლებისაკენ სვლა ყოველთვის გარკვეულ საქმიანობას მოითხოვს. ამ საქმიანობაში, უპირველეს ყოვლისა, იგულისხმება მიზნების დასახვა და ამოცანების ჩამოყალიბება, რომელთა შესრულებით შეიძლება თავისუფლების მიღწევა. საჭიროა გეგმის შედგენა იმის შესახებ, თუ რა თანმიმდევრობით და რა დროში უნდა განხორციელდეს დასახული ამოცანის გარკვეული ნაწილები. ამ საქმიანობის მთავარი მიზანი იმაში მდგომარეობს, რომ ხელისუფლებამ ქვეყანა ეროვნულ და დემოკრატიულ სახელმწიფოდ ჩამოაყალიბოს. ამისათვის იგი თანამშრომლობაში უნდა შევიდეს სხვა სახელმწიფოებთან, შექმნას

სახელმწიფოებრივი ცხოვრებისათვის საჭირო ორგანოები, განსაზღვროს ქვეყნის განვითარების პრიორიტეტული ასპექტები, ჩამოაყალიბოს ეროვნული ეკონომიკა, სოფლის მეურნეობა, განათლება, ჯანდაცვა, იმუშაოს იმისთვის, რომ შეიტანოს თავისი უნიკალური კულტურა მსოფლიოს კულტურის საგანძურში.

ამ ამოცანის შესრულება ვერ შეძლო 1918-21 წლების დამოუკიდებელი საქართველოს ხელისუფლებამ. ამ ამოცანის შესრულებაზე არ არის ორიენტირებული არც დღევანდელი ხელისუფლება. საქართველოს, როგორც თავისუფალი, ეროვნული და დემოკრატიული სახელმწიფოს ჩამოყალიბება შეუძლებელია რუსეთის ან სხვა რომელიმე ქვეყნის შემადგენლობაში შესვლით, არც ეკლექტური, წვრილი საქმიანობით, "ნევროტული ფუსფუსით", პარტიული და არაეროვნული ამოცანების სამსახურს რომ გულისხმობს.

ჩვენი ქვეყნის დიდი ეროვნული იდეოლოგები საქართველოში თავისუფალი ეროვნული სახელმწიფოს ჩანოყალიბებისათვის აუცილებლად თვლიდნენ ამოცანების გარკვეული ერთობლიობის შესრულებას. ასეთებად მიაჩნდათ: ქვეყნის ეროვნული მთლიანობის განმტკიცება; ზრუნვა ეროვნულ ეკონომიკაზე, განათლებასა და ხელოვნებაზე, ზრუნვა ინტელიგენციაზე; ქვეყნის კულტურული და პოლიტიკური ორიენტაციების შეთანხმება; ჩვენი ეროვნული ნაკლოვანებების გათვალისწინება; ქართული კულტურის თავისებურებების შენარჩუნება და განვითარება.

2. ქართული კულტურის ტიპი და მისი კავშირი უფლებისა და მოვალეობის კატეგორიებთან. ეროვნული და დემოკრატიული სახელმწიფოს ჩამოყალიბებაში დიდ როლს თამაშობს მისი ხალხის კულტურა, ტრადიციები, ისტორია. ამ პროცესში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება მათ შენარჩუნებასა და განვითარებას.

ქართველმა ხალხმა შექმნა მწერლობის, მხატვრობის, არქიტექტურისა და ხელოვნების მრავალი დარგის შესანიშნავი ძეგლი. ერის განმტკიცება მატერიალური და სულიერი კულტურის დაცვისა და განვითარების პროცესში ხდებოდა. ამ პროცესში უდიდეს როლს თამაშობდა ადამიანთა და სოციალური ჯგუფების ურთიერთობანი, რაც ადათ-წესების და ტრადიციების სახით ჩამოყალიბდა. ქართველი ხალხის ცხოვრებაში ასევე უდიდესი როლი შეასრულა მართლმადიდებლურმა ქრისტიანულმა მსოფლმხედველობამ, რამაც განსაზღვრა ქართველი ერის მორალური შეხედულებები და ცხოვრების წესი. ქართველი ხალხი თავის მოვალეობად თვლიდა ქართული კულტურის და რწმენის დაცვას. ამ მხრივ მან გმირობის საოცარი მაგალითები გვიჩვენა. მის საქმიანობას საფუძვლად ედო მოვალეობისა და ვალდებულების გრძნობა. ეს განპირობებული იყო იმ მსოფლმხედველობითი პრინციპებით, რაც მან ერად ჩამოყალიბების პროცესში შეიმუშავა. ეს ყველაფერი გათვალისწინებული უნდა იყოს მაშინ, როდესაც ჩვენ ეროვნული სახელმწიფოს აღდგენას ვცდილობთ.

უკანასკნელ ხანებში სულ უფრო მტკიცდება და ძლიერდება სოციალურ-კულტურული ორიენტაცია, რომლის მიხედვით კულტურები, რომლებსაც ერები ქმნიან, განსხვავებულ პრინციპებზე არიან აგებული. ჩვენ მხედველობაში გვაქვს კულტურები, რომლებშიც ინდივიდებსა და სოციალურ კოლექტივებს განსხვავებული ღირებულებები მიეწერებათ. ამიტომაც ისინი ერის ცხოვრებაში და განვითარებაში განსხვავებულ როლს თამაშობენ. დღეისათვის დასავლეთის ქვეყნებში სულ უფრო დომინირებულ მდგომარეობას იკავებს ადამიანის უფლებათა დაცვის მოთხოვნა. ეს ორიენტაცია ამერიკიდან მოდის. ამერიკა, როგორც სახელმწიფო, სხვა ქვეყნებიდან გაქცეულმა ხალხმა შექმნა. ბევრი მათგანი გარკვეულ დანაშაულებათა გამო დასჯას გაურბოდა, ბევრი კარგი ცხოვრების მაძიებელი იყო. ისინი ებრძოდნენ ადგილობრივ მოსახლეობას, ინდიელებს, ანადგურებდნენ მათ და მათ მიწებზე სახლდებოდნენ. ისინი იმუშავებდნენ ურთიერთობის გარკვეულ წესებს და ქმნიდნენ

ახალ საზოგადოებას, რომელშიც ძირითად მოთხოვნად საკუთარი პიროვნების დაცვის ამოცანა დომინირებდა. ისინი ქმნიდნენ აღნიშნული ვითარების შესატყვის კულტურას. მათ საზოგადოებაში თავის გადარჩენა ადამიანთა მთავარ ამოცანას წარმოადგენდა, ამიტომ ადამიანთა შორის ურთიერთობათა ნორმები და კულტურა ცალკეული ინდივიდების მოთხოვნილებათა გათვალისწინებით აიგო. მათ ისტორიულ ეროვნულ კუთვნილებას და ეროვნულ კულტურას მათი გადარჩენისა და ახალ სამყაროსთან შეგუებისათვის დიდი მნიშვნელობა აღარა ჰქონდა. მათ საზოგადოებაში ცალკეულ ინდივიდებსა და მის უფლებებს პრიორიტეტული მნიშვნელობა მიენიჭა. მათთან ნაკლები ყურადღება ექცეოდა საზოგადოების მოთხოვნებს, რასაც სხვა ქვეყნებში ადამიანები მოვალეობის სახით განიცდიან.

შეიძლება ითქვას, რომ ამერიკის კულტურა ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლების მოთხოვნათა საფუძველზე ჩამოყალიბდა. მისგან განსხვავებით, დიდი წარსულის მქონე ერები თავისი ერისა და სხვა სოციალური ჯგუფის მოთხოვნებს მეტ ყურადღებას აქცევენ. აღმოსავლური კულტურები ძირითადად აგებულია მოვალეობათა საფუძველზე, რომლებსაც საზოგადოება ადამიანებს მოთხოვნათა სახით უყენებს. ამიტომ გასაკვირი არ არის, რომ ადამიანის უფლებათა და თავისუფლების დეკლარაცია სწორედ ამერიკაში დაიწერა. მასში ადამიანის უფლებებს პრიორიტეტი ენიჭება მოვალეობებთან შედარებით, მეტიც, მასში თითქმის არავითარი ადგილი არ უჭირავს ადამიანთა მოვალეობებს. მისი 30 დებულებიდან მხოლოდ ერთში, 29-ე დებულების პირველ პუნქტში, არის ნახსენები, რომ "ყოველ ადამიანს აქვს ვალდებულება საზოგადოების წინაშე , რომელშიც არის შესაძლებელი მისი პიროვნების სრული განვითარება". მასში ლაპარაკიც კი არ არის იმაზე, თუ რა ვალდებულება აქვს ადამიანს საზოგადოების, ერის, ოჯახის და სხვა სოციალური ჯგუფების მიმართ.

შეიძლება ითქვას, რომ ამერიკული კულტურა ადამიანის მოთხოვნათა საფუძველზეა აგებული, აღმოსავლური ქვეყნების კულტურების საფუძველი კი ვალდებულებებია, რომლებიც ადამიანს წაეყენება ერის, ოჯახის და სხვა სოციალური ჯგუფების მიერ. ადამიანის უფლებათა დეკლარაცია ისეა შედგენილი, თითქოს ადამიანი სწორედ ერის, ოჯახის, რელიგიის და სხვა სოციალური ინსტიტუტების მოთხოვნებისაგან უნდა გაათავისუფლოს. მაგრამ საქმის ვითარების საგანგებო ანალიზის საფუძველზე ნათელი ხდება, რომ ადამიანის უფლებათა დაცვა, თავისთავად სულაც არ გამორიცხავს ადამიანის მოვალეობათა საჭიროების აღიარებას. ამისთვის უნდა ჩამოყალიბდეს ადამიანის მოვალეობათა გააზრებული სისტემა, რაც სულაც არ დაუპირისპირდება უფლებათა ქარტიას. ადამიანის უფლებათა და მოვალეობათა ასეთი სისტემა შესაძლებლობას მოგვცემს, შევქმნათ "ადამიანური გარემო", რომელშიც არ დაირღვევა მისი უფლებები და თავისუფლება, იარსებებს პიროვნების ძალთა სრული განვითარების და რეალიზაციის შესაძლებლობა და, ამავე დროს, მას ექნება ვალდებულებები თავისი ერის მიმართ. ევროპის განვითარებულ ქვეყნებში ჩვენ ვხედავთ ადამიანის უფლებების დაცვის დეკლარაციისა და ეროვნული ვალდებუ-ლებების ურთიერთთან გარკვეული დოზით შეთანხმების მცდელობას. მათი შეუთანხმებლობის შედეგია ბალკანეთის, კავკასიისა და შუა აზიის ქვეყნების კონფლიქტები.

საქართველოში საზოგადოებრივი ურთიერთობისა და კულტურის ფორმირებაში მოვალეობის განცდას დიდი მნიშვნელობა ენიჭებოდა. ჩვენში ეროვნული სახელმწიფოს ფორმირების პროცესში აუცილებლად უნდა მოხდეს ადამიანის უფლებათა და მოვალეობათა გარკვეული დოზით გაწონასწორება. ამ ამოცანის შესრულებისათვის გათვალისწინებული უნდა იყოს, როგორც ადამიანის უფლებები, ისე ქართული კულტურისა და ტრადიციების მოთხოვნები, მათ მიმართ გარკვეული მოვალეობები.
XIX საუკუნეში ქართული მწერლობისა და ხელოვნების მოღვაწეთა გავლენით ჩამოყალიბდა სწორი ეროვნული ორიენტაცია, ერის წინაშე მოვალეობის განცდა, მაგრამ XX საუკუნის დასაწყისში მარქსისტული მსოფლმხედველობის გავლენით ჩვენში უკვე ანტიეროვნული

პოლიტიკური ორიენტაცია გაბატონდა. ამიტომ საქართველომ თუმცა მოიპოვა დამოუკიდებლობა, მაგრამ, სათანადო ეროვნული პოლიტიკის უქონლობის გამო, ვერ მოახერხა თავისუფალი ეროვნული სახელმწიფოს აშენება.

დღეისათვის ჩვენს ქვეყანაში მსგავსი სიტუაცია იქმნება. რუსეთის იმპერიის დაშლის შემდეგ საქართველომ მოიპოვა დამოუკიდებლობა და ამაში გარკვეული წვლილი მისმა პირველმა ხელისუფლებამ შეიტანა, მაგრამ მან ვერ შეძლო დამოუკიდებლობიდან თავისუფლებისაკენ სვლა. შემდეგ მოსულმა ხელისუფლებამ, რომლის ამოცანა თავისუფალი, ეროვნული სახელმწიფოს აშენება იყო, ვერ შეძლო თავისუფლებისაკენ სვლა, მისი ძირითადი ამოცანის შესრულება. მის მიერ დამოუკიდებლობისაგან გაქცევის თითქმის ყველა გზა იყო გამოყენებული, ხელისუფლება ერთდროულად მიმართავდა რუსეთისაკენ უკან დაბრუნების, ახალი, დასავლეთელი პატრონების ძებნისა და "ნევროტული ფუსფუსის" მცდელობებს. იმის გამო, რომ ერის ბუნების გაგების საფუძველზე არ დგას და არც ქართული კულტურის ბუნებას ითვალისწინებს, ცხადია, ჩვენი ამჟამინდელი ხელისუფლება ვერ მოიპოვებს სერიოზულ წარმატებებს თავისუფალი საქართველოს სახელმწიფოს მშენებლობაში. იგი ვერ ქმნის ამისათვის აუცილებელ წინაპირობებს.

3. ერი და პიროვნება

ერისა და პიროვნების ურთიერთობა, სამწუხაროდ, ბოლომდე ნათლად არ არის გაგებული. ისინი ძნელად შესასწავლი ობიექტებია. პიროვნების შესახებ უკანასკნელ ხანებში ბევრი საინტერესო მონაცემი იყო მოპოვებული ანთროპოლოგიის, სოციოლოგიისა და ფსიქოლოგიის მიერ. სოციალურ ფსიქოლოგიაში მრავალი კანონზომიერება იყო დადგენილი, რომლებიც ადამიანის აქტივობას უძევს საფუძვლად. იგივე არ ითქმის ერის შესახებ.
ერის ბუნების შესწავლას მეცნიერებაში, სამწუხაროდ, სათანადო ყურადღება არ ექცევა. ამას ზოგჯერ იმით ხსნიან, რომ ერის საკითხები ძლიერ ემოციურ განცდებთან არის დაკავშირებული და ადამიანებს უჭირთ მისი პრობლემების ობიექტურად განხილვა. მეცნიერთა ობიექტურობა კიდევ უფრო სუსტდება, როცა საკითხი ერებს შორის არსებული კონფლიქტების შესწავლას ეხება. ცნობილია, რომ კონფლიქტურ ურთიერთობაში სხვადასხვა ერების მეცნიერები ერისა და მისი ისტორიული საკითხების შესახებ, როგორც წესი, ურთიერთგამომრიცხავ პოზიციებზე დგანან. ეს ვითარებაც უშლის ხელს მათ ერის საკითხების ობიექტური შესწავლის საქმეში. ერის შესწავლას ისიც აძნელებს, რომ ერის შესახებ არ გვაქვს არც ერთიანი ცნება და არც ერთიანი ზოგადი წარმოდგენა. ადამიანებს არა აქვთ ცნებები ძაღლის, ხის, ბალახის, კატის, ტბის და სხვა საგნების შესახებ, მაგრამ მათ აქვთ ზუსტი ზოგადი წარმოდგენა მათ შესახებ და არასოდეს არ ეშლებათ ეს საგნები ერთმანეთში. ერის შესახებ, როგორც აღმოჩნდა, სამწუხაროდ, მეცნიერებს არა აქვთ ერთიანი წარმოდგენა. ცნების შემუშავება, როგორც წესი, კატეგორიზებულ საგანთა და წარმოდგენათა საფუძველზე ხდება. ერის შესახებ კი მეცნიერებს ასეთი ერთიანი კატეგორიზებული წარმოდგენა არა აქვთ. ამიტომ ერის ცნების შემუშავება ბევრად უფრო დიდ სიძნელეებთან არის დაკავშირებული, ვიდრე სხვა მოვლენების შესახებ ცნებათა შემუშავება. მეცნიერები იმაშიც ვერ თანხმდებიან, თუ რა მოვლენები ვიგულისხმოთ სიტყვა ერში. მდგომარეობას ისიც ართულებს, რომ ქართულ სიყვა "ერში" და სიტყვა "ნაციაში", რაც უმეტეს ევროპულ ენებში იხმარება, ხშირად ხალხთა სრულიად განსხვავებული ერთობლიობა იგულისხმება.

ფრანგული რევოლუციის შემდეგ, ნაპოლეონის მმართველობის დროიდან, მრავალ ენაში სიტყვა ნაცია შემოდის ხმარებაში. ამ დროიდან კლასებს შორის სხვაობა მცირდება და ხალხის დიფერენცირება კლასების მაგიერ, ეროვნების მიხედვით ხდება. სიტყვა ნაცია თანდათან ფართოდ გავრცელდა მსოფლიოში. იგი თითქმის ყველა ენაში გავიდა. ბევრი ახირებული მეცნიერის აზრით, არ არსებობდა სიტყვა ნაცია, რადგან არ არსებობდნენ

ნაციები, ერები. საკვირველია, მაგრამ ფაქტია, რომ მრავალი მეცნიერის აზრით, ერები მხოლოდ უკანასკნელი ორასი წლის მანძილზე გაჩნდნენ. მათი აზრით, ერების გაჩენა კაპიტალიზმის განვითარებასთან არის დაკავშირებული. ამ დროიდან გაძლიერდა კომუნიკაცია ხალხებს შორის. ხალხი მოწყდა სოფლის მეურნეობის საქმიანობას, შეიქმნა დამწერლობა, დაიწყო წიგნების ბეჭდვა, შეიქმნა სალიტერატურო ენები, განვითარდა ინდუსტრია და კავშირი მწარმოებელ ქალაქებში მცხოვრებ ადამიანთა შორის, გაჩნდა ეროვნული ცნობიერება და ეროვნული კულტურები. ერები თითქოს ამ პროცესების ბაზაზე შეიქმნა. ამ შეხედულების მიხედვით, ბერძნები, სპარსელები, ეგვიპტელები, ჩინელები არ იყვნენ ერები. ასევე თითქოს შეცდომად უნდა ჩაითვალოს საქართველოს ეროვნულობისა და სახელმწიფოებრიობის სამი ათასი წლის დღესასწაული. ერის შესახებ ასეთი შეხედულება "ახალი თვალსაზრისის" სახელით არის ცნობილი. ფაქტობრივად ასეთივე თვალსაზრისზე იდგა ერის შესახებ მარქსისტული მსოფლმხედველობა. მისი აზრით, ერები კაპიტალიზმის განვითარების პერიოდში შექმნილი ფენომენებია. მარქსისტების მთავარი საზრუნავი კლასების ლიკვიდაცია იყო, რომლის შემდეგ ერების შერწყმა და ლიკვიდაცია თავისთავად მოხდებოდა. ამის შემდეგ კლასობრიობას და ეროვნულობას მოკლებული კაცობრიობა თითქოს თავისი განვითარების საბოლოო, უმაღლეს ეტაპს მიაღწევდა.

როგორც ვხედავთ, ერის შემსწავლელ მეცნიერთათვის სიტყვა "ნაცია"-ში სოციალური სინამდვილის სრულიად განსხვავებული კატეგორიის მოვლენები იგულისხმება. ამიტომ, ცხადია, ძალიან გაძნელდა მეცნიერებაში ერის ცნების ჩამოყალიბება.

თანამედროვე სოციალურ მეცნიერებათა საფუძველზე მწიფდება თვალსაზრისი, რომლის მიხედვით ერი განხილული უნდა იქნეს როგორც ერთიანი, ორგანული და სულიერი ფენომენი, რომელიც ფორმირებისა და ცხოვრების სპეციფიკური კანონზომიერიბით ხასიათდება. ამ კიდევ უფრო ახალი თეორიის მიხედვით, ერი ცოცხალ, სულიერ არსებას წარმოადგენს, რომელსაც თავისი მოთხოვნილებები, მიზნები და ამოცანები აქვს. თავისი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებისათვის და მიზნების მიღწევისათვის იგი გარკვეულ საქმიანობას ეწევა, ქმნის მატერიალურ და სულიერ ფასეულობებს, რითაც გარკვეული წვლილი შეაქვს მსოფლიო კულტურის განვითარებაში. მსოფლიო კულტურა ეროვნული კულტურების თანავარსკვლავედების სახით იქმნება. ისინი ერთმანეთზე დადებით გავლენას ახდენენ. ერებს არ შეუძლიათ სხვა ერების კულტურული ღირებულებების მექანიკური გადატანა. ისინი უცხოური კულტურის ანალოგებს თავის წიაღში ქმნიან და აყალიბებენ. ყოველი ერი და კულტურა უნიკალურია თავისი ბუნებით. მას არ შეუძლია სხვა ერის კულტურის ადგილის დაკავება მსოფლიო კულტურაში. სხვა ერის მიერ რომელიმე ეროვნული კულტურის განვითარების შეცვლა, სხვა კულტურაში გადაყვანის ცდა, ერის სიკვდილს იწვევს. მისთვის განკუთვნილი ადგილი მსოფლიო კულტურის თანავარსკვლავედში შეუვსებელი რჩება. სხვა ერი ვერ შეავსებს მის ადგილს. ეს კი მსოფლიო კულტურის გაღარიბებას იწვევს.
ყოველი ერის, როგორც ცოცხალი, სულიერი არსების მატარებელ ასპექტს, მისი ტერიტორია, ეკონომიკა და ხალხი ქმნის, ხოლო ფსიქიკურ ასპექტს – ენა, კულტურა, წეს-ჩვეულებები და ისტორია. ერის სულიერება აღნიშნული ასპექტების ერთიანობაში ვლინდება. სამწუხაროდ, ერის არსის განსაზღვრისათვის ხშირად მისი მხოლოდ რომელიმე ასპექტს გამოიყენებენ, რითაც შეუძლებელი ხდება ერის ბუნების დადგენა.
ერის განსაზღვრების დროს, სამწუხაროდ, ასევე ხშირად, ლოგიკური გვარის სახით "ადამიანების გაერთიანება" გამოიყენება. იგი ასეთ ხასიათს იღებს: "ერი არის ადამიანთა გაერთიანება, რომელიც..." და შემდგომ ჩამოთვლილია რვამდე სპეციფიკური ნიშანი. ასევე განმარტებაში კარგად არის განსაზღვრული ერის ცნების მოცულობა და არა შინაარსი; მასში ხშირად გულისხმობენ ერის ჩამოყალიბების პროცესს, რაც სულაც არ შეესატყვისება სინამდვილეს. ამ შეხედულების მიხედვით, ადამიანები ერთიანდებიან და ქმნიან ერებს.

ადამიანთა გაერთიანებით მართლაც შეიძლება ჩამოყალიბდეს კლასები, პარტიები, ორგანიზაციები და სხვა სოციალური ჯგუფები. მაგრამ ამ გზით ვერ შეიქმნება ერი! მის ჩამოყალიბებამდე, ერად გაერთიანებამდე არ არსებობდნენ ადამიანები. ისინი ადამიანებად ერის წიაღში ყალიბდებიან, მასში იძენენ ენას, კულტურას, წეს-ჩვეულებებს და სხვა თვისებებს, რომლის გარეშე ცოცხალი არსება ვერ იქნება ადამიანი. ინდივიდები ადამიანებად ერში ყალიბდებიან და ერს ადამიანების ერთობლიობა ქმნის. ადამიანების ერად ჩამოყალიბება და ერში ადამიანობა, ერთ მთლიან პროცესს წარმოადგენს, მათი თანამშრომლობის საფუძველზე მოხდა ადამიანის და ერის, როგორც სულიერი ფენომენების, ერთდროული ჩამოყალიბება და შემდგომი განვითარება.

ადამიანიცა და ერიც, ორივე, სულიერ ფენომენებს წარმოადგენენ. ისინი ხასიათდებიან უნიკალობით, აქვთ თავისი ისტორია, ავტობიოგრაფია, თავისი ,,მე'', შეუძლიათ თავისი არსებობის დადასტურება, ეგზისტენცია-ლობა. ერი, ისევე როგორც ადამიანი, იბრძვის თავისი არსებობისთვის, სიცოცხლისა და სულიერების შენარჩუნება-განვითარებისათვის. ისინი, როგორც სულიერი ფენომენები, არა მხოლოდ არსებობენ, არამედ ქმნიან, მიზნებისა და ამოცანების მთელ სისტემებს, მომავალს, რომლის მიხედვით იწყებენ ცხოვრებას. ამ გზით ადამიანებსა და ერებს შორის შესაძლებელი ხდება თანამშრომლობა, რაც მხოლოდ სულიერი არსებობისათვის არის დამახასიათებელი. ეროვნული შეხედულებების შეუთანხმელობასა და წინააღმდეგობას მოსდევს კონფლიქტი და ომები, რომელთა დაძლევა გარკვეული პირობების ფორმირებით არის შესაძლებელი.

ყოველი ერი, რომელიც სახელმწიფოდ ყალიბდება, გარკვეულ ურთიეთობაში შედის სხვა ერებთან და სახელმწიფოებთან. ამ ურთიერ-თობათა გათვალისწინებით ქმნის თავის ეროვნულ მსოფლმხედველობას. ამის გარეშე იგი ვერ გახდება ერების დიდი ოჯახის წევრი. როგორც ყოველი პიროვნება სხვა ადამიანთა უფლებებისა და მოთხოვნების გათვალისწინებით აგებს თავის ცხოვრებას, ასევე ყოველი ერი სხვა ერების უფლებათა და ინტერესთა გათვალისწინებით უნდა აგებდეს თავის ეროვნულ იდეოლოგიას და ცხოვრებას.

ერი სახელმწიფოდ ჩამოყალიბების პროცესში კანონზომიერებათა გარკვეული სისტემის გათვალისწინებით უნდა აგებდეს თავის პოლიტიკას. სამწუხაროდ, ჩვენ ჯერჯერობით არ გვაქვს ნათელი ეროვნული პოლიტიკა, რომლის საფუძველზე შესაძლებელი იქნებოდა სახელმწიფოს აშენება და სხვა ქვეყნების სისტემაში დამოუკიდებელი და თავისუფალი სახელმწიფოს სახით შესვლა.

იმ წარუმატებლობის ერთ-ერთი მიზეზი, რასაც ჩვენი ქვეყანა განიცდის სახელმწიფოებრიობის მშენებლობის საქმეში, ისიცაა, რომ ხელისუფლება არ ითვალისწინებს იმ თავისებურებებს, რითაც ერი ხასიათდება. ამის გარეშე კი შეუძლებელია ეროვნული და დემოკრატიული სახელმწიფოს ჩამოყალიბება.

ერის ყველაზე არსებითი თვისება და მისი ლოგიკური გვარი არის ის, რომ იგი სულიერ ფენომენს წარმოადგენს. იგი ენის, კულტურის, წეს-ჩვეულებების, ტრადიციების და სხვა სოციალური ღირებულებების შემქმნელი სუბიექტია. მისი სიცოცხლე და სულიერება დაფუძნებულია ბიოლოგიურ, შემეცნებით და მორალურ კანონზომიერებებზე. იგი, როგორც ცოცხალი და სულიერი არსება, იკმაყოფილებს თავის მოთხოვნებს, ქმნის მატერიალურ და სულიერ ღირებულებებს და სხვა ერებთან და ადამიანებთან ურთიერთობაში ცხოვრობს. იგი, როგორც ცოცხალი და სულიერი არსება, სხვა ერებთან კონფლიქტებისა და ბრძოლის პროცესში შეიძლება მოკვდეს კიდეც. სიკვდილის შემდეგ მისგან დარჩება მკვდარი ენა და მკვდარი კულტურა. ისტორია იცნობს ასეთ მკვდარ ერებს, რომლებმაც მკვდარი ენები და კულტურები დატოვეს. მათ ენაზე აღარ ლაპარაკობენ, მათი კულტურები აღარ ცხოვრობენ,

აღარ ქმნიან მატერიალურ და სულიერ ღირებულებებს. მათ დაკარგეს სუბიექტის თვისებები და ისტორიკოსების შემეცნების ობიექტებად იქცნენ. ქართველ ერს, ეს ამბავი რომ არ დაემართოს, დიდი ბრძოლა და ძალისხმევა სჭირდება. თავის გადარჩენის ყველაზე დიდ გარანტიას ერისთვის ეროვნულ და დემოკრატიულ სახელმწიფოდ ჩამოყალიბება წარმოადგენს. ჩვენს ქვეყანას აქვს ამის შანსი. საქართველოს, როგორც ერს, შეუძლია გადარჩეს. იგი ერთ-ერთი უძველესი და კულტურული ქვეყანაა, მან მრავალი საუკუნის მანძილზე ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი სკოლა გაიარა. მასში ეროვნული ცნობიერება ჩამოყალიბდა. მან პოლიტიკური და სახელმწიფოებრივი მშენებლობის გამოცდილება დააგროვა. გარეშე ძალების მიერ მისი ერთიანობის დარღვევისა და დანაწილების დროსაც მასში ყოველთვის რჩებოდა ეროვნული სახელმწიფოებრიობისადმი სწრაფვა.

ბოლო ორი საუკუნის განმავლობაში საქართველო რუსეთის მიერ იყო ანექსირებული. რუსეთის მიერ საქართველოს ასიმილაციამ საშიშ დონეს მიაღწია, მაგრამ იგი მაინც ინარჩუნებდა თავის ეროვნებად ყოფნის ტენდენციას. ამ სულიერ მისწრაფებას ქართული რელიგიური და საერო მწერლობა ინარჩუნებდა. ეს მტკიცე ეროვნული სული დამოუკიდებლობი-სათვის ბრძოლის გაბმულ პროცესში იჭედებოდა. საქართველოს მძიმე კოლონიურ მდგომარეობას ისიც ართულებდა, რომ იგი ქრისტიანული ქვეყნის მიერ იყო ანექსირებული. რუსეთს საქართველოს კოლონიალიზაცია იმანაც გაუადვილა, რომ საქართველო რუსეთისაგან, როგორც ქრისტიანული სახელმწიფოსაგან, თანაგრძნობას და შველას ელოდა. ამ მხრივ საქართველოს არ გაუმართლა. ქრისტიანული რუსეთი საქართველოსათვის ისეთივე დამპყრობი აღმოჩნდა, როგორც მაჰმადიანური სპარსეთი და თურქეთი. რუსეთიცა და მაჰმადიანური აღმოსავლეთიც საქართველოს სულიერ განადგურებას ცდილობდნენ. ამ მხრივ რუსეთი კიდევ უფრო საშიში აღმოჩნდა, ვიდრე მუსულმანური ქვეყნები. რუსეთმა ერთ პერიოდში ბევრად უფრო მძლავრად ჩაახშო ქართული სულის ეროვნული ბუნება, ვიდრე ეს სხვა ერებმა მოახერხეს.

4. ადამიანის და ერის უფლებანი და მოვალეობანი.

ქართველი ერი თავის ხალხს ადამიანთა უფლებებისა და მოვალეობების გარკვეული სისტემის მოთხოვნათა მიხედვით ზრდიდა. თვითონ ქართული კულტურაც მათი ერთობლიობის საფუძველზე იქმნებოდა და ვითარდებოდა. სოციალური განვითარების კვალობაზე სულ უფრო იზრდებოდა ადამიანის უფლებათა წრე, მაგრამ, ამის გამო, გარკვეულ მოვალეობებს სულაც არ დაუკარგავთ თავისი ძალა და მნიშვნელობა. ჩვენი ხალხის ცხოვრებაში ენა, სარწმუნოება, სამშობლო, თავისუფლება, ოჯახი და სხვა სოციალური ფასეულობანი დიდ ღირებულებას ინარჩუნებდნენ. საქართველოს ისტორია ძირითადად ქვეყნის დამოუკიდებლობისა და თავისუფლებისათვის ბრძოლის ისტორიაა. ამ პროცესში ადამიანები თავის უფლებათა დაცვასთან ერთად გამუდმებით ასრულებდნენ თავის მოვალეობას. ქართველი ერის გადარჩენა და განვითარება გარკვეულ მოვალეობათა შესრულების გზით ხორციელ-დებოდა.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ამერიკელთა გავლენით ადამიანთა უფლებების დაცვის იდეამ გარკვეული პრიორიტეტი შეიძინა ადამიანის მოვალეობათა მიმართ. ადამიანის უფლებათა ქარტია, ძირითადად, ადამიანის უფლებებს ერების, კლასების, სახელმწიფოს და სხვა სოციალური ჯგუფების ზემოქმედებისაგან იცავს. ამ ორიენტაციამ დიდი წვლილი შეიტანა ადამიანთა განვითარების საქმეში, მაგრამ ადამიანის უფლებებისა და მოვალეობების ურთიერთისაგან მოწყვეტამ, გარკვეული ტიპის კულტურები დიდი სიძნელეების წინაშე დააყენა. აუცილებლად უნდა გავაცნობიერით ის, რომ ადამიანი როგორც პიროვნება, ჩვეულებრივად, გარკვეულ ეროვნულ, რელიგიურ და კულტურულ გარემოში ყალიბდება. მათი

უგულებლყოფა საზოგადოებაში ეგოცენტრულ ორიენტაციას აღვივებს, ხელს უშლის მორალურ შეხედულებათა ფორმირებას და ზრდის ადამიანთა დანაშაულებრივ საქმიანობას.

როგორც აღნიშნული გვქონდა, ამერიკული კულტურა, ძირითადად, ადამიანთა უფლებების საფუძველზე აღმოცენდა. ბევრი აღმოსავლური კულტურა კი, ძირითადად, მოვალეობის საფუძველზე იქმნებოდა. ასეთ საზოგადოებაში ადამიანები გარკვეული სოციალური როლების შესრულების დროს ყალიბდებოდნენ. უნდა ითქვას, რომ მხოლოდ უფლებათა ან მოვალეობათა სამსახურში ჩამოყალიბებული კულტურები ვერ უზრუნველყოფენ ადამიანის პიროვნების ბოლომდე რეალიზაციას.

საგნობრივი სინამდვილის მოვლენათა ურთიერთობა მკაცრი კანონის საფუძველზე ხორციელდება, იქ მკაცრი დეტერმინიზმი ბატონობს. მხოლოდ ადამიანთა ურთიერთობის პროცესში იქმნება თავისუფლების სამყარო, სადაც ადამიანებს შეუძლიათ აირჩიონ მათი ურთიერთობის ფორმები. ამ სფეროში იქმნება "ადამიანური გარემო", რომელშიც მათ შეუძლიათ შექმნან საგნობრივი გარემოსაგან განსხვავებული ახალი სინამდვილე. ამ სინამდვილეში შეუძლიათ მოითხოვონ ადამიანებმა პიროვნებად და ადამიანად ყოფნის უფლება. მხოლოდ "ადამიანურ გარემოში", სოციალურ ურთიერთობაში იძენს ადამიანი გარკვეულ უფლებებს, თავისუფლებას, რომლის დაცვის გარეშე შეუძლებელია ადამიანური, სულიერი ცხოვრება. ადამიანის უფლებათა დაცვის ქარტია ადამიანის უფლებებს სრულიად სამართლიანად მის იმთავითვე მოცემულ ფენომენად თვლის. მათ გარეშე ადამიანი არ შეიძლება იყოს ადამიანი, სულიერი არსება. საკითხავია საიდან მოდის მოვალეობათა მთელი სისტემა, ერის, ოჯახის, ორგანიზაციების მიმართ, რომლებიც დიდ როლს თამაშობენ ადამიანთა ცხოვრებაში და განსაკუთრებით სოციალურ როლებზე და მოვალეობებზე აგებულ კულტურებში.

არსებობს აზრი, რომ ადამიანს მოვალეობანი და ვალდებულებანი თავს მოახვია სოციალურმა გარემომ. ერთი რამ ცხადია, რომ ადამიანის უფლებათა დეკლარაციის ავტორებს მოვალეობის განცდა სულაც არ მიაჩნიათ ადამიანის სიცოცხლის, პიროვნების ძალებისა და სულიერების განვითარების აუცილებელ და ხელისშემწყობ პირობად. ეს დეკლარაცია თავისი ბუნებით სწორედ სიტუაციური გარემოდან მომდინარე მოვალეობებისაგან განთავისუფლების ამოცანას ემსახურება. მაგალითად, ქარტიის მეცამეტე, მეთოთხმეტე და მეთხუთმეტე სტატიებში ლაპარაკია იმაზე, რომ ადამიანს უფლება აქვს იცხოვროს იქ, სადაც უნდა, დატოვოს თავისი სამშობლო, უარი თქვას მის მოქალაქეობაზე, თუ მოინდომებს, კვლავ დაბრუნდეს უკან და ისევ მიიღოს მისი მოქალაქეობა. ამაში, ცხადია, არაფერი არ არის ცუდი, მაგრამ ქარტიაში არავითარი მითითითება არ არის თავისი ერის, ქვეყნის მიმართ ადამიანის მოვალეობათა შესახებ. ერთადერთი ვითარება, რომელშიც ადამიანის მოვალეობის შესახებ არის ლაპარაკი, იმაში მდგომარეობს, რომ ადამიანის უფლებები შეიძლება შეიზღუდოს მაშინ, როდესაც ისინი არღვევენ სხვათა უფლებებს. (სტატია 29, ნაწილიII). თავისი უფლების მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილების დროს ადამიანმა არ უნდა შუზღუდოს სხვისი უფლებები და თავისუფლება. ადამიანს წაეყენება მხოლოდ ისეთი მოვალეობანი, რომლებიც ისევ ადამიანთა უფლებებს ემსახურება.

იგივე აზრია ჩადებული 29-ე სტატიის I ნაწილში, სადაც ნათქვამია, რომ ადამიანი მოვალეა დაიცვას საზოგადოების ზოგიერთი მოთხოვნა, რაც მისი არსებობისათვის არის აუცილებელი. მისი არსებობისათვის ადამიანის ზოგიერთი უფლების შეზღუდვა იმითი არის გამართლებული, რომ მხოლოდ საზოგადოებაში ხდება ადამიანის პიროვნების თავისუფალი და სრული განვითარება. ეს ყველაფერი კი მის უფლებათა დაცვას ემსახურება.

ქარტიაში საჭიროდ არის მიჩნეული ადამიანისათვის გარკვეული მოვალეობის დაკისრება ოჯახის მიმართ. ეს მოვალეობაც საბოლოოდ ადამიანის უფლებათა დაცვას ემსახურება. ოჯახი, ქარტიის მიხედვით, არის ადამიანის საცხოვრებელი გარემო, სადაც ხდება ადამიანის გარკვეული უფლებებისა და თავისუფლების ბუნებრივი ფორმირება.

მაშასადამე, უფლებათა ქარტიის მიხედვით, მოვალეობა მხოლოდ იმ შემთხვევაში შეიძლება დაეკისროს ადამიანს, როცა იგი ადამიანის უფლებათა დაცვას ემსახურება. მოვალეობა მხოლოდ უფლების მქონე სუბიექტის მიმართ შეიძლება დაეკისროს ადამიანს, რათა სხვა ადამიანის უფლება არ შეილახოს. ამიტომ პრინციპულად ადამიანს უფლება აქვს უარი თქვას მოვალეობებზე, რომლებსაც მას ოჯახი, სახელმწიფო და სხვა სოციალური ჯგუფები აკისრებენ.

მაგრამ საკითხავია, იგივე ვითარებასთან გვაქვს თუ არა საქმე ადამიანისა და ერის ურთიერთობაში? ჩვენ მიერ ადრე ნაჩვენები იქნა, რომ ერი არის სულიერი ფენომენი, რომელსაც აქვს თავისი მე, ავტობიოგრაფია, ეგზისტენციონალობა. იგი ცოცხალი და სულიერი არსებაა. ისევე როგორც ცალკეული ადამიანი, ერი იბრძვის თავის არსებობისათვის, სიცოცხლისა და სულიერების შენარჩუნება-განვითარებისათვის, იგი არა მხოლოდ არსებობს, არამედ ქმნის თავისი მიზნებისა და ამოცანების სისტემებს, მსოფლმხედველობას, ეროვნულ იდეოლოგიას, რომლის მიხედვით ცხოვრობს და ქმნის სულიერ კულტურას. მას, როგორც სუბიექტს, აქვს უფლება იზრუნოს სიცოცხლეზე და თავისი სულიერი ძალების განვითარებაზე. ყოველი ერს აქვს უფლება იბრძოლოს და დაიცვას თავის მიერ შექმნილი მატერიალური და სულიერი კულტურა. იგი იბრძვის თავისი უფლებების დაცვისათვის. ერი უნდა იღებდეს ვალდებულებას, არ დაარღვიოს სხვა ერის უფლებები, რითაც თავის უფლებათა დაცვისაკენ არის მიმართული. ადამიანმა, ისევე, როგორც სხვა ადამიანების მიმართ, უნდა აიღოს მოვალეობა, არ დაარღვიოს ერის ძირითადი უფლებები და თავისუფლება.
აღნიშნული მონაცემების საფუძველზე ჩვენ ვფიქრობთ, რომ ადამიანი და ერი, როგორც სულიერი არსებანი, უნდა იბრძოდნენ თავისი უფლებების დასაცავად და თავიანთ უფლებებს არ უნდა იყენებდნენ სხვა ადამიანებისა და ერების უფლებათა შეზღუდვისათვის. ამისათვის აუცილებელია შეიქმნას ადამიანთა და ერების უფლებათა და მოვალეობათა სისტემა, რაც ხელს შეუწყობს ადამიანის პიროვნებისა და ერის კულტურის თავისუფალ და სრულ განვითარებას.

5. კორუფციის ზრდის სოციალურ-ფსიქოლოგიური ფაქტორები

კიდევ ერთი სამწუხარო ფსიქოლოგიური მოვლენაა აღსანიშნავი. დაახლოებით 20 წლის წინათ ჩატარებული გამოკვლევების მიხედვით ქართველი ხალხი ოცდაათი ღირებულებიდან ეროვნულ და სულიერ ღირებულებებს ანიჭებდა უპირატესობას. ახლახანს ჩატარებული გამოკვლევების მიხედვით, ჩვენი ხალხის ცნობიერებაში მნიშვნელოვანი ცვლილებები მოხდა. ჩვენი ხალხი დღეისათვის სულიერ და ეროვნულ ღირებულებებთან შედარებით მატერიალურ ღირებულებებს ანიჭებს მეტ მნიშვნელობას. ეროვნულმა ღირებულებებმა უკანასკნელ ადგილებზე გადაინაცვლეს. სოციალური ჯგუფებიდან ყველაზე დიდი ღირებულება ერს ენიჭებოდა, შემდგომ მოდიოდა ოჯახი, მეგობრების წრე, პროფესიული ჯგუფები და ა. შ. დღეს ერმა, ამ სოციალურ ჯგუფებთან შედარებით, ბოლო ადგილებზე გადაინაცვლა. ღირებულ ჯგუფებად, პირადი ინტერესე-ბის შემდეგ, ოჯახი და მეგობართა წრე ითვლება. ხელისუფლების ორიენტაციის გავლენით, ეროვნული იდეის და სხვა სულიერი ღირებულე-ბების დაკნინების შედეგად, ხალხი მატერიალურ ღირებულებებზე და მცირე სოციალურ ჯგუფებზე ორიენტირებული გახდა. ამას შედეგად მოჰყვა კორუფციის გაძლიერება. ოჯახზე და მეგობრების წრეზე ზრუნვა, მატერიალური გაჭირვება და თავის გადარჩენის ამოცანა

ადამიანებს აიძულებს ყველაფერი აკეთონ იმისთვის, რომ დაიკმაყოფილონ მინიმალური სასიცოცხლო მოთხოვნილებები. ეროვნულმა და მაღალმა სულიერმა მოთხოვნილებებმა, ხელისუფლების ორიენტაციის გავლენით, დაკარგეს ძალა შეაფერხონ კორუფციისა და სხვა ამორალური საქმიანობის ტენდენ-ციები. ხელისუფლებამ ვერ მოახერხა რაიმე მაღალი სულიერი ღირებუ-ლებების წამოწევა, რომლის სამსახურში ხალხი შეძლებდა გაჭირვებისა და სიძნელეების ატანას. ჩვენი ხალხის სასოწარკვეთილება სულ უფრო ძლიერდება. დღეს ხალხის 70% ნევროზულ მდგომარეობაშია. მათი აქტივობა ძირითადად იმპულსურია, ვიტალური მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებაზეა მიმართული. ეს კი კორუფციის აყვავებას უწყობს ხელს.

5. ...როცა საზოგადოებაში პიროვნების ფორმირების პირობების დეფიციტია.
ჩვენი ერი დღეს დიდი სიძნელეების წინაშე დგას. მოდის ახალ-გაზრდობა, რომელიც ქართული კულტურის საფუძველზე არ იზრდება. ისინი გარდამავალი პერიოდისათვის დამახასიათებელი ორიენტირების საფუძველზე იზრდებიან. ფსიქოლოგიაში ჩვენ ადამიანის აქტივობის სამ დონეს გამოვყოფთ.

ა) პირველ დონეზე ადამიანი შეიძლება განვიხილოთ როგორც ცოცხალი ინდივიდი, რომლის აქტივობა მისი სასიცოცხლო მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებას ემსახურება. ადამიანში თუ ეს დონე ბატონობს, იგი მომხმარებლურ დამოკიდებულებაშია გარემოს მიმართ. ჩვენი გაძნელებული სასიცოცხლო პირობების გამო დღეს ჩვენი საზოგადოება ძირითადად ამ დონის აქტივობითაა დაკავებული.

ბ) ადამიანი ამავე დროს შემმეცნებელი არსება, სუბიექტია. სუბიექტი სწავლობს სინამდვილეს, ქმნის მეცნიერებას ფიზიკური და სულიერი სინამდვილის შესახებ. იგი შეისწავლის და ცვლის გარემოს თავისი მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად.

გ) ფსიქიკური აქტივობის მესამე დონეზე პიროვნული საქმიანობა ხორციელდება. პიროვნული აქტივობა განსაკუთრებული უნარებისა და ორიენტირების გამოყენებას გულისხმობს. ამისათვის საზოგადოებამ განსაკუთრებული ადამიანური გარემო უნდა შექმნას, სადაც შესაძლე-ბელი იქნება პიროვნების ფორმირება. პიროვნება ქმნის სულიერ და მატერიალურ ღირებულებებს, კულტურას. პიროვნება არა მხოლოდ მომხმარებელი და შემმეცნებელი არსებაა, იგი ამავე დროს არის შემოქმედი. იგი ახალ სინამდვილეს ქმნის და მასში ცხოვრობს. ეროვნული და დემოკრატიული სახელმწიფოს ერთ-ერთი ამოცანა პიროვნების აღზრდისა და მისი შემოქმედებითი საქმიანობის შესატყვისი ადამიანური გარემოს შექმნაა. ეკონომიკურმა და სოციალურმა გაჭირვებამ ახალგაზრდობაში პირველი დონის აქტივობას მიანიჭა დიდი ღირებულება. ახალ-გაზრდობი-სათვის მიმზიდველი და მისაბაძი გახდნენ, ერთის მხრივ, დამნაშავე ჯგუფები, ქურდები, ყაჩაღები, ნარკომანები და, მეორეს მხრივ, სუპერმენები, კონტრკულტურის წარმომადგენლები და ადმიანთა სხვა ჯგუფები, რომლებიც თავისი სასიცოცხლო მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებას ცხოვრების სიძნელეების გვერდის ავლით ახდენენ. ასეთ სიტუაციაში ძნელია ნორმალური დადებითი პიროვნების აღზრდა. ადამიანთა ნორმალური პიროვნული ორიენტირების გამომუშავებისათვის უდიდესი მნიშვნელობა აქვს ხელისუფლებაში გაბატონებულ მორალურ და სულიერ ტენდენციებს. ახალგაზრდობის სულიერი დეგრადაციის ყველაზე მძლავრ ფაქტორს ხელისუფლებაში გავრცელებული კორუფცია წარომადგენს.

დღეისათვის ჩვენში არსებული სოციალური გარემო ახალგაზრდობის პიროვნულ აღზრდაზე უარყოფითად მოქმედებს. ახალგაზრდობის პიროვნული ფორმირების საქმეში ყველაზე დიდი წვლილის შეტანა ხელისუფლებაში მორალური ორიენტაციის სასიკეთო მიმართულებით

შეცვლას შეუძლია. არ უნდა დაგვავიწყდეს, ერი ისეთი ხდება, როგორი ხელისუფლებაც მოვა.

ჩვენმა ხელისუფლებამ ვერ შექმნა საქართველოს თავისუფალ, ეროვნულ და დემოკრატიულ სახელმწიფოდ აშენების პირობები. მან ვერ მონახა დამოუკიდებლობიდან თავისუფლებისაკენ სვლის გზები, ვერ შექმნა ეროვნული მრეწველობა, სოფლის მეურნეობა, განათლება და მეცნიერება. ხელისუფლება არ ეყრდნობა ერის ბუნების სწორ გაგებას, მან ვერ ჩამოაყალიბა ადამიანის უფლებებისა და მოვალეობების სისტემა, რის საფუძველზეც არის აგებული ქართული კულტურა; ხელისუფლება არ ემსახურება ეროვნულ და სულიერ ღირებულებებს, რომელთა გარეშე შეუძლებელია დაძლეულ იქნას მომხმარებლური და კორუფციული ტენდენციები. ყოველივე ამის გარეშე შეუძლებელია თავისუფალი, ეროვნული და დემოკრატიული სახელმწიფოს აშენება.

ჩვენ განვიხილეთ ის სოციალურ-ფსიქოლოგიური მოთხოვნები, რაც აუცილებელად უნდა იყოს გათვალისწინებული თავისუფალი, ეროვნული და დემოკრატიული სახელმწიფოს აშენების დროს, მაგრამ ასევე გათვალისწინებული უნდა იყოს ის ზეწოლა, რასაც სხვა ძლიერი სახელმწიფოები, თავისი მიზნებისა და ამოცანების შესატყვისად, ჩვენს ქვეყანაზე ახდენენ. მათი უვნებელყოფა ჩვენი ხელისუფლებისაგან დაძაბულ დიპლომატიურ და პოლიტიკურ საქმიანობას მოითხოვს. ხელისუფლებამ ეს საქმეები გარკვეული დოზით უნდა შეათანხმოს. ხელისუფლებას ხშირად უხდება გარეგანი ზეწოლისა და ძალადობის მიმართ გარკვეული ღონისძიებების ჩატარება, მაგრამ ამას იგი ერთი გარკვეული პოზიციიდან ვერ ახორციელებს, რადგან მას, როგორც ვნახეთ, ჯერ კიდევ გამომუშავებული არა აქვს სახელმწიფოს მშენებლობისათვის საჭირო ეროვნული და დემოკრატიული ორიენტაცია. თავისუფალი სახელმწიფოს მშენებლობის შინაგანი და გარეგანი მოთხოვნების ურთიერთთან შეჯერების სოციალურ-ფსიქოლოგიურ საკითხებს შემდგომში ჩვენ საგანგებოდ შევეხებით.

სქესთა კონფლიქტი და ოჯახი

ნინო წიკლაური

გენდერი არის სოციალური სქესი. სწორედ სოციალური, და არა ბიოლოგიური. გენდერის ცნება მოიცავს ბიოლოგიურ სქესს თავისი სოციალური ზედნაშენებით - სქესთან ასოცირებული როლით, სტატუსითა თუ სხვა ნიშნით. ამგვარად, გენდერი კომპლექსური ცნებაა. სწორედ გენდერი, და არა ბიოლოგიური სქესი, უდევს საფუძვლად სქესთა კონფლიქტს.

ბევრი სქესთა კონფლიქტს არარსებულს და ხელოვნურად გამოწვეულს უწოდებს. გარკვეულწილად ის არის კიდეც ხელოვნური: არა ხელოვნურად გამოწვეული, არამედ ხელოვნურად გამძაფრებული ფემინისტური მოძრაობის მიერ - სააშკარაოზე გამოტანილი პოტენციურად არსებული ღრმა უკმაყოფილება, ქალების მიერ დაგროვილი საუკუნეების განმავლობაში. შეიძლება ახლა, მეოცე საუკუნის ბოლოს, ბევრგან ამას აღარ ჰქონდეს ასეთი აქტუალობა, იმიტომ, რომ მეტნაკლებად გარკვეული ადგილი საზოგადოებაში ქალმაც დაიმკვიდრა. ისიც დასაშვებია (და ადვილად გასაგები), რომ ამ პრობლემებზე ლაპარაკი გაღიზიანებას იწვევს, ვინაიდან მთელ რიგ ქვეყნებში, მათ შორის, მაგალითად, ამერიკის შეერთებულ შტატებში, ქალთა ლტოლვას თანასწორობისკენ, ხშირ შემთხვევაში, რბილად რომ ვთქვათ, პათოლოგიური ფორმა აქვს მიღებული (მაგალითად, მკერდის გაშიშვლების უფლების მოთხოვნა, ან ხელზე კოცნის შეურაცხყოფად მიღება). და მაინც, არ შეიძლება

იმის თქმა, რომ ამ კონფლიქტს რეალური საფუძველი არა აქვს. ის ქალთა მრავალსაუკუნოვანი დისკრიმინაციის შედეგია და ამიტომ გარდაუვალია.

აღსანიშნავია, რომ ქალისა და მამაკაცის თანასწორობის პირველი იდეები ჯერ კიდევ მეთვრამეტე საუკუნეში წარმოიშვა და ამის შემდეგ საზოგადოებაში ქალის ადგილისა და როლის პრობლემა თითქმის ყველა მეტნაკლებად "პროგრესული" მწერლის ნაწარმოებებში არის დასმული. მეოცე საუკუნეში ამ საკითხის აქტუალობა იზრდება და XX საუკუნის 60-იანი წლებიდან, ე.წ. რადიკალური ფემინიზმის წარმოშობასთან ერთად, მან განსაკუთრებული სიმძაფრე შეიძინა. ამის შემდეგ ამ თემაზე ბევრი ითქვა და დაიწერა. ქალის მდგომარეობაც ბევრად გაუმჯობესდა, როგორც ოჯახში, ისე სამსახურში. იმდენად გაუმჯობესდა, რომ ბევრი იმასაც კი თვლის, რომ საკითხმა მნიშვნელობა დაკარგა და ქალის უფლებები აღარ ირღვევა. არიან ისეთებიც, ვისი აზრით, უკვე მომწიფდა მომენტი, რათა დაიწყოს ბრძოლა მამაკაცთა უფლებების დაცვისათვის.

სიმართლეა თუ არა ეს? და რამდენად სამართლიანია საქართველოსთვის? ამ კითხვას ჩემზე უკეთესად სხვა ქალბატონები უპასუხებენ.
1999 წელს, არასამთავრობო ორგანიზაციამ "კავკასიის ქალთა კვლევითი და საკონსულტაციო ქსელი" ქალთა გლობალური ფონდის (Global Women's Fund) დაფინანსებით, ჩაატარა „გენდერული სტეროტიპებისა და ქალთა ფარული დისკრიმინაციის კვლევა საქართველოში". მისი მიზანი იყო გამოევლინა ცხოვრების ის სფეროები, სადაც საქართველოში ქალთა დისკრიმინაცია განსაკუთრებით ძლიერია და ასევე, გაეცა პასუხი კითხვაზე, თუ რამდენად აცნობიერებს საზოგადოება ამ დისკრიმინაციას. ამ გამოკვლევის შედეგების თანახმად, ქალთა დისკრიმინაცია დადასტურდა რიგ სფეროში, განსაკუთრებით კი ოჯახში. ამავე დროს ამ დისკრიმინაციის არსებობა ნაკლებად არის გაცნობიერებული. მაგალითად, ბევრი რესპონდენტი ამბობს, რომ მათი აზრით, ქალის პოტენციალის სრული რეალიზაცია საქართველოში ვერ ხერხდება; ისინი აღიარებენ, რომ საქართველო ამ სფეროში ჩამორჩება დასავლეთის ქვეყნებს; რომ ქალთა მდგომარეობა გასაუმჯობესებელია. ამავე დროს, პირდაპირ შეკითხვაზე იგივე რესპონდენტები პასუხობენ, რომ არ გრძნობენ თავს დაჩაგრულად (ქალები), ან რომ ოჯახურ ურთიერთობათა სფეროში არ არის არაფერი, რაც გაუმჯობესებას მოითხოვს (მამაკაცები). არადა სწორედ გათხოვილი ქალები აღმოჩნდნენ ყველაზე "დაჩაგრულ" კატეგორიაში, როგორც ოჯახში მათი ვალდებულებებისა და უფლებების თვალსაზრისით, ისე თავისუფალი დროისა და თავისი ინტერესების დაკმაყოფილების შესაძლებლობის თვალსაზრისით. სწორედ ამიტომ ჩემს ნაშრომში გადავწყვიტე შევჩერდე სქესთა კონფლიქტზე ოჯახში, როგორც საქართველოში გენდერული პრობლემის დღესდღეობით ყველაზე მტკივნეულ მომენტზე.

ბევრი ალბათ იტყვის, რომ ზემოთხსენებული შედეგები ბუნებრივია: გათხოვილ ქალს ოჯახსა და ბავშვებზე აქვს აღებული პასუხისმგებლობა, ამიტომაც აქვს მას ამოდენა დატვირთვა და არ რჩება დრო საკუთარი თავისთვის. შეიძლება ითქვას ისიც, რომ ცოლიან მამაკაცსაც ნაკლები თავისუფალი დრო აქვს და მეტი პასუხისმგებლობა. ორივე ეს მტკიცება სამართლიანია. მაგრამ, ამავე დროს, ცხოვრება გვიჩვენებს (ისევე, როგორც ზემოთხსენებული გამოკვლევის შედეგები), რომ ცოლიანი მამაკაცი გაცილებით ბევრ დროს უთმობს საკუთარ თავს და გაცილებით ნაკლებს – ოჯახურ საქმეს, ვიდრე გათხოვილი ქალი. ნუ მიწყენენ ისინი, ვინც გამონაკლისია და თანაბრად იზიარებენ ოჯახურ პასუხისმგებლობას – მე ვლაპარაკობ ძირითად მასაზე, საზოგადოებაში გამეფებულ მენტალიტეტზე, რომლის თანახმადაც ქალის (ერთ-ერთი გამოთქმის თანახმად, ისევე, როგორც ბუზის) ადგილი სამზარეულოშია.

პატრიარქალურ მენტალიტეტს ბევრი გამოვლინება აქვს. ეს შეიძლება იყოს მეუღლისთვის მუშაობის აკრძალვაც და მისი კაბის სიგრძის კონტროლიც; ქალისთვის სამუშაო კარიერის გაკეთებაში ხელის შეშლა თუ გრძელი სადღეგრძელოები ქალების მისამართით სუფრაზე, რომელთა დროსაც ქალს არ სცალია დასაჯდომად და დროის გასატარებლად მამაკაცებთან ერთად, რადგანაც სამზარეულოში ტრიალებს და სუფრასთან მჯდომთ ემსახურება. აქედან გამომდინარეობს კიდევ ერთი დამახასიათებელი თვისება – ქალის "უზარმაზარი პატივისცემა" კაცების მხრიდან, როდესაც იგი არ ცდილობს გასცდეს დეკორატიულ-სამეურნეო ობიექტის როლს.

არ უნდა დაგვავიწყდეს კიდევ ერთი დამახასიათებელი შეხედულება: ის, რომ ქმრის მშობლების სახლში მცხოვრები ქალი ავტომატურად ითვლება ვალდებულად, მოემსახუროს არა მხოლოდ ქმარს, არამედ მის მშობლებსაც, და, ამგვარად, რძალი ხშირად მთელი ოჯახის მოსამსახურედ იქცევა.
და ბოლოს ის, რისი ფაქტობრივი დამტკიცება ძალიან ძნელია, მაგრამ რაც ჩვენი რეალობაა და თითქმის ყველა ქალს აქვს განცდილი საკუთარ თავზე: თუ დედა ხარ, გარემოცვის მიერ არც ქალად არ აღიქმები და არც დამოუკიდებელ პიროვნებად: შენ ამიერიდან პირადი ცხოვრება და შენი ინტერესი აღარ გაქვს და მხოლოდ შენს შვილში ჩანხარ, მხოლოდ დედად გცნობენ. ბევრი ქალი ამ მსხვერპლზე შეგნებულად მიდის რადგან "ბავშვებისთვის და ოჯახისთვის ასე ჯობია"; არც იმაზე ფიქრობს, რომ მისი ცხოვრება ერთია და აღარ განმეორდება და არც იმაზე: სჭირდება კი შვილს ასეთი მსხვერპლი? იქნებ ჯობია უფრო დამოუკიდებელ პიროვნებად გაიზარდოს და არ იყოს 30 წლამდე დედის კალთაზე ჩამოკიდებული?
კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორია ის, რომ ქალი არ ითვლება მისი ინტელექტუალური პოტენციალით მამაკაცის თანასწორად. საზოგადოდ მიღებული აზრის თანახმად, მამაკაცი ყოველთვის უფრო ჭკვიანია, უფრო განათლებული და ა.შ. ამაში მამაკაცებს თვითონ ქალების დიდი ნაწილიც მხარს უჭერს: "კაცის ჭკუა მაინც სხვაა..." მეუბნებიან ისინი და ვერც კი აცნობიერებენ, თუ რამოდენა გავლენა აქვს ამ შემთხვევაში მათზე ისეთ ფაქტორებს, როგორიცაა ტრადიცია და ის, რომ საუკუნეების განმავლობაში ასე ითვლებოდა. მე ბავშვი არა ვარ და 30 წელს ვუახლოვდები. ნუ მიწყენენ მამაკაცები, მაგრამ უნდა გითხრათ, რომ ამდენი ხნის მანძილზე ვერ ვიპოვე ვერც ერთი ფაქტობრივი დასტური იმისა, რომ ზოგადად მამაკაცი ქალზე ჭკვიანია, განვითარებული ან განათლებული, ისევე, როგორც არც საპირისპიროს დამტკიცება შემიძლია. ყველა ინდივიდი ერთმანეთისაგან განსხვავდება რაღაც ნიშნით, ყველა ერთგვარად უნიკალური პიროვნებაა.

მასაში გამეფებულ ამ აზრს მე სხვა ახსნას მივცემდი. ჯერ ერთი, ის ჩამოყალიბდა საუკუნეების განმავლობაში და საფუძვლად ედო ის, რომ ქალებს არ ჰქონდათ შესაფერისი განათლების მიღების უფლება, რაც, რა თქმა უნდა, გავლენას ახდენდა მათი პიროვნული განვითარების შესაძლებლობებზე. ეს კი ისევ და ისევ, უპირველეს ყოვლისა, მამაკაცს აწყობდა, რადგან არ უქმნიდა საფრთხეს მის ბატონობას საზოგადოებაში. ამ შეხედულების მეორე და მთავარი ახსნა კი ის არის, რომ ტრადიციულად ჩვენს ცნობიერებაში ჩამოყალიბდა სამყაროს მამაკაცისეული ხედვა. ამ ცნებას ანდროცენტრიზმი ჰქვია და მისი დიდი როლი აიხსნება არა მარტო იმით, რომ მამაკაცები უყურებენ სამყაროს ისე, როგორც მათ აწყობთ, არამედ იმითიც, რომ ასეთი ხედვა ქალის მსოფლმხედველობაშიც უკვე იმდენად დამკვიდრდა, რომ ის თავის როლს მსოფლიოში ერთგვარად "დამდაბლებულად" ხედავს და, საერთოდ, დიდწილად მსოფლიოს მამაკაცის თვალებით უყურებს.

ამრიგად, მოდით, შევთანხმდეთ იმაზე, რომ ქალთა დისკრიმინაცია არ არის თითიდან გამოწოვილი პრობლემა1 . შევთანხმდეთ იმაზეც, რომ არსებობს სქესთა კონფლიქტიც. ზემოთჩამოთვლილ უარყოფით ფაქტებს რომ თავი გავანებოთ, ის არსებობს თუნდაც იმიტომ,

რომ მის გარეშე არ იარსებებდა არც სქესთა შორის მიზიდულობა. მაგრამ ეს უკვე კონფლიქტის სხვა, უფრო ფილოსოფიურ არსს შეეხება, მე კი საყოფაცხოვრებო, სოციალურ პრობლემატიკას მინდა დავუბრუნდე.

რა არის კონფლიქტი? ჯეფრი რუბინი განსაზღვრავს კონფლიქტს ორ (ან მეტ) მხარეს შორის როგორც სიტუაციას, როდესაც ერთ-ერთი მხარე მიისწრაფვის მიზნისკენ, რომელსაც მეორე მხარე არ ეთანხმება. ეს მიზანი შეიძლება სხვადასხვანაირი იყოს. ჩვენს შემთხვევაში ქალები მიისწრაფვიან მამაკაცებთან თანასწორი მდგომარეობის მისაღწევად, მამაკაცები კი - არსებული მდგომარეობის შესანარჩუნებლად. ისინიც კი, ვინც თეორიულად აღიარებს, რომ ქალების მდგომარეობა უნდა გამოსწორდეს, როგორც წესი, არ ეთანხმებიან იმას, რომ მათმა მეუღლეებმა უნდა ისწავლონ, წაიკითხონ ან მეგობრებთან დრო გაატარონ იმის ნაცვლად, რომ ოჯახის საქმეს მიხედონ. და მართლაც, ვიღაცამ ხომ უნდა დაალაგოს, გააკეთოს სადილი, გარეცხოს... ძალიან ცოტა თუ დაეთანხმება იმას, რომ ცოლ-ქმარმა შეიძლება თანაბრად გაინაწილოს ეს სამუშაო და შედეგად ორივეს დარჩება თავისუფალი დრო, რომელსაც ერთად გაატარებენ (ან ცალ-ცალკე, თუ ასე ურჩევნიათ). აქ მინდა აღვნიშნო, რომ თუ ისეთ ვითარებაში, როდესაც ქალი ნებაყოფლობით თანხმდება იმაზე, რომ ქმრის კმაყოფაზე იყოს, ცხოვრების რეალობიდან გამომდინარე, მის მიერ ოჯახური საქმეების სრული დატვირთვის ზიდვა შეიძლება ლოგიკურად მოგვეჩვენოს, მაშინ, როდესაც ორივე მეუღლე მუშაობს და ორივეს შემოაქვს ოჯახში შემოსავალი. ეს უკვე აბსურდული და აშკარა დისკრიმინაციული ხასიათის მოვლენაა.

დავუბრუნდეთ კონფლიქტს. მის გადასაწყვეტად არსებობს მოქმედების სამი ძირითადი ტიპი. პირველი არის თავს მოახვიო მოწინააღმდეგე მხარეს შენი მოსაზრება და აიძულო ის მიიღოს ეს მდგომარეობა. მეორეა, დათმო პოზიციები. მესამე შესაძლო გზა არის კომპრომისი - როდესაც ორივე მხარე თმობს თავისი უფლებებისა და თავისუფლების ნაწილს.

შეიძლება ითქვას, რომ საუკუნეების მანძილზე სქესთა სოციალური ურთიერთობისას მამაკაცებს პირველი გზა ჰქონდათ არჩეული, ქალებს კი - მეორე. უკანასკნელ ათწლეულებში ფემინიზმის წარმოშობასთან და განვითარებასთან ერთად ბევრი რამ შეიცვალა. საქართველოზე ეს ჯერ-ჯერობით ვერ ითქმის, მაგრამ დასავლეთ ევროპასა და ამერიკის შეერთებულ შტატებში ქალებმა თანასწორუფლებიანობას მიაღწიეს. სამწუხაროდ, ამ სფეროსაც აქვს თავისი რადიკალური გამოვლინებები. სქესთა კონფლიქტის გადაწყვეტისას მე ვერ მივიჩნევ გამოსავლად იმას, რომ ქალი, რომელსაც თანამშრომელმა მამაკაცმა კომპლიმენტი უთხრა, სასამართლოს მიმართავს და ჩივის, რომ შეურაცხყოფა მიაყენეს. სექსუალური ლტოლვა ბუნებრივი მოთხოვნილებაა ადამიანის, რომ არაფერი ვთქვათ სიყვარულის ღრმა და ყოვლისმომცველ გრძნობაზე. ქალისთვის კომპლიმენტის თქმა ნორმალური და, ჩემი აზრით, სასიამოვნო მოვლენაა. ადამიანს თუ არ ექნა გრძნობების გამოვლენის გზა, ეს უამრავ კომპლექსს გამოიწვევს (რაც, საერთო აზრით, უკვე უხვად ახასიათებს ამერიკელ მამაკაცებს). ყველაფერს რომ თავი დავანებოთ, კაცობრიობა ხომ უნდა გამრავლდეს? თუ სინჯარებით გამრავლებაზე გადავიდეთ?

თუ ვილაპარაკებთ სქესთა კონფლიქტის გადაჭრის გზაზე, ერთი რამე, მე მგონი, აშკარაა. სიტუაციამ, როდესაც კაცი ბატონობდა და ქალი დამორჩილებული იყო, ნამდვილად არ გაამართლა, საეჭვოა, გაამართლოს საპირისპირომაც. მე მართლაც ძალიან ეჭვი მეპარება იმაში, რომ ნორმალურ ქალს სიამოვნებდეს ისეთი მდგომარეობა, როდესაც კაცი მისთვის კომპლიმენტის თქმას ვერ გაბედავს ან სიმძიმის აწევაში არ დაეხმარება. რა თქმა უნდა, მთელი პრობლემა ერთ საკითხშია: რა ფასად მიჯდება მე ეს დახმარება ან კარებში წინ გატარება. თუ ამის საფასური ისევ ისაა, რომ მეორეხარისხოვან არსებად, "ნომერ მეორედ" აღმიქვამენ ბატონი მამაკაცები და შესაბამის ადგილს მომანიჭებენ საზოგადოებასა და ოჯახში

- გმადლობთ, არ მინდა. სიმძიმესაც თვითონ ავწევ და მამაკაცსაც წინ გავატარებ, ადგილსაც მე დავუთმობ, ოღონდ დაწყნარდეს. მე სხვა რამეზე მაქვს ლაპარაკი. ჩემი აზრით, ამ სიტუაციაში კონფლიქტის გადაჭრის ერთადერთი ნორმალური გზა კომპრომისია. მსოფლიო ველარ დაუბრუნდება შუა საუკუნეებს და ქალი უკვე არასდროს არ დაკმაყოფილდება დაქვემდებარებული მდგომარეობით. ცივილიზებული

თანაარსებობისათვის ორივე სქესმა რაღაც უნდა დათმოს, თანაბრად გაინაწილოს პასუხისმგებლობა, როგორც ოჯახური, ისე სოციალური ვალდებულებები. ხოლო რაც შეეხება კომპლიმენტებს და ადგილის დათმობას... რატომ უნდა აღიქვას ქალმა ისინი შეურაცხმყოფელად და იმის მანიშნებლად, რომ მას ისევ როგორც სექსუალურ ობიექტს უყურებენ? ან რატომ უნდა თვლიდეს კაცი, რომ თუ ქალი თანასწორობას მოითხოვს, ამით მძიმე ფიზიკურ სამუშაოში დახმარებაზე უფლებას კარგავს? მე ხედვის სხვანაირ კუთხეს შემოგთავაზებდით.

ქალი მამაკაცზე ფიზიკურად სუსტია და სწორედ ეს არის მიზეზი, რატომაც უნდა დაეხმაროს მამაკაცი, და არა იმიტომ, რომ ის ქალია. ხომ დაეხმარებოდა თავისზე სუსტ მამაკაცს? მაგრამ ფიზიკური სისუსტე ხომ არ ნიშნავს გონებრივ ჩამორჩენილობას? მაშ რატომ უნდა ქმნიდეს ის იმის საფუძველს, რომ მამაკაცმა ქალი არ ჩათვალოს თანასწორად? არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ თანასწორი არ ნიშნავს ერთნაირს.
რაც შეეხება კომპლიმენტს, ჩემი აზრით, ნორმალურ ქალს ის ყოველთვის სიამოვნებს, თუ, რა თქმა უნდა, ნორმალური, და არა უხამსი, ფორმით არის ნათქვამი. ქალი ყოველთვის ცდილობს ლამაზი და მიმზიდველი იყოს, კომპლიმენტი კი იმის დასტურია, რომ მართლაც ასეთია, და, სხვათაშორის, ქალისთვის სასიამოვნოა არა მხოლოდ მამაკაცის, არამედ ქალის კომპლიმენტიც. ის, რომ ზოგიერთი ქალი კომპლიმენტს შეურაცხყოფად იღებს, მამაკაცთა მხრიდან დამამცირებელი დამოკიდებულების სამწუხარო შედეგია და, იმედია ასე აღარ იქნება, როდესაც ქალი დარწმუნდება, რომ მას უყურებენ როგორც სრულფასოვან პარტნიორს, და არა ლამაზ დეკორატიულ სათამაშოს.

ჩემი აზრით, მამაკაცების მხრიდან კომპლიმენტზე აგრესიით პასუხი უკვე მათ მიმართ არის უსამართლობა და დისკრიმინაციის ნიშნებსაც კი ატარებს.

და კიდევ ერთი: ჩემი აზრით, აგრესია არც ერთ მხარეს არ გამოადგება ამ სიტუაციაში. ის მხოლოდ ორივეს დააზარალებს. ზარალდება ასევე ოჯახი, მდგომარეობა სამსახურში, ურთიერთობა... ორივე მხარე ფსიქოლოგთან გარბის და შედეგად კი... კომპლექსები და პრობლემები.
პრობლემის გადაჭრის ერთადერთი გზაა კომპრომისი, სადაც ორივე მხარე რაღაცას დათმობს. ოღონდ არა ის კომპრომისი, როდესაც დაზარალდება ორივეს უფლებები და ვერც ერთი მხარე ნაბიჯს ვერ გადადგამს იმის შიშით, მეორე სასამართლოში არ გაიქცეს. არა, მე ლაპარაკი მაქვს რეალურ, თანასწორ და ჰარმონიულ პარტნიორობაზე, რომელიც მხოლოდ საზოგადოებაში მომხდარი პარადიგმული გარდატეხის, ანუ მისი ცნობიერების ძირეულად შეცვლის შედეგად არის შესაძლებელი. ქალი და კაცი არ არიან მტრები, თუმცა ხშირად ცდილობენ ერთმანეთს ამ კუთხით შეხედონ. არასოდეს არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ ისინი ერთი მთელია და ერთმანეთს უნდა ავსებდნენ. ერთმანეთის გარეშე მათი არსებობა წარმოუდგენელია. ესე იგი, უნდა შეძლონ, იყვნენ პარტნიორები. ამის მისაღწევად კი ორივე მხარემ მდგომარეობას გააზრებულად უნდა შეხედოს, ცხოვრების რეალობიდან გამომდინარე და შეაფასოს მეორე მხარის მოთხოვნები არა თავისი, არამედ მათი საერთო ინტერესების თვალსაზრისით.

ძველი ბიჭები

გაგა ნიჟარაძე

ყოველ დიდ ქალაქს უნიკალური სოციალური სტრუქტურა ახასიათებს. ათასგვარი ისტორიული, პოლიტიკური, დემოგრაფიული, ეთნიკური ფაქტორი ერთმანეთს ეხლართება, ურთიერთზემოქმედებს, სპეციფიკურ გარემოსა და ატმოსფეროს ქმნის, რომლის წიაღშიც ყალიბდება მხოლოდ მოცემული ქალაქისათვის დამახასიათებელი სოციალური ტიპი, თავისი სუბკულტურით, ჟარგონით, ადათ-წესებით. ასეთია, მაგალითად, ლონდონელი კოკნი. ყარაჩოხელი და კინტო – თბილისის ნაშიერები არიან. ისტორიულმა პერიპეტიებმა ძველი თბილისის ეს კოლორიტული ფიგურები აღგავეს პირისაგან მიწისა; მხოლოდღა მათი შელამაზებული ლანდები შემორჩა ქართულ კინოსა თუ მხატვრობაში.

თბილისი შეიცვალა. შეიცვალა და იცვლება თბილისელთა ტიპებიც. ეს წერილი ეძღვნება თბილისური ცხოვრების ერთ პერსონაჟს, რომლის კვლავწარმოება ახლა, თუ არ ვცდები, ეცემა; ეს პერსონაჟი, (საუბარია ძველი ბიჭის სახელით ცნობილ ფიგურაზე), ტრანსფორმაციას განიცდის. ძველბიჭობის პიკი, მისი სოციალური წარმატება 1992-94 წლებზე მოდის, როდესაც შესაბამისი გაგება მცირე ხნით ლამის გაბატონდა საქართველოში. მას მერე ძველი ბიჭი, კლასიკური სახით, გაიშვიათებას იწყებს, მაგრამ მის მოსპობაზე ლაპარაკი ნაადრევია. რა იქნება - ვნახოთ. თუ ძველმა ბიჭებმა კინტოსა და ყარაჩოხელის ბედი გაიზიარეს, არა მგონია, ამან ვინმეს გული დაწყვიტოს. მაგრამ ძველი ბიჭის მემკვიდრეები, ალბათ დარჩებიან. ასეა თუ ისე, თავს უფლებას მივცემ, იმედი ვიქონიო, რომ შემოთავაზებული ანთროპოლოგიურ-ფსიქოლოგიური ეტიუდი არ იქნება მთლად უინტერესო.

სტალინის სიკვდილის შემდეგ, 50-იანი წლების ბოლოდან, ქართულ საზოგადოებაში, განსაკუთრებით კი ახალგაზრდობაში, გარკვეული მორალური ვაკუუმი გაჩნდა - კომუნისტური ღირებულებები სტალინთან ერთად წარსულს ჩაბარდა. ბუნება, მოგეხსენებათ, ვაკუუმს ვერ იტანს, ამიტომ, როგორც ეს ხშირად ხდება, ხსენებული ვაკუუმი მალე შეივსო - შეივსო პრიმიტიული ეთიკური სისტემით, სახელდობრ, დამნაშავეთა სამყაროს მორალური კოდექსიდან ნასესხები ნორმებით ანუ, ქურდული გაგებით (ოდნავ შერბილებული ფორმით). იმავე პერიოდს დაემთხვა საქართველოში ნარკოტიკების ნაკადის მკვეთრი ზრდა. სწორედ ამ ორი ფაქტორის მოქმედების პროდუქტია ძველი ბიჭის ფიგურა (თუმცა ძველ ბიჭსა და ნარკომანს შორის არ შეიძლება ტოლობის ნიშნის დასმა; ეს ორი კატეგორია, თუმცა მნიშვნელოვნად, მაგრამ მაინც მხოლოდ ნაწილობრივ ფარავს ერთმანეთს). ფაქტობრივად, ძველბიჭობის ფენომენი ქართული კონტრკულტურის ფორმად შეიძლება ჩაითვალოს, რომელსაც საფუძვლად ედო არსებული რეალობის მიუღებლობა და უფროს თაობასთან კონფლიქტი. სხვა საქმეა, რომ გაუცნობიერებელი პროტესტი მის გამომწვევ მიზეზებზე არანაკლებ უზნეო ცხოვრების სტილში გამოიხატა.

ქურდული გაგების ძირითადი პრინციპები კი ასე შეიძლება ჩამოყალიბდეს:

- არავითარი თანამშრომლობა სახელმწიფო სტრუქტურებთან, მით უმეტეს კანონდამცველ ორგანოებთან. სათანადო ტერმინით მარკირებული დამსმენი უაღრესად ოდიოზური ფიგურა ხდება;

- მორალური ნორმები ვრცელდება მხოლოდ საკუთარი წრის წარმომადგენლებზე. სხვა ადამიანებს მხოლოდ გამოყენებითი ღირებულება აქვთ;

- საკუთარი შრომით თავის რჩენა უარიყოფა;

- თვით "ქურდული გაგების" წრეში იმარჯვებს ძლიერი; სუსტი განწირულია;

- ყველა პასუხს აგებს მოწმეთა თანდასწრებით წარმოთქმულ ნებისმიერ სიტყვასა თუ საქციელზე.

დაუფიქრებლად წარმოთქმული სიტყვის პოტენციური ეფექტის საილუსტრაციოდ ერთ ღიმილისმომგვრელ ამბავს მოვიყვან, რომელიც თვითმხილველმა მომითხრო:

ციხის კამერა, ზედა ნარაზე წამოწოლილია კაეშანით შეპყრობილი ქურდი. ქვევით ორ მუჟიკს შორის მიმდინარეობს კამათი თემაზე: რომელი გაასწრებს, "ჟიგული" თუ "ზიმი". დრო მიდის, დისკუსიის სიმწვავე კი არ ცხრება. ქურდმა ვეღარ მოითმინა და გაღიზიანებული ტონით მიმართა მოკამათეებს: "მოკეტეთ რა, არ იცით, რომ ორივეს ველოსიპედი გაასწრებს?!" - მაღალი ავტორიტეტით დათრგუნული მუჟიკები ჩუმდებიან. ქურდი მოულოდნელად იძაბება და მის შუბლზე, თითქოს მორბენალი სტრიქონი ჩაირთოო, ამოიკითხება შემდეგი ფიქრები: "ეხლა ეს რო წავიდეს, სადმე თქვას ველოსიპედი მანქანას გაასწრებსო, ქურდმა მითხრაო, მოწმეებიც ყავს, პირზე დამადგებიან, სიტყვაზე ატვეჩაი უნდა იყო, გამაფუჭებენ!" ამიტომ მალე გაისმის მეორე რეპლიკა: "მაგრამ... ჩვეულებრივი ველოსიპედი კი არა, მატორი უნდა ეყენოს!" აუდიტორია გასუსულია. პრობლემა კი გადაუჭრელი რჩება – ველოსიპედი, თუნდაც "მატორიანი", მაინც ვერ გაასწრებს. ქურდი აგრძელებს: "თანაც ეგეთი... აბწეკაემი ფორმა უნდა ჰქონდეს".... და ბოლოს: "და კარგი ბენზინი უნდა ესხას!!" ამრიგად, ქურდული ღირსება დაცულია – ვერავინ იტყვის, რომ "ზიმი" გაასწრებს აქვე გამოგონებულ უცნაურ სატრასპორტო საშუალებას.

ძველი ბიჭის წინამორბედად შეიძლება ბირჟევიკი ჩაითვალოს. ბირჟების გაჩენა თბილისის სხვადასხვა უბანში, თუ არ ვცდები, 50-იან წლებში ხდება. ბირჟებზე იკრიბებოდნენ უბნის ბიჭები, საქმეებს არჩევდნენ, დროს კლავდნენ. ზოგჯერ ბირჟებს შორის კონფლიქტი ხდებოდა, მიმდინარეობდა მეტოქეობა უბნის პირველი დამრტყმელის ტიტულისათვის... მაგრამ უდავოა, რომ ბირჟევიკების თაობისათვის ქურდული გაგება და ნარკოტიკებისადმი ინტერესი არ წარმოადგენდა ცხოვრების სტილის განმსაზღვრელ ღირებულებას.

ასე, თუ ისე, 60-იანი წლების ბოლოდან თბილისის ქუჩებში გამოჩნდა საშუალოზე უკეთესად ჩაცმული, მაგრამ, რომ იტყვიან, ცუდად მოვლილი, გაუპარსავი და არცთუ ჯანსაღი სახის ფერის პატრონი პირქუში ფიგურა, დამახასიათებელი ლაპარაკის მანერითა და მიხრა–მოხრით. გავეცნოთ მას უფრო ახლოს (აქ ხშირად მომიწევს ჟარგონული სიტყვების გამოყენება; მკითხველს ვთხოვ, არ გაიგოს ეს როგორც იუმორისტული ეფექტის მისაღწევად გამიზნული ხერხი, უბრალოდ, ბევრი ცნების გამოხატვა მხოლოდ ჟარგონის გამოყენებითაა შესაძლებელი).

ასაკი – 14-დან 25 წლამდე. 25 წლის შემდეგ ძველი ბიჭების გზები იყოფა. ნაწილი "ნორმალური" ცხოვრების სტრუქტურაში ერთვება; ამასთან, ადრე ზოგი ქურდული გაგების პრინციპებს ივიწყებდა და პარტიულ თუ კომკავშირულ სამუშაოზე, ან მილიციაშიც კი ამოჰყოფდა თავს. მეორე ნაწილი პროფესიული დამნაშავე ხდებოდა თუ ხდება; მესამე–საქმოსნობას იწყებს და ა.შ.

სოციალური წარმოშობა – ფრიად მრავალფეროვანი. ძველ ბიჭებში შეხვდებით დაბალი, საშუალო და მაღალშემოსავლიანი ოჯახების შვილებს... ეს უკანასკნელები და, მით უმეტეს, გავლენიანი მშობლების მყოლი ძველი ბიჭები დიდ ღირებულებას წარმოადგენენ ნაკლებად

ავტორიტეტული მშობლების ამარა დარჩენილებისათვის, ვინაიდან მილიცია-პოლიციასთან კონფლიქტის შემთხვევაში, დიდი კაცი, შვილი რომ გადაარჩინოს, მის ძმაკაცებსაც გამოიხსნის განსაცდელისაგან.

ჩაცმულობა. ძველ ბიჭებს არ ახასიათებთ რაიმე სპეციფიკური ტანსაცმელი ან ატრიბუტიკა (ვთქვათ, როკერებისა და ჰიპებისაგან განსხვავებით). ერთადერთი, მათ უყვართ მუქი სათვალეები, რასაც პრაგმატული საფუძველი აქვს: წამლით ამღვრეული თვალების დაფარვა. ყურადღებას კიდევ რამდენიმე დეტალი იპყრობს. როგორც უკვე გაკვრით აღინიშნა, ძველ ბიჭებს კარგი ნივთები უყვართ (რომელთაც ხშირად არცთუ პატიოსანი გზებით შოულობენ), მაგრამ მათთვის სრულიად უცხოა ელეგანტურობა და მით უმეტეს, რაიმე ექსტრავაგანტულობა ჩაცმულობაში. იგულისხმება, რომ განსაკუთრებული ყურადღება საკუთარი გარეგნობის, მოდის მოთხოვნათა მიმართ, "არაკაცურია". აქედან – ასე ვთქვათ, "დაუდევარი სტილი", თითქოსდა უყურადღებობა ჩაცმისადმი. თუმცა ეს დაუდევრობა მოჩვენებითია და სპეციალურადაა შექმნილი – ბევრი ძველი ბიჭი მოულოდნელ ერუდიციას ავლენს ტანისამოსთან და სხვა მოდურ აქსესუარებთან დაკავშირებულ საკითხებში.

ძველი ბიჭის ყველაზე გამორჩეულ ნიშნად სპეციფიკური ქცევითი სტერეოტიპები უნდა ჩაითვალოს – ლაპარაკის მანერა, მიხრა-მოხრა, ჟესტიკულაცია და ა.შ. ამ სტერეოტიპების დიდი ნაწილი მჭიდროდაა დაკავშირებული ძველი ბიჭის ცხოვრების წამყვან ფსიქოლოგიურ მოტივთან – სოციალური დომინანტობის მოპოვებისაგან სწრაფვასთან. დომინანტური პიროვნება – ეს ისეთი ადამიანია,რომელიც ისწრაფვის ძალაუფლებისაკენ, მბრძანებლობისაკენ, დამოუკიდებლობისაკენ, მაინცდამაინც არ უწევს ანგარიშს სოციალურ ნორმებს და ავტორიტეტებს, იგი ენერგიულია და აგრესიული. რა თქმა უნდა, დომინანტობისაკენ სწრაფვა ძალზე დიდ როლს თამაშობს ადამიანთა ცხოვრებაში საერთოდ, მაგრამ ძველი ბიჭების წრეში ეს ღირებულება, კაიფს თუ არ ჩავთვლით, პრაქტიკულად მთლიანად განსაზღვრავს ცხოვრების წესს. ამასთან, დომინანტობის მიღწევის ხერხები შეზღუდულია და საბოლოო ჯამში დაიყვანება ფიზიკური ანგარიშსწორების მუქარამდე. ტალანტით, სიმდიდრით, ოჯახიშვილობით და სხვა ამგვარებით ძველ ბიჭებში დომინანტურ მდგომარეობას ვერ მოიპოვებ. ერთადერთი გზაა შინაგანი პიროვნული ძალის დემონსტრირება, ანუ შნო (სიტყვა შნო აქ ცვლის ფრიად კოლორიტულ ჟარგონულ სიტყვას, რომელსაც, სამწუხაროდ, ვერ ვხმარობ ცენზურული მოსაზრების გამო; გამგები, რა თქმა უნდა, გაიგებს).

სწორედ ამგვარი, საკმაოდ პრიმიტიულად გაგებული დომინანტობის გამოხატულებაა ძველი ბიჭებისათვის დამახასიათებელი ქცევითი სტერეოტიპები. მაგალითად, ტიპური პოზა: კისერი და თავი გაშეშებულია, მხრები წინაა წამოწეული, ხელები მოდუნებულია, მაგრამ ეს არაა ბრექი. ბრექი, ასე ვთქვათ, უხეში ფიზიკური ძალის დემონსტრირებას წარმოადგენს და ძველი ბიჭების თვალში პროვინციალობის ელფერს ატარებს. ერთ დროს ასეთი "აფორიზმიც" კი იყო გავრცელებული: "ეხლა მეჩვიდმეტე საუკუნე არაა, მარტო კუნთებზე რო იყურებოდე". ძველბიჭური პოზა კი გამოხატავს ღირსებას, საკუთარ თავში დარწმუნებულობას და სამყაროს მიმართ ოდნავ ირონიანარევ ქედმაღლობას. საუბრის დროს ერთი ან ორივე ხელი იდაყვში იხრება და მოდუნებული მაჯა სიტყვების ტაქტში მოძრაობს. თუ ბაზარმა უფრო მძაფრი ხასიათი მიიღო, ჟესტები მუქარანარევი ხდება – მოდუნებული მხოლოდ შუა და უსახელო თითები რჩება, დანარჩენი თითები კი გახევებულია და ოპონენტისაკენ მიმართული, აქცენტირდება ქვემოთკენ (ანუ მიწისკენ) მიმართული მოძრაობები.

კლასიკური ძველი ბიჭი ერთ საკმაოდ რთულ ხელოვნებას უნდა ფლობდეს – შეეძლოს კარგა ხანი იმყოფებოდეს ჩაკუზულ მდგომარეობაში. ვისაც უცდია, დამეთანხმება, რომ ეს

არცთუ იოლია. ბაზრითა და ფურთხებით გართულ ძველ ბიჭს კი საათები შეუძლია გაატაროს ჩაკუზულმა. როგორც ეტყობა, სასურველი შედეგი ხანგრძლივი ვარჯიშის შედეგად მიიღწევა და აქ ძველ ბიჭებს მხოლოდ იაპონელები თუ შეეჯიბრებიან.

ძველი ბიჭისათვის აუცილებელია რაც შეიძლება ფართო და რაც მთავარია, ავტორიტეტული ნაცნობების წრის ყოლა. ახლად გაცნობილ თანატოლთან ურთიერთობისას პირველ რიგში, ირკვევა საერთო ნაცნობების წრე – ამის მიხედვით დგინდება თანამოსაუბრის რანგი. გასაგებია, რომ ამგვარ სიტუაციაში ბევრი უღმერთოდ იტყუება – ამა და ამ ლეგენდარული ფიგურის უახლოესი ძმაკაცი ვარო. თუმცა ეს მარტივი ხერხი არცთუ ისე ხშირად აღწევს მიზანს – გამოცდილი ძველი ბიჭი ადვილად ხვდება სიცრუესაც, მოსაუბრის ჭეშმარიტ რანგსაც და შესაბამისად ექცევა.
თავყრილობის ადგილებში, განსაკუთრებით თუ დამსწრეთა რანგი არცთუ ისე მაღალია, ძველი ბიჭი "ბებერი ლომის" როლს თამაშობს, მისი მოძრაობები ზანტი ხდება, საუბარი ნელი და სიტყვაძუნწი. ყველასათვის ცხადია, რომ მას ისეთი "გზა აქვს გამოვლილი", ისეთი პერიპეტიები გადახდენია, რომ მოცემული თავყრილობა მისთვის არავითარ ინტერესს არ წარმოადგენს და მასზე დასწრებით იგი დიდ პატივს სდებს აუდიტორიას (სინამდვილეში საქმის ვითარება უმრავლეს შემთხვევაში სწორედ რომ საწინააღმდეგოა). ამიტომ პატივცემული სტუმრის ყოველ სიტყვას დიდი ღირებულება აქვს – რასაც თვით ძველი ბიჭიც ყველანაირად უსვამს ხაზს: სიტყვებს წარმოთქვამს ცხვირში და ოდნავ ხრინწიანი, "ზანტი" ხმით. დიდი მნიშვნელობა აქვს ინტონაციას: შთაბეჭდილება ისეთია, ძველი ბიჭები ყოველი ერთი-ორი სიტყვის შემდეგ შეკითხვას სვამენ. მაგალითად ფრაზა: „მეშვიდე კლასამდე ფრიადოსანი ვიყავი" – ძველი ბიჭის გადმოცემაში ასე ჟღერს (ჟარგონული და უწმაწური გამოთქმების გამოტოვებით): "მე?... სკოლაში რო ვსწავლობდი?... მეშვიდე კლასამდე?... სუ ხუთები მყავდა"...

ეს ფრაზა შემთხვევით არ მომიყვანია. საქმე იმაშია, რომ აღწერილ სიტუაციაში "ბებერი ლომი" ხშირად დიდაქტიკურ საუბარს მიმართავს, რომლის თემას ხშირად სწავლისა და განათლების აპოლოგია შეადგენს. ძველი ბიჭი სინანულს გამოთქვამს, რომ ცხოვრების უკუღმართობამ იგი ადრე მოწყვიტა ცოდნის წყაროს და დამსწრეებს მოუწოდებს წიგნები იკითხონ, ისწავლონ და ა. შ. რა თქმა უნდა, ამგვარ მოწოდებებს არც ერთი წუთით არ უყურებს სერიოზულად არც ძველი ბიჭი და არც აუდიტორია. ქვეტექსტი აქ სულ სხვაა – ისევ დომინანტობის დემონსტრირება: იგულისხმება, რომ ძველი ბიჭის "ცხოვრების გზა" რჩეულთა ხვედრია, ხოლო ბუნებით ნაკლებად დაჯილდოებულმა პირებმა თავისი შესაძლებლობის შესაბამისი ასპარეზი უნდა აირჩიონ, – მაგალითად, ისეთი არცთუ ისე რთული საქმიანობა, როგორიცაა სწავლა-განათლების მიღება.

საერთოდ, მოწიწების გრძნობით გამსჭვალული აუდიტორიის წინაშე მარიაჟი ძველ ბიჭებს უდიდეს ბედნიერებას ანიჭებს. სწორედ ამ მიზნით ხდებოდა მათი კონცენტრირება სვეტურ კურორტებზე – წყნეთში, ბაკურიანში, ბიჭვინთაში და სხვა. ასეთ ვითარებაში კი პრაქტიკულად გარდაუვალი იყო შეტაკებები. და მართლაც, საკურორტო სეზონებზე საკმაო სისხლი იღვრებოდა და იღვრება. ადგილობრივ მილიციასა და ქირურგებს სამუშაო უათკეცდებათ, თუმცა ისიც უნდა ითქვას, მათი მატერიალური მდგომარეობაც საგრძნობლად უმჯობესდება.

ძველ ბიჭებს საერთოდ უყვართ "კაი ცხოვრება". მოსკოვის, ლენინგრადის, ბალტიისპირეთის დედაქალაქების საუკეთესო სასტუმროებში აუცილებლად წააწყდებოდით ჩვენთვის ნაცნობ ფიგურებს. ამასთან დაკავშირებით ერთი ეპიზოდი მახსენდება. 70-იანი წლების ბოლოს მოსკოვში "მონა ლიზა" ჩამოიტანეს და ამან თბილისშიც გარკვეული აჟიოტაჟი გამოიწვია. ჰოდა, ერთ საკმაოდ ჭრელ წვეულებაზე დამსწრე ძველმა ბიჭმა მოულოდნელად გამოთქვა

ნატვრა, იდუმალად მომღიმარი ქალბატონის პორტრეტის მფლობელი გამხდარიყო. მცირე პაუზის შემდეგ ვიღაცამ ფრთხილად ჰკითხა, რად გინდაო, რაზედაც ამომწურავი პასუხი მიიღო: "შვიდას მანეთად გავყიდდი და ტალინში წავიდოდიო"...
საგულისხმოა შემდეგი გარემოება: არც ერთი ძველი ბიჭი არ იტყვის საკუთარ თავზე, ძველი ბიჭი ვარო. სხვებზე იცოცხლეთ, იტყვის. როგორც ჩანს ძველი ბიჭი გულის სიღრმეში გრძნობს, რომ მისი ცხოვრების სტილი ფუჭია და უპერსპექტივო, მაგრამ ვინაიდან მასზე ხელს ვერ იღებს, ამიტომ ფსიქოლოგიურ თავდაცვას მიმართავს – საკუთარ თავს არწმუნებს, მე არა ვარ ძველი ბიჭი, გაცილებით უფრო ღრმა და რთული პიროვნება ვარ...

გასაგებია, რომ "კაი ცხოვრება" და განსაკუთრებით "წამალი" საკმაო სახსრებს საჭიროებს. მაგრამ სანამ ძველი ბიჭის შემოსავლის წყაროებს შევეხებოდეთ, ერთი მომენტი უნდა აღინიშნოს. ყველა ზემოთ აღწერილი ქცევითი სტერეოტიპი, ლაპარაკის მანერა და ა. შ., რა თქმა უნდა, ნებისმიერი ძველი ბიჭისათვის აუცილებელია, მაგრამ მხოლოდ მათი საშუალებით შეუძლებელია მაღალი რანგის მოპოვება. საჭიროა, ჯერ ერთი, ძველ ბიჭს მართლაც გააჩნდეს პიროვნული ძალა (და არა მხოლოდ მისი დემონსტრირების უნარი) და მეორეც, გარკვეული ნიჭი, აზროვნების სისხარტე, სიტუაციის ალღოს აღების უნარი; იგი უნდა წამში გაერკვეს, სად ბოლომდე მიაწვეს, სად მინიმალური დანაკარგებით უკან დაიხიოს, სად საერთოდ არ გამოიჩინოს თავისი ძველბიჭობა და ა. შ. განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ბაზარის ხელოვნებას. ბევრი ძველი ბიჭი ჭეშმარიტი ვირტუოზია კაზუისტიკის, დემაგოგიისა და სოფისტიკის დარგში. ილუსტრაციისთვის ერთ მაგალითს მოვიყვან.

მთავარ პერსონაჟებს პირობითად დავარქვათ „ძველი ბიჭი", „მსხვერპლი" და „ძმაკაცი". კოლიზია ასეთია: მსხვერპლმა „ორი დღით ათხოვა" ძველ ბიჭს დანა ანუ ტისაკი, რომელიც, როგორც მოსალოდნელი იყო, არც ორი და არც ოცდაორი დღის შემდეგ უკან არ დაუბრუნდა. მსხვერპლს კარგად ესმის, რომ მიწოლის შნო არა აქვს – ძველი ბიჭის ავტორიტეტი და რანგი უფრო მაღალია. ამიტომ იგი ღრმად ჩაფიქრებულ სვლას მიმართავს – ძველ ბიჭს ეუბნება, რომ დიდი ხანია ძმაკაცს დაპირდა, ამ ტისაკს გაჩუქებო, ახლა კი ძმაკაცი დანაპირებს მოითხოვს. იგულისხმება, რომ მსხვერპლს ვითომდა ტისაკი სულაც არ ენანება ("რაა, რკინაა ბოლო-ბოლო"), მაგრამ რა ქნას, ძმაკაცს აჩუქა, დანაპირებს კი შესრულება უნდა (სიტყვის გატეხვა, როგორც ვიცით, არ შეიძლება). სინამდვილეში, რასაკვირველია, ძმაკაცი, იურიდიული ენით რომ ვთქვათ, "ცრუმაგიერი", ანუ პადსტავნოი ფიგურაა, რომელიც საფუძველს უმაგრებს მსხვერპლის პრეტენზიებს. დაინტერესებული პირები და ნეიტრალური მაყურებლები (რომელთა შორის მეც ვიმყოფები) სადარბაზოში შეიკრიბნენ. გაიმართა დიალოგი, რომელიც ტიპიური ძველბიჭური სოფისტიკის კარგ მაგალითს წარმოადგენს.

ძველი ბიჭი: "შენ მე მაწვები?"

მსხვერპლი: "ჰო, ძმაკაცს ვაჩუქე..."

ძველი ბიჭი: "ზნაჩიტ, ტისაკი შენი აღარაა. როგორღა მაწვები?"

მსხვერპლი: "ძმაკაცი მაწვება, მაიტაო".

ძველი ბიჭი (ძმაკაცს): "ძმაკაცს როგორ აწვები, ჩემი...!" ძმაკაცი დარცხვენილია.

ძმაკაცი: "მე შენ გაწვები?"

ძველი ბიჭი: "ძმაო, ტისაკი შენ მომეცი? არა? მაშ როგორ მაწვები?!"

ინციდენტი ამოწურულია. ყველასათვის ცხადია, რომ მსხვერპლისა და ძმაკაცის პრეტენზიები სრულიად უსაფუძვლოა. დანა ძველ ბიჭს რჩება სრულიად "კანონიერად".

რაც შეეხება ძველი ბიჭის მატერიალურ უზრუნველყოფას, იგი ძირითადად სამი წყაროსაგან შედგება: ელემენტარული ქურდობა (წვრილი საგნებიდან დაწყებული და ბინების გასუფთავებით დამთავრებული), აზარტული თამაშები (თაღლითური ხერხებიც ფართო გამოყენებით) და ეგრეთ წოდებული დაწერვა. ამ უკანასკნელის მექანიზმი მეტად მარტივია. ძველი ბიჭი რაიმეს (ტანსაცმელს, საათს, ფულს, ან, როგორც აღწერილ ეპიზოდში, ტისაკს და ა.შ.) "თხოულობს" ან "სესხულობს" დაბალ რანგიანი თანატოლისაგან და შემდეგ აღარ უბრუნებს. უსაფრთხოება ასეთ შემთხვევაში თითქმის გარანტირებულია, დაზარალებული პოლიციაში არ ჩივის (ისევ ქურდული გაგებიდან გამომდინარე), ხოლო თუ იგი დახმარებისათვის ნაცნობ მაღალრანგიან ძველ ბიჭს მიმართავს, როგორც წესი, ზრდილობიან უარს აწყდება – აქ უკვე ძველი ბიჭის "პროფესიული ეთიკა" მოქმედებს. ისე კი აღნიშნული მეთოდის გამოყენებისას ძველ ბიჭს აგრეთვე მართებს "ტაქტი" – მოგეხსენებათ ცხვარი ცხვარია...
კარგად მესმის, რომ მოცემული ნარკვევი არაა სრული და ძველი ბიჭების ყოფის შესახებ კიდევ ბევრი შეიძლება ითქვას, მაგრამ ამ ჯერზე

თქმულით შემოვიფარგლები. აღვნიშნავ მხოლოდ, რომ ჩვენი საზოგადოების ცხოვრებაში კიდევ ბევრი "თეთრი ლაქაა", რომლებითაც ჯერ-ჯერობით ცოტა ვინმე თუ დაინტერესებულა. არადა მათ უკან ყოველთვის კონკრეტული, ცოცხალი და საინტერესო რეალობა იმალება. ისიც უდაოა, რომ "ნაცნობი უცნობები" ზემოქმედებენ საერთო-ქართულ მენტალიტეტზე, ქცევის ნორმებზე და ა. შ. მაგალითად, ჩემი აზრით, ძველბიჭური რეალიები გარკვეულ გავლენას ახდენენ საქართველოს პოლიტიკურ ცხოვრებაზეც კი.

ცხადია, თუ გვინდა შევიცნოთ, ვინ ვართ და რა ვართ, ჩვენი საზოგადოების ყველა ჯგუფისა და ფენის თავისებურებები უნდა გავითვალისწინოთ. ძველი ბიჭებიც ამ რიცხვშია.

Ho-Won Jeong is an Associate Professor at the Institute for Conflict Analysis and Resolution, George Mason University. His primary research areas range from structural sources of conflict, macro theories on conflict to development and conflict. Dr. Jeong is the editor of the New Agenda for Development and Peace Research (1999) and Global Environmental Policies: Institutions and Procedures (2001) as well as the author of Peace and Conflict Studies: An Introduction (2000). He is also the editor of two journals, International Journal of Peace Studies (published in association with the International Peace Research Association's Commissions) and Peace and Conflict Studies (sponsored by the Network of Peace and Conflict Studies).

Redefining Third Party Roles in Peace Building

by Ho-Won Jeong

The issues faced in a post-conflict settlement process are different from the challenges found in small group negotiation or mediation settings. Negotiated settlement does not necessarily end in an outcome which brings about a balanced relationship. High levels of violence may have been controlled, but many unresolved issues can re-generate confrontation. The major tasks involve the implementation of peace agreements and, more importantly, the reconstruction of a society

torn apart by violence. Third party intervention is essential not only because the ability to implement the agreement is hampered by the destruction of social and political functions but also the trust level between adversaries is still low.

Given its complex nature, peace building requires multiple third party roles, ranging from peacekeeping to social reconstruction. Peacekeeping components are required to monitor a cease-fire between former adversaries. In addition, peacekeeping missions in the implementation of post-conflict activities are engaged in the demobilization of regular and militia forces and the confiscation of weapons. Enforcement function is needed to prevent the breakdown of order since cooperation from warring parties is not always obtained. In the absence of a reliable political structure, the functions of peacekeeping are extended to observing elections, reforming government institutions, training personnel and establishing law and order.

International assistance is critical given that local organizations do not have technical and material capacities to meet both immediate and long-term community needs. United Nations agencies and regional organizations often provide technical training programs and deliver urgently needed services as well as documenting and implementing refugee settlement. Many international NGOs have also been involved in the economic and social rehabilitation of war torn societies where government services do not exist. Third parties can be engaged in assisting with the establishment of participatory political institutions.

In building trust and inducing cooperation, third parties help change the perceptions and behavior of the disputing parties. Resolving differences at the negotiation table does not necessarily lead to building trust at a societal level. Especially at the early stage of peace building, restoring confidence is critical in preventing a return to violence. Mediation, conciliation and arbitration can be introduced to diffuse tensions arising from conflicting claims over properties and land.

Since civil society building cannot proceed without the cooperation of adversarial communities, restructuring of the relationship has to follow the implementation of the agreement on peaceful settlement. Social reconstruction and reconciliation is geared toward building new relations within the community. Intercommunal programs bring hostile groups together to heal past wounds and search for a common future. External aid can be used to promote better relations between adversaries by lending support to new initiatives. Technical training programs can be designed to promote dialogue and exchange.

Third party intervention has been designed to achieve the goal of long term settlement and building a stable society. International communities need to identify, nature and support elements that make a peace process durable. A successful third party intervention changes the dynamics of the existing structure. In the implementation of a peace agreement, third parties bring both incentives and deterrence power so that the peace process would not derail.

Powerful third parties may threaten sanctions to control the behavior of reluctant parties and use force to impose rules. Side payments can be used to induce cooperation. The employment of economic aid as a major carrot and stick can be contingent upon the willingness of parties to continue to commit themselves to peace agreements. The nature and effectiveness of third party intervention, however, depends on such factors as the existing level of trust between adversaries and the capacities of local communities for resource mobilization.

ჰო უან ჟონგი და მისი მშვიდობა

წარმოშობით სამხრეთ კორეელი სოციალური მეცნიერი ჰო უან ჟონგი არის ერთ-ერთი წამყვანი სპეციალისტი თანამედროვე მშვიდობის მეცნიერებაში. იგი მუშაობს ჯორჯ მეისონის უნივერსიტეტის კონფლიქტების ანალიზისა და მოგვარების ინსტიტუტში. მისი გამოკვლევის მთავარი ფოკუსი გახლავთ კონფლიქტის სტრუქტურული მიზეზები. დოქტორი ჟონგის ხელმძღვანელობით გამოიცა "სამშვიდობო კვლევებისა და განვითარების ახალი დღის წესრიგი" (1999 წ.) და "გლობალური გარემოს დაცვის პოლიტიკა: ინსტიტუტები და პროცედურები" (2001 წ.). იგი აგრეთვე არის ავტორი "მშვიდობისა და კონფლიქტის კვლევის წინასიტყვაობისა" (2000 წ.). ის არის აგრეთვე ორი სამშვიდობო ჟურნალის მთავარი რედაქტორი.

ჰო უანის ნაშრომებში უაღრესად საინტერესოა მისი მრავალმხრივი მიდგომა, სადაც იგი ძალიან დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს ისეთი მნიშვნელოვანი საკითხების, როგორებიცაა ეთნიკური, რასობრივი, კლასობრივი, სქესობრივი, რელიგიური თუ სხვა კონფლიქტების მიზეზების ინტეგრაციული მეთოდებით მოძიებას და გარკვეული საერთო გამოსავლის მონახვას. მის ნაშრომებში იგრძნობა აგრეთვე სეულის უნივერსიტეტის სული, სადაც 80-იან წლებში დიდი საპროტესტო მოძრაობა იყო სწორედ კლასობრივი თანასწორობისათვის და რომელმაც შორეულ აღმოსავლეთში დიდი გავლენა მოახდინა სოციალურ განვითარებაზე.

იმედი გვაქვს დოქტორი ჰო უან ჟონგის სტატია საშუალებას მისცემს ჩვენს მკითხველს გაეცნოს კონფლიქტების მოგვარების ახლებურ თვალთახედვას.

მშვიდობის მშენებლობის პროცესში მესამე მხარის როლის ახლებური განსაზღვრა

ჰო უან ჟონგი, ჯორჯ მეისონის უნივერსიტეტი

საკითხები, რომლებიც პოსტ-კონფლიქტური მოგვარების პროცესში წამოიჭრება, თვისობრივად განსხვავდება პრობლემებისაგან, რომელთაც მცირე ჯგუფების მოლაპარაკებებისა და მედიაციის პროცესში ვაწყდებით. მოლაპარაკებების შედეგად გარკვეული შეთანხმების მიღწევა ყოველთვის არ გულისხმობს დაბალანსებული ურთიერთობების დამყარებასა და განმტკიცებას. შესაძლოა ამგვარი მოლაპარაკებების შედეგად ძალადობა და ძალისმიერი დაპირისპირება კონტროლირებადი გახდეს, მაგრამ უმეტეს შემთხვევებში გადაუჭრელი რჩება მთელი რიგი მნიშვნელოვანი საკითხებისა, რაც კონფრონტაციის განახლების პოტენციურ წყაროს წარმოადგენს. აქედან, ძირითად პრობლემას მიღწეული შეთანხმების პრაქტიკაში განხორციელება და, განსაკუთრებით, დაპირისპირების შედეგად გახლეჩილი საზოგადოების რეკონსტრუქცია წარმოადგენს. შეთანხმების განხორციელების თვალსაზრისით, მესამე მხარის ჩარევა მნიშვნელოვანი და, უფრო მეტიც, აუცილებელიც არის, არა მხოლოდ იმის გამო, რომ ფაქტობრივად სოციალური და პოლიტიკური ფუნქციების მოშლა ამ პროცესის შეფერხებას იწვევს, არამედ იმ მიზეზითაც, რომ უშუალოდ კონფლიქტის მხარეებს შორის ნდობის ფაქტორის აღდგენა მოკლე ვადებში ვერ ხერხდება.

თავისი რთული სპეციფიკიდან გამომდინარე, მშვიდობის მშენებლობის პროცესი მესამე მხარის როლისა და ფუნქციების მრავალმხრივობას მოითხოვს, იქნება ეს მშვიდობის დაცვისა თუ სოციალური რეკონსტრუქციისაკენ მიმართული ძალისხმევა. მშვიდობის დაცვა მესამე მხარის ფუნქციათა ის კომპონენტია, რომელიც, ძირითადად, მონიტორინგის გზით ცეცხლის შეწყვეტის შესახებ მიღწეული შეთანხმების შესრულებას უზრუნველყოფს. გარდა ამისა, მშვიდობის დამცველთა მანდატი ხშირად პოსტ-კონფლიქტურ პერიოდში კონფლიქტის მხარეთა რეგულარული და არაფორმალური სამხედრო შენაერთების დემობილიზაციასა და მათ ხელთ არსებული საბრძოლო იარაღის მშვიდობიანი გზით კონფისკაციასაც

ითვალისწინებს. ზოგიერთ შემთხვევაში, კერძოდ მაშინ, როცა კონფლიქტის მხარეებთან თანამშრომლობა ვერ მიიღწევა, მშვიდობის დამცველთა მისია, წესრიგის შენარჩუნების მიზნით, გარკვეულ იძულების მექანიზმებსაც იყენებს. შესაბამისი პოლიტიკური სტრუქტურის არარსებობის პირობებში, მშვიდობის დამცველები ხშირად ითავსებენ არჩევნების დამკვირვებელთა და კანონიერებისა და წესრიგის დამცველთა ფუნქციებს და აგრეთვე მონაწილეობენ სახელმწიფო სტრუქტურების რეფორმირებისა და საკადრო მომზადების პროცესებში.

საერთაშორისო დახმარებას სასიცოცხლო მნიშვნელობა აქვს პირველადი თუ გრძელვადიანი სოციალური მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების თვალსაზრისით, იმდენად, რამდენადაც ადგილობრივ ორგანიზაციებს, ჩვეულებრივ, ამისათვის საჭირო ტექნიკური თუ მატერიალური სახსრები არ გააჩნიათ. გაეროს სტრუქტურები და რეგიონული ორგანიზაციები ხშირად ახორციელებენ ტექნიკური ტრეინინგისა და პირველადი დახმარების პროგრამებს და, ამასთან ერთად, ხელს უწყობენ ლტოლვილთა განსახლების პროცესის რეგულირებას. შესაბამისი სახელმწიფო ორგანოების პარალიზების პირობებში, მრავალი საერთაშორისო არასამთავრობო ორგანიზაცია ასევე ჩართულია ომის შედეგად გახლეჩილი საზოგადოების სოციალური და ეკონომიკური რეაბილიტაციის პროცესში. მესამე მხარე აგრეთვე ხშირად მონაწილეობს და ხელს უწყობს წარმომადგენლობითი პოლიტიკური სტრუქტურების ჩამოყალიბებას.

ნდობის აღდგენისა და თანამშრომლობის განვითარების თვალსაზრისით, მესამე მხარეს შეუძლია მნიშვნელოვანი როლი ითამაშოს კონფლიქტის მხარეთა ურთიერთგანწყობისა და ქცევის მოდიფიცირებაში. უთანხმოებისა და დაპირისპირებების მოგვარება მოლაპარაკებათა მაგიდაზე, თავის მხრივ, სულაც არ ნიშნავს მშვიდობის დამყარებას სოციალურ დონეზე. ნდობის აღდგენა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მშვიდობის მშენებლობის საწყის ეტაპზე, რადგანაც მის გარეშე ფაქტობრივად შეუძლებელია ძალადობის განახლების პოტენციური საშიშროების აღმოფხვრა. მედიაციის, შერიგებისა და არბიტრაციის პოლიტიკის გატარების აუცილებლობა წარმოიქმნება ტერიტორიისა და საკუთრების ირგვლივ წარმოშობილი დაპირისპირების განმუხტვის მიზნით.

იმდენად, რამდენადაც სამოქალაქო საზოგადოების მშენებლობა წარმოუდგენელია მოწინააღმდეგე ჯგუფების თანამშრომლობის გარეშე, ამ უკანასკნელთა ურთიერთობების დარეგულირება მიღწეული სამშვიდობო შეთანხმების განხორციელებას უნდა მოჰყვეს შედეგად.
სოციალური აღმშენებლობა და შერიგება თავის მხრივ, საზოგადოებაში ახალი ურთიერთობების განვითარებას ედება საფუძვლად. ინტერკომუნალური პროგრამებით შესაძლებელი ხდება ურთიერთდაპირისპირებული ჯგუფების მოზიდვა, წარსულის ჭრილობების შეხორცებისა და საერთო მომავლის პერსპექტივებზე მსჯელობისათვის. მოწინააღმდეგეთა ურთიერთობების გაუმჯობესებისათვის ძალზე მნიშვნელოვანია მესამე მხარის მხარდაჭერა ახალი კონსტრუქციული ინიციატივებისათვის. ტექნიკური ტრეინინგის პროგრამები ამ შემთხვევში შესაძლოა სწორედ დიალოგისა და თანამშრომლობის პლატფორმად იქცეს.

მესამე მხარის ინტერვენცია საბოლოოდ კონფლიქტის გრძელვადიანი მოგვარებისა და სტაბილური საზოგადოების მშენებლობის მიზანს ემსახურება. საერთაშორისო საზოგადოებამ უნდა განსაზღვროს, ხელი შეუწყოს და განავითაროს ის ელემენტები, რაც სამშვიდობო პროცესს უფრო მდგრადსა და სტაბილურს გახდის. მესამე მხარის წარმატებული ჩარევის შემთხვევში იცვლება არსებული სტრუქტურის დინამიკა. სამშვიდობო შეთანხმების შესრულების უზრუნველსაყოფად, მესამე მხარე ხშირად ინიციატივიების გარდა ერთგვარ

იძულების მექანიზმებსაც იყენებს, რათა სამშვიდობო პროცესის შეუფერხებელი განვითარება უზრუნველყოს.

ამგვარ შემთხვევებში, ძლიერმა მესამე მხარემ შესაძლოა კონფლიქტის დაუმორჩილებელი მხარის მიმართ სანქციებით მუქარა ან სხვა ძალისმიერი მეთოდები გამოიყენოს ამ უკანასკნელის ქმედებების გაკონტროლებისა და მისი საერთო "თამაშის წესების" დაქვემდებარების მიზნით. გარდა ამისა, ურთიერთთანამშრომლობის წახალისე-ბისთვის, მესამე მხარე ხშირად სხვადასხვა კონსტრუქციული მეთოდით კონფლიქტის უშუალო მონაწილეთა სტიმულირებას ახდენს. სამშვიდობო პროცესის ხელშეწყობისათვის ამგვარი ეკონომიკური მექანიზმების ამოქმედება, ძირითადად, მხარეთა ინტერესებსაც ემთხვევა, რაც, თავის მხრივ, მათ მიერ აღებული ვალდებულებების შესრულების გარანტად გვევლინება. მიუხედავად ყველაფრისა, მესამე მხარის ჩარევის ხასიათისა და ეფექტურობის ძირითად განმსაზღვრელ ფაქტორად, მაინც მოწინააღმდეგეთა შორის ნდობის ხარისხი და მათ მიერ საერთო ძალისხმევის მობილიზების უნარი რჩება.

Feminist Understandings of Violence

By Ho-Won Jeong

Associate Professor at the Institute for Conflict Analysis and Resolution, George Mason University

Many women all over the world are subject to various types of violence. Many sources of oppression prohibit the realisation of freedom for women. Violence against women represents a form of social control that limits their ability in every aspect of life. Oppression of women and other marginalised groups has been explained by the feminist critique of a hierarchical world order. The occurrence of both manifest and latent violence against women has emerged as an important concern in peace studies for the last three decades. Images of women have been historically associated with pacifism. Feminine values of caring, compassion and nurturing have enriched the conceptions of peace. Most importantly, the application of feminine values to the radical transformation of an oppressive social order (as a source of many forms of violence) serves as an important principle in the struggle for achieving peace.

Violence against Women

While both women and men are victims of sexism, racism, human rights abuses and poverty, there are particular types of violence that afflict women more than men. Family violence and sexual and emotional abuse of women are major concerns in many parts of the world. Direct violence against women includes rape and unorganised random physical abuse as well as attacks on women in organised war. Women and their young children currently constitute the vast majority of the world refugee population.

The abuse of women during wartime has been common. In World War II, the Japanese Army forced young women from Korea, the Philippines and other places in Asia to serve Japanese soldiers as so called 'comfort women'. Some of them were 16 or younger when they were sexually assaulted by Japanese soldiers at the war fronts. In July 1992, the Japanese government finally admitted that tens of thousands of women were sent to military bases to provide sex for the soldiers. However, compensation for the suffering of the women was refused.

Rape and other forms of ill treatment of women have been employed as tools of a military strategy. The rape and deliberate impregnating of thousands of women, mostly Muslims in Bosnia-Herzegovina, was a form of ethnic cleansing conducted by Serb nationalists. Many documents report the assault of women by internal security forces in Peru, Colombia and other countries that have anti-government insurgencies. However, most governments failed to condemn or punish those who committed rape and killings.

Structural violence hits women severely in many impoverished countries. Among the poorest of the poor are young widows and elderly individuals with little capacity to manage household economies. The high level of poverty as well as harsh working conditions has put a particularly heavy burden on female heads of households who do not have adult males to help them. Many poor women have difficulty in getting out of the cycle of poverty that includes malnutrition, inadequate food availability and poor sanitation and water supplies as well as poor health and lack of education. Women's struggle for survival is made more difficult by the scarcity of renewable resources and other effects of environmental degradation.

The status of women in the Third World has not improved much due to the feminisation of poverty and continuing job discrimination. Young women provide a hard working labour force for multinational corporations but are paid low wages (Tickner, 1994, p. 49). Women in certain regions of the world form the majority of subsistence farmers. In particular, women in Africa produce 80 percent of the food. However, the introduction of a market oriented economic system deprives women's income by assigning low monetary value to their economic activities.

Construction of Gender Identities

It is often considered that gender roles are socially constructed rather than a natural part of social life. Individuals born into the biological categories of male or female are assigned to the social categories of men and women through the acquisition of locally-defined attributes of masculinity and femininity. Sexual roles and stereotypes are enforced by social norms, laws and education. Thus, gender has something to do with the social behaviours and characteristics. Males are expected to demonstrate masculine behaviour while females conform to models of femininity.

Masculinity and femininity are defined in relation to each other. The feminine principle is associated with giving qualities such as mercy, supportiveness, compassion and sensitivity to others. Feminine features are related to life; nature and love are of the highest value. On the other hand, masculine experiences associated with aggressiveness and physical skills are 'rooted in power-in-the world, with its epitomising act: to kill'. Law, authority, rank and status that demonstrate control belong to masculinity; 'any failure in control is seen as unmanly' (French, 1985, pp. 91-93). Hierarchy is maintained by obedient norms and structure.

The construction of masculine and feminine categories is linked to power relations arising from the practice of attaching meanings to gender identities. Emotion, body and nature have been historically associated with the identity of female gender. It has been regarded as inferior to the male gender identity characterised by reason and mind. 'One glaring example of how the dominant cultural outlook manifests this (patriarchal) oppressive conceptual framework is seen in macho, polarised, dichotomised attitudes toward war and peace. Pacifists are dismissed as naive, soft wimps; warriors are realistic, hard heroes' (Warren and Cady, 1996, pp. 3-4).
The dichotomy has been drawn between men and women in the historical context of Western cultural traditions. This dichotomy was used to create a value hierarchy in terms of status and prestige. The dominant masculinity in Western culture is produced by qualities of rationality and strength. The marginalised are excluded from the interests of privileged groups. Women, children, the poor and indigenous populations are exposed to environmental destruction and

various forms of violence.
The construct of social domination is based on a set of behaviours, social structures and an ideology reflecting basic value judgements about the nature of the social order and of sex differentiation (Boulding, 1976, p. 35). As dominance systems organise most of our political and economic life, men and women alike are being rewarded for doing what society values. Whereas unquestioned adherence to rules is essential to authoritarianism, feminine values such as care and concern tend to be oriented toward relationships and respect for persons (Reardon, 1985, p. 30).

Masculine and Feminine Values

Gender can be used as an essential element in understanding social structure and the origin of violence. The root of violence is found in privileging masculine values in the process of establishing social and cultural distinctions between different gender roles (Reardon, 1985). Disregard for feminine values attached to the vision of a just and nonviolent world is seen as a cause of war and violence. Feminism is one component of a wider humanism conceived as an opposition to oppression.
Feminine views recognise the existing inegalitarian human relationships and suggest how human needs can be fulfilled. These ideas are based on a kinship model of a less structured organisation designed to promote everyone's human well-being. It reveals an innate human capacity for great sensitivity or moral behaviour. Feminine values and characteristics can be adopted and applied regardless of biological sex differences.

Competitive, organisational and exclusive masculine values support a model of hierarchical human relationships. These values are often reflected in the bureaucracies of states, churches, corporations, political parties and the military. Order is a function of control by masculine institutions. A masculine view of the world emphasises the goals of hierarchical organisations, legitimises the power of certain groups and particular political ideologies, and protects the interests of big corporations.
State building is a masculine project that encourages a willingness to engage in violence. Men considered as an aggressive biological class are given licence for engaging in wars and are motivated to fight. 'A legend of heroically violent manliness is taught in patriotic homes, neighbourhood movies, schools and boot camps' (Ruddick, 1989, p. 84). The glamorisation of violence in warfare is encouraged by continued socialisation in patriarchal societies. The arms race and other national security priorities are the main factors in the subordination of women. Social welfare is traded for military spending, and it further exacerbates female poverty. Demilitarisation requires the process to undo the masculine identity created by a modernisation process.

Growing entry of women entry into the public sector (traditionally known as the men's world) has been enhanced by women's adoption of masculine values as a strategy to be accepted for an authority role. Margaret Thatcher played down feminine qualities to appear more appropriate to a masculine political structure. As the prime minister of Britain, she undermined social services for women and children. Her rule ended social welfare that protected the poor and vulnerable. Several prominent women who held the highest governmental decision making positions do not remain as peacemakers, but as war heroines (Vickers, 1993). Golda Meir won the Six Day War against the Arabs; Indira Gandhi initiated a war with Pakistan; Thatcher sent military forces to re-occupy the Falkland/Malvinas islands in the dispute with Argentina.

Success in politics and other institutional arenas, regarded as evidence of masculinity, demands a high degree of ferocity (Reardon, 1985, p. 33). The masculinisation of women is an attempt to prove that women can perform most tasks reserved for men. Doing the job as well as a man means accepting masculine standards and thus reinforcing dominant masculine values. By

internalising ‘the image and values of the oppressor, many women seem almost eager to adopt masculine characteristics and criteria in order to succeed’ (Reardon, 1985, p. 56). This supports the small masculine elite groups who control institutions that run the corporate world and conduct state affairs. Women’s efforts to meet these competitive and aggressive criteria of success disable their and society’s ability to question the standards and the systems that have long despised feminine values.

Maintenance of violence can be understood in terms of the construction of dominance in a gendered institution and state. Greater value assigned to masculinity reinforces hierarchical and unequal relations. Women are applauded for achieving success in previously male dominated activities such as politics, military service, business and administration. However, little social respect is shown to men who enter traditionally female arenas such as nursing and childcare.

Patriarchy and Domination

Patriarchy is the central concept that determines virtually all human enterprises while illustrating the historical and social dimensions of women’s exploitation and oppression. It represents a set of beliefs and values supported by dominant social and political institutions and backed by the threat of punishment. Competitive social order is compatible with authoritarian principles (underscored by coercive power), which assume human beings are not of equal values (Reardon, 1985, p. 10). Beyond the literal meaning of patriarchy as the rule of fathers, the concept of patriarchy reveals the prevalence of male dominant, competitive values at various types of institutions.

The patriarchal system is entrenched in the state’s control over coercive capabilities and unequal social and economic structures. It lays down relations between men and men as well as between men and women by imposing a hierarchical structure. It gives more value to masculine tasks while demeaning feminine oriented work. In a patriarchal system, men are taught to be masculine, to compete with each other, and to hide their fears and compassion from one another. All these dimensions are crystallised in the military - the most patriarchal institution in an already patriarchal society.

Authoritarian patriarchies originate in the major elements of civilisation—human settlement, organised agriculture, the state and male domination. In fact, the origin of a war oriented society can be traced back to a patriarchal system that depends on violence to hold in place the social order it spawned. Military concepts and values are upheld by patriarchy; its structures and practices have been embodied in the state, forming the basic paradigm for the nation-state system. Thus, there is in all aspects of that system an inevitable sexist bias that is especially acute in matters related to national security.

Feminist Critique of the World Order

The current world order represents a patriarchal system that perpetuates oppression and exploitation through exerting violence. Global systems maintained by military order are based on the traditional stratifications of social class, gender and the domination of centre countries over those in the periphery. Capitalism has transformed various forms of violence into economic coercion (Mies, 1986, p. 27). Violence against women is not accidental but part of modern capitalist patriarchy. Thus, peace is incompatible with a patriarchal system that sustains war and exploitation.

Institutions, controlled by a small number of elites, operate the global political economy and conduct the affairs of state. These elites are, for the most part, dedicated to thinking in Western,

analytical terms. Although their relationship is competitive within the elite structures, the common objective that holds the elites together is the maintenance of their own control and domination.

The world, which is based on a competitive social order guided by authoritarian principles, is held in place by coercive force. This system pervades our lives and affects every aspect of society from the structural to the interpersonal. Thus, the system of domination throughout its existence in history has continued to devote large quantities of resources to war and the capacity to conduct warfare. Nation-states (the system which produces war) maintain sexist policies by taking away resources from the production of basic needs for the production of military weapons. In the contemporary capitalist world order, some privileged women have been co-opted as allies of dominant political and economic forces. However, women are discriminated against and punished when they oppose the system.

Women and the Military

Traditionally state institutions yield a variety of tools to militarise gender so that men will be ready to defend a national interest defined by government elites. In traditional attitudes and culture, men are willing to earn their manhood credentials by soldiering. Men are supposed to kill and die on the behalf of the state to prove their manhood (Ruddick, 1989, p. 77). On the other hand, women have to be properly subservient to satisfy the demand of the military comprised largely of men. Women have been integrated into the modern war system by serving in non-combat functions. During war time, many women worked in plants that produced parts for destructive weapons and supported the operations that decimated the population and social fabric of other countries.

Recently, professional military careers have become one of the new frontiers open to women. Especially in the United States, women have been joining the armed services in unprecedented numbers. They proved an indispensable part of the recent U.S. military operations in various wars. About 20,000 women were involved in the Persian Gulf War, and some of them were assigned to launch Patriot missiles. Some women's groups welcome the broadened opportunity for women in the military and argue that more combat experience for women is a prerequisite for demonstrating leadership skills. Major feminist organisations in the U.S. have supported the move for women to be eligible for combat on the grounds of professional equal opportunity. The National Organization of Women even adopted the position that women and men should be subject to draft registration and conscription on the same basis, without regard to sex. This position rests on the belief that in order to realise equality, women must share social duties and responsibilities as well as being assured of their rights.

Those in support of the increased role of women in the military hold that women's subordination and dependency are perpetuated by stereotyped associations between women and pacifism. They contend that feminism should be primarily concerned with opening opportunities for women on an equal basis with men in all aspects of our society, including those related to war. Women should not refuse to support a national military policy and participate in the armed forces of nation-states. These key arenas of control and power should not be left in the hands of men. They believe that women's subordination is perpetuated by portraying them as natural peace makers. In order to change their pacifist and passive images, women have to infiltrate the military.

The opponents of a greater role for women in the military remind us that women have been victims of militarism. Joining the war system aggravates the burden of war. State militaries are organised to maintain the system of inequality. Women are more likely to be transformed by militarisation. Feminist goals can be better achieved through nonviolent practices. The military's

role in today's world, and the ideals, beliefs and behaviours it encourages are contrary to the goals of democratic equality and positive global transformation. Masculine socialisation and women's participation in the armed forces promote the limited goal of exclusive national security but they are not compatible with peace.

Feminist aspirations are antithetical to the characteristics of the military represented by hierarchy, authoritarianism and violence. The military imposes its own unique forms of male chauvinism and promotes attitudes, policies and practices that are detrimental to the attainment of equality and the values of feminism. By participating in war, women become 'direct perpetrators of violence' (Vickers, 1993, p. 18). Women must realise the extent to which they contribute to sexism through the acceptance of male superiority, intimidation and force. Their willingness to buy into the system helps sustain the very system that exploits them.

Shared Goals of Peace and Feminism

Women face the issues of supporting or resisting war in a very different context from men. Women are in a position to appreciate the value of peace better through their vulnerability to the structure of violence and deprivation. They have played the role of nurturers, mothers and natural peacemakers throughout most of the history of human civilisation. It gives a special vantage point and skills with which to assess the role of weapons and war in human affairs and to offer alternative models of behaviour in dealing with conflict and social change.

Modern feminists find a logical linkage between feminism, pacifism and socialism. That linkage has formed the basis of feminism's roots of understanding peace. By challenging the inevitability of dominant social order and war, the feminine notion of peace elegantly explains the hierarchical nature of our society. Domination and violence are caused by a hierarchical system such as military institutions that depend on superior and inferior relationships between certain members. The elimination of violence in both private and public spheres is essential to achieving peace. The goal of the liberation of women from violence can be promoted by disarmament and the campaign against war. An alternative to violence can be founded on equality and sisterhood (Carroll, 1987, p.18).

The concept and logic of domination connect feminism to transformative social projects. The goals of peace can be further enhanced by the feminist agenda committed to the removal of privileged systems for the few and the rejection of coercive power in human interaction. Given the involvement of social factors such as race, ethnicity, class and age in the construction of gender, any feminist movement working to end oppression against women must support the struggle against other forms of oppression (Warren and Cady, 1996, p. 2).

Feminist conceptions of peace are extended to the conditions of social justice, economic equity and ecological balance. Equity and democracy have to be transformational values for forthcoming social changes. Equal relations between men and women can serve as the foundation for equality among all peoples and an end to racism and ecological destruction as well as sexism. The struggle against all types of violence is supported by promotion of women's rights so as to attain an equal distribution of resources and the right to express oneself freely (Brock-Utne, 1990, p. 146).

Women's access to land, education reform and other circumstances are an indicator to measure the welfare of a society. Poverty and underdevelopment cannot be overcome in a social structure that generates inequality and violence. In trying to alter power relations, women redefine their roles against their oppressors and raise consciousness of their identity. Social justice and development require the full participation of women. The Fourth World Conference on Women,

held in 1995, stressed equality and development as well as the elimination of violence against women in public and private spheres.

Reconceptualisation of Security

The militarisation of society is the unchecked manifestation of patriarchy as the overt and explicit mode of governance. The elimination of violence at a personal level is seldom emphasised in a state-centric security paradigm that puts the highest priority on the protection of a territorial state. Domestic violence against women is often ignored by the militarised notion of state security. In fact, commonalities between battered women and political prisoners and between rape survivors and combat soldiers traumatised by war can reveal the links between the private domains and state security (Herman, 1992, pp. 2-3). The threats to a demonstrative use of a nuclear weapon displays the same underlying motives as those of militia groups committed to the rape and murder of women who belong to other ethnic groups. In its nature of forcing submission by the threat or use of force, the treatment of enemies is analogous to rape (Reardon, 1985, p. 39).

National security defined as the defence of sovereignty is built into the constructions of masculinity (Peterson and Runyan, 1993, p. 36). National security reflects the impulse that produces the military dominant structures of organised violence controlled by the state. The history of nuclear development is an excellent example of a few men exercising power over many. The atomic bomb project is ripe with the images of masculine power and destruction. The masculinist bias steering the development of nuclear weapons was celebrated in the wide heroisation of such scientific ‘nuclear fathers’ as J. Robert Oppenheimer after World War II (Caputi, 1996, p. 134). The arms race and other national security priorities are generally accepted by the public under the influence of patriarchal military culture. In the name of national security, governments are allowed to manufacture and mismanage weapons without public knowledge as exemplified in testing nuclear weapons on human populations.

Feminine values broaden the concept of security by discussing who should be included in a security system and what factors and dimensions of security are important. First, a feminist world security system would attempt to include all peoples and all nations based on a notion of kinship extended to the entire human family. Second, the conceptual framework aims to embrace a broad, holistic definition that advocates the protection of life and enhancement of the quality of life (Reardon, 1990, p. 140).

In the feminine mode of viewing the world, an adversarial state-centric security system negatively affects the conditions for protecting the most fundamental roots of survival embodied in health and a decent quality of life. The military-dependent present world security system itself is seen as a major threat to humanity. The high cost of military spending puts a strain on meeting social and economic needs. In a framework that emphasises the feminine ethic of care, the economic and social consequences are not separated from security policies.

Feminist issues illustrate how violence is built into the hierarchical nature of our society. Militae to Iraq’s treatment of its Kurdish and Shi’ite populations in 1991 was successful in achieving conflict containment. A prompt international intervention established a secure zone in which Iraqi Kurds could not only live relatively safely but even enjoy a measure of self-government for the first time. The turning point came after the successful military action to eject Iraq from Kuwait. The Kurds in northern Iraq and the Shi’ites in the south mounted popular uprisings that elicited a swift and brutal resporism and war can be maintained only in a hierarchical organisation in which some give orders and others must follow them (Reardon, 1990, p. 142). Feminist peace perspectives challenge government policies and general public oerception shaped

by raditional concepts of security. From the masculine perspective, peace h89 meant the prention.

Artists of Color: De-Constructing Racism, Multiculturalism and Identity Politics

By Dena L. Hawes

Over the past two decades, multiculturalism and identity politics have themselves become the object of an expanding debate in the U.S. educational institutions including universities, secondary schools, cultural institutions and funding agencies, who are being influenced and significantly informed by this debate, as well as a body of journalism which has grown up around it.

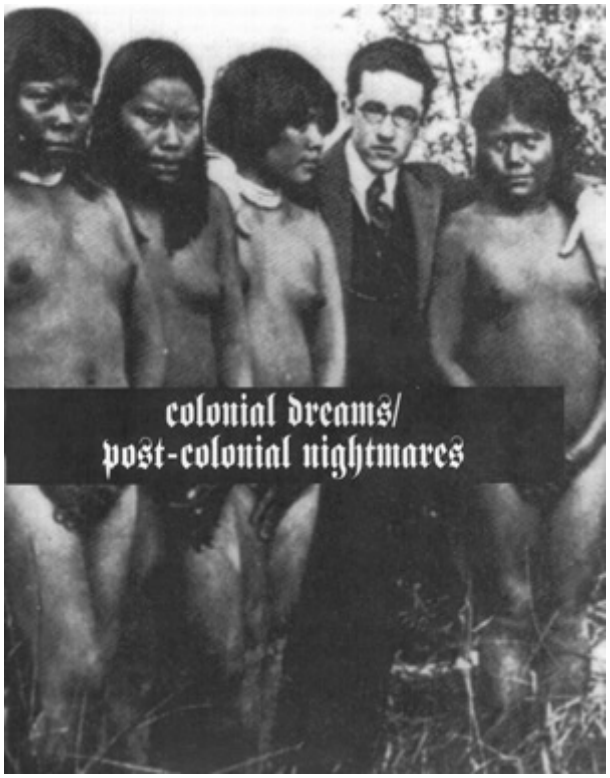

Anthropologist with a group of natives (not his left hand).
Photo courtesy of "The Year of the White Bear," Fusco/Gomez-Pena archives

By not being willing to accept ready-made positions, this debate provides the initiative that leads to a critical examination of the question of identity. John Rajchman writes, "What sort of politics is 'identity politics'—what kind of 'struggles' or 'antagonisms' does it involve, and in what ways or through what forms of political association and action can they be settled?..Perhaps there can be no genuine democracy unless a society respects and provides room for the emergence of questions of this type—questions raised by problems and antagonisms that society generates."

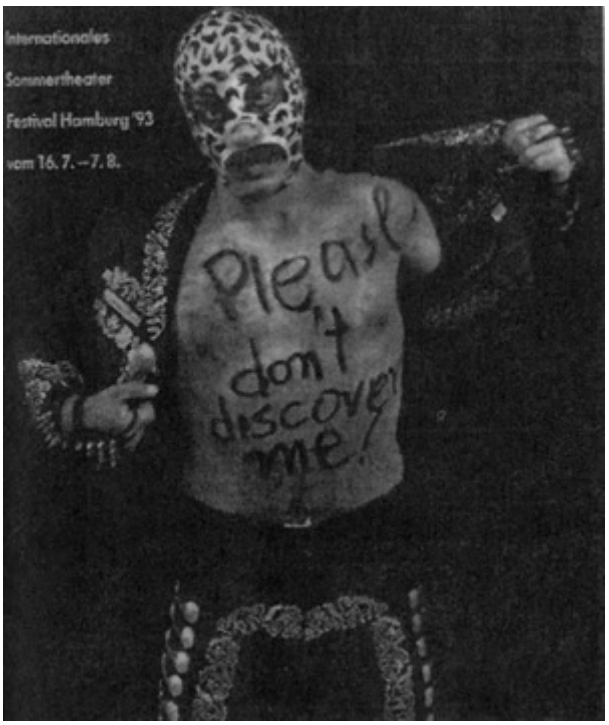

Guillermo Gomez-Pena 1993.

Rajchman and others claim that we have been talking about new subjectives, new identities, new ethnicities, and that there also needs to be discussion about the new types of racism that have emerged in response to them. Some of the problems with identity are specifically with how it is formed and expressed, and by whom. How it is negotiated, and who, where and when it is decided upon, and under what circumstances.

John Rajchman continues, “The general problem of what a cultural identity is, what it means for a society to have many different such identities, and the type of relations these different identities have had and should have with one another—these are the problems that as we know, have themselves been discussed for a long time and in many places.”

This paper will focus on the artists role in the formation and expression of identity. Within art practices, identities are presented in all their contingency, ambiguity, irresolution. I feel that artists, as a sector of the U.S. population, have historically been excluded, marginalized or silenced, and these activities have been significantly intensified since the NEA’s highly publicized censorship battles that began in 1989. All of the artists that I discuss in this paper are concerned with issues of identity—racial, ethnic, cultural, sexual. The focus of their work encompasses issues of feminism, race relations, gay rights, ethnicity, and multiculuralism. As Mitra Tabrizian’s put it “racism is a problem for white people”, reminding us that the malignancies of racism, sexism, homophobia, and xenophobia are not “their” issues but ours.

The ideal of the melting pot has not been fully realized in the United States, as, by choice or exclusion, many racial and ethnic groups, remain outside American culture.

What defines American culture remains a thorny question. On this topic, Michael Walzer writes “Americans have never spoken of their country as a fatherland (or a motherland). This kind of natural or organic loyalty that we (rightly or wrongly) recognize in families doesn’t seem to be a feature of our politics...It is a country of immigrants who, however grateful they are for this new place, still remember the old places. And their children know if intermittently, that they have roots elsewhere...The people are Americans only by virtue of having come together. And whatever identity they had before becoming Americans, they retain”.

There has been a significant number of artists who have made the central themes of their work around questions of ethnic, racial, and sexual identity, the ongoing struggles for empowerment by people of color, and the startlingly scary upsurge of racism and xenophobia. When exploring the issues of identity and multiculturalism, often the ideas are more about assembling works that are variously engaged with what could be considered the problematics of identity, and less about producing a coherent and unified position.

In the arts, the multi-cultural debate tends to lay more in its consideration of difference, both in its historical specificity and in terms of the power relations in which it is formed, rather than in its acknowledgment of diversity and difference. The multicultural debate is closely tied to contemporary debates about identity. Often, debates about the emergence of identity politics are a large part of debates around multiculturalism. Examining how identity is constituted opens onto the realm of the political, for certain identities entail dominance and others subordination.

Ping Chong, Deshima, 1993.

In Homi Bhabha's article entitled The Identity in Question, he speaks about the importance of experiencing social marginality and learning from those who have suffered from subjugation and displacement. "Various contemporary critical theories suggest that we learn our most enduring lessons for living and thinking from those who have suffered the sentence of history—subjugation, domination, diaspora, displacement. There is even a growing conviction that the affective experience of social marginality—as it emerges in noncanonical cultural forms—transforms our critical strategies. It forces us to confront the concept of culture outside objets d'art or beyond the canonization of the "idea" of aesthetics, and thus to engage with culture as an uneven, incomplete production of meaning and value, often composed of incommensurable demands and practices, and produced in the act of social survival". In this paper I am working with Postmodern theory that has itself contributed to the theoretical formulations around multiculturalism and identity, serving to foster the exploration of identity as a prime object of artistic investigation.
The artist Carrie Mae Weems describes herself as an image maker—a black woman photographing her community. She has focused on the ways in which images shape our perceptions of color, gender and class. Weems' photographic reiteration of the most degrading and obscene stereotypes of black men and women, as in her joke series, such as her work entitled Black Man with Watermelon and Black Woman with Chicken are especially interesting. Such works are unapoligetically confrontational and extremely uncomfortable to look at. These images are as unpalatable and provocative to many white viewers as they are to black viewers. It is significant that Weems rejects countering the degrading and racist imagery with "real" or

“true” or “positive” depictions of black people, as she feels this direct approach is a more powerful way of getting her message across.

While attempting to understand her family through the series Family Pictures and Stories, Weems became increasingly interested in storytelling and folklore. She was drawn to folklore’s uncensored quality and jokes. Weems sees jokes as a social barometer, and as a socially sanctioned way to discuss topics that would be otherwise unmentionable. Folklore offered her a way to cut through political theory and to move on to how people really feel.
In 1987 she began to explore the implications of racist humor in a series titles Ain’t Jokin. Here, her visual imagery became a powerful vehicle for ironic contrast which she manipulates to challenge the viewers’ stereotypes. Some works in Ain’t Jokin play with conventions of educational books and toys, and force the viewer to come in close, and get involved. The answers to her racist jokes are concealed by sliding a panel which the viewer must move to reveal. The viewer must touch the art object which violates largely understood art-world conventions of handling valuable artwork. Weem’s parallels the discomfort of touching artwork with the discomfort of confronting our own racism.Unsettling because of their association with racist stereotyping; some reflect internalized racism within the black community, such as: “Mirror mirror on the wall, who’s the fairest of them all?...Snow White, you black bitch, and don’t you forget it!!” As has been a staple of postmodern art, Weems operates in the realm of the stereotype, deploying the stereotype in ways that make obvious its malignant operations and underlying opposition. Weems’s Aint Jokin series confronts racist humor as a process of projection and scapegoating—a mirror held up to reveal Anglo-American oppression. In the 1950s and 1960s, when blatantly expressed racism became less acceptable, the ethnic jokes that emerged became an important indicator of real social integration, or lack thereof.On the issues of racism and white privilege, Cornel West writes: “When we look at the United States, we see relatively stable, continuous, white supremacist identities among large numbers of the population, even among those who don’t know they’re white until they got here. That’s primarily because they looked around and saw resources available to them—white skin privilege—so that Sicilian and Irish peasants, who themselves have been subordinated and degraded within their own old-world conditions, made their bid for resources over and against people of color, especially black folk. So material interest creates fundamental linkages between the quest for resources and the quest for identities-from-above. White supremacist identities are identities-from-above, and they’re powerful ones, as we see in Louisiana. And this is also true of the patriarchal identities or anti-semitic identities in mid-twentieth-century Europe that continue until this day, unfortunately...This kind of fighting over the crumbs is a consequence of the maldistribution of resources...The white folk democracy, which the United States had been up until 1960, is one in which a large number of white males gain access to resources by excluding black folk and women. That’s part of American history; that’s constitutive American civilization. And that legacy is still there, you see. So when they get hot under the collar, after drinking beer and so forth, they’re upset at Negros and women and gays and lesbians, and Jews as well. And Catholics for a while. This is not to demonize the white male working class. It is to situate dominant tendencies within that group historically.”

Adrian Piper, With What It's Like, What I Is, #3, 1991.

For Adrian Piper, the agency of language is much of the work produced by artists of color. This work indicates the ways in which linguistic use (including the act of naming) helps to produce the material and the institutional structures of racism, xenophobia, class, and gender that are components in the construction of difference. In a pointed way, Adrian Piper's my calling (card) #1 informs the recipient that they have made a racist remark in the mistaken belief that their subject was white.

Dear Friend,
I am black.
I'm sure you did not realize this when you made/laughed at/agreed with that racist remark. In the past, I have attempted to alert white people to my racial identity in advance. Unfortunately, this invariably causes them to react to me as pushy, manipulative or socially inappropriate.
Therefore, my policy is to assume that white people do not make these remarks, even when they believe there are no black people present, and to distribute this card when they do.
I regret any discomfort my presence is causing you, just as I am sure you regret the discomfort your racism is causing me. Adrian Piper My calling (card) #1 1986

This work of language, would perhaps be more accurately described as a work of social interaction, since its intent is located in its effect on and response of the recipient. The title identifies a deliberate anti-racist type of vocation by the artist, and also evokes an older meaning behind the calling card. The traditional calling card announced the bearer's existence, worldly position and social visibility. Countering racism with a bit of gentility, the calling card format is simultaneously explosive and demure. Piper has written eloquently on the moral logic of etiquette: "Norms of etiquette govern interpersonal treatment of individuals. Unlike many other kinds of norms, they function (or fail to function) independently of class and economic status. Norms of etiquette that express acceptance of cultural and ethic others include norms of courtesy (which exclude racist or sexist slurs), of noblesse oblige (which exclude self-serving contempt for or indifference to the less fortunate), of modesty and humility (about who is infact less fortunate them whom, and on what respects), of tact (which presuppose sensitivity to other's feelings irrespective of culture or ethnic affiliation), and a sense of honor (which includes extending to others the same respectful treatment one expects for oneself). Judged against these norms, racism and sexism are not only unjust and immoral. They are also boorish and tasteless, and those who practice them overtly in any context
portray vulgarity and inferior breeding."

As Adrain Piper remarked "racism is a visual pathology". It operates as a projection of individual and collective fantasies about, for example, what black men are; as well as a projection of anger and resentment that many black men experience because of their lack of control over the circumstances of their lives.Mitra Tabrizian and Andy Golding's project entitled

The Blues is made up of three triptychs that represent an attempt to constitute an “alchemy” of race, which is especially significant as a work exploring the intersection of race and gender. The Blues draws on conventions of cinema (e.g., film noir—itself a pun); high art, and hard core detective novels. Images and texts combine to solicit the viewer’s fantasies about the “role” of black men and women within scenarios suggestive of aggression, political confrontation, murder or suicide. Here, white men are presented as aggressively threatening or twinned with black men. The implied narrative or the role of the women in The Blues signals the complicated (and often repressed) role of gender within the matrix of masculinity, race, and interracial relations between men.
Abigail Solomon-Godeau writes, “Implicit in the psychoanalytically informed work of Tabrizan and Golding is the conviction that the formation of individual identity, as well as beliefs about the other’s identity, are jointly formed by unconscious processes that are more or less inaccessible to logic, reason, or empirical revision. This immediately raises the political question of how art practices that are obviously committed to the analysis of sexism and racism, and thus motivated by political concerns, are to act upon—to transform—entrenched attitudes and beliefs.”In Connie Hatch’s work entitled Some American’s: Forced to Disappear, the structuring terms are again, that of visibility/invisibility. Here, Hatch is focused on the determinations and circumstances by which some individuals are “recognized”, while others are relegated to anonymity and obscurity. All of the American women and men in Hatch’s work have disappeared or died, under known or unknown circumstances. “Identity” is approached in this work as a fully social and indeed political production. Some have achieved maximum visibility, as in the case of a famous movie star, such as Marilyn Monroe, and others, maximum invisibility in the case of victims of official, or arbitrary violence (such as a photograph of an unknown Japanese-American woman who was last seen when interned in the U.S. detention camp during WW2).Abigail Solomon-Godeau explains, “Confronted with a wall of portraits,...Hatch affixes what she calls briefing sheets, which provide the identifying biographical information and circumstances (when known) of the subject’s disappearance...the aggregate effect of the texts is to foster consideration of the political valences of identity, whereby the brute fact of having been born female rather than male, black rather than white, Japanese-American in wartime America, and so forth, are in and of themselves determinations that override the particularities of individual identity.”

Adrian Piper’s video/installation entitled Cornered performs an elegant deconstruction of the American cultural mythos of whiteness and blackness, while provoking unacknowledged racism. Piper addresses the singular state of in-betweenness as a light skinned black woman, who is often mistaken for being white. Installed in a corner, and barricaded by an up-ended table, the video consists of an ostensibly straightforward monologue by Piper. Two birth certificates of Piper’s father are mounted on the walls behind the monitor; one giving his race as white and the other as black. She begins by announcing that she is black, followed by the injunction: “Now let’s deal with this social fact, and the fact that I’m stating it, together.”

Piper proceeds to interrogate the potential responses of the assumed white viewer to her statement, analyzing the possible the racist implications of the viewer’s reaction. Midway through the dialogue, piper states that “some researchers have estimated that almost all purportedly white Americans have between 5% and 20% black ancestry” and thus, according to current racial conventions, are considered to be black. Piper moves forward to pursue the possible reactions to this information, ending with the declaration that this shared black identity is not just Piper’s, but “our problem to solve...now how do you propose we solve it? What are you going to do?” The tape closes with white letters on a black ground— “Welcome to the struggle.”The repressed history of interracial sexual relations in American history is one of the complex themes in Piper’s work, as this history is itself, the legacy of slavery and myriad violence. About the nature and terms of identity, artist Judith Wilson poses these questions:

“While physical appearance is frequently the sole criterion for determining race in daily practice, U.S. law and custom define race as the product of genealogy—a highly variable predicator of physical traits as anyone who recall’s Mendal’s ‘law of independent assortment’ will readily grasp. In philosophical terms, the problem relates to the operation of consciousness. If identity is socially constructed and amounts to the assimilation of images of self-reflected in the eyes of others, and if race is determined in practice by appearance and in principle by ancestry, what constitutes the ‘racial identity’ of individuals whose appearance is at odds with their alleged ancestry?”

sGreetings from La Chola Coqueta y La Charromantica”
(Roberto Sifuentes and Gomez-Pena)
Washington, D.C., 1995 Photo byCharles Steck.

Guillermo Gomez-Pena is considered to be both an artist and an ‘incisive cultural theorist’ with a focus on borderlands culture and identity. He is Mexican-born and has been a resident of the U.S. since 1978. Like Piper, Gomez-Pena’s art is grounded in the legacy of conceptualism, and he works in a range of mediums including book art, poetry, film and performance art. In one of his statements, Gomez-Pena explained some of the conditions and possibilities of what he calls “hybridization”, noting in passing that in the U.S.—the educational system and the art world are major battlegrounds in the multicultural debate:Gomez-Pena writes, “In the last 25 years (Third World) immigrants have changed the West, almost to the point where the West is no longer the West. Asia and Latin America live in the U.S. in the same way that North Africa lives in Europe.

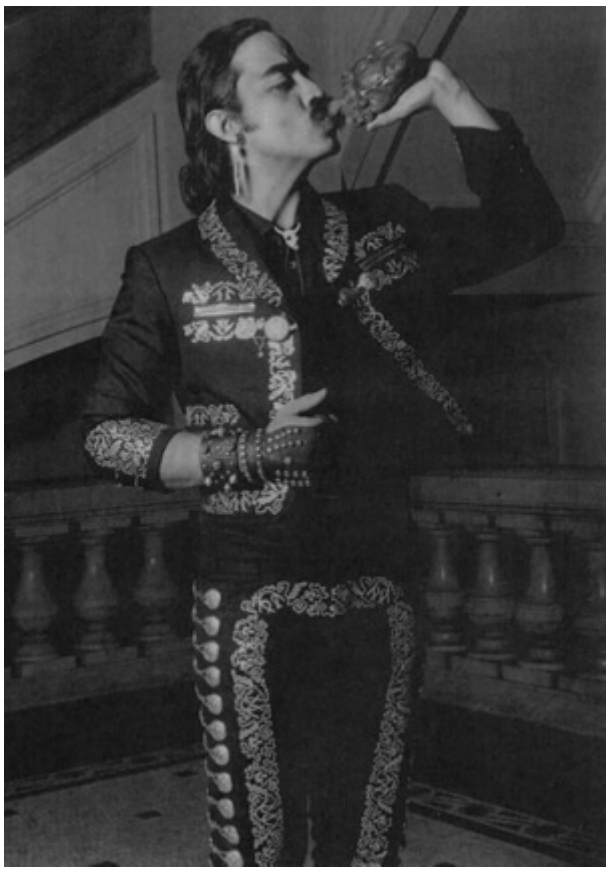

Gomez-Pena as "El Mariachi-Liberace"
at the Brooklyn Academy of Music, 1991.
Photo by Jeffrey Henson Scales.

A storm has shattered all racial, economic and cultural parameters. The U.S. is no longer the heir of Western European culture. Instead, it is a bizarre laboratory in which all races and all continents are experimenting with identity, trying to find a new model of conviviality. In this process, very exciting kinds of hybrid identities and hybrid art forms are being created. Unfortunately, violence, misunderstanding and fear are also created.

El Shame-man Meets El Mexican't at the Smithsonian Motel and Golf Course.
" Gomez-Pena and James Luna, 1993.
(Note: This Photo was rejected for promotional purposes by the museum's
publicity department because "it suggests a homoerotic

relationship between Gomez-Pena and Luna.”)
Photo by Cristina Taccone

Let us talk about three sources of cultural identity. One is imposed from above by the state. This kind of identity, generally speaking, is fictitious and responds to the
agendas of governments that enforce it. Then there is the identity that comes from below, from the traditions and memories of specific groups within a society. This identity often enters into conflict with the one from above. Generated at the grass-roots level, it is much more fluid and, because it is open to fusion and cultural negotiation, it is constantly changing. I would also propose a third model: that of hybrid and transitional identities, of multiple and hyphenated identities...These new models (of identity), which I call hybrids, are what truly interest me; they speak for the future of this country and the entire continent. Contemporary Chicano, African-American or Asian-American are dynamic, open systems in constant transformation.”

Gomez-Pena’s work entitled Border Bruno is a type of one-man theatre of borderlands culture and identity in which Gomez-Pena takes on many roles, scrambling languages, identities, cultural codes, and signifiers, expressing to the viewer that the truism of the “border” is purely a state of mind. Behind an alter-like table, filled with religious paraphernalia, Gomez-Pena variously inhabits the roles of shaman, urban cholo-punk, bandito, wetback, gringo, etc., utilizing a full menu of languages and dialects.

Occasionally, he uses what sounds to be undistiquishable, non-sense languages. Linguistic mystification is an integral part of Gomez-Pena’s artistic strategy, suggesting that no single language adequately encompasses, mirros or translates the protean and extremely variable elements that make up the borderlands.
Gomez-Pena states that “United States Latino culture is not homogeneous. It includes a multiplicity of artistic and intellectual expressions both rural and urban, traditional and experimental, marginal and dominant. These expressions differ from one another according to class, sex, nationality, ideology, geography, political context, degree of marginality or assimilation, and time spent in the U.S. California Chicanos and Nuyoricans inhabit different cultural landscapes. Even within Chicano culture a poet living in a rural community in New Mexico has very little in common with an urban cholo-punk from L.A. Right wing Cubanos from Miami are unconditional adversaries of leftist South American exiles. The cultural expressions of Central American and Mexican migrant workers differ drastically from those of the Latino intelligensia in the universities.”

Gomez-Pena’s notion of a borderlands identity, that by definition is “impure”, and in constant flux has a correlation with the hybridized art of Jimmie Durham, an American Indian from the Cherokee Nation. Durham, like Piper and Gomez-Pena, embraces a broad range of media (installation, performance, assemblage and carving, image/text works, poetry and critical writing). In a political context, his piecemeal work, mixed together from random, disparate elements, is about the confusion of contradiction, potent cultural mythologies, historical crime and denial, and disposition of ownership that collectively constitute the circumstances of

American Indian peoples in the contemporary United States.Durham’s work entitled Bedia’s Stirring Wheel is a four foot high free standing floor piece. Its elements consist of an automobile steering wheel and column embedded in a wheel rim. The elements are wrapped with skins, and furs, and animal hides and decorated with fabric, beaded belts, tassels, an animal tail, a cartoon figure button, and other various natural and synthetic elements. Bedia’s Stirring Wheel operates between
ritual object and souvenir stand. Durham includes his accompanying text, which is integral to the work:“Jose Bedia, the famous Cuban explorer/archeologist, discovered this stirring wheel,

sometimes referred to as the ‘Fifth’ or ‘Big’ wheel, during the second excavation of the ruins of White Plains in 3290 A.D. He believes that this stirring wheel was a symbol of office for the Great White Father, often called ‘the Man Behind the Wheel.’ Bedia claims that the chief would stand behind the wheel to make pronouncements and stirring speeches.” The description of Bedia’s Stirring Wheel is punning and playful, and mimics the form and content of the labels typically encountered in anthropological, ethnographic, or natural history museums. While reading and interpreting the signs of our vanished civilization, and carefully examining the artifacts, excavators have incorrectly predicted, have gotten things wrong. Jose Bedia is a Cuban artist and friend of Durhams.But there are wider implications to Bedia’s Stirring Wheel. Including his own—Durham’s notion of native-American identity in contemporary America recognizes the non-potential of a return to a prior state of cultural peace. Durham seems to feel that it is part of a legacy of the Native-American experience to be suspended between an irreversible past and a rather bleak present. Durham speaks about this non-space of the disinherited. “One of the most terrible aspects of our situation today is that none of us feel that we are real Indians...For the most part we feel guilty and try to measure up to the white man’s definition of ourselves.” The protean elements with which Durham constructs his objects, including discarded materials, represents the cast offs of contemporary society. The usage of these disparate materials can be considered a defiant act of salvaging—the act of reconstructing the self from the historic wreckage of racism and genocide.In 1976, Judith Baca, artist, mural painter and organizer—under the auspices of the Social and Public Art Resource Center begun what was to be known as the the longest mural in Los Angeles, possibly anywhere. The History of California, also known interchangeably as the Great Wall of Los Angeles or the Tujunga Wash Mural. This large-scale project was part of the Chicano mural movement which has been active in the Los Angeles area for decades. Carefully researched, she drew on the skills of many people over the years. The Great Wall of Los Angeles was done in segments starting with 1000 feet and continued with 350 feet every summer from 1978-83. It follows California’s history from the Indian settlements, the Spanish conquest, and the migration of Blacks, Mexicans, Chinese, Japanese, and whites to California, but at the same time rewrites the history. Sections of the mural deal with the U.S. conquest of the Southwest, women’s suffrage, World War I, the growth of Hollywood, the Great Depression, World War II, the fight against fascism abroad and racism at home, the Zoot Suit riots, Japanese internment camps, Jewish refugees, labor organizers and the social reserves for women, progressives, the people of color in the 1950s. It continues with the ethnic origins of rock and roll, the history of gay and lesbian rights, the Black civil rights movement, the emergence of the Beat movement, the forced assimilation of Native Americans, and the images of Olympic champions of 1948-64—especially champions who were of color and were women.The Chicano mural movement has had a major effort on the expression of the arts which expanded these concerns of identity through public discourse. Murals served as a larger than life visual voice linking communities, narrating missing histories, presenting cultural themes, reappropriating neighborhood space, and creating a new imagery of the Chicano. As a function of identity development, murals provided idealized portraits which celebrated family and cultural practices. Their themes often outlined political demands and spiritual beliefs significant to the larger Chicano community.The last artist that I will talk about is Yong Soon Min, who describes her own artistic progress as engaging issues of identity as a subject and as a consequence of her politicization as a Korean-American woman artist. Women artists of color are often doubly affected by mutually reinforcing forces of racism and sexism. Min has herself written about the implications of adjusting art production to the circumstances of Asian-American identity: “...There is much at stake in an attempt to address the identity of a marginalized group such as Asian-Americans and specifically, the artists and the cultural workers of this group who may perhaps be considered to be doubly marginalized. It is not simply a matter of describing the make-up and characteristics of the individual and/or collective identity of Asian-Americans and their cultural production. Our cultural identity has become ever more a contested entity inundated with complex and contradictory claims of authority, authenticity and

ownership from a myriad of sources, expected and unexpected. Insofar as much of the primary struggles of Third World people are about land rights and self-determination, our own determination of cultural identity here necessarily also involves a struggle for territory—claiming a place and asserting a position in relation to dominant cultural forces—for our own cultural integrity and well-being."

Through her installation entitled deCOLONIZATION which consists of a seven-foot-long traditional Korean robe and four image/text panels mounted on the wall, Yong Soon Min pieces together the aspects of her personal history. The overarching metaphors are that of overlay and overlap: the sepia-lettered Korean verse is written upon the translucent robe, which commands great presence by virtue of scale. The dense interweaving of text with photocopied images and the screen of frosted mylar through which one views three of the panels are combined with the mix of biographic elements which give literary and historic reference.

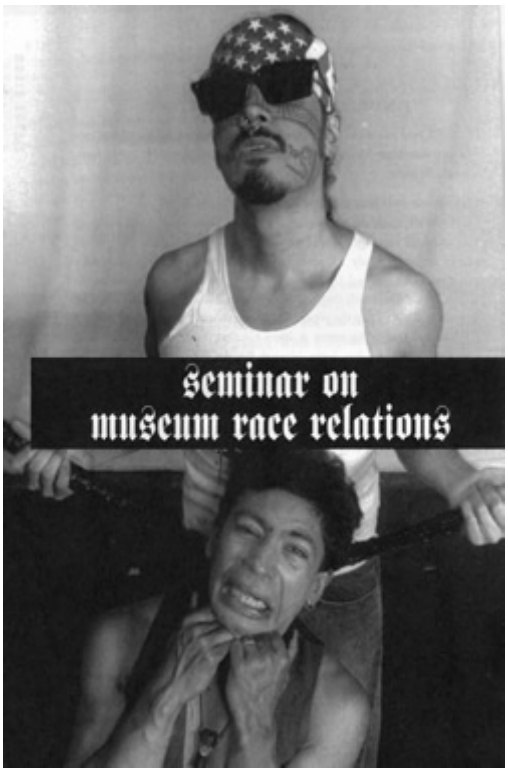

Chicano/Salvadoreno relations in the '90s.
Roberto Sifuentes and Quique Aviles, Washington, D.C., 1995.
Photo by Charles Steck.

It is difficult to determine whether the semi-transparent robe is a representation for motherland and Korean woman, or as emblematic symbol of Korea - a subjective human geography in which layers of an elusive identity are simultaneously in play. deCOLONIZATION makes explicit reference to an historic process of self-determination which is couched within the history of prior domination (in the case of Korea, by China, by Japan, and in South Korea by the U.S.)

In conclusion, Multiculturism, in its simplistic version, asserts that every minority has inherent rights to its own culture or subculture, to heroic narratives that provide it with self-esteem and empowerment, and that such cultures need to be better reflected or represented in (but not integrated or melted into) the larger or dominant culture. The argument is broached in several places: in universities, in the debate over curriculum in the humanities; in secondary schools, where it is invoked in debates about multilingual instruction and presentation of other cultures; in debates over postcolonial identity; in new forms of left political separatism or in cultural nationalism; and in popular culture and the assertion of its ascendance over high art forms. In

many instances this version of the argument leads to a rejection of Eurocentrism, and indeed of a Western cultural tradition thought to be inherently split with racism, sexism, hetrosexism, and imperialism, a civilization whose truth lies alone with those it has excluded or marginalized. Thus far, it has mainly been criticized by neoconservatives and a whole press campaign complaining of the tyranny of 'politically correct' attitudes and denouncing these as narrowly repressive in character. It has now assumed the form of a national debate, with a number of figures, including artists taking positions.

Bibliography

"The Identity in Question", article, October (journal), vol 61, Summer, 1992.

"Mistaken Identities", artist catalog, University Art Museum, Santa Barbara, CA 1992-93.

"Race and Ethnicity in the United States: Issues and Debates", The Meaning of American Nationality, Blackwell Publishers, 2000.

"The Identity in Question", Freedom's Basis in the Indeterminate. October (journal), vol 61, Summer, 1992.

Carrie Mae Weems, artist catalog, National Museum of Women in the Arts, Washington, DC, 1994.

"In memory of the News and of Our Selves: The Art of Adrian Piper," Third Text 16/17 (Autumn/Winter, 1991)

On Nationality: Thirteen Artists, Art in America 79, vol 9 (September, 1991).

"Border Culture: The Multicultural Paradigm," in Decade Show.

"Jimmie Durham," in Jimmie Durham: The Bishop's Moose and the Pinkerton Men, exhibition catalog (New York: Exit Art, 1989)

"Signs From the Heart: California Chicano Murals", Social and Public Art Resource Center, Venice, California and University of New Mexico Press, Albuquerque.

"Territorial Waters: Mapping Asian American Cultural Identity", in Harbour, Bd. 1, Nr. 2 (1990).

ფერადკანიანი ხელოვანი:
რასიზმის, მულტიკულ-ურიზმის და იდენტურობის პოლიტიკის დეკონსტრუქცია

დინა ჰოუზი

ინგლისურიდან თარგმნა თამარ გუნიამ

უკანასკნელი ოცი წლის განმავლობაში მულტიკულტურალიზმი და იდენტურობის პოლიტიკა აშშ-ის საგანმანათლებლო ინსტიტუტების (უნივერსიტეტები, საშუალო სკოლები, კულტურული ინსტიტუტები და ფონდები) კამათის საგანი გახდა. აღნიშნული კამათი გავლენას ახდენს თავად ამ ინსტიტუტებზე.

კამათის წარმოშობამ განაპირობა იდენტურობის საკითხის კრიტიკული განხილვა. ჯონ რაჩმანი წერს: „რა არის „იდენტურობის პოლიტიკა? "რა სახის „დაპირისპირებასა" და „წინააღმდეგობას" წარმოშობს იგი? როგორი პოლიტიკის გატარებით გახდება შესაძლებელი ამ საკითხის მოგვარება? ალბათ, ჭეშმარიტი დემოკრატია ვერ იარსებებს, თუ საზოგადოება პატივს არ სცემს და არ განიხილავს საზოგადოებაში არსებულ პრობლემებსა და დაპირისპირებებს და არ მონახავს მათი გადაწყვეტის გზებს მოქმედებითა და პოლიტიკური კავშირებით."

რაჩმანი და სხვები აცხადებენ, რომ ჩვენ ხშირად ვსაუბრობთ ახალ სუბიექტებზე, ინდივიდებსა და ეთნიკურ ჯგუფებზე, მაგრამ აუცილებელია განვიხილოთ რასიზმის ახალი სახეებიც. იდენტურობასთან დაკავშირებული ზოგიერთი პრობლემის წარმოშობა დაკავშირებულია იმასთან, თუ როგორ წარმოიქმნა ეს პრობლემები და ვინ გამოხატავს მათ; როგორ ხდება ამ პრობლემების მოგვარება, ვინ, სად, როდის და როგორ გარემოებაში საუბრობს ამ პრობლემების შესახებ.

ჯონ რაჩმანის აზრით, „კულტურულ იდენტურობასთან დაკავშირებული პრობლემა შემდეგში მდგომარეობს: როგორ აღიქვამს საზოგადოება ბევრი განსხვავებული ინდივიდის არსებობას და რა სახის ურთიერთობა უნდა ჰქონდეთ სხადასხვა ინდივიდებს ერთმანეთთან. ეს არის ის პრობლემები, რომლებიც დიდი ხნის განმავლობაში კამათის საგანი იყო."

ამ სტატიაში განხილულია მხატვრების როლი იდენტურობის ჩამოყალიბებასა და გამოხატვაში. სხავდასხვა მხატვრობის ნიმუშში ინდივიდები წარმოდგენილნი არიან მთელი თავისი წინააღმდეგობებითა და ყოყმანით. ჩემი აზრით, მხატვრები, როგორც აშშ-ის საზოგადოების ნაწილი, ისტორიულად უგულებელყოფილნი იყვნენ და მათი როლი მხოლოდ ეროვნული განათლების ასოციაციის მიერ დაწყებული მოძრაობის შემდეგ გაიზარდა. ყველა მხატვარი, რომელზეც მე ამ სტატიაში ვისაუბრებ, დაინტერესებულია იდენტურობის პრობლემით (რასობრივი, ეთნიკური, კულტურული და სექსუალური იდენტურობა). მათი ნამუშევრები მოიცავს ფემინიზმის, რასობრივი ურთიერთობების, სექსუალური უმცირესობების უფლებებს, ეთნიკურობისა და მულტიკულტურალიზმის პრობლემებს. მიტრა ტაბრიზიანის განცხადებით, „რასიზმი თეთრკანიანი ადამიანების პრობლემაა". ამით იგი გვახსენებს, რომ რასიზმის, სექსიზმის, ჰომოფობიისა და ქსენოფობიის უკიდურესი გამოვლინებები ჩვენი და არა 'მათი" პრობლემაა.

ბვერი რასობრივი და ეთნიკური ჯგუფი დღემდე ამერიკული კულტურის გარეთ არსებობს. კითხვა თუ რა განსაზღვრავს ამერიკულ კულტურას, საკმაოდ წინააღმდეგობრივია. ამ საკითხთან დაკავშირებით მაიქლ უოლცერი წერს: „ამერიკელები თავის ქვეყანაზე როგორც სამშობლოზე არ საუბრობენ. ამგვარი ბუნებრივი თუ ორგანული ლოიალურობა, რომელსაც ჩვენს ოჯახებში ვაღიარებთ, ჩვენი პოლიტიკის ნაწილი არ არის. ამერიკა ემიგრანტების ქვეყანაა, რომლებსაც დღემდე ახსოვთ სამშობლო. მათმა შვილებმა იციან, რომ „ფესვები" სხვა ქვეყნებში აქვთ. ისინი ამერიკელები არიან მხოლოდ ერთად ყოფნის წყალობით. მათ შენარჩუნებული აქვთ ძველი იდენტურობა."

არსებობს ბევრი მხატვარი, რომელიც მუშაობს ეთნიკური, რასობრივი და სექსუალური იდენტურობის საკითხებზე. შესამჩნევად გაიზარდა რასიზმისა და ქსენოფობიის დონე. იდენტურობისა და მულტიკულტურალიზმის საკითხების განხილვისას ხშირად საუბრობენ ერთობლივი მუშაობის შესახებ, მაგრამ არ არის შემუშავებული ერთობლივი პოზიცია.

ხელოვნებაში მულტიკულტურალიზმის შესახებ კამათი მოიცავს უფრო განსხვავებას ისტორიულ და ძალისმიერი ურთიერთობის ფარგლებში, ვიდრე მრავალფეროვნებას. კამათი

მულტიკულტურალიზმის შესახებ მჭიდროდ არის დაკავშირებული კამათთან იდენტურობის შესახებ. იდენტურობის პოლიტიკის შესახებ კამათი ხშირად მულტიკულტურალიზმის შესახებ კამათის ნაწილი ხდება.

ჰომი ბაბა სტატიაში „იდენტურობა კითხვის ნიშნის ქვეშ“ საუბრობს სოციალური დანაწევრების მნიშვნელობის შესახებ. აქ აუცილებელია გავიზიაროთ იმ პიროვნებების გამოცდილება, რომლებიც განიცდიდნენ ჩაგვრას. „სხადასხვა თანამედროვე თეორია ამტკიცებს, რომ ცხოვრებისეული გაკვეთილები და ფიქრი უნდა ვისწავლოთ მათგან, ვინც ისტორიულად განიცდიდა დაქვემდებარების, დომინაციის, დიასპორისა და გადანაცვლების ჩაგვრას. სოციალური დანაწევრების გამოცდილება გავლენას ახდენს ჩვენს კრიტიკულ სტრატეგიაზე. ეს ფაქტი გვაიძულებს შევეწინააღმდეგოთ კულტურის კონცეფციას ხელოვნების ობიექტის გარეთ და აგრეთვე კანონიზირებას სუფთა „ესთეტიკის” იდეისა, და ყოველივე ამის შემდეგ გვაძლევს საშუალებას, რომ კულტურა გავიგოთ, როგორც უთანასწორო, ნაკლული მწარმოებელი აზრისა და ღირებულებისა, რომელიც ხშირ შემთხვევაში გვიყენებს უსამართლო მოთხოვნებსა და ცხოვრებისეულ ნორმებს და რომელიც იქმნება სოციალური გადარჩენისათვის ბრძოლაში.“ ამ სტატიაში მე ვმუშაობ პოსტმოდერნისტული თეორიის ფარგლებში, რომელმაც წვლილი შეიტანა მულტიკულტურალიზმისა და იდენტურობის თეორიულ ფორმულირებაში.

მხატვარი ქერი მეი უიმსი საკუთარ თავს აღწერს როგორც წარმოსახვის შემქმნელად – შავკანიან ქალად, რომელიც ფოტოებს უღებს საკუთარი გარემოს წარმომადგენლებს. მისი დაინტერესების საგანს წარმოადგენს ის ფაქტი, თუ როგორი გზებით მოქმედებს ჩვენი წარმოდგენები ფერის, სქესისა და კლასის წარმოსახვების ჩამოყალიბებაზე. განსაკუთრებით საინტერესოა უიმის ნამუშევარი ‘შავკანიანი კაცი საზამთროთი და შავკანიანი ქალი ქათმით“. ამგვარი ნამუშევრები საკმაოდ წინააღმდეგობრივია და მათი დათვალიერება უხერხულობას იწვევს. ასეთი წარმოსახვები ბევრი თეთრკანიანი ადამანისათვის პროვოკაციულია, რადგან ისინი განკუთვნილია შავკანიანი ადამიანებისათვის. აღსანიშნავია, რომ უიმსი უარს ამბობს იმაზე, რომ რასისტულ და დამამცირებელ სახეებს დაუპირისპიროს “რეალური”, “მართალი” ან “პოზიტიური” აღწერა შავკანიანთა ცხოვრებისა, რადგანაც, ის ფიქრობს, რომ მისეული მიდგომა უფრო მეტ შესაძლებლობას იძლევა იმისათვის, რომ მისი მოწოდება ბევრმა ხალხმა გაიგოს.
საკუთარი ოჯახის აღწერისას ნამუშევარში „ოჯახური სურათები და ისტორიები“ უიმსი დაინტერესდა ფოლკლორითა და თხრობით. იგი მოიხიბლა ფოლკლორის იუმორითა და ხარისხით. ფოლკლორის საშუალებით მან გადალახა პოლიტიკური თეორიების ბარიერი და შეისწავლა, თუ რას გრძნობს ხალხი.

1987 წელს მან დაიწყო მუშაობა ფოტოებზე სახელით „არ ვხუმრობ“, სადაც იგი აქცენტს აკეთებდა რასისტულ იუმორზე. რამდენიმე ფოტოში გამოყენებულია საგანმანათლებლო წიგნები და სათამაშოები. ამით ავტორი მნახველს უფრო აახლოებს რასიზმის პრობლემასთან. უიმსის ზოგიერთ ნამუშევარში ყურადღება გამახვილებულია რასიზმზე შავკანიან საზოგადოებაში. აღსანიშნავია წარწერები მის ნამუშევრებზე: „სარკევ, სარკევ კედელზე, ვინ არის ყველაზე თეთრი მსოფლიოში?.. „ფიფქიავ, შე ბოზო, არ დაივიწყო, რომ შავკანიანი ხარ!!“ უიმსის ფოტოების სერია „არ ვხუმრობ“ ეწინააღმდეგება რასისტულ იუმორს, როგორც ანგლო-ამერიკული შევიწროების ერთ-ერთ ფაქტორს. 1950-1960-იან წლებში, როდესაც რასიზმი აშკარად გამოხატული არ იყო, ეთნიკური ხუმრობები რეალური სოციალური ინტეგრაციის არსებობის ან არარსებობის შედეგი იყო.

რასიზმისა და თეთრკანიანების პრივილეგიების საკითხთან დაკავშირებით კორნელ უესტი წერს: „აშშ-ში არსებობს სტაბილური თეთრკანიანი ინდივიდების ერთობლიობა, რომლებსაც

აშშ-ში ჩასვლამდე არ ჰქონდათ გაცნობიერებული, რომ ისინი თეთრკანიანები არიან. ამის ძირითადი მიზეზი არის ის, რომ მათ ყოველთვის ჰქონდათ თეთრი კანის პრივილეგია. ასე რომ სიცილიელმა და ირლანდიელმა გლეხებმა, რომლებიც თვითონ დაქვემდებარებულ მდგომარეობაში იყვნენ, აშშ-ში ჩამოსვლისთანავე მოიპოვეს ბატონობა შავკანიან ადამიანებზე და აშშ-ში არსებულ რესურსებზე. აქედან გამომდინარე, მატერიალური ინტერესი ძირითადი დამაკავშირებელი ფაქტორია რესურსებისა და იდენტურობის პრობლემასთან. თეთრკანიანი ინდივიდები ზემდგომნი არიან და ყველა ძირითად რესურსს აკონტროლებენ. ამის ნათელი მაგალითია ლუიზიანა. იგივე შეიძლება ითქვას ანტისემიტურად განწყობილ ინდივიდებზე ევროპაში. ამგვარი ვითარება რესურსების არათანაბარი გადანაწილების შედეგია. თეთრკანინათა დემოკრატია, რომელიც აშშ-ში 1960 წლამდე არსებობდა, იმის შედეგი იყო, რომ თეთრკანიანმა მამაკაცებმა მოიპოვეს რესურსების დიდი ნაწილი. ეს არის ამერიკული ცივილიზაცია; ეს ამერიკის ისტორიის ნაწილია, რომლის გადმონაშთები დღემდე არსებობს. როდესაც ამერიკელი მამაკაცები რაიმე ალკოჰოლურ სასმელს დალევენ, ბრაზდებიან ზანგებზე, ქალებზე, ჰომოსექსუალისტებზე, ლესბოსელებზე, ებრაელებსა და, ზოგ შემთხვევაში, კათოლიკებზეც. მე ამას იმისთვის კი არ ვწერ, რომ თეთრკანიან მუშათა კლასი დემონად წარმოვაჩინო, ჩემი მიზანია განვმარტო ის ტენდენციები, რომლებიც ამერიკულ საზოგადოებაში ისტორიულად არსებობს.“

ადრიან პაიპერისთვის „ენის სააგენტო“ ფერებთან მომუშავე მხატვრების ნამუშევარია. ეს ნამუშევარი ნათელს ხდის იმ გზებს, რომლებშიც ლინგვისტური საშუალებები ხელს უწყობენ რასიზმის, ქსენოფობიის, კლასისა და გენდერის პრობლემების ჩამოყალიბებას. ადრიან პაიპერის ნამუშევარი ‘ჩემი ძახილი“ (ბარათი) №1 ადრესატს ატყობინებს, რომ მან რასიზმთან დაკავშირებით შენიშვნა შეცდომით გააკეთა, რადგან მიიჩნია, რომ შენიშვნის სუბიექტი თეთრკანიანია.

„ძვირფასო მეგობარო,
მე დავბრუნდი.
დარწმუნებული ვარ, შენ ამის შესახებ არც იცოდი, როდესაც გააკეთე/გაიცინე/დაეთანხმე იმ შენიშვნას რასიზმის შესახებ. წარსულში მე ვცდილობდი წინასწარ გამეფრთხილებინა თეთრკანიანი ადამიანები ჩემი რასისტული იდენტურობის შესახებ. სამწუხაროდ, ეს ფაქტი მათ ჩემზე უქმნიდა წარმოდგენას, როგორც აგრესიულ და სოციალურად შეუსაბამო პიროვნებაზე. ჩემი აზრით, თეთრკანიანი ადამიანები არ აკეთებენ შენიშვნებს, თუ მათ იციან, რომ შავკანიანი ადამიანი მათ გარემოცვაშია.
ვწუხვარ, თუ ჩემი არსებობა დისკომფორტს გიქმნის. ასევე დარწმუნებული ვარ, შენ სწუხარ იმით, რომ შენი რასიზმი დისკომფორტს მიქმნის მე.“ ადრიან პაიპერი „ჩემი ძახილი“ (ბარათი) №1 1986 წელი.

ამგვარ ენას შეიძლება სოციალური ურთიერთქმედება ვუწოდოთ, რადგან ზემოთ მოყვანილი ბარათის მიზანია გავლენა მოახდინოს და პასუხი გააცემინოს ადრესატს.

ეტიკეტის მორალური ლოგიკის შესახებ პაიპერი წერს: „ეტიკეტის ნორმები მართავს ინდივიდების ურთიერთპერსონალურ ურთიერთობებს. სხვა ნორმებისგან განსხვავებით, ისინი კლასისა და ეკონომიკური სტატუსის განურჩევლად მოქმედებენ. ეტიკეტის ნორმები მოიცავს ზრდილობას (გამორიცხავს რასიზმისა და სექსიზმს), ღირსებას (გამორიცხავს ზიზღს და ინდეფერენტულობას), თავმდაბლობასა და მორჩილებას და ტაქტიანობას (გულისხმობს ყურადღებას სხვისი გრძნობების მიმართ, განურჩევლად კულტურისა და ეთნიკური ჯგუფისა). ამ ნორმების თანხმად, რასიზმი და სექსიზმი არა მარტო უსამართლო და ამორალურია, არამედ უგემოვნო და ვულგარულიც.“

ადრიან პაიპერის განცხადებით, „რასიზმი არის აშკარა პათოლოგია.“ იგი ნერგავს არაადეკვატურ ინდივიდუალურ და კოლექტიურ ფანტაზიებს შავკანიანი მამაკაცების არსის შესახებ; ამავე დროს, წარმოშობს სიძულვილსა და სიბრაზეს შავკანიანი ადამიანების მიმართ, რომლებიც ვერ აკონტროლებენ საკუთარ ცხოვრებას.

მიტრა ტაბრიზიანისა და ენდი გოლდინგის ნამუშევარი, სახელით ‘ბლუზი‘‘, წარმოადგენს ტრიპტიხს და ცდილობს ახსნას რასის „ალქიმია“. ამავე დროს აღნიშნული ნამუშევარი ყურადღებას ამახვილებს რასისა და სქესის გადაკვეთის საკითხზე. „ბლუზში“ დაკავშირებულია კინო, ხელოვნება და დეტექტიური ნოველები. გამოსახულებები და ტექსტები კომბინირებულია იმისათვის, რომ მნახველმა გააანალიზოს შავკანიანი ქალებისა და მამაკაცების „როლი“ აგრესიაში, პოლიტიკურ კონფრონტაციაში, მკვლელობასა და თვითმკვლელობაში. ამ ნამუშევრებში თეთრკანიანი კაცები აგრესულად არიან წარმოჩენილნი. „ბლუზში“ ხაზგასმულია ქალების როლის სირთულე მასკულინობის, რასისა და სხვადასხვა რასის კაცებს შორის ურთიერთობის მატრიცაში.

აბიგაილ სოლომონ-გოდე წერს: „ტაბრიზანისა და გოლდინგის ფსიქოანალი-ტიკურად გაცნობიერებულ ნამუშევრებში აშკარად ჩანს იმის მტკიცება, რომ ინდივიდუალური იდენტურობა, ისევე როგორც სხვათა იდენტურობის შესახებ წარმოდგენები, წარმოიშვება ისეთი არაცნობიერი პროცესების შედეგად, რომელნიც მიუწვდომელნი არიან ლოგიკის, განსჯისა და ემპირიული გადამოწმებისათვის. საკითხის ასეთი დასმა მაშინვე დღის წესრიგში აყენებს პოლიტიკურ შეკითხვას იმის შესახებ, თუ რამდენად პოლიტიკურად მიუკერძოებელია ისეთი ხელოვნების ნაწარმოებები, რომლებიც სექსიზმისა და რასიზმის ანალიზს ეძღვნება, და რამდენად არ არის ეს ნაწარმოებები არსებული მდგომარეობის მყისვე შეცვლის დამოკიდებულებისა და მრწამსის გამოხატულება.”

კონი ჰატჩის ნამუშევარი სახელით „ზოგიერთი ამერიკელები, რომლებიც იძულებულნი არიან გაქრნენ“, სტრუქტურული ტერმინები კვლავ არის შესამჩნევლობა/შეუმჩნევლობა. ამ ნამუშევარში ჰატჩი ყურადღებას ამახვილებს იმ გარემოებებზე, რომლებითაც ზოგიერთი ინდივიდის „ამოცნობა“ შეიძლება. ჰატჩის ნამუშევარში წარმოდგენილი ყველა ქალი და მამაკაცი გაურკვეველ ვითარებაში გაუჩინარდა. „იდენტურობა“ განსაზღვრულია როგორც სოციალური და პოლიტიკური წარმონაქმნი. ზოგიერთმა პიროვნებამ შესამჩნევლობის მაქსიმუმს მიაღწია (მაგალითად, ცნობილი კინოვარსკვლავი, მერილინ მონრო), ზოგირთმა კი შეუმჩნევლობის მაქსიმუმს ოფიციალური თუ არბიტრალური ძალადობის შედეგად (ამის მაგალითია უცნობი იაპონელი წარმოშობის ამერიკელი ქალის ფოტოსურათი, რომელიც ამერიკელ ტყვეთა ბანაკში გაქრა მეორე მსოფლიო ომის დროს).

აბიგაილ სოლომონ-გოდეს აზრით, „როდესაც მის პორტრეტებს ვუყურებთ,... ჰეტჩი აფიქსირებს, რასაც იგი უწოდებს ბრიფინგის ფურცლებს, რომლებიც გვაძლევენ ინფორმაციას დაკარგული სუბიექტის ბიოგრაფიასა და დაღუპვის ფაქტის შესახებ (როდესაც ეს ცნობილი ხდება)... ამ ტექსტების მთლიანი ეფექტი არის ის, რომ ადამიანი დაიბადა ქალად და არა კაცად, შავკანიანად და არა თეთრკანიანად, იაპონური წარმოშობის ამერიკელად მეორე მსოფლიო ომის დროს, და ასე შემდეგ. ხშირად უკვე თავისთავად ახდენენ გავლენას ინდივიდუალური იდენტურობის აღქმის ფორმირებაზე საზოგადოებაში.”

ადრიან პაიპერის ვიდეო/ინსტალირებულ ნამუშევარში „კუთხოვანი“ ელეგანტურად არის წარმოდგენილი ამერიკულ კულტურაში თეთრკანიანობის და შავკანიანობის შესახებ არსებული მითების დაშლა და ამით გაუცნობიერებელი რასიზმის გამოწვევა. პაიპერის ერთ-ერთ ფოტოში წარმოჩენილია შედარებით ღია ფერის კანის მქონე შავკანიანი ქალი, რომელიც მნახველს ხშირად თეთრკანიანი ჰგონია. კუთხეში მოთავსებულია

ვიდეომაგნიტოფონი და განუწყვეტლად ჟღერს პაიპერის მონოლოგი. პაიპერის მამის დაბადების ორი მოწმობა ვიდეომაგნიტოფონის უკან, კედელზე კიდია; პირველი მიეკუთვნება თეთრკანიანთა, ხოლო მეორე შავკანიანთა რასას. პაიპერი თავის მონოლოგს იმის განცხადებით იწყებს,რომ იგი შავკანიანია და აგრძელებს: „მოდით, განვიხილოთ ეს სოციალური მოვლენა და და ფაქტი, რომ მე ამ მოვლენებს ერთად განვიხილავ.“

პაიპერი განიხილავს თეთრკანიანი დამთვალიერებლის შესაძლო პასუხს. დიალოგის მსვლელობისას პაიპერი აცხადებს, რომ „ზოგიერთი მკვლევარის მტკიცებით, თეთრკანიანად მიჩნეული ამერიკული მოსახლეობის 5%-20%-ს შავკანიანი წინაპრები ჰყავთ და რასობრივი კონვენციების მიერ შავკანიანებად არიან მიჩნეულნი. პაიპერი თავის დიალოგს შემდეგი სიტყვებით ასრულებს: ‘შავკანიანთა იდენტურობის პრობლემა ჩვენი გადასაწყვეტი პრობლემაა... როგორ აპირებთ თქვენ ამ პრობლემის მოგვარებას? რისი გაკეთება გსურთ?“ კასეტა მთავრდება და შავ ფონზე თეთრი ასოებით იწერება: ‘კეთილი იყოს თქვენი მობრძანება ბრძოლის ველზე.“

პაპიერის ნამუშევრებში მნიშვნელოვან ადგილს იკავებს ამერიკის ისტორიის მანძილზე ჩამოყალიბებული სექსუალური ურთიერთობები სხადასხვა რასის წარმომადგენლებს შორის. იდენტურობის ბუნებისა და ფორმის შესახებ ჯუდიტ უილსონი წერს: „რასის განსაზღვრა ძირითადად ფიზიკური ნიშნების მიხედვით ხდება, მაგრამ აშშ-ის სამართალი და ტრადიციები რასას გენეტიკური ნიშნებითაც განსაზღვრავს 1. მეტად ცვალებადი აღმნიშვნელი ფიზიკური ნიშანთვისებებისა, რომელსაც ყველა ის ადამიანი ადვილად მიხვდება, რომელიც გაიხსენებს მენდალის “დამოუკიდებელი ასორტიმენტის კანონს”. ფილოსოფიის ენაზე რომ ვთქვათ, ეს პრობლემა ეხება ცნობიერების ოპერირებას. თუკი იდენტურობა სოციალურად განსაზღვრადია და მხოლოდ საკუთარი თავის რეფლექსიების ასიმილაციას წარმოადგენს სხვების თვალში, და ამავე დროს, თუ რასა განისაზღვრება პრაქტიკულად შეხედულების მიხედვით და პრინციპულად წარმოშობის მიხედვითაა მაშინ რაღაა იმ ადამიანების “რასული იდენტიფი-კაცია”, რომელთა გარეგნობაც მათ წარმოსახვით წარმომავლობას ეწინააღმდეგება.”

გილიერმო გომეს-პენა არის მხატვარი და „კულტურის თეორეტიკოსი“. იგი თავის ნაშრომებში ყურადღებას ამახვილებს კულტურისა და იდენტურობის ერთმანეთთან გადაკვეთაზე. იგი მექსიკაში დაიბადა და 1978 წლიდან აშშ-ის მოქალაქეა. პაიპერის მსგავსად, პენიას ნამუშევრების საფუძველს კონცეპტუალიზმი წარმოადგენს. პენიას განცხადებით, აშშ-ში განათლების სისტემა და ხელოვნება მულტიკულტურალიზმის დებატში ძირითადი სადაო საკითხებია.

გომეს-პენია წერს: „უკანასკნელი 25 წლის მანძილზე მესამე მსოფლიოს ქვეყნებიდან ჩამოსულმა იმიგრანტებმა დასავლეთი შეცვალეს იმ ზომამდე, რომ დასავლეთი დასავლეთი აღარ არის. აზიატები და ლათინოამერიკელები აშშ-ში ისევე ცხოვრობენ, როგორც ჩრდილოეთ აფრიკელები ევროპაში. აშშ აღარ არის დასავლეთ ევროპული კულტურის შთამომავალი. აშშ გახდა გარკვეული ლაბორატორია, როელშიც ყველა რასის წარმომადგენელი ექსპერიმენტებს ატარებს იდენტურობასთან. ამ პროცესის მსვლელობაში შეიქმნა ბევრი საინტერესო ჰიბრიდული ინდივიდი და ხელოვნების ფორმა. სამწუხაროდ, ამ პროცესს თან სდევს ძალადობა, გაუგებრობა და შიში.
მოდით, ვისაუბროთ კულტურული იდენტურობის სამ წყაროზე. პირველი წყარო მთავრობის მიერ არის დაწესებული. ამგვარი იდენტურობა, ზოგადად რომ ვთქვათ, ფიქტიურია და პასუხობს მთავრობის მოთხოვნებს. შემდეგი სახის იდენტურობის წყაროა საზოგადოების ჯგუფებში არსებული მოგონებები და ტრადიციები. ამგვარი იდენტურობა ხშირად ეწინააღმდეგება მთავრობის მიერ დაწესებულ იდენტურობას. მეორე სახის იდნეტურობა ხშირად იცვლება. მე გთავაზობთ მესამე მოდელსაც: ეს არის ჰიბრიდული და ტრანზიტული

იდენტურობის ფორმა, მრავალმხრივი და ურთიერთშერწყმული ვინაობა. სწორედ ეს ახალი ჰიბრიდული იდენტურობა წარმოადგენს ჩემი დაინტერესების საგანს; რადგან ის წარმოადგენს აშშ-ისა და მთელი კონტინენტის მომავალს. თანამედროვე ლათინო-ამერიკული, აფრო-ამერიკული და აზიურ-ამერიკული სისტემები ღია და დინამიური და მუდმივად ცვალებადია.“

გომეს-პენიას ნამუშევარი სახელით „საზღვარი ბრუნო“ ერთი ადამიანის თეატრის გარკვეული სახეობაა და წარმოადგენს ენის, იდენტურობისა და კულტურული კოდის შენარევს. ამით იგი მნახველს უმტკიცებს, რომ საზღვარის სისწორე მხოლოდ ჩვენს წარმოსახვაში არსებობს. საკურთხევლის მსგვსი მაგიდის უკან, რომელიც რელიგიური ნივთებით არის გავსებული, გომეს-პენიას წარმოდგენილი აქვს შამანის, პანკების, ბანდიტების, გრინგოსა და ა.შ. სახეები. ამავე დროს ავტორი იყენებს გაურკვეველ ხმებსა და გაუგებარ ენებს. ენობრივი მისტიკა გომეს-პენიას ხელოვნების განუყოფელ ნაწილს წარმოადგენს. ამით იგი ხაზს უსვამს იმ ფაქტს, რომ არც ერთი ენა არ ასახავს საზღვრის შემქმნელ ელემენტებს. გომეს-პენია აცხადებს, რომ „აშშ-ში არსებული ლათინო-ამერიკული კულტურა ჰომოგენური არ არის. იგი მოიცავს მარავალგვარ არტისტულ და ინტელექტუალურ, ქალაქურ და სოფლის, ტრადიციულ და ექსპერიმენტალურ, მარგინალურ და დომინანტურ გამოხატვის ფორმებს. ეს გამოხატის ფორმები განსხვავდება ერთმანეთისაგან კლასის, სქესის, ეროვნების, იდეოლოგიის, გეოგრაფიის, პოლიტიკური კონტექსტის მარგინალურობის, ასიმილაციის ხარისხის და კალიფორნიაში გატარებული დროის ხანგრძლივობის მიხედვით. ლათინო-ამერიკულ კულტურის წარმომადგენელ ნიუმექსიკოს სოფელში მცხოვრებ პოეტს ცოტა რამ აქვს საერთო მაიამიში მცხოვრებ კუბელებთან. ცენტრალური ამერიკისა და მექსიკის წარმომადგენლების კულტურული გამოხატვა განსხვავდება ლათინო-ამერიკელი ინტელიგენციისაგან.“

გომეს-პენიას იდენტურობის განსაზღვრება ახლოსაა ჩიროკის ტომის ინდიელი მხატვრის, ჯიმი დურჰამის განსაზღვრებასთან. დურჰამი, პაიპერისა და გომეს-პენაის მსგავსად იყენებს მედიის საშუალებებს (ინსტალაცია, წარმოდგენა, წარმოსახვა/ტექსტი, პოეზია, კრიტკიული ნაშრომები). პოლიტიკურ კონტექსტში არეულია კულტურული მითოლოგია, ისტორიული დანაშაული და უარყოფა, საკუთრების გაუქმება და სხვა ფაქტორები, რომლებიც გავლენას ახდენენ ამერიკელი ინდიელების ცხოვრებაზე თანამედროვე აშშ-ში.

დურჰამის ნამუშევარი „ბედიას მოძრავი ბორბალი“ ოთხი ფუტის სიმაღლისაა. ელემენტები დაფარულია ტყავითა და ბეწვით, სხადასხვა ნაჭრებით, მძივებიანი ქამრებით, ცხოველების კუდებით, მულტიპლიკაციური ფიგურებითა და სხვა ნატურალური თუ სინთეტიკური ელემენტებით. ნამუშევარი მოიცავს ტექსტს: „ხოსე ბედიმ, ცნობილმა კუბელმა მკვლევარმა/არქეოლოგმა, აღმოაჩინა მოძრავი ბორბალი, რომელსაც ხშირად უწოდებენ „მეხუთე“ ან „დიდ“ ბორბალს. ეს მოხდა ჩვენი წელთაღრიცხვის 3290 წელს, თეთრი ვაკის მეორედ გათხრის დროს. მისი აზრით, მოძრავი ბორბალი დიდი თეთრი მამის მმართველობის სიმბოლოა, მას ხშირად ეძახდნენ „კაცს ბორბლის უკან.“ ბედია მიიჩნევს, რომ ბელადი სიტყვის წარმოთქმისას ამ ბორბლის უკან იდგა.“

ბედიას „მოძრავი ბორბლის“ აღწერილობა იუმორით არის გაკეთებული და ასახავს ანთროპოლოგიური, ეთნოგრაფიული ან ისტორიული მუზეუმების ტიპურ ვითარებას. გამქრალი ცივილიზაციის შესწავლისას არქეოლოგებმა არასწორი დასკვნები გააკეთეს. ხოსე ბედია კუბელი მხატვარი და დურჰემის მეგობარია.

დურჰემის აზრით, თანამედროვე ამერიკაში ინდიელები ვერ შეძლებენ დაუბრუნდნენ ძველ კულტურულ სიმშვიდეს. ინდიელების მემკვიდრეობის გარკვეული ნაწილია ის, რომ მათ წარსულის დაბრუნება არ შეუძლიათ და მათი მომავალი ფერმკრთალია. „არსებული

სიტუაციის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ასპექტი არის ის, რომ ჩვენ თავს ნამდვილ ინდიელებად ვერ ვგრძნობთ... ჩვენ თავს დამნაშავედ ვგრძნობთ და ყურადღებას ვაქცევთ თეთრკანიანი ადამიანების დამოკიდებულებას ჩვენს მიმართ."

დურჰამის ნამუშევრები წარმოადგენს თანამედროვე საზოგადოების გარიყულ ადამიანებს. 1976 წელს ჯუდიტ ბაკამ სოციალური და საზოგადოებრივი ხელოვნების ცენტრის მხარდაჭერით შექმნა ყველაზე დიდი ნამუშევარი კედელზე. ნამუშევრის სახელწოდებაა „კალიფორნიის ისტორია" ან „ლოს ანჟელესის დიდი კედელი". ეს პროექტი ათწლეულების მანძილზე ლოს ანჟელესში არსებული ლათინოამერიკელების კედელზე მხატვართა მოძრაობის ნაწილი იყო.

მან ასახა მრავალი ადამიანის ჩვევა. „ლოს ანჟელესის დიდი კედელი" სეგმენტებად იხატებოდა ყოველ ზაფხულს 1978-1983 წლების განმავლობაში. ნახატი მოიცავს კალიფორნიის ისტორიას ინდიელი ტომებიდან, ესპანელების დაპყრობიდან და შავკანიანთა, მექსიკელთა, იაპონელთა და თეთრკანიანთა მიგრაციებით კალიფორნიაში. ამავე დროს, ბაკამ ხელმეორედ შექმნა ისტორია. კედელზე ასახულია აშშ-ის მიერ სამხრეთ-დასავლეთის დაპყრობა, ქალთა უბედურება, პირველი მსოფლიო ომი, ჰოლივუდის შექმნა, დიდი დეპრესია, მეორე მსოფლიო ომი, ფაშიზმისა და რასიზმის წინააღმდეგ ბრძოლა, ზუტ სუიტის არეულობანი, ებრაელი ლტოლვილები, მუშათა კლასები, სხვადასხვა ფერის ადამიანები 1950-იან წლებში. ამავე დროს ნახატზე ასახულია როკენდროლის ეთნიკური წარმომავლობა, ჰომოსექსუალისტებისა და ლესბოსელების უფლებებისათვის ბრძოლა, შავკანიანი ადამიანების სამოქალაქო უფლებებისათვის ბრძოლა, ბიტის მოძრაობის განვითარება, ინდიელების ძალადობრივი ასიმილაცია, 1948-1968 წლებში ოლიმპიურ თამაშებში გამარჯვებულ შავკანიანთა და ქალთა სახეები.

ჩიკანოს კედლის მხატვრობამ დიდი წვლილი შეიტანა ერთობების დაკავშირებაში, კულტურული თემების წარმოჩენასა და ლათინო-ამერიკელების ახალი წარმოსახვების შექმნაში. ეს კედლის მხატვრობა წარმოადგენდა მეტად მნიშვნელოვან სახვითი ხელოვნების ნიმუშებს, რომლებიც ერთმანეთთან აკავშირებენ სხვადასხვა თემებს, ჰყვებიან დავიწყებულ ისტორიებს, წარმოგვიდგენენ კულტურის საკითხებს, ხელახლა აწყობენ სამეზობლოებსა და უბნებს და ქმნიან ჩიკანოს ახალ იმიჯებს. იდენტურობის ჩამოყალიბების საქმეში, კედლის მხატვრობა ასრულებს ოჯახური ცხოვრებისა და კულტურული ტრადიციების იდეალიზების ფუნქციას. მათი თემები ხშირად ხაზს უსვამენ ზოგადად ჩიკანოს საზოგადოებრიობის პოლიტიკურ მოთხოვნებსა თუ სულიერ მრწამსს.

უკანასკნელი მხატვარი, რომელზეც მე ვისაუბრებ, არის იუნგ სუნ მინი, რომელიც თავის პროფესიულ პროგრესს ხსნის საკუთარი, როგორც კორეელი-ამერიკელი მხატვარი ქალის პოლიტიზაციით. ფერადკანიანი ქალი მხატვრები ხშირად რასიზმისა და სექსიზმის გავლენის ქვეშ ექცევიან. მინი წერს აზიელ-ამერიკელი ინდივიდების მიერ შექმნილი ნამუშევრების არსებულ სიტუაციასთან მორგების შესახებ: 'ბევრი რამ არის დამოკიდებული მცდელობაზე განიხილონ ისეთი მარგინალიზებული ჯგუფის იდენტურობა, როგორიცაა აზიელ-ამერიკელ ხალხთა ჯგუფი. განსაკუთრებით საყურადღებოა მხატვრებისა და კულტურულ მოღვაწეთა პრობლემა, რომლებიც ორმაგად მარგინალიზებულად განიხილებიან. ეს პრობლემა მხოლოდ აზიელ-ამერიკელი ადამიანების მახასიათებლების და მათი კულტურული ნაღვაწის აღწერით არ შემოიფარგლება. მესამე მსოფლიოს ხალხთა მოთხოვნები თვითგამორკვევასა და მიწის უფლებებს მოიცავს. ჩვენი კულტურული დეტერმინაცია გულისხმობს ტერიტორიისათვის ბრძოლას, ჩვენი კულტურული ინტეგრაციისა და კეთილდღეობის გასაუმჯობესებლად.

მისი ინსტალაცია სახელით „დეკოლონიზაცია“ შედგება შვიდი ფუტის სიმაღლის ტრადიციული კორეული ხალათისა და ტექსტისგან, რომელიც ასახავს მის პირად ისტორიას. ტექსტი დაწერილია კორეულ ენაზე.

რთული განსასაზღვრია, რას ასახავს ხალათი, სამშობლოსა და კორეელ ქალს, თუ კორეის ემბლემას. „დეკოლონიზაციაში“ ასახულია თვითგამორკვევის ისტორიული პროცესი, რომელზეც გავლენა მოახდინა ისტორიულმა დომინაციამ.

მულტიკულტურალიზმი, უბრალოდ რომ ვთქვათ, გულისხმობს, რომ თითოეულ უმცირესობას აქვს უფლება, ჰქონდეს საკუთარი კულტურა ან სუბკულტურა, გმირული მოთხრობები, ასეთი კულტურები უფრო კარგად უნდა იყოს გამოხატული დიდ დომინანტ კულტურაში. ეს არგუმენტი განიხილება რამდენიმე დაწესებულებაში: უნივერსიტეტებში, საშუალო სკოლებში. ბევრ ინსტანციაში ამ არგუმენტის გავლენით ევროცენტრიზმისა და დასავლური კულტურული ტრადიციების უარყოფამდე მიდიან. დასავლური ტრადიციული მოძღვრება დანაწევრებულია რასიზმით, სექსიზმით, ჰეტეროსექსიზმითა და იმპერიალიზმით. მას აკრიტიკებენ ნეოკონსერვატორები და მედიის წარმომადგენლები, რომლებიც საუბრობენ „პოლიტიკურად კორექტული“ დამოკიდებულების ტირანიაზე. ამ არგუმენტმა დღეს ეროვნული დებატის ფორმა მიიღო და ხელოვანებიც სხვადასხვა პოზიციებს იკავებენ.

September 11 2001: Diagnisis, prognosis, Therapy

By Johan Galtung, dr hc mult, Professor of Peace Studies,
Director, TRANSCEND. A Network for Peace and Development

(forthcoming in the Second Edition of “Searching for Peace: The Road to TRANSCEND” by Johan Galtung, Carl G. Jacobsen and Kai Frithjof Brand-Jacobsen. London: Pluto Press, 2002)

1. Diagnosis.

Politics, like communication is seen in terms of who does what to whom, how-when-where, and why. The what-how-when-where of the September 11 attack in New York and Washington is clear; the problems are who and why. But why is at least clear up to a certain point. Like the presidential palace in Santiago, Chile, also bombed on a September 11 (1973) somebody had something against what happened inside some buildings: the capitalism of the US world trade and the militarism of the US Pentagon for year 2001/1/; the politics of the Unidad Popular for year 1973.

The text was written in building language, and like for all texts what is not written may be equally important: no museum, no cathedral, no parliament. The 19-20 hijackers hit what they wanted, just like the Chilean Air Force and its masters.

But there could also be a military motivation for these acts of criminal political violence/2/: to incapacitate, to put somebody out of action, to “take them out”. That happened to Salvador Allende and later on to more than 3,000 Chileans; and to 4,000 (or so) in New York and Washington. But democratic Chile recovered although it took some time. US-led capitalism, today called “globalization”, was in decline for other reasons, but US-led militarism is as vigorous as ever. September 11 2001 and 1973 were communicative and political rather than military.

Any thought/speech/action on these attacks has to reflect which symbols of America were targeted lest it becomes dogmatic, a priori. Someone had something against what emanated from those buildings. That gives us a cue to why. But who did it?

This is the dominant, mainstream, thriller question, not why.

2. The dominant, mainstream discourse: "terrorism".

Answer: terrorism, more precisely Al Qaeda, even more precisely Osama bin Laden. To explore this discourse "terrorism" has to be defined, and there seem to be two different meanings.

First, tactical: "Terrorism" is based on unpredictability in the who-whom-how-when-where, as opposed to a regular military campaign with predictable parties and most methods of killing and destruction. The where is known as the front-line, the when may move with the predictability of a Japanese sakura. There is the additional terrorist element of whom: civilians/innocents.

There are two subtypes: non-state terrorism, and state terrorism; from below ("have bombs, but no air force"), from above ("have both bombs and air force"). The 09/11/01 kamikaze attack/3/-fascist like all massive political violence-will enter military history by using airline carriers with fuel, as bombs.
Terrorism from below is directed against governments or states as persons or institutions, and of course to bring about political change. Obviously, most governments, and the United Nations as a trade union of governments, are against terrorism from below because, like secession, it affects vital government interests, including to be causa sui, game masters.

State terrorism as a military tactic also uses surprise and focuses on killing civilians to force capitulation. This is a major theme in modern warfare, indeed used by the US/UK air forces in their terror bombing of Germany and Japan 1940-45./4/

In the campaign against Yugoslavia March-June 1999 remarkably few military targets were destroyed whereas the killing of civilians and destruction of Serbian infra-structure (factories, power, transportation/communication schools and hospitals) was extensive. That brought about capitulation to avoid genocide./5/
From the circumstance that terrorism is terrorism whether from below or from above, the conclusion is not that they are organized the same way. "Above" is almost by definition hierarchical with a vertical, well protected, chain of command. "Below" has to use guerilla tactics with a loosely connected horizontal organization of small cells with low vulnerability. The connecting cement, substituting for the vertical chain, wold be a deeply internalized ideology. Theoretically it is possible that 19-20 persons organized the 09/11/01 attack, got the money for tickets and flying training in a simulator, not the more difficult take-off and landing, and some box-openers. In that case there is no causal chain of command pointing to the single prime mover so dear to the US mind. There is nobody to search and punish or destroy if the cell was a closed system programmed to self-destruct like some animals upon intercourse. All that is needed is perfect solidarity and single-mindedness.

The condition for this hypothesis to be valid is a context, an ocean of hatred with the capacity for spontaneous creation of such cells. Central to terrorism as a tactic is also the idea of provocation: a terrorist attack leads to a massive state terrorist counter-attack which then, in turn, enlarges the ocean of hatred that not only produces terrorists but also feeds them; body, mind and spirit. The "people" will rise, levée en masse. The German group Rote Armee Fraktion (RAF) had this theory, so did the Italian Brigate Rosse. But it did not work that way. Isolated people easily overestimate their social support.

However, to crush, pulverize etc. an ocean—rather than a concrete hierarchy with orderly chains of command—of hatred and willingness to sacrifice, even one's own life, will not be easy. The BBC claimed that the USA had 60 candidate target countries./6/

Second, ideological. "Terrorist" is seen as a state of mind, with fundamentalism as cognitive perspective and hatred as emotional resource, an evil-doer whose only purpose is harm and hurt, violence for its own sake. The terrorist has no cause beyond this; and his tactic is chosen accordingly. He will hide in the dark, lurking, lurching, waiting for his time.

The metaphor for this within the abrahamitic religions would be Satan himself, Lucifer, known as the leader of the angels who rebelled against God. That metaphor should be an important archetype in a country like the USA, no. 1 in the world in believing in the reality of the devil/7/ and with little difficulty seeing itself as the instrument of God's will (thus, Colin Powell himself once declared that "America had been established by divine providence to lead the world",/8/ George W. Bush that Jesus Christ is the political philosopher he most admires/9/). The metaphor fits bin Laden doubly as he once fought with USA the "evil empire" at the time, the Soviet Union, but like Pol Pot, Saddam Hussein, Mohammed Aidid, Manuel Noriega and to some extent Slobodan Milosevic turned like Lucifer against the USA, defying "the enemy of my enemy is my friend" logic.

Fundamentalism as a cognitive outlook has three pillars:

- Dualism, the world is divided in two parts, no neutrals;
- Manicheism, who is not with the good, is with the evil;
- Armageddon, evil yields to nothing else than violence.

With George Bush's use of "you are either with us or with the terrorists", and bin Laden's distinction between believers and infidels/10/, both justifying violence, they can be classified as fundamentalists. The "war against terrorism" is between hard Christian (Baptist/Presbyterian?), and hard Islamic (Wahabbite?) fudamentalisms./11/ The reinforcing dialectic between the two is obvious, as is "my terrorism is good, theirs is bad".

3. The alternative discourse: "retaliation".

This discourse is found on the margin in the US, is frequent in the peoples of the West, and often even the dominant discourse in the Rest. The September 11 was a retaliation, probably above all motivated by a combination of hatred, despair and "violence is the only language they understand", in other words blocked communication. The second reason for major political violence, to incapacitate the enemy, presupposes a naivete unlikely with attackers at that level of sophistication. But the third reason, to provoke political change, may have been on their mind, and the fourth, to provoke a retaliation for their retaliation big enough to provoke BIG retaliation against the US possibly also.

This discourse constructs the "other side", OS, so called because we do no know exactly who they are (could mean "Osama Side") as at least partly rational, with causes, motives beyond just inflicting evil. Very important among these causes is OS retaliating for US violence. That would locate some of the cause for what happened to the US in the US itself, and more particularly in structural violence identified with the World Trade Center and the direct violence identified with Pentagon.

But does not that justify the attack? No. Nothing can justify crimes against peace and humanity, whether by OS or US. But we can try to understand, explain. Hitler could partly be understood in

terms of the highly violent second, Versailles Treaty (similar to the first in 1871). But that does not justify his atrocities. However massive the causal mass, there is always a residue of free will. Hitler, US and OS could have decided otherwise. Understanding is a necessary condition for removing causes, both in the causal and/or the motivational sense of that word, thereby making a repeat less likely.

The US track record of violence since the Second World War, to have a cut-off point relevant for the present generation, is overwhelming. But US violence was also caused, by something; there were motives beyond inflicting the evil, the hurt and harm that is the essence of violence. Tactically very much of it, maybe most, can be characterized as state terrorism, but like terrorism from below motives may be neutral or valid even if the consequences for the victims and the bereaved are purely evil.

Right after September 11 Zoltan Grossman made available a list of "A Century of US Military Interventions from Wounded Knee to Afghanistan", based on Congressional Records and the Library of Congress Congressional Research Service. His list of 134 small and big, global and domestic, interventions covers the 111 years 1890-2001, with an average of 1.15 interventions per year before the end of the Second World War, and an average of 1.29 after that; in other words a small increase. If we focus on the period after the end of the Cold War, however, 11 years, there are 22 interventions, in other words an average of 2.0 per year. This is compatible with the hypothesis that as empire or hegemony expands more interventions are needed for protection.

William Blum, in his Rogue State: A Guide to the World's Only Superpower/12/ has much detail in the 300 pages. Some of this can be debated. But our focus is on the victims, the bereaved, the displaced, the destruction to man-made and natural environment, the damage done to social institutions and to culture by such an enormous propensity to violence./13/ There is no denial of some valid motives. But there is a denial that violence was the only recourse. For each single case an alternative course of action could be argued, but that is not our focus here.

Blum has a list of 67 "Global Interventions from 1945" (Grossman has 56; Blum includes non-military interventions and much indirect, US-supported violence). In chronological order:

China 45-51, France 47, Marshall Islands 46-58, Italy 47-70s, Greece 47-49, Philippines 45-53, Korea 45-53, Albania 49-53, Eastern Europe 48-56, Germany 50s, Iran 53, Guatemala 53-90s, Costa Rica 50s, 70-71, Middle East 56-58, Indonesia 57-58, Haiti 59, Western Europe 50s-60s, British Guiana 53-64, Iraq 58-63, Soviet Union 40s-60s, Vietnam 45-73, Cambodia 55-73, Laos 57-73, Thailand 65-73, Ecuador 60-63, Congo-Zaire 77-78, France-Algeria 60s, Brazil 61-63, Peru 65, Dominican Republic 63-65, Cuba 59-, Indonesia 65, Ghana 66, Uruguay 69-72, Chile 64-73, Greece 67-74, South Africa 60s-80s, Bolivia 64-75, Australia 72-75, Iraq 72-75, Portugal 74-76, East Timor 75-99, Angola 75-80s, Jamaica 76, Honduras 80s, Nicaragua 78-90s, Philippines 70s, Seychelles 79-81, South Yemen 79-84, South Korea 80, Chad 81-82, Grenada 79-83, Suriname 82-84, Libya 81-89, Fiji 87, Panama 89, Afghanistan 79-92, El Salvador 80-92, Haiti 87-94, Bulgaria 90-91, Albania 91-92, Somalia 93, Iraq 90s, Peru 90s, Mexico 90s, Colombia 90s, Yugoslavia 95-99.

The interventions took the form of bombings in 25 cases:

China 45-46, Korea/China 50-53, Guatemala 54, Indonesia 58, Cuba 60-61, Guatemala 60, Vietnam 61-73, Congo 64, Peru 65, Laos 64-73, Cambodia 69-70, Guatemala 67-69, Grenada 83, Lebanon-Syria 83-84, Libya 86, El Salvador 80s, Nicaragua 80s, Iran 87, Panama 89, Iraq 91-, Kuwait 91, Somalia 93, Sudan 98, Afghanistan 98, Yugoslavia 99.

Assassinations, attempted or successful, of leaders including heads of state, were tried in 35 cases, and assistance in torture in 11 countries (Greece, Iran, Germany, Vietnam, Bolivia, Uruguay, Brazil, Guatemala, El Salvador, Honduras, Panama). Very vehement are the actions against leaders who once worked with the USA because they had an enemy in common: Pol Pot, Manuel Noriega, Saddam Hussein, Mohammed Aidid and Osama bin Laden. Blum also has a list of 23 countries where US was "Perverting Elections", interfering with a democratic process:

Italy 48-70s, Lebanon 50s, Indonesia 55, Vietnam 55, Guayana 53-64, Japan 58-70s, Nepal 59, Laos 60, Brazil 62, Dominican Republic 62, Guatemala 63, Bolivia 66, Chile 64-70, Portugal 74-5, Australia 74-5, Jamaica 76, Panama 84, 89, Nicaragua 84,90, Haiti 87-88, Bulgaria 91-92, Russia 96, Mongolia 96, Bosnia 98.

Critique details, read the book. But much naivete is needed to believe this can pass without hatred and thirst for revenge.
There is a spatial pattern in the sense that interventions have moved, with considerable overlaps, through four regions:

Spatial patterns of US interventions: Four post-WWII regions

Region I	**East Asia**	**Confucian-Buddhist**
Region II	**Eastern Europe**	**Orthodox Christian**
Region III	**Latin America**	**Catholic Christian**
Region IV	**West Asia**	**Islam**

.

The first focus of US intervention was in East Asia (Korea, Vietnam, Indonesia; but also Iran), and extremely violent.
The second was on Eastern Europe (including the Soviet Union), the Cold War that fortunately did not become hot, at least not in Europe even though the Cold War continued in East Asia. The presence of a counter-superpower had much to do with that, and when that superpower disappeared US violence has been exercised on Orthodox territory, in Serbia and Macedonia.

The third was in Latin America, starting with and prompted by Cuba, reaching all the countries, more or less. The violence was micro and meso, not the macro violence in East Asia, not to mention the mega violence feared for the European "theater".
The fourth is in West Asia, starting with Palestine and Iran, then Libya and Lebanon/Syria, and in the 1990s with Iraq, Saudi-Arabia (for military bases) and Afghanistan./14/

This change in focus over time may explain the delay in retaliation in the American homeland. The USA sees itself as above other countries, under but near God./15/ US violence is not retaliation, but punishment, from above; hence acceptable and accepted. But in Region I a war is a sign of bad karma to be improved by mutual efforts; hence neither capitulation, nor revenge. In Region II there was no violence. In Region III many Latin Americans share the US perspective. But Region IV? Never. Allah is in no way below God, no capitulation, revenge.

The USA has taken on something they never experienced before.

Then there is the structural violence brought about by the rapid expansion of the market system all over the world. A basic aspect of that system is monetization, meaning that what is required

for basic needs satisfaction is available only against money, not labor, for instance. With less than one dollar per day the basic needs for food, clothes, shelter and health care cannot be met. As a result people die, probably now to the tune of 100,000 per day, of under/mal-nutrition, - clothing and housing and the lack of health services for the diseases that follow, because they are also monetized and unsubsidized. At the same time wealth accumulates at the top. Many people hate this.

As to the motives behind this enormity of direct violence: it is practically speaking all compatible with the hypothesis that US direct violence, overt or covert-CIA-is directed against whatever can be seen as hostile to US business abroad./16/ That would include progressive countries and progressive people in any country, meaning by "progressive" policies that privilege distribution of economic assets downward in society and the satisfaction of basic needs for the most needy. If this is compatible with a favorable "climate" for US business then OK. But in less developed countries the political economy will pit these goals against each other, and the standard US reaction has been violent. We can talk of a military-industrial complex and of an international class struggle between and within countries.

A generation ago retaliation would refer to colonialism and to 200 British punishment expeditions by Rule Britannia. Today hatred centers on the USA, overshadowing former colonial powers like France, Belgium and Portugal to mention some, and- indeed - Japan as some kind of "West". Today that military-industrial complex is clearly symbolized by Pentagon-World Trade Center.

Looking through the 35 (assassinations) + 11 (torture) + 25 (bombings) + 67 (global interventions) + 23 (perverting elections) = 161 cases of political violence the conclusion is inevitable: practically speaking all of them are compatible with the class conflict (between countries and within) hypothesis. No case is compatible with the "clash of civilizations" hypothesis in the sense that civilizational symbols (like mosques, temples) or purely religious authorities were targeted. Nor is there any evidence for classical territorial expansion.

Of course, the justifying rhetoric has been different. For regions i and ii it has been "containment of Soviet expansion", rightly pitting freedom-democracy-human rights against bondage-dictatorship, but silent about the bondage-dictatorship inherent in foreign policy, and the horrendous "mistakes" in the theory and practice, revealed, for instance, by the former Secretary of Defense Robert McNamara in his In Retrospect/17/, now a classic.

For region iii the rhetoric centered on marxism, with some containment of the Soviet Union (Cuba, Nicaragua), but more on students, peasants, workers and clerics (liberation theology). And for region iv the rhetoric has above all been "terrorism", possibly leading to "containment of Islamic fundamentalism", which could then slide into clash of civilizations.

As conflict formation today's enormity of global injustice succeeds slavery and colonialism and will probably end like them through change of consciousness and demoralization at the top. Today most Americans and many in the West are ignorant about this even if they feel something disagreeable deeper down; like Germans under Nazism. They prefer communism/terrorism rhetoric.

An anti-American analysis? Not at all. But anti Washington hegemonical, exploitative foreign policy, certainly.

4. The course of action flows from the discourse.

The choice of discourse matters. Discourse and the course of action influence each other, the discourse serving as action directive, and as rationalization of the actions taken.

The terrorism discourse leads to two possible reactions:

A: search and punish, court-ordered police action; due process

B: search and destroy: uni- or multilateral military action. The retaliation discourse also leads to two reactions:

C: retaliation: hate-violence to hit back, an eye for an eye.

D: exit from the retaliation cycle; US and OS change policies.

As the present author believes 10% in the terrorism discourse (there are some very hard, evil people in the world) and 90% in the retaliation discourse (sad, but, however unwise, retaliation is a human inclination fueled by fundamentalism) reactions, or rather policies, A and D are preferred. US reaction so far is a mix of B (preferring military courts to due process/18/) and C; incapacitation of the presumed enemy and pure revenge; with some elements of A (UN legitimacy) and D (new Palestine policy).

There can be, and are, of course also other US motives. No human being, no power, indeed no superpower is so single-minded as to act from only one motive. When the present author was mediator for Afghan groups, organized by the Afghan University in Peshawar, in February 2001/19/ there was much talk about a coming US base between Herat and the Iranian border to protect oil pipelines from Uzbekistan and Turkmenistan, and for control of Central Asia in general and Afghanistan in particular./20/

Then come such traditional factors as reasserting world leadership, giving content to NATO's new role, and - indeed - to maintain the world class structure led by the center of the Center of the CENTER: the elites in the United States.

What do people in general think on this issue? Fortunately there was a poll taken by Gallup International in 33 countries right after September 11, between 14 and 18 September. Differing from the US polls people were given a choice: "In your opinion, once the identity of the terrorists is known, should the American government launch a military attack on the country or countries where the terrorists are based or should the American government seek to extradite the terrorists to stand trial?" (Let us only add: the latter is the Libya model).

Only three countries were in favor of "attack": Israel 77%, India 72% and the USA 54%. In Europe the highest in favor "attack" was France with 29%. The "stand trial" answer was in overwhelming majority, around 80% in the other 30 countries (UK 75%, in France 67%; all over Latin America well above 80%).
In other words, there is a solid basis for Rule of Law rather than Rule of Force in the world population on this issue, and also for a peace movement North-South. Governments, as mentioned, will react strongly against terrorism, maybe less to protect their people than to protect themselves and their class interests, the hard nucleus of a country. They are also afraid of US retribution by being turncoats, and they were in a state of shock after September 11, probably also since their intelligentsia had not warned them sufficiently against the obvious. This author has been expecting, with sadness, something like that to happen—like busting the bridges and blocking the tunnels to Manhattan—since 1988-91, when the US shot down a civilian Iranair

plane over the Gulf, and started the massive destruction of Iraq, taking on key Muslim countries, non-Arab and Arab. The surprising thing is that some were surprised.

In short, there is a major people-government split on this. Of the four courses of action—A, B, C and D—the two chosen, B and C, are very costly/21/ and can easily spill over from B to C when the collateral damage gets very high. But they are also fairly obvious; we have seen them before, for instance in the Gulf and Yugoslavia. The other two must be spelt out.

A police action differs from a military action by being court-ordered and legitimized, and by being precisely targeted on the suspects to apprehend them and arraign them into court for possible sentencing and punishment. The court in this case will have to be international since punishment is violence from above. The USA (and some allies) may see the USA as above all other countries, but most of the world stick to the equality of the UN Member States. The exception is the UN Security Council which takes on such roles but cannot do so in this case: of the five core, veto members, four are Christian (USA Protestant, UK Anglican, France Catholic-secular, Russia Orthodox), one is Confucian, China; and none represents the 56 countries of the world with a Muslim majority. The International Court of Justice would be better and so would the coming International Court of Justice (ICC), but it is not yet there and the USA will probably not ratify./22/ It belongs to the picture that the list of accusations against Henry Kissinger, a former Secretary of State/23/, is much longer than the list against bin Laden.

Nevertheless, there is the Libya model for the criminal violence against PanAmerican 103 over Lockerbee, Scotland; slow and easily criticized, but it worked in the end. Countries with the Rule of Law as a top value would support this and not a military action that burns down the forest and kills those who live there instead of a dragnet. The action in Afghanistan tries to combine these elements; but capture alive is unlikely.

But how is it possible to exit from the cycle of retaliation? The question has to be directed not only to the US but also to OS, whoever that is - and the answer is probably changing as US violence develops further. The point of departure would have to be reflections, not only reflexes, not so easy:

- for the US: what have we done since they hate us so much that they do what happened on September 11?

- for the OS: why do we so easily respond with violence?

The first question presupposes what the Swiss psychologist Jean Piaget calls “reciprocity”, the ability to see the action of Other as something at least party caused by Self, by one’s own ability to elicit the good, or the evil, in Other. Obviously, the whole retaliation discourse is based on that perspective which comes earlier in girls than in boys but at the end of childhood should be fully developed. The first period of childhood is marked and marred by “absolutism”, the idea that what comes from Other of good or evil is entirely caused by Other, that Other is causa sui. Obviously, the terrorism discourse fits well within that perspective, “it has nothing to do with us, they would have done so regardless”— very prominent among boys, say, four years old.

Self-reflection requires courage, and yet there has hardly been any period with so much reflection both in the US/West and in the Rest, particularly in Muslim countries, but “only” at the people level, not among governments, for the reasons mentioned. In the Islamic countries this may ultimately lead to some changes/24/, both toward more nonviolent politics using democratic approaches and more gandhian approaches, and in the sense of isolating both terrorists and repressive regimes. They are often motivated by the same hard branches of Islam./25/

But how about the US/West? The formula, some “change of US foreign policy”, should signal willingness to change the course so as to reduce direct and structural violence, and if at all possible, some reconciliation. Such signals would have to come now, and the problems are enormous. But the signals, if clear enough, could also have an immediate impact.

Here are seven signals indicative of exit from retaliation: Military-political, against direct violence:

[1] Willingness to recognize Palestine as a state: this has already happened an the US should be commended for that.

[2] Remove all US military presence from Arabia, recognizing that this is a sacred land for very many Muslims, with Mecca and Medina, opening the way towards democracy in that dictatorship.

[3] Lifting the sanctions on Iraq, negotiating with the regime, and apologize for Albright’s “it was worth the price” remark. More difficult, this would require real statesmanship.

[4] Accepting the invitation by President Khatami for an open, public, high level dialogue on the relation between Iran/US, and West/Christianity vs Islam in general. The US fears a dialogue of this type will be used for propaganda, and some disagreeable things will probably be said about the USA-CIA supported coup against the elected prime minister, Mossadegh and in favor the non-elected shah. But after that critique, which any mature person is able to stand, comes the constructive phase where one could only hope Iran is well prepared: “OK, OK, where do go from here” is an excellent, standard American formulation.

[5] Hands off Afghanistan. This is partly because any US presence will strengthen the argument about ulterior motives and may stimulate an anti-US coalition, partly as a sign of respect. A UN presence up to trusteeship level is a viable alternative.

Economic-political, against structural violence:

[6] Globalization-free zones, in the regions where people die from globalization because of too little money to buy from the market for their basic needs. The Kyoto protocol already had the Third World as an exemption so there is nothing new in the idea of differential approaches. The alternative would be a Marshall plan for the poorest areas of the world in the Andes region, Black Africa and South Asia. strengthening the local, informal economy with a view to basic needs satisfaction for all.

[7] Reconciliation: learn from the German approach to the 18 countries they conquered and the 2 nations they tried to exterminate, the Jews and the Sinta/Roma. Today Germany has reasonable relations to all, and a key element went beyond apologies and compensation to including rewriting of textbooks.

All together this could turn a page in history, and it would cost very little relative to the enormous expenses of courses B and C. The political gains would probably also be enormous. But the psychological costs are daunting.

To overcome them such processes would have to be initiated and strongly demanded by civil society. But will yielding to their demand/26/ not stimulate terrorism?
It might stimulate some. But it would isolate most of them by no longer giving them the ocean of hatred in which they can swim and be stimulated whereas a policy of military attack will only

deepen and widen that ocean. At the same time it would generate positive processes, virtuous cycles that would very soon overshadow the vicious cycles of retaliation, capture people's attention all over and, like the European Community did for Europe in the 1950s, constitute a quantum jump in world politics. This is indeed overdue. Now is the chance.

5. Prognosis.

How is this going to end? Depends on the choice of "this". Do we mean the small picture embraced by Discourse A, the "terrorism" of September 11 and the punitive action = military action + retaliation? Or the larger picture covered by Discourse B, a retaliation cycle embedded in a globalized class conflict?
For the former the answer may be US "victory" with bin Laden dead, Al Qaeda in Afghanistan "crushed", and US oil and military interests in Central Asia secured./27/ But bin Laden may become a martyr, Al Qaeda may change name and regroup - both processes as global as US corporations and air force - with a multiplier stimulated by higher levels of hatred. Punitive force incapacitates but does not remove the causes that produced terrorism. Terrorism has no central command that can capitulate. Afghans may also unite against the USA as proposed by some./28/

A major problem is whether to declare victory. The punitive approach may produce more capacity for violence, making victory declarations self-defeating, inviting attacks next day, as the Algerian government knows from bitter experience. But a non- declaration of victory means a drawn-out, never-ending alert very taxing for the USA and the "allies", government and people. The question, what is wrong about us since we have so many enemies? emerges. Alerts relax unless adequately stimulated.

In a meeting with some State Department people in 1990 the end of terrorism was declared based on curves turning downward. This was seen as due to the bombing of Libya 1986. My warning was that terrorists may have longer time perspectives, and hail from more space than Libya. The US image tends to be a single-shot phenomenon that peaks and peters out; a better image is a wave-like phenomenon with ups and downs; depending on US policy.
We often hear "the world will never be the same again". For President Bush America lost her innocence (three buildings being raped by jets being rammed into their wombs?). Clearly, US, and by implication West/Japan vulnerability became public knowledge. That the destructive power of the US is bigger than any other side is a truism; D(US)>D(OS). But the vulnerability is also bigger; V(US)>V(OS). If Power=Destructive power-Vulnerability, then what sign do we put between D(US)-V(US) and D(OS)-V(OS)? But this all depends on how we conceive of vulnerability. Destruction is intended for incapacitation, and vulnerability serves as a multiplier of destructive power. September 11 witnessed three flying bombs, nothing relative to the number of US "sorties". But they had impact on an economy already on the way down, and on the polity, peeling off one democratic layer after the other, even if that polity was also on its way down with the elections November 2000 and the judicial coup d'etat.

Vulnerability, social and human, has many dimensions. One formula for the social and global vulnerability is degree of connectedness. The more vertical/centralized the society, the more trade-dependent, the more vulnerable./29/ This was probably a key factor in 9-11 target selection, and is replicable. Horizontal connectedness is less vulnerable, and no connectedness spells no vulnerability. If self-sufficient villages in Viêt Nam are "taken out", exterminated, then the spill-over effect on the rest of society is negligible. There is no doubt where nuclear arms would have more impact.

A part of the human vulnerability is short time perspective combined with a single-peaked time cosmology, easily leading to exaggerated optimism and exaggerated pessimism. A long time perspective and wave-like time philosophy, inspire perseverance.

For the larger picture, embedded in the retaliation discourse and in the class conflict/American Empire perspective, the prognosis also becomes larger, drawn out in time. What could be a historical process that could serve as a metaphor? Very useful, also because the US was so deeply involved, is slavery.

The system was despicable, the suffering undescribable, the level of self-righteousness unbearable. There was retaliation from below, terrorism we would have said today, like Nat Turner (a native American bondsman) and his slave revolt in 1831, with 70+ rebels killing 59 whites. The whole dogma of white superiority was at stake, and the repression was swift, enormous and effective. Assembly of slaves was forbidden, so were education and movement. But something important had nonetheless happened: the Blacks had proven themselves capable of a revolt, at the same time as their violence from below served, in the minds of many slave-owners, to justify their own violence from above. The similarity, point for point, to the post-September 11 situation is painfully clear. We can almost hear slave-owners explaining how the slaves were destroying for themselves; like terrorists harming the poor by undermining economic growth.

The colonialism metaphor works the same way. There were revolts and punitive expeditions galore; partly obscured by self-serving historiography. By and large they were unsuccessful. But the abolition of colonialism struggle opens for the role of Gandhi, and makes us ask an important question: What would have been the gandhian alternative on September 11?

Anyhow, we know how slavery and colonialism ended: with abolition, even shortly after Turner, shortly after Gandhi. What therapy would give the same prognosis for massive exploitation, the essence of the global class conflict?

6. Therapy.

We have already described seven policies as exits from the retaliation cycle. Had they been practiced some months before, were they practiced even some months after. But they were not, and the killing continues. What would be the concrete circumstances under which an other course of action by one side could have produced basic change in the other?

Let us this time start with OS, the other side, the Osama side. The gandhian action September 11 would have been to organize, with the same precision and synchronization, and on a global scale, massive demonstrations around all US-Western-Japanese embassies in the world, surrounding them by the thousands, totally nonviolently, presenting the facts of global injustice, inviting dialogue. And not only the economic exploitation but all dimensions of class: the political monopolies and manipulation in Palestine and Afghanistan, the military violence in Iraq and elsewhere, the cultural domination through the media and other means, the sacrilege in Arabia./30/

And there would have been a massive world boycott of the goods and products from the most objectionable, least socially and ecologically conscious, global corporations that same day, combined with promotion of concrete action for an economy privileging basic needs for the most needy; all of this far beyond Seattle, Gothenburg, Genova. The demand would be for dialogue between people and government, assuming that they, democrats all, will never be scared of meeting people.

Would this have an impact on the hard, corporate US/West backed by police and military power? In the longer run yes, and it would have saved thousands of lives in New York, Washington DC and all over Afghanistan so far. Soon maybe many, many more.
What would be the steps on the road for that "longer run"? We know them already because of two excellent and recent models: the end of the Viêt Nam war, and the end of the Cold War.

In both cases two factors were operating. There was heavy resistance to US, ferocious fighting in Viêt Nam and nuclear arms race in the Cold War, both processes going on unabatedly. And there was a strong, tenacious, ever growing, world wide movement against the war and against both the (nuclear) arms race and the repression in the post-stalinist countries. Violent governmental action and non-violent civilian counter-action, in other words; with the latter gaining the upper hand, stopping the war and at least temporarily the arms race.

Will it be possible to mount a giant North-South peace movement, addressing both sides, like it was for the giant West-East peace movement? Building on the old and new peace movement in the North, the anti-globalization movement, and the movements critical both of terrorist and repressive tendencies in Muslim societies? Probably yes. And the second condition is already there: just like in the other two cases the USA has picked a struggle with no clear ending, very unlike the wars against Baghdad and Beograd where the capitulation metaphor made sense.

And yet it is worth noting that there was a very important intermediate step in both cases: US "allies" oscillating between the USA and the peoples' movements, increasingly voicing, even publicly, some of the same concerns, decreasingly giving the USA a blank check to do whatever the US leadership deems right.
That leads to an important point. Washington is sensitive to its own people but works with and through governments abroad. But Washington is also sensitive to allied governments and always wants support and closed ranks. A major vulnerability.

When the chips are all down, like for the cases of slavery and colonialism, massive global injustice is not a problem of force, counterforce, and cycles of retaliation. Basically it is a moral problem, just like the other two. And here the underdog has the upper hand, low in status, but high on moral standing; and more so the more nonviolently he conducts the struggle. The topdog may win the game of force. But not the moral issue - and when that dawns upon him and his allies, change of consciousness sets in, and demoralization starts thawing the frozen heart. The game is over. And deep in the guts the better among those at the top know this already - brutally woken up by three planes raping three buildings. By the September 11 wake-up call.

But we also need some kind of mediation. At some points terrorists and state terrorists will have to meet and discuss what they have in common, not only oil, but also terrorism. A meeting on Larry King Live—a master of making people open up, the good, the bad and the ugly—between George W. Bush and bin Laden, or their second in command, is not very likely - today. But wise people could meet with both sides first, probe their goals, both those at the surface and the deeper goals, their world views, their long term philosophies, searching for overlaps, for ways of getting out of their vendetta like two Albanian families predestined to kill each other suddenly recognizing that the vendetta is the enemy, not the other family. Who could be better than three wise men like Jimmy Carter, Fredrik de Klerk and Nelson Mandela? Or the Pope?

They are profoundly decent. And decent people would reject all forms of political violence and feel compassion for all victims, not the tribal compassion only for their own. The world needs all the decent, good, men and women - right now.

Notes

1. Was the fourth plane heading for CIA in Langley, Virginia? We do not know, but a “CIA station was lost in attack on Twin Towers” (headline, IHT 6 November 2001). “The station was a base of operations to spy on and recruit foreign diplomats who were stationed at the United Nations”- a statement that should cause an outcry of demands for getting the UN out of the USA as soon as possible.

2. The September 11 2001 attack was massive political violence against people and might be referred to as fascist in content. The September 11 1973 attack was also political, and also criminal, being directed against a democratically elected regime, and might be referred to as fascist ideologically (Kissinger as Secretary of State felt that the USA cannot stand by and watch a people voting itself into communism”).

3. This suicide form of attack is usually seen as a way of delivering a bomb right on target, which certainly is a valid view. But it could also, in addition, be seen as a way of committing suicide for people deeply steeped in despair, like those who have suffered or been close to Palestinian refugee camps for three generations. This makes the “kamikaze” less apt as a metaphor, a comment that also applies to the toga, toga, toga attack on Pearl Harbor 7 December 1941, extremely precise (“surgical”, “smart”) with almost no civilian losses (“collateral damage”).

4. Sven Lindqvist, of Exterminate All the Brutes fame, traces the theme back to the Italian bombing of Arab civilians in the desert of Tripoli in 1911 - in his A History of Bombing, New Press, 2001. The Italian air command commented that the bombs had a “wonderful effect on the morale of the Arabs”.

The British bombed Arab towns and villages in Egypt, Iraq, Jordan, Iran and Afghanistan 1915-20 (gas against civilians, in Iraq, in 1922). Bombing in the colonies was used to kill African, Arab and Asian children, women and men in towns, villages and camps rather than achieving military objectives.

This carried over into the Second World War. Churchill gave RAF orders to bomb military targets in Germany in May 1940; by June neighborhoods where industrial workers lived were included. Hitler retaliated in September; by November RAF was ordered to firebomb 20 German cities (100,000 dead in Hamburg and Dresden). The (in)famous commander, Arthur “Bomber” Harris, had honed his skills as squadron chief in Iraq in the 1920s (also dropping a twenty-pound bomb on the palace of the Afghan king).

The Americans preferred precision bombing until the US commander, Curtis LeMay picked up the British techniques and launched the massive firestorm attack on Tokyo, killing 100,000 civilians. In the 1950s LeMay was the commander of an atomic strike force. The civilian “morale” was the target, neglecting that the bombing, like September 11, could also engender hatred.

Right now there is the doctrine of “smart bombs”, targeted more on infrastructure - in other words killing more civilians, but indirectly through hunger and disease, and more slowly.

5. According to the Yugoslav foreign minister reported by Tim Judah in his book about the war.

6. We shall see, and are told that the methods may not be the same, and may also change when the immediate anger cools off. Iraq, Sudan and Somalia are frequently mentioned, with the Philippines. Ulterior oil motives would point to Iraq.

7. In a comparative 17 nation public opinion survey reported in Free Inquiry Summer 1999 “the United States turns out to be the most religious nation (average ranking = 1.71), followed by Northern Ireland (2.43), the Philippines, Ireland, Poland, Italy, New Zealand, Israel, Austria, Norway, Great Britain, The Netherlands, West Germany, Russia, Slovenia, Hungary, and East Germany”. - in other words on the top the USA and Northern Ireland with Protestant majorities (seeing themselves as Chosen Peoples) and Catholic countries, on the bottom former Soviet bloc countries. The United States, however, is N. 1 in believing in “Life after Death”, “The Devil”, and “Hell”.

8. International Herald Tribune (IHT), 31 August 1995. What theocratic position does that entail to the person leading the foreign affairs of a country mandated by God to lead the world?

9. Quoted by Joan Didion in “God’s Country”, The New York Review of Books, November 2 2000, p. 70.

10. “These events have divided the world into two sides-the side of believers and the side of infidels”, from his first text on al-Jazeera television, reproduced as “Hypocrisy Rears Its Ugly Head”, Washington Post, 8 October 2001, p. A12.

11. Another articulation of this DMA syndrome would be hard marxism, dividing the world into the evil bourgeoisie and the good proletariat, with a violent war called revolution being inevitable.

12. Monroe MA: Common Courage Press, 2000.

13. Compared with this what bin Laden is accused of is rather paltry: the 1993 bombs in the World Trade Center, the 1998 bombs at the US embassies in Nairobi and Dar es Salaam, the 2000 bomb attack on the US destroyer Cole in a Yemen harbor, and 2001 9/11.

14. For bin Laden there is nothing new in this. One of the most important points in his first text is “Our nation [the Islamic world] has been tasting this humiliation for more than 80 years”. That brings us back to 1920 and before that, almost definitely to the Sykes/Picot treason colonizing, not giving the Arab nation independence in return for their participation in defeating the muslim Ottoman Empire, bringing them under the rule of infidels. In the Washington Post commentary “this is a reference to the suspension of the Muslim caliphate in 1924”, raising some doubts about WP arithmetical aptitude (reproduced in The Yomiuri Shimbun October 31 2001, p. 16).

15. And so does bin Laden, for the killers in the September 11 attack: “I pray to God to elevate their status and bless them”

16. And the magnitue of the three types of violence? A guess:

direct, overt: six million, with Korea, Viêt Nam and Indonesia weighing very heavily - all Region I. An element of racism?

direct covert: former CIA agents estimated that “at least six million people have died as consequence of U.S. covert operations since World War II”, The Guardian Weekly, December 30, 1987, report from a meeting of CIA dissidents in New York.

structural: as usual much more. The 100,000 per day estimater gives us in one year three times the total direct violence in 40-50 years.

The point here is not quarrels abvout details. We are dealing with mega-violence in all three categories. And it is interesting to compare with the contribution to official development assistance, in principle meeting people's basic needs rarher than denying them: the USA is at the bottom of a list of 22 countries with 0.10% of the GNP as opposed to what the UN has proposed, 0.70%, and the world leader, Denmark, with 1.01%.

17. New York: Vintage, 1996. On pp. 321-3 McNamara summarizes the errors in 11 points. Many, perhaps most of them, apply to the US punishment attack, like point 4: "Our misjudgment of friend and foe alike reflected our profound ignorance of the history, culture and politics of the people in the area, and the personalities and habits of their leaders".

18. This is a sad token of the instability of US democracy and civil liberties when only three bombs can have that enormous impact on the whole legal structure so laboriously erected over generations.

19. And an excellent Canadian team from MacMaster university, Hamilton Ont. under the leadership of Dr Seddiq Veera, as TRANSCEND mission.

20. This would be similar to the huge US base, Camp Bondsteel, 20 kms south of Pristina, in Urosevac which the Americans started constructing right after the withdrawal of the Serbian troops; in commentaries related to pipeline corridor VIII.

21. The Japan Times reported that "Cost of War on Afghanistan may run to $1 billion a month, quoting the costs of the various types of bombs. Of 40 countries in the coalition (not counting the USA) only six contribute military equipment: Canada, Australia, Japan, England, France and Germany.

22. The USA prefers courts with clear space and time limitations; the ICC has no such limitation which means that US personnel may be indicted.

23. Much of that has been skillfully collected by Christopher Hitchens and published in his articles in Harper's Magazine, February and March 2001 and his book The Trial of Henry Kissinger. In an update in The Nation, November 5 2001, p.9. He mentions that some people say, "all this was a long time ago". Hitchens' answer: "I think that opportunistic, ahistorical objection may now dissolve. The question of international viciousness and the use of criminal violence against civilians is now, so to speak, back on the agenda. It's important that we male our opposition to such conduct both steady and consistent".

24. A very good example of Muslim critique is Chandra Muzaffar, President of the International Movement for a Just World, based in Malaysia, publishing Commentary regularly (see www.jaling.my/just). He writes that "Decent people reject Terrorism and U.S. Bombing" (article in IHT 5 November 2001). According to the public opinion data quoted, there must be many decent people in the world.

25. The Saudi royal family, bin Laden and the Talibans are all Wahabbite.

26. At the end of his first text bin Laden said that people in America will not "dream of security before we live it in Palestine, and not before all the infidel armies leave the land of Muhammed, peace be upon him". If bin Laden says 2+2 = 4, do we support terrorism by agreeing?

27. According to Jean-Charles Brisard and Guillaume Dasquie in their Bin Laden, la verité interdite, Paris 2001, the key issue in September 11 is oil, a point also discussed by Michael

Klare in “The Geopolitics of war?”, The Nation, November 5, 2001, pp. 11-15. The US oil politics in the region flows from an accord between Roosevelt and Ibn Saud on a US warship in the Suez Canal right after the Yalta meeting in February 1945. “It is widely believed that Roosevelt gave the King a promise of US protection in return for privileged American access to Saudi oil - an arrangement that remains in full effect today and constitutes the essential core of the US-Saudi relationship”. For Klare the conflict is between bin Laden and the oil interests of the US leadership, Bush-Cheney-Rice-Evans (Secretary of Commerce)-Abraham (Secretary of Energy) over the be or not to be of the Saudi government and with it “the US military presence in Saudi Arabia /that/ has steadily increased over the years” (p. 12). The famous $10 million check from Prince Walid ibn Talal to the Twin Towers Fund, “with subsequent statements on US foreign policy” (from ibn Talal’s article “We Want Anti-Terrorism and Peace in the Middle East”, IHT November 1 2001) was an effort to play on both horses. “I am glad to see — /that/ President George W. Bush has stated his desire to see the establishment of a Palestinian state. Secretary of State Colin Powell has reiterated this view”. But Mayor Giuliani wants money with no strings attached and returned the check and bin Laden wants the end of the Saudis.

28. Among them a former prime minister of Afghanistan and a former prime minister of Pakistan, both refugees in Iran. But a drawn-out mountain-based guerrilla war by Talibans could also be problematic.

29. Thus, the obvious defense against economic sanctions, a weapon directed against the weak in society—the children and the old, the weak and the ill—is more self-reliance at the country level and more self-reliance at the county level. That, of course, does not mean self-sufficiency in normal times, but the capacity for self-sufficiency for basic needs satisfaction in emergencies. Neither Iraq, nor Yugoslavia had planned for this; for Afghanistan the sanctions may have added little to their plight because of low connectedness, except, of course, for the traders.

30. Even if the Pope had agreed to stationing of a NATO command in the Vatican (against adequate compensation, of course), it would still have been an act of sacrilege to very many Catholics.

სულიერების განზომილებანი

მისი უწმინდესობა, დალაი ლამა
ტიბეტის სულიერი ლიდერი და სახელმწიფოს დევნილი მეთაური

თარგმნა თამარ გუნიამ

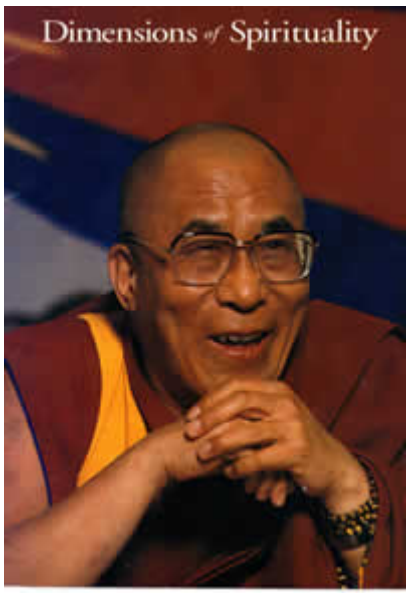

სულიერების ორი დონე

დებო და ძმებო, სულიერი ფასეულობების განხილვისას მინდა განვსაზღვრო სულიერების ორი დონე.

ჩვენი, ადამიანების ძირითადი მიზანია ბედნიერად ვიცხოვროთ; ყველას უნდა ეს გრძნობა განიცადოს. ჩვენთვის ბუნებრივია ბედნიერებისაკენ სწრაფვა. ეს ჩვენი ცხოვრების მიზანია. მიზეზი კი სავსებით ნათელია: როდესაც ჩვენ იმედს ვკარგავთ, დეპრესიულები ვხდებით და შეიძლება თვითმკვლელობამდეც მივიდეთ. ამიტომ ჩვენი არსებობა ყველაზე მეტად იმედზეა დამოკიდებული. ჩვენ წინასწარ არასოდეს ვიცით მომავალში რა მოხდება, მაგრამ სწორედ იმედი გვაძლევს სიცოცხლის გაგრძელების ძალას. ამიტომ შეგვიძლია ვამტკიცოთ, რომ ჩვენი ცხოვრების ძირითადი მიზანი ბედნიერებისაკენ სწრაფვაა.

ადამიანი მანქანის მიერ არ იწარმოება. მისი არსი მხოლოდ სხეულით არ შემოიფარ-გლება; ჩვენ გაგვაჩნია გრძნობები და გამოცდილება, ამიტომ ბედნიერების მისაღწევად მხოლოდ მატერიალური კეთილდღეობა საკმარისი არ არის. ჩვენ გვჭირდება ადამიანური სითბო და თანაგრძნობა. ამასთან ერთად, მატერიალური კეთილდღეობა უფრო კონსტრუქციულია და უკეთესი შედეგების გამოღება შეუძლია. მეტიც, ადამიანური სითბოს გარეშე, იგი ჩვენს მოთხოვნილებებს ვერ დააკმაყოფილებს და ჩვენ სულიერი სიმშვიდე, ბედნიერება არ დაგვეუფლება და დამატებითი პრობლემები შეგვექმნება. ამიტომ ადამიანური სითბო და თანაგრძნობა ბედნიერებისათვის აუცილებელი ფაქტორებია.

სულიერების პირველი დონე: მსოფლიოს რელიგიები და კაცობრიობისათვის მათი მნიშვნელობა

ადამიანისთვის სულიერების პირველი დონე არის მსოფლიოს რომელიმე რელიგიის გაზიარება და რწმენა. ჩემი აზრით, მსოფლიოს ყველა რელიგიას თავისი მნიშვნელობა აქვს; მაგრამ იმისათვის, რომ თითოეულმა მათგანმა კაცობრიობის კეთილდღეობის განვითარებაში წვლილი შეიტანოს, უნდა გავითვალისწინოთ ორი მნიშვნელოვანი ფაქტორი. პირველი—სხვადასხვა რელიგიის წარმომადგენელი ადამიანები; თითოეულმა ჩვენთაგანმა რომელიმე რელიგია უნდა გაიზიაროს. ჩვენთვის რელიგია ცხოვრების განუყოფელი ნაწილი

უნდა იყოს. ზოგჯერ ჩვენ შევდივართ ეკლესიაში ან ტაძარში, ვლოცულობთ და ჩვენში იბადება გარკვეული რელიგიური განცდა, მაგრამ გამოსვლისთანავე იგი ქრება. რელიგიური განცდა ჩვენში ყოველთვის უნდა არსებობდეს. რელიგია ეფექტური იქნება მხოლოდ მაშინ, როდესაც ჩვენი ცხოვრების განუყოფელი ნაწილი გახდება.

ჩვენ საკუთარი გამოცდილების საფუძველზე უნდა შევიცნოთ სარწმუნოებრივი ფასეულობები. რელიგიურ მოძღვრებებს ხშირად ზედაპირულად განვიხილავთ. უფრო ღრმა გააზრებისა და შეგრძნების გარეშე იგი ფუნქციას კარგავს. ამიტომაც უნდა გახდეს რელიგია ჩვენი ცხოვრების განუყოფელი ნაწილი.

მსოფლიო რელიგიების ერთმანეთთან დაახლოების მნიშვნელობა

მეორე განმსაზღვრელი ფაქტორია სხვადასხვა რელიგიების ურთიერთქმედება. ეკონომიკურმა ფაქტორებმა და ტექნიკის განვითარებამ თანამედროვე მსოფლიოს ქვეყნები ერთმანეთზე დამოკიდებული გახადა. სხვადასხვა რეგიონის ბედი ერთმანეთზეა დამოკიდებული. ამგვარ ვითარებაში პლურალიზმის იდეა მნიშვნელოვანი გახდა. შუა საუკუნეებში, როდესაც თითოეული საზოგადოება განცალკევებულად ვითარდებოდა და რელიგიები იზოლირებულად წარმოიქმნა, იმის მტკიცება, რომ მსოფლიოში მხოლოდ ერთი ჭეშმარიტი რელიგია არსებობს, გამართლებული იყო. მაგრამ დღეს გარემოებები შეიცვალა. გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება მსოფლიოს სხვადასხვა რელიგიების არსებობის აღიარებას. ეს არის მეორე ფაქტორი, რომელიც ხელს შეუწყობს კაცობრიობის კეთილდღეობის გაუმჯობესებას.

ტიბეტში ყოფნისას, არ მქონდა ურთიერთობა სხვა რელიგიური აღმსარებლობის მქონე ადამიანებთან, ამის შედეგად ჩემი დამოკიდებულება სხვა რელიგიების მიმართ უარყოფითი იყო. როგორც კი გამიჩნდა შესაძლებლობა გამეცნო სხვა რელიგიური აღმსარებლობის მქონე ადამიანები და მათი გამოცდილება გამეზიარებინა, ჩემი დამოკიდებულება შეიცვალა. ჩემთვის ნათელი გახდა, რომ თითოეულ რელიგიას დიდი მნიშვნელობა აქვს კაცობრიობისთვის. უკანასკნელი საუკუნეების განმავლობაში, მსოფლიოს სხვადასხვა სარწმუნოებამ დიდი წვლილი შეიტანა კაცობრიობის კეთილდღეობის განვითარებაში. დღეს მსოფლიოში ქრისტიანობის, იუდაიზმის, ინდუიზმის, ისლამისა და ბუდიზმის მრავალი მიმდევარი არსებობს.

საკუთარი გამოცდილებიდან მოვიყვან იმის მაგალითს, თუ როგორი მნიშვნელობა აქვს სხვა რელიგიური აღმსარებლობის მქონე ადამიანთან შეხვედრას. მე შევხვდი ტომას მერტონს და მისადმი დიდი პატივისცემა გამიჩნდა. მომეცა შესაძლებლობა შევხვედროდი ესპანეთის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მონასტრის, მონსერატის ბერს. იგი ასკეტურად ცხოვრობდა მთაზე, მონასტერთან ახლოს. ჩემთან შესახვედრად ბერი მონასტერს ეწვია. იგი ჩემზე უარესად საუბრობდა ინგლისურად. ჩემი პირველი შეკითხვა ასე ჟღერდა: „რას აკეთებდით მთაში წლების მანძილზე?“ მან შემომხედა და მიპასუხა: „ვფიქრობდი სიყვარულსა და თანაგრძნობაზე.“ ასეთი სიტყვების შემდეგ ამ ადამიანისადმი დიდი პატივისცემა გამიჩნდა. მე შემიძლია მრავალი ამგვარი მაგალითი მოვიყვანო. მათ საფუძველზე დაგროვილი გამოცდილების შედეგად მივხვდი, რომ მსოფლიოს სხვადასხვა რელიგიას კაცობრიობისთვის სიკეთის მოტანა შეუძლია, მიუხედავად იმისა, რომ მათ შორის სერიოზული განსხვავებები არსებობს.

მაგალითად, ბუდისტების წარმოდგენაში "შემქმნელის" კონცეფცია ალოგიკურია, რადგან ისინი მიზეზ-შედეგობრივ კავშირს განსხვავებული გზებით აანალიზებენ. მაგრამ, ფილოსოფიური საკითხების განხილვა ჩემი მთავარი მიზანი არ არის. სხვადასხვა რელიგიური მოძღვრების თანახმად, ადამიანი ღმერთის მიერ არის შექმნილი. ამასთანავე, როგორც ჩემი ქრისტიანი მეგობრისაგან შევიტყე, ქრისტიანებს არ სწამთ თავიდან დაბადების და, შესაბამისად, ისინი უარყოფენ წარსული და მომავალი ცხოვრების კონცეფციას.

მიუხედავად ამისა, ქრისტიანებს სწამთ, რომ ისინი ღმერთმა შექმნა და ეს აზრი მათ "შემქმნელთან" აახლოებს. ქრისტიანობის უმთავრესი მოძღვრება შემდეგში მდგომარეობს: რადგანაც ისინი ღმერთმა შექმნა, მათი მომავალიც მასზეა დამოკიდებული. უფალი არის ყველაზე წმინდა ძალა და ამიტომ ქრისტიანები მისადმი სიყვარულით უნდა განიმსჭვალონ. ამ მოძღვრებიდან გამომდინარეობს ყველაზე მნიშვნელოვანი აზრი: ჩვენ უნდა გვიყვარდეს 'მოყვასი ჩვენი", რადგან, თუ ჩვენ ღმერთმა შეგვქმნა, ჩვენი მოყვასიც უფლის შექმნილია და მისი მომავალი ისევე არის დამოკიდებული ღმერთზე, როგორც ჩვენი. ის ადამიანები, რომლებიც ამბობენ: 'გიყვარდეს უფალი შენი", მაგრამ თავად არ იჩენენ სიყვარულს მოყვასისადმი, ჭეშმარიტი მორწმუნენი არ არიან. ჭეშმარიტად მორწმუნე ადამიანი, ღმერთის მიმართ სიყვარულს მოყვასის სიყვარულით უნდა ამტკიცებდეს.

ნათელია, რომ თუ მსოფლიოს თითოეულ რელიგიას სხვადასხვა კუთხით მივუდგებით (სხვადასხვა რელიგიები ერთი კონკრეტული რელიგიის ფილოსოფიური თვალთახედვით არ უნდა განვიხილოთ), დავინახავთ, რამდენად შეუძლია თითოეულ მათგანს კაცობრიობის კეთილდღეობის გაუმჯობესება. სხვა რელიგიური აღმსარებლობის მქონე ადამიანებთან ურთიერთობის შედეგად შესაძლებელია პატივისცემა გაგვიჩნდეს სხვა რელიგიების მიმართ. მათთან ახლო კონტაქტი მეხმარება ახალი იდეები და რელიგიური მოძღვრებები გავიზიარო. ამავე დროს, ჩემი ქრისტიანი ძმები ბუდიზმის სხვადასხვა მოძღვრებას იზიარებენ. მაგალითად, ისინი ცდილობენ საკუთარ თავში თანაგრძნობა, სიყვარული და მიმტევებლობა გააღვივონ. რელიგიების დაახლოების საუკეთესო გზა იქნებოდა თუ სხვადასხვა რელიგიის წარმომადგენლები ერთად შეიკრიბებოდნენ და საკუთარ გამოცდილებას ერთმანეთს გაუზიარებდნენ. რელიგიების ერთმანეთთან დაახლოებას ჰარმონიის წარმოქმნის გარდა სხვა დადებითი მხარეებიც გააჩნია.
პოლიტიკოსები და ეროვნული ლიდერები ხშირად საუბრობენ „თანაარსებობის" და „ერთმანეთთან დაახლოების" შესახებ. რატომ არ ვიზიარებთ ამავე აზრს ჩვენ, რელიგიური პირები? ჩემი აზრით, შესაფერისი დრო უკვე დადგა. იტალიურ ქალაქ ასიზში 1987 წელს ერთად სალოცავად შეიკრიბნენ სხვადასხვა რელიგიის წარმომადგენლები. შეიძლება სიტყვა 'ლოცვა" ყველა რელიგიაში არ იხმარებოდეს, მაგრამ აქ მნიშვნელოვანი შემდეგია: ისინი თავისი მრწამსის შესაბამისად ლოცულობდნენ. ჩემი აზრით, ამგვარი ფაქტები დადებითად იმოქმედებს კაცობრიობის კეთილდღეობის განვითარებაზე. მიუხედავად ყველაფრისა, ჩვენ მაინც ყველა ღონე უნდა ვიხმაროთ მსოფლიოს რელიგიების ერთმანეთთან დაახლოებისთვის. წინააღმდეგ შემთხვევაში წარმოიქმნება სხვადასხვა პრობლემა და კაცობრიობა გაყოფილი დარჩება.

რელიგია შეიძლება ადამიანებს შორის კონფლიქტის შეჩერების საშუალებად გამოვიყენოთ, მაგრამ თავად რელიგია კონფლიქტის წყაროდ არ უნდა გადაიქცეს. თანამედროვე მსოფლიოში კონფლიქტები რელიგიის სახელით წარმოიქმნება და ჩემი აზრით, ეს სამწუხარო მოვლენაა. როგორც ზემოთ აღვნიშნე, თანამედროვე მსოფლიო რადიკალურად განსხვავდება წინა საუკუნეების მსოფლიოსაგან. ჩვენ უკვე აღარ ვართ ერთმანეთისაგან იზოლირებულნი, ქვეყნები და ხალხები ერთმანეთზე დამოკიდებულნი გახდნენ. ამის შედეგად, აუცილებელია გავიაზროთ, რომ სხვადასხვა რელიგიის ერთმანეთთან დაახლოება აუცილებელია; განსხვავებულ რელიგიურ ჯგუფებს საშუალება მიეცემათ ერთად შეიტანონ წვლილი კაცობრიობის კეთილდღეობის გაუმჯობესებაში.

გულწრფელობა და ჭეშმარიტი რწმენა, რელიგიური მიმტევებლობა და თანამშრომლობა წარმოქმნიან სულიერების პირველ დონეს, რომელსაც დიდი მნიშვნელობა აქვს კაცობრიობის კეთილდღეობის გაუმჯობესებისთვის.

სულიერების მეორე დონე: თანაგრძნობა უნივერსალური რელიგიაა

სულიერების მეორე დონე უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე პირველი, რადგან რამდენად კარგიც არ უნდა იყოს კონკრეტული რელიგია, მას მიმდევრების განსაზღვრული რაოდენობა ჰყავს. დედამიწაზე მცხოვრები 5-6 მილიარდი ადამიანის უმეტესობა საერთოდ არ იზიარებს რელიგიურ მოძღვრებებს. წარმოშობიდან გამომდინარე თითოეული ადამიანი მიეკუთვნება გარკვეულ რელიგიურ ჯგუფს, იქნება ეს ქრისტიანული, ბუდისტური, ინდუისტური თუ სხვა; მაგრამ რეალურად ისინი ამ ჯგუფში არსებულ მოძღვრებებს არ იზიარებენ და მათ ამის უფლება აქვთ. ისეთმა მოციქულებმაც კი როგორებიც იყვნენ ბუდა, მაჰავირა, იესო ქრისტე და მუჰამედი, ვერ შეძლეს მთელი კაცობრიობის რელიგიური გრძნობებით განმსჭვალვა. ფაქტობრივად ამის გაკეთების ძალა არავის შესწევს. არსებითი მნიშვნელობა არ აქვს იმ ფაქტს, რომ ასეთ ადამიანებს ათეისტებს უწოდებენ. დასავლეთში ბევრი მეცნიერი ბუდისტებსაც ათეისტებად მოიხსენიებს, რადგან მათ "შემქმნელის არ სწამთ". მე ათეისტებს ვუწოდებ 'უკიდურეს ურწმუნოებს". ისინი არა მხოლოდ „ურწმუნოები" არიან, არამედ სულიერებაზე მსჯელობისას უკიდურესობაში გადადიან. მიუხედავად ამისა უნდა გვახსოვდეს, რომ ამგვარი ადამიანები კაცობრიობის ნაწილს შეადგენენ და მათ, ისევე როგორც სხვა ადამიანებს ბედნიერებისა და მშვიდობიანი ცხოვრების მოთხოვნილება აქვთ.

ჩემი აზრით, არ აქვს მნიშვნელობა ადამიანი მორწმუნეა თუ არა; ყველას სჭირდება თანაგრძნობა და სიყვარული. ნებისმიერი რელიგიური მოძღვრების ძირითადი ტრადიცია სწორედ ეს არის. სიყვარულის გარეშე რელიგია შეიძლება დამანგრეველ ძალად გადაიქცეს. ჩემი აზრით, თანაგრძნობა და სიყვარული უნივერსალურ რელიგიას წარმოადგენს. მიუხედავად იმისა მორწმუნეა თუ არა ადამიანი, ეს გრძნობები შინაგან ძალას, იმედსა და სულიერ სიმშვიდეს გვმატებს, რაც ნებისმიერი ადამიანისთვის აუცილებელია.

გავარკვიოთ თუ როგორი მნიშვნელობა აქვს სიკეთეს ყოველდღიურ ცხოვრებაში. როდესაც დილას კარგ განწყობაზე ვიღვიძებთ და „თბილი" გრძნობა გვეუფლება, დღის განმავლობაში ჩვენი შინაგანი „კარი" ღიაა. თუ იმ დღეს შევხვდებით არასასიამოვნო პიროვნებას, მას შესაძლოა კარგადაც მოვექცეთ. ჩვენ შეგვიძლია გავესაუბროთ ნაკლებად სასიამოვნო პიროვნებას და ამ საუბარმა სერიოზული შედეგი გამოიღოს. თუ დილას ცუდ ხასიათზე ვიღვიძებთ, გაღიზიანებულად ვგრძნობთ თავს, ჩვენი შინაგანი „კარი" ავტომატურად იკეტება. შედეგად, ჩვენ საუკეთესო მეგობარსაც რომ შევხვდეთ, თავს დაძაბულად ვიგრძნობთ. ეს მაგალითები გვიჩვენებს, რომ ჩვენი შინაგანი განწყობა ყველდღიურ ცხოვრებაში მეტად მნიშვნელოვანია. იმისათვის, რომ ოჯახსა და მეგობრების გარემოში სასიამოვნო ატმოსფერო სუფევდეს, უნდა გავაანალიზოთ შემდეგი ფაქტი: ამგვარი სასიამოვნო ატმოსფეროს წყარო თითოეულ პიროვნებაში, თითოეულ ჩვენთაგანშია – ეს წყარო არის სიკეთე, თანაგრძნობა და სიყვარული. როგორც კი ჩვენ შევქმნით დადებით ატმოსფეროს, თავს უფრო დაცულად ვიგრძნობთ. ამის შედეგად უფრო მეტი მეგობარი გვეყოლება და უფრო მეტი ადამიანი იქნება ბედნიერი. მაგრამ მიუხედავად ყველაფრისა, ჩვენ „სოციალური ცხოველები" ვართ. ადამიანთან მეგობრობისა და ღიმილის გარეშე მასთან ურთიერთობისას ჩვენ სასოწარკვეთილება გვიპყრობს. მარტოობის გრძნობა აუტანელი გახდება. ბუნებრივი კანონზომიერებაა, რომ ჩვენი ცხოვრება სხვებზეა დამოკიდებული. თუ რაიმე ვითარებაში ჩვენ მტრული გრძნობები გაგვიჩნდება მოყვასის მიმართ, თავს ბედნიერად ვეღარ ვიგრძნობთ. ადამიანის ბუნებიდან და ბუნებრივი კანონიდან გამომდინარე, სიყვარული და თანაგრძნობა ბედნიერების საფუძველია.
თანამედროვე მედიცინის თანახმად, სულიერი სიმშვიდე ფიზიკური ჯანმრთელობის საწინდარია. თუ ჩვენ მუდმივად ვღელავთ, ჩვენ ჯანმრთელობას საფრთხე ექმნება. ამგვარად, ჯანმრთელობის თვალსაზრისითაც სულიერი სიმშვიდე მეტად მნიშვნელოვანია. ეს იმაზე მეტყველებს, რომ ჩვენი სხეული რეაგირებს სიყვარულსა და სულიერ სიმშვიდეზე.

ადამიანის ბუნება

თუ ჩვენ საკუთარ თავს დავაკვირდებით, შევამჩნევთ, რომ ადამიანი ბუნებით უფრო კეთილია, ვიდრე აგრესიული. თუ ავიღებთ ცხოველების მაგალითს, დავინახავთ, რომ წყნარი ბუნების მქონე ცხოველებს შესაფერისი აგებულების სხეული აქვთ, ხოლო მტაცებელ ცხოველებს კი სხეულის აგებულება მათი ბუნების შესაბამისად განუვითარდათ. შევადაროთ ერთმანეთს ვეფხვი და ირემი: მათ ფიზიკურ აგებულებაში სერიოზული განსხვავებაა. თუ საკუთარი სხეულის აგებულებას ცხოველების სხეულებს შევადარებთ, დავინახავთ, რომ ჩვენი სხეული კურდღლის და ირმის აგებულებას უფრო ჰგავს, ვიდრე ვეფხვისას. ჩვენი კბილებიც კი არ ჰგავს ვეფხვის კბილებს. ჩვენი ფრჩხილებიც კარგი მაგალითია–პირადად მე ფრჩხილებით ვირთხასაც კი ვერ დავიჭერ. როგორც დავინახეთ, ადამიანის სხეული რბილი ხასიათის მქონე ცხოველების სხეულის აგებულებას ჰგავს. ჩემი აზრით, ადამიანი ბუნებით კეთილია და ეს ჩვენი სხეულის აგებულებაშიც გამოიხატება.

თანაგრძნობა და კონფლიქტების მოგვარება

თანამედროვე მსოფლიოში ეკონომიკისა და განათლების სფეროში თანამშრომლობას დიდი მნიშვნელობა ენიჭება. კონცეფცია განსხვავებების მნიშვნელობის შესახებ იმდენად აქტუალური აღარ არის და ამას ქვეყნების დასავლეთისადმი სწრაფვაც გვიჩვენებს. ჩემი აზრით, ეს სწრაფვა ძალიან მნიშვნელოვანი და დროულია. მიუხედავად ამისა, სხადასხვა ერის ერთმანეთთან დაახლოების მიზეზი უფრო აუცილებლობაა, ვიდრე თანაგრძნობა ან რელიგიური მრწამსი. თანამედროვე მსოფლიოში სხვა ქვეყნებთან ურთიერთობას გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება და კონკრეტული ქვეყნის გადარჩენას განსაზღვრავს. ამის შედეგად, მნიშვნელობა მიენიჭა საყოველთაო პასუხისმგებლობის იდეას, რომელიც დაეფუძნება თანაგრძნობასა და მოყვასის სიყვარულს. მსოფლიოში წარმოიქმნება ბევრი კონფლიქტი იდეოლოგიებს, რელიგიებს და ოჯახებს შორის, კონფლიქტები, რომლებიც წარმოიქმნება ორი ადამიანის ინტერესების დამთხვევისას. თუ ჩვენ შევეცდებით გამოვიკვლიოთ ამის წყარო, დავინახავთ, რომ კონფლიქტები სხდასხვა მიზეზის გამო ჩნდება და მიზეზი შეიძლება თითოეულ ჩვენთაგანში იყოს.

ამავე დროს, ჩვენ შეგვიძლია ერთმანეთს ჰარმონიულად დავუახლოვდეთ. მიუხედავად იმისა, რომ კონფლიქტის ბევრი წყარო არსებობს, ერთიანობისა და ჰარმონიის დამყარების საშუალებებიც ბევრია. თანამედროვე მსოფლიოში აუცილებელია ყურადღება გამახვილდეს ერთიანობის იდეაზე. ამის საფუძველი კი სიყვარულია. მაგალითად, მე გამაჩნია ვიღაცისაგან განსხვავებული რელიგიური და იდეოლოგიური წარმოდგენები. თუ მე პატივს ვცემ სხვა ადამიანის უფლებებს და მისადამი ჭეშმარიტ თანაგრძნობას ვიჩენ, მაშინ მის რელიგიურ აღმსარებლობას ან განსხვავებულ იდეოლოგიას ჩემთვის მნიშვნელობა აღარ აქვს. ჩვენ უნდა გავიაზროთ და პატივი ვცეთ სხვა ადამიანების აზრებსა და წარმოდგენებს. ეკონომიკაში კონკურენტმაც გარკვეული მოგება უნდა მიიღოს, რადგან მისი გადარჩენა სწორედ ამ მოგებაზეა დამოკიდებული. კიდევ ერთხელ მინდა აღვნიშნო, რომ თანაგრძნობა ბედნიერების საფუძველია.

განიარაღება

თანამედროვე მსოფლოში შესაძლებელი გახდა განიარაღების შესახებ საუბარი. დაახლოებით ხუთი (წიგნი გამოცემულია 1995 წელს) წლის წინ, როდესაც "ცივი ომი" ჯერ დამთავრებული არ იყო, განიარაღების შესახებ საუბარი შეუძლებელი იყო. მაგრამ დღეს "ცივი ომი" აშშ-სა და ყოფილ საბჭოთა კავშირს შორის დამთავრდა. მე ჩემს ამერიკელ მეგობრებს ყოველთვის ვეუბნები: "თქვენი სიძლიერე ატომურ იარაღში არ მდგომარეობს. თქვენ გყავდათ გამოჩენილი წინაპრები, რომლებმაც განახორციელეს თავისუფლებისა და დემოკრატიის იდეები." 1991 წელს აშშ-ში ყოფნისას, შევხვდი ყოფილ პრეზიდენტ ბუშს.

ჩვენ განვიხილეთ ახალი მსოფლიო წესრიგის საკითხები და მე გამოვთქვი ჩემი აზრი: 'ახალი მსოფლიო წესრიგი თანაგრძნობის გარეშე შეუძლებელი იქნება."

ჩემი აზრით, დროა ვისაუბროთ განიარაღების შესახებ. უკვე არის განიარაღების პროცესის მაჩვენებელი ნიშნები, მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ ატომური იარაღის წარმოების შემცირება. ჩემი აზრით, თანდათან შესაძლებელი გახდება ჩვენი პლანეტის იარაღისაგან გათავისუფლება. ეს იმას არ ნიშნავს, რომ უნდა აღმოიფხვრას ყველა სახის იარაღი. ჩვენ შეიძლება იარაღის გარკვეული ნაწილის დატოვება მოგვიხდეს, რადგან აგრესიულად განწყობილი ადამიანები ყოველთვის იარსებებენ. იმისათვის, რომ თავი დავიცვათ, შესაძლებელია შეიქმნას საერთაშორისო პოლიცია, რომელიც სხვადასხვა რეგიონს გააკონტროლებს, თავად ამ პოლიციას გაერო ან მისი მსგავსი საერთაშორისო ორგანიზაცია გააკონტროლებს. ამგვარად, იარაღის გარეშე შესაძლებელი გახდება, ერებს შორის შეიარაღებული კონფლიქტების თავიდან აცილება, ამავე დროს, აღარ წარმოიქმნება სამოქალაქო ომებიც.

ომი ადამიანის ისტორიის განუყოფელი ნაწილია, მაგრამ დადგა დრო, როდესაც უნდა შეიცვალოს ის პირობები, რომელსაც ომამდე მივყავართ. ზოგიერთი ადამიანი ფიქრობს, რომ ომში წასვლით ის გმირი გახდება. ამგვარი დამოკიდებულება ომის მიმართ მცდარია. ერთხელ ჟურნალისტმა ჩემთან ინტერვიუს დროს აღნიშნა: "დასავლეთში მცხოვრებ ადამიანებს ძალიან ეშინიათ სიკვდილის, აღმოსავლეთის ხალხებს კი ამის შიში თითქმის არ გააჩნიათ." ჩემი პასუხი შემდეგი იყო: 'ჩემი აზრით, დასავლეთის ხალხისათვის ომი და სამხედრო ძლიერება უკიდურესად მნიშვნელოვანია. ომი იწვევს მკვლელობას და არა ბუნებრივ სიკვდილს. თქვენ უფრო ნაკლებად გეშინიათ სიკვდილის, რადგან გიყვართ ომი. ჩვენ, აღმოსავლეთის ხალხს, განსაკუთრებით კი ტიბეტელებს, არ შეგვიძლია ომის შესახებ საუბარი; ნებისმიერ ომს შედეგად მოსდევს მსხვერპლი და უბედურება. ამის შედეგად, ომის იდეა ჩვენში უარყოფით გრძნობას იწვევს. ეს ნიშნავს, რომ ჩვენ უფრო მეტად გვეშინია სიკვდილის, ვიდრე თქვენ. ასე არ არის?" სამწუხაროდ, გარკვეული ფაქტორების გამო ჩვენი წარმოდგენები ომის შესახებ მცდარია. დადგა დრო, როდესაც უნდა ვიფიქრით განიარაღების შესახებ.

მე განიარაღების აუცილებლობაში სპარსეთის ყურის კრიზისის შემდეგ დავრწმუნდი. რა თქმა უნდა, სადამ ჰუსეინი უარყოფითი პიროვნებაა; მან ბევრი შეცდომა დაუშვა. ის დიქტატორია და დიქტატურას ყოველთვის უარყოფითი მოვლენები მოჰყვება. ამავე დროს, უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ისინი, ვინც ერაყს იარაღს აწვდიდა ასევე დამნაშავეები არიან.

იაღარის გაყიდვა მოგების გამო, ჩემში უარყოფით ემოციებს იწვევს. მე შევხვდი ფრანგ ქალს, რომელიც წლების განმავლობაში ბეირუთში (ლიბანი) ცხოვრობდა. კრიზისის დროს, ბეირუთის ერთ ნაწილში მცხოვრები ადამიანები იარაღს ყიდდნენ და ქალაქის მეორე ნაწილში მცხოვრები უდანაშაულო ადამიანები, სწორედ ამ იარაღის მსხვერპლნი ხდებოდნენ. ამავე დროს, პლანეტის ერთ ნაწილში მცხოვრები ადამიანები ვაჭრობენ იარაღით და პლანეტის მეორე ნაწილში მცხოვრებნი მათ მიერ გაყიდული იარაღის მსხვერპლნი არიან. ამიტომ, განიარაღების პირველი საფეხური არის იარაღით ვაჭრობის შეჩერება. ხანდახან ჩემს შვედ მეგობრებთან საუბრისას აღვნიშნავ ხოლმე: "ბოლო კონფლიქტში თქვენ ნეიტრალიტეტი აირჩიეთ. თქვენ პატივს სცემთ ადამიანის უფლებებს, მაგრამ ამავე დროს ყიდით უამრავ იარაღს. ჩემი აზრით, ეს გარკვეულ წინააღმდეგობას წარმოშობს."

სპარსეთის ყურის კრიზისის შემდეგ, საკუთარ თავს პირობა მივეცი, რომ სიცოცხლის ბოლომდე აგიტაციას გავუწევ განიარაღების იდეას. რაც შეეხება ჩემს ქვეყანას, გადავწყვიტე, რომ მომავალში ტიბეტი სრულიად განიარაღებული ზონა გახდება. განიარაღების განხორციელებისათვის ყველაზე მნიშვნელოვანი ფაქტორი არის თანაგრძნობა.

დასკვნა: თანაგრძნობის არსი

მე ბევრი ვისაუბრე თანაგრძნობის შესახებ, მაგრამ მისი არსი არ განმიმარტავს. დასკვნით ნაწილში მინდა განვსაზღვრო თანაგრძნობის არსი, რომელიც ხშირად არასწორად არის გაგებული. ჭეშმარიტი თანაგრძნობა ჩვენს პირად მოლოდინზე არ არის დაფუძნებული. მისი საფუძველი არის სხვა ადამიანების უფლებები: არ აქვს მნიშვნელობა იგი ჩვენი მეგობარია თუ მტერი; თუ მას აქვს მოთხოვნილება იყოს ბედნიერი და ჰქონდეს მშვიდობიანი ცხოვრება, ჩვენ უნდა ვიზრუნოთ მისი სურვილის დაკმაყოფილებაზე. ეს არის ჭეშმარიტი თანაგრძნობა.

ახლო მეგობარზე ზრუნვას ჩვენ თანაგრძნობას ვუწოდებთ. ეს არ არის თანგრძნობა; ეს არის სიყვარული. ყველაზე ხანგრძლივი არის ისეთი ქორწინება, რომელიც დაფუძნებულია არა მარტო სიყვარულზე, არამედ თანაგრძნობაზეც. ქორწინება დიდხანს არ გრძელდება, როდესაც იგი დაფუძნებულია მხოლოდ ემოციაზე, წყვილის მოლოდინსა და მოთხოვნილებებზე. როდესაც მეგობრობას საფუძვლად უდევს სიყვარული, მეგობრების მოთხოვნილება შეიძლება შეიცვალოს. როგორც კი ჩვენი მოთხოვნილებები იცვლება, სიყვარული ქრება, რადგან სიყვარული დაფუძნებული იყო მოლოდინსა და მოთხოვნილებაზე.

შესაძლებელია არსებობდეს თანაგრძნობა სიყვარულის გარეშე და შესაბამისად, მრისხანება სიძულვილის გარეშე. ამიტომ, ერთმანეთისაგან უნდა განვასხვავოთ სიყვარული და თანგრძნობა და სიძულვილი და მრისხანება. ასეთი განსხვავება დაგვეხმარება ყოველდღიურ ცხოვრებასა და მსოფლიოში მშვიდობის დამყარებაში. ჩემი აზრით, აღნიშნული სულიერი ფასეულობები არის ადამიანის ბედნიერების საფუძველი, განურჩევლად იმისა მორწმუნეა ადამიანი თუ არა.

Next comes Democracy: of this the origin and nature have still to be considered by us

George Margvelashvili

1

The last ten years of development of western civilization, when it has finally achieved the apex of its development, when it has become the most powerful and strongest system in the world, has brought with it a logical and predictable trial. What is meant by the trial is that the superpower is brought to the zenith of its existence, making this, the trial of its essence.

A nation can evolve and develop, grow and conquer, defend and strike back, and be sure of its goals until the most difficult phase arrives. This phase is when political reality reveals no serious enemies, and so it is reflection that puts to the test the premises of the system. And today, we are definitely witnessing this most difficult and challenging phase for the world order, political system and society principles named “western civilization” or “western democracy”.
So, today, after global expansion and empowerment, after success of becoming the leading force in the world, the model goes through its test in other locations, and some of the test places are the new societies that introduce the blueprint of democracy.

Location - former socialist camp, and one of its countries – Georgia of the last ten years.

Without going in to ambiguous details of the most current history, let us talk with generalizations and say that Georgia was (and probably still is) one of the most pro-western of the former USSR states. Its population and political leadership were and still visually remain faithful to pushing Georgia out of its northern starching and towards western orientation. In these terms of generalization, it could also be argued that the west, and mainly the United States, were congruent with this striving and expressed their support to this intention of Georgians, through intensive collaboration and assistance.

And so, with care and support, through mutual collaboration, the advance of the west in the country of Georgia began...

For Georgians and the Georgian government this collaboration is a test for the future success of the Georgian state, and definitely achievements and loses in this process define not only the success of “international collaboration” but also the possibility of becoming a contemporary nation.

At the same time, for the west, this collaboration was and is more than the advance of its influence on one more ex-soviet states (whatever this mythic interest could mean), but rather, and more significantly, it is a test of western values in a real world where the principles will be put to the test of their reality.

So what is the outcome of the Georgian case for western civilization?

- Primarily it is a failure with no explanation, but it is a failure that does require exploration.

One of the easiest answers lies in everyday politics. But when we try to look at processes from a philosophical rather than a political point of view, then we are definitely not satisfied with answers like “corruption”, because corruption is not something new or unknown for the engineers of the western democratic model. But more than that, they made corruption of human nature the pillar stone—the assumption of their construction. The model is actually built assuming that selfish people unite for selfish reasons, and where natural corruption evolves, the mechanism of checks and balances, moved by the self-interest of the rest, should come in to action.

So reasons like “corruption” seem not very logical nor satisfying. There is something else that stalls the natural logic of the work of democracy in Georgia. Some of the theorists say it is a lack of a sense of citizenship, and there is a truth to be learned from this argument. But before going in to specifics of the Georgian case, let us look at the western political system from the point of view of political philosophy.

2

The founding fathers of democracy came from a then new political philosophy, that implies a new approach to human beings and a new approach to how societies could and should be organized. The principal change of this approach is in reflection on the true human nature and the statement that one should not expect it to be good or bad, practically stating that it is out of the realm of morals. Hobbs states that the true nature of men are found in the “state of nature”, which is governed by natural laws—the essence of the human social being, which, in its essence is selfish and stays out of the dualism of morals. Spinoza states this concept clearly: “every individual wishes the rest to live after his own mind, and to approve what he approves, and reject what he rejects” —for Spinoza, a human being is an individual with ambition to unite all the

power and the potential of the universe in himself. He is not tied by any other strings to the world around him, and is bound only by his possibilities and simultaneously inspired by his imagination.

Now, based on this premise, Hobbs describes how devastating coexistence of individuals with such nature could be, Hobbs:

“In such condition, there is no place for industry, because the fruit thereof is uncertain; and consequently no culture of the earth, no navigation, nor use of the commodities that may be imported by sea; no commodious building, no instruments of moving and removing such things as require much force; no knowledge of the face of the earth, no account of time, no arts, no letters, no society; and which is worst of all, continual fear and danger of violent death; and the life of people, solitary, poor, nasty, brutish, and short.”

As a response to this kind of disaster, Hobbs sees a social contract, a contract that will secure safety and prosperity to all human beings. Hobbs builds up a logical model of how societies are built in their essence:

“The reasonableness of seeking peace, indicated by the first law, immediately suggests a second law of nature, which is that we mutually divest ourselves of certain rights (such as the right to take another person’s life) so to achieve peace:

That a person be willing, when others are so too (as far-forth as for peace and defense of himself he shall think it necessary), to lay down this right to all things; and be contented with so much liberty against other people, as he would allow other people against himself.”

So we come to a contract of equal beings for creating a commonwealth that functions and serves the goal of everyone. But since every individual participates in this enterprise, he has the right to benefit from it in the proportion of restraints that he puts on his personal freedom. Hence, a form that manages this system and keeps everyone sure in efficiency of contract and secures everyone from abuse should be developed. Lock suggests the form of separation of powers driven by the contract:

”The legislative power is that which has a right to direct how the force of the commonwealth shall be employed for preserving the community and the members of it. Because those laws which are constantly to be executed, and whose force is always to continue, may be made in a little time, therefore there is no need that the legislative should be always in being, not having always business to do. And because it may be too great a temptation to human frailty, apt to grasp at power, for the same persons who have the power of making laws to have also in their hands the power to execute them, whereby they may exempt themselves from obedience to the laws they make, and suit the law, both in its making and execution, to their own private advantage, and thereby come to have a distinct interest from the rest of the community, contrary to the end of society and government. Therefore in well-ordered commonwealths, where the good of the whole is so considered as it ought, the legislative power is put into the hands of diverse persons who, duly assembled, have by themselves, or jointly with others, the power to make laws, which when they have done, being separated again, they are themselves subject to the laws they have made; which is a new and near tie upon them to take care that they make them for the public good.

But because the laws that are at once, and in a short time made, have a constant and lasting force, and need a perpetual execution, or an attendance thereunto, therefore it is necessary there should

be a power always in being which should see to the execution of the laws that are made, and remain in force. And thus the legislative and executive power come often to be separated."

- And so we get the concept of separation and balance of powers in a civil society. A concept that is completely logical and fair and that coincides with the premises of Lock Hobbs and Spinoza. Thus the logical construction states:

1. people are selfish in their essence >

2. coexistence of selfish people naturally creates hostile environment >

3. people try to solve this discomfort by limiting their powers and freedom in exchange for safety >

4. they create a social contract that implies rules of conduct >

5. to secure proper execution of this rules and to eliminate corruption of power, which is predictable from assumption # 1 they separate these powers >

6. and make the separate powers responsible for checking on one another.

- A new, important element gets added to this scheme later and it implies representative democracy, which gives a chance to all of the subjects of the social contract – the entire population to regulate the functioning of the state.

As a result we get one of the most logical and well organized political theories which gives us a logical and practically mathematical self-sustainable model of a future society/state. A model in which any fault or mis-action is improved by the powers built in the security system of the whole – by the checks and balances system. A model that visually is secure from occasional mistakes – it improves them on its own.

Even more than that, the model is not only efficient in its blueprint, but contemporary history proves that it works as a structure for today's leading social systems, it works in the form of western democracy. And yet...

3

And yet, there is a perspective that would help us analyze the essence of one democracy from another, and may be a more archaic point of view – the Greek one.
Democracy comes from Greece, but not only does it originate from Greece, it is Greek culture and the world's outlook that developed this form of governance. Ancient Greeks analyzed and explored the way they lived with a brilliance, simplicity and depth that is so natural for their way of thinking. Socrates and Plato did so. Socrates was sentenced to death by a democratic government of Athens, and he excepted this sentence with honor and sacrificed himself for the sins he was accused of.

So what did these philosophers see in democratic governance, and what did their master sacrifice his life for? Plato in his "Republic" describes what democracy is:
"And then democracy comes into being after the poor have conquered their opponents, slaughtering some and banishing some, while to the remainder they give an equal share of

freedom and power; and this is the form of government in which the magistrates are commonly elected by lot.

Yes, he said, that is the nature of democracy, whether the revolution has been effected by arms, or whether fear has caused the opposite party to withdraw.
And now what is their manner of life, and what sort of a government have they? For as the government is, such will be the man.

Clearly, he said.

In the first place, are they not free; and is not the city full of freedom and frankness —a man may say and do what he likes?

’Tis said so, he replied.

And where freedom is, the individual is clearly able to order for himself his own life as he pleases?

Clearly.

Then in this kind of State there will be the greatest variety of human natures?

There will.

This, then, seems likely to be the fairest of States, being an embroidered robe which is spangled with every sort of flower. And just as women and children think a variety of colors to be of all things most charming, so there are many men to whom this State, which is spangled with the manners and characters of mankind, will appear to be the fairest of States.

Yes.

Yes, my good Sir, and there will be no better in which to look for a government.”

So democracy is freedom and similar to the beauty of nature, that no piece of art can compete with freedom which brings out the wonderful colors of the individualities to coexist and creates the most wonderful buckeye of society. But there is a hidden mine in democracy and that hidden mine was seen centuries ago, and it lies in the potency of the democratic system to go to its extreme. The reason for this transformation is in the human need to limit its own freedom. Plato describes democracy and the potency of its transformation in to tyranny:

“And democracy has her own good, of which the insatiable desire brings her to dissolution?

What good?

Freedom, I replied; which, as they tell you in a democracy, is the glory of the State — and that therefore in a democracy alone will the freeman of nature deign to dwell.

Yes; the saying is in everybody’s mouth.

I was going to observe, that the insatiable desire of this and the neglect of other things introduces the change in democracy, which occasions a demand for tyranny.
How so?

When a democracy which is thirsting for freedom has evil cupbearers presiding over the feast, and has drunk too deeply of the strong wine of freedom, then, unless her rulers are very amenable and give a plentiful draught, she calls them to account and punishes them, and says that they are cursed oligarchs."

"The ruin of oligarchy is the ruin of democracy; the same disease magnified and intensified by liberty overmasters democracy — the truth being that the excessive increase of anything often causes a reaction in the opposite direction; and this is the case not only in the seasons and in vegetable and animal life, but above all in forms of government.

True.

The excess of liberty, whether in States or individuals, seems only to pass into an excess of slavery.

Yes, the natural order.

And so tyranny naturally arises out of democracy, and the most aggravated form of tyranny and slavery out of the most extreme form of liberty?

As we might expect."

Let us explore this threat. Democracy is a union of free individuals, but practical knowledge shows us that the majority of humans are not smart enough to enjoy this right. Moreover, in democracy all rule, and hence the rule is not about those who are the smartest, but instead about of the average person. And history has shown us how average people prefer to sacrifice the thorns of individual exploration in the service of answers, and here lies the threat of democracy that history has proved through bloodstained examples.

The mass that rules in democracy and that is left without knowledge, or is free to any knowledge—through its freedom at some point prefers to kill Socrates, who bothers them with questions about obvious things and to gets thawed answers from Hitler or Stalin. And so it comes, that thawed democracy is a free rule of all, and exactly through this feature, it has a tendency to transfer itself to slavery; democracy simply has no knowledge, and not enough intellect to sustain itself. And it is the free choice of democracy that turns in to tyranny and makes life easier by creating dictators for itself. Hence, the absurdity of this situation is that democracy is the rule of all, and is an extremely elite form of governance that is designed for individuals who can be strong enough to value freedom and take pains for it.
This is a pretty interesting logical construction, which reveals to us the difference between society and the individual – a construction that puts the value on personal freedom, but also acknowledges that society has no power to maintain this virtue. What Plato states is practically same – he definitely sees value in freedom, but at the same time, he understands that freedom of each individual and even freedom of every individual, is different from the freedom of all individuals together. That freedom of individuals in society, when it becomes an excepted and prevailing form of existence, leads to its extreme, which means that it finally leads to the extreme limitation of freedom – to tyranny and slavery.

Freedom of the individual is an essential part of his identity. And no matter how hard the burden may be for every human, the engineer of a society should grant this right and burden to his subjects, and oblige them to be free. But, at the same time, when one does so he faces an unavoidable threat that his subjects will disobey this command of "freedom" and try to develop a more comfortable form of rule that steals them from the obligation of searching for their own

answers. They will try to develop social norms for themselves and for others, and they will try to reinforce the truthfulness of their choice by making it obligatory.

And that is the main problem. Society is not the structure that should provide us with ready directions, because society does not have the intellect, and it doesn't have the capacity to teach us how to live. And when it does so, it exceeds its natural right. The social body is nothing but a social body, it is not a mentor, not a prophet, it is not a track that we a priori are entitled to take—it is an environment and it has to remain as such. Human beings are the ones that can have goals, knowledge, beliefs and primarily they have free will that they should use. They can develop their own understanding of the world, they can experience their beliefs, they can develop goals of life and goals after it, and they can serve thawed ideals through their free choice; and society should grant them the right to do so. And a thawed majority of people like this creates pressure that prints in to them the code for proper action, and they live their lives free from worries and discomfort—it is a way of cheating oneself, and hence, it is a wrong way.

So in our understanding, the worst thing that society can come to, is to instruct us about the things that it has no knowledge of – to dictate values. Democracy is the best form of governance because it has neither knowledge nor ambition to talk about the ideals, and it places limits on society where they are necessary, to the limitations of the environment. But at the same time, it is the most risky form of government, since by its free nature it requires not only obedience, but also constant commitment from its subjects.

4

Now, let us summarize the theories that we have been discussing above. Society is a form of limitation, specifically, limitation of individual freedom.

For a society to efficiently exist, it has to be bound to the rules, Hobbs definitely knows this and he develops a model in which this procedure of limitation is linked with the mechanism of subordination that provides a sustainable social model.

Plato is also familiar with the need for common rule, but he puts the emphasis on the way these rules are designed. For Plato, the critical aspect is the authorship of the rules that we naturally are inclined to obey. And here he sees the main threat to what democracy is.

Now, if we combine terminologies and thoughts of Plato and Hobbs, and discount the difference of time, language or culture that is between them (which is absolutely expectable in philosophy) we would argue that: The state arises from the state of nature through the limitation of individual freedom and democracy, and this is the closest and the most fragile form of government, since by its free nature it is closest to the state of nature, or else to the condition where there is no state and no government at all.

Democratic government is walking a fine line, being constantly threatened by the possibility of anarchy and the return to the state of nature on one side, and extreme regulation and dictatorship on the other; or their natural combination in one form of hysterical dictatorship of the masses.

5

But is there a method for democracy that can survive? Could there be a mechanism implanted in democratic governance that secures it from the corruption of its essence?

One method that could help ensure the survival of democracy could be through education and the introduction of a common value system that would help to prevent a coup against freedom as well as a coup for anarchy. It is a questionable and fragile solution. Specifically, there are questions of how it could be done through education, so it does not transform in to a form of intellectual dictatorship, since the only value that the educational system should introduce is freedom and respect for the freedom of others.

Another security measure for democratic functioning could be found in Leo Strauss's research. Strauss notes, that classical democracies were democracies of one small community—of city-states of old Greece. In this aspect, we may find the source for true democracy – it is a social system of a limited number of people. It is a social system where people can not dehumanize their social mentality, where they can not start thinking in terms of social classes and theoretical dimensions. It is a system when social reality is real and not theoretic, where violence can be committed here and now with a concrete individual rather than something else, with a hostile group of enemies, with a push of a batten, not even obliging oneself to witness their pain and suffering. This system might sentence Socrates to death, but it will not probably go so far as genocide. This model, translated in respect of contemporary state structures, is a maximum self-governance and reduction for what we call our nations and states ideal needs and interests.

These are spontaneous and questionable responses to our question, but still they provide at least a theoretical answer. In other words, with the help of Plato, Hobbs and Strauss we can argue that true and sustainable democracy could be achieved in a small and well educated society. In a city-state where the majority of citizens know each other, and are educated in the main principle of respect of theirs and other's freedom.

6

Now, some might question why we need to go to these theoretic roots of democracy, when there is the live example of the contemporary western state governance system, which operates so successfully. And if we feel like giving a Zen-like answer to this question, we could respond that if you want to plant a tree, you do not cut a branch, but you take a seed from it and put it in the soil; and who said that building a new society is different from gardening?

7

And from this point I want to go back to Georgia and examine the reasons of the Georgian failure.

The beginning of the Georgian statehood was marked with two lost military conflicts in Samachablo – with the Ossetian national minority and in Abkhazia – and with Abkhazs. Both conflicts included substantial Russian provocation as well as military support to separatists. But the main point and the lesson to be learned was in the attitude of the Georgian nation at the dawn of its independence, which was definitely a part of the conflict. This attitude was expressed by a naïve nationalism that was basically condensed to the opinion that we have to live in an Unitarian Georgian state. This was really a much more "naïve", than "aggressive" nationalism, oriented much more in pro-Georgian, than in the anti-minorities direction. Simply, we were so proud and happy with our independence and cherished freedom and development that we put national interests above the interests of individuals. As a result, we lost part of our territories and we lost two wars.

Later, when we started to build a new state within the part that was left, we discovered that our main failure was that we could not govern ourselves, because no one wanted to contribute to the common good, but rather preferred to contribute to themselves and their families. Today we call this phenomenon “corruption”.

But part of our self tried, and still tries to succeed as a nation. We conducted elections, created political parties, established parliament, supreme court and structured government. We introduced forms of oversight and inspections and inspections of inspections, we created free media and much more... But no matter how we try to convince and preach our co-patriots, they still do not feel that they are members of a social union that names itself the Georgian State. Or, in Hobbs’s language, they do not enter in to a social contract that secures individual contribution toward a common good. Moreover, this does not tell us anything about the thawed individual’s morals. If we go back to Hobbs, a social contract is not a moral act, but much more an act of profit. Simply, our population is not interested in a social contract, or the social contract does not fit its interests. Mentally, the majority of the Georgian population has still not overcome the condition of an empire district state. This means that there is no sense of ownership over its own identity, and no sense of freedom within the context of responsibility.

This is a principal matter that corrupts the development process of our country. Today, the main problem for the Georgian society, which is named as “corruption”, is viewed from a moral standpoint, whereas it is not a moral issue at all. The Georgian population is held morally responsible for this contract, which it has never really signed to. Corruption is immoral, but in Georgia, it is immoral in its every concrete expression and not as a social phenomenon. Meaning, that every person that operates in a corrupted manner definitely does commit a crime of criminal and moral responsibility. But as a general, social phenomenon, when corruption becomes not an exception, but a pattern of social functioning, it is the system that has to be held responsible, and not the individuals.

Here we get to the main misinterpretation of democracy, which was actually corrupted by western ideologists, who generalized about developed democratic operational principals and labeled them as principals of democracy. Elections or accountability or separation of powers are not the principals of democracy, these are the tools that help it operate in a concrete place and time. The main principal of a democratic state is that it is a state of free individuals, united by rules of common conduct. May they agree on elections or separation of power or other details, thawed mechanisms come afterwards. But the principal element of a democratic society is the freedom of the individual to sacrifice part of his freedom for reasons of common rule that is profitable for him. This principal has never been introduced in Georgia.

The Georgian nation was not introduced in to freedom. Its members never went through a moral transformation which gave them the right and burden of being free. Instead, there was put in to place the conditions to create a new form of governance with old attitudes, a form where freedom is delegated to others, and not a form which creates freedom.

Our ministers and government officials act as they are supposed to when they steal public goods. Stealing means stealing from another’s property, but whose property do they steal when there is no owner? They just find something, and they make that thing theirs. Our government has never stolen, since the people have never had the opportunity of ownership...

Democracy is a social order that engages free individuals in to a social union, and it is a conscious process – this is a maxim, and unless it works, democracy will be a failure.

8

But if...

If Georgians were given a chance of freedom, of ruling themselves, they could become different. If they would see the thief, if they would see the lot that he is carrying, they would not let him go.

But how does this “if” work in the Georgian context? How does the Georgian citizen become free and start respecting the freedom of others? How does he say “This am I, here is my freedom, and here I respect you, your freedom and your property, and I am ready to protect all of this, to be a free individual in a free society”—how does this transfiguration happen? How does the mentality of a society change?

Education? But what is the outcome of education? Knowledge? There are many synonyms for this word – information, understanding, experience, wisdom—which one of them is thawed?

The answer that we have is – experience, or even more preciously – common experience. What Georgia needs is a common experience of democratic governance. And the only way this experience could be obtained is through an effective local government, and through the real structure of democracy that Georgians have never been given the possibility to exercise.

We come from the Soviet system, where collective mentality was skillfully destroyed through magnification of the scale. In other words, to make any kind of move in the direction of the common good, one had to tie it with the multimillion population of the whole state. Community mentality was destroyed in this society by exaggeration of this concept. Communism did not tolerate community in a village, it understood communism only in its world dimension. A natural result of this magnification was destruction of ties between the individual and society.

Georgia must rebuild these ties, and the only way to do so is to make them feasible. One, especially with their soviet background, can not experience public needs and his responsibilities to them on that magnified of a scale. One has to feel community in reality, to feel a need for it, and to feel comforted by it. Not with the imagined, but with real communities of village, district and town—the feasible ones. From that point, the person can start thinking about how to manage the democratic state, and what role he has to play in it.

Democracy could not be learned and exercised through national structures, thawed structures can serve as a roof for democratic functioning, but they do not produce democracy and democratic attitudes. They must be effective, useful and democratic when they are functioning in a society that is democratic by its essence. But as the roof needs the walls to support it, similarly, to be democratic, the national government needs its population to exercise democracy in its everyday life—it needs the individual to be skilled enough and to be trained daily in what common good and common goals are, in what freedom is. So that later, “national democratic practices” like the national elections, do something that is natural and common for them.

Democracy needs a very special kind of citizen, and as we have noted above, it constantly walks on the fine line between anarchy and tyranny. Democracy rests on the individual who is free, since it is the essence of this form of governance, but at the same time it needs an individual who is restrained, since this is the essence of social unity. It needs a person who is constantly engaged in social activity, but at the same time remains faithful to himself and to the ideal of freedom.

This is a condition, a state of consciousness, that has to be constantly maintained; but in our case, it has to be created.

9

This exercise of “creating democracy” is relatively new for humankind. And in many cases, it might cause frustration on the side of advocates of the new system. But did anyone have criteria or an idea of how soon a new state vision could be introduced to a nation? Did anyone have an idea where to start from?

So one can argue that the failures in Georgia can not be labeled as “failures”. A month ago, the people of Georgia proved that they were going to defend democracy when they protected free media by manifestations in Tbilisi. The entire government was sacrificed to this incident. It would be difficult to name any other issue that people would so desperately protect and demand. And it was obvious that the people did not only stand up to protect one television company, they stood up to protect freedom of speech, and by doing so, they protected their democracy. They protected freedom of speech as a way of living and as the way of social order, and they protected democracy in the face of freedom of speech, since, from the attributes of their democratic state, this was the only event that they have experienced, and so they stood up to protect it.

ძალადობა თბილისის ქუჩებში

ლიკა კვიწინაშვილი

კონფლიქტი კაცობრიობის არსებობისა და პროგრესის ერთ- ერთი უმნიშვნე-ლოვანესი დეტერმინანტია, თუნდაც იმიტომ, რომ უარყოფითი იმპლიკაციის მიუხედავად, კონფლიქტს დადებითი მხარეებიც გააჩნია. წინსვლისათვის ყოველთვის აუცილებელია არსებობდეს საწინააღმდეგო აზრიც. რამდენადაც თემა ქართულ სინამდვილეს განიხილავს, საინტერესო იქნებოდა ის ფაქტი, რომ ქართველ ხალხში წინააღმდეგობის მომენტი ყოველთვის ოდნავ უფრო მეტი იყო სხვებთან შედარებით. ამას საკუთარი ახსნა გააჩნია და მიზეზებიც საკმარისად ჰქონდა ერს ასეთი ხასიათის ჩამოყალიბებისათვის, ფაქტია, რომ ქართველ ადამიანს თვითაქტუალიზაცია და იდენტურობის მომენტი გამძაფრებული აქვს. მაგალითად ქართული ხუროთმოძღვრული ძეგლებიც საკმარისია – მაშინ, როდესაც ქრისტიანული ეკლესია ძალიან მკაცრ მოთხოვნებს აყენებდა არა მარტო რელიგიაში, არამედ არქიტექტურაშიც, ქართველი ერი აშენებდა ისეთ ძეგლს, როგორიცაა ორგუმბათიანი ყველაწმინდა, რომლის ანალოგი, რამდენადაც ცნობილია, არ არსებობს. რასაკვირველია, ეს არ არის კონფლიქტის კლასიკური მაგალითი, მაგრამ საინტერესოა იმდენად, რამდენადაც განსხვავებული აზრის არსებობის აუცილებლობას უსვამს ხაზს.

კონფლიქტი იყო ყველგან და ყოველთვის და როგორც სემუელ ჰანთინგტონი თავის ძალზე საინტერესო სტატიაში “ცივილიზაციათა შეჯახება” წერს, კონფლიქტი მომავალშიც იარსებებს დედამიწაზე, მაგრამ ეს იქნება არა მეფეების, ერების, იდეოლოგიების ბრძოლა, (როგორც ეს წარსულში ხდებოდა) არამედ - ცივილიზაციებს შორის ბრძოლა, რომელიც თავის მოთხოვნებსა და თამაშის წესებს წაუყენებს მსოფლიოს.
მაგრამ დღეს ჩვენ გვიხდება ისეთ პრობლემებთან შეჯახება, როგორიცაა ძალადობა ქუჩაში...

1912 წელი. ბერნარდ შოუ წერს "პიგმალიონს". პიესა სოციალურ თემას ეხმაურება. აღსანიშნავია, რომ მთლიანობაში მეოცე საუკუნის ინგლისური დრამა ხაზს უსვამს და წინა პლანზე წამოსწევს სოციალურ თემას, რაც მანამდე ლიტერატურისათვის პრინციპში მიუღებელი იყო. პიესას საფუძვლად დაედო ანტიკური მითი მოქანდაკე პიგმალიონზე, რომელმაც შექმნა გალათეას ქანდაკება. საკუთარი ქმნილების სილამაზით აღფრთოვანებული ხელოვანი შეევედრა აფროდიტეს, სული შთაებერა მარმარილოს ქანდაკებისათვის. გალათეა ულამაზეს ქალად იქცა და ცოლად გაჰყვა პიგმალიონს. შოუს პიესაში მითი ირონიულადაა გააზრებული. პიგმალიონი ფონეტიკოსი ჰიგინსია და ფონეტიკა ხდება იმ საშუალებად, რითიც ის "აცოცხლებს" ქუჩის მეყვავილე ელაიზა დულიტლს. შოუს გმირი პიესის პირველ ეპიზოდში ჩნდება როგორც ღარიბი მეყვავილე, რომელსაც არაფერი არ გააჩნია, მათ შორის არც განათლება. ამ ეტაპზე იგი საკმაოდ მწვავედ რეაგირებს გარშემომყოფთა კომენტარებზე მისი გარეგნობის, აქცენტის, ჩაცმულობის შესახებ. შეიძლება ითქვას, გააფთრებით იცავს საკუთარ ღირსებას; არ ერიდება არც მისი კეთილისმყოფელი ჰიგინსის შეურაცხყოფას. მაგრამ საყურადღებოა ის ფაქტი, რომ ელაიზა თავს ესხმის მაღალი სოციალური წრის წარმომადგენლებს მხოლოდ მაშინ, როდესაც ისინი დაუფარავად ამჟღავნებენ თავის დამოკიდებულებას მის მიმართ. ხშირად ფონეტიკოსიც არ ერიდება მის დაცინვას. გარკვეული დროის შემდეგ ელაიზა გვევლინება მაღალი წრის წარმომადგენლის სახით და ახლა არავის ეპარება ეჭვი მის წარმომავლობაში. ის არის ლამაზად ჩაცმული, მომხიბვლელი, განათლებული ქალი; ერთი სიტყვით, დაკმაყოფილებულია მისი ძირეული მოთხოვნილებები და ასეთ სიტუაციაში იგი თავდაჯერებული და მშვიდია, რადიკალურად განსხვავდება იმ იმპულსური მეყვავილისაგან, რომლის ტრანსფორმაციაც ჰიგინსმა სულ მოკლე ხანში მოახერხა ...

მეორე მაგალითი ლიტერატურიდან არანაკლებ საინტერესოა:

50-იან წლებში ინგლისურ ლიტერატურაში ჩამოყალიბებული ახალი მიმდინარეობა "განრისხებული ახალგაზრდები" ფაქტიურად იყო რეაქცია მეორე მსოფლიო ომის შედეგად შექმნილ მძიმე სოციალურ და ეკონომიკურ კრიზისზე. მათი რეალიზმი გამოირჩევა დიდი ემოციურობით საზოგადოების განსჯისას. "განრისხებული ახალგაზრდები" ვერ ხედავენ ვერანაირ პერსპექტივას და არ ცნობენ რაიმე დადებით იდეალს. მათი ლიტერატურის წარმოშობას სოციალური მიზეზები უდევს საფუძვლად. ომის შემდგომ რეალობაში არსებითი ცვლილებების იმედი შეიცვალა განრისხებული ახალგაზრდების იმედგაცრუებით, რომელთა ცხოვრება მოსაწყენი და უინტერესოა. ისინი უკმაყოფილონი არიან ცხოვრების მოუწყობლობით, ატომური ომის შიშით. ეს ლიტერატურა გამოხატავდა მთელი თაობის მდგომარეობას – უაზრო ყოფა მათში ბურჟუაზიული წესრიგისა და მორალის მიმართ პროტესტის გრძნობას იწვევდა. ამ შემთხვევაში სოციალური ფაქტორი, როგორც წყარო კონფლიქტისა, კიდევ უფრო აშკარა ხასიათს იძენს.

თუმცა ჩვენთვის შოუს "პიგმალიონი" და "განრისხებული ახალგაზრდების" ლიტერატურა მნიშვნელოვანია მხოლოდ იმდენად, რამდენადაც ისინი ეხმაურებიან თემის სათაურს და ძალიან მარტივად სცემენ პასუხს კითხვას თუ რა არის ძალადობის, კერძოდ კი ქუჩის ბანდიტიზმის, ასეთი გააქტიურების მიზეზი დღევანდელ საქართველოში.

,,განრისხებული ახალგაზრდების" უიმედობა, უპერსპექტივობა, უკმაყოფილება და შიში, მათი უაზრო ყოფა საოცრად ჰგავს 90-იანი წლების საქართველოს, მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ ინგლისელი ახალგაზრდების განრისხებულობას ათ წელიწადზე ნაკლებ დროში საფუძველი გამოეცალა, რაც ლოგიკურად იმისკენ მიგვანიშნებს, რომ ქვეყანაში სოციალური მდგომარეობა მეტ-ნაკლებად დარეგულირდა; ხოლო საქართველოში პროგრესი ძალზე ნელა, პესიმისტების აზრით კი, საერთოდ არ მიმდინარეობს. ყოველ ფეხის ნაბიჯზე ადამიანები

ხედავენ მათზე კიდევ უფრო მეტად გაჭირვებულ ადამიანებს, მათხოვრებს, ავადმყოფებს, შიმშილისა და სიცივისაგან აკანკალებულ მოხუცებს, დაკარგულ თაობას, უიმედო ახალგაზრდებს, რომლებსაც არ მიეცათ შანსი მაქსიმალურად გამოავლინონ საკუთარი შესაძლებლობები... ყოველივე ეს ადამიანებში განსხვავებულ რეაქციებს იწვევს და იმის მიხედვით, თუ რამდენად ძლიერი, რამდენად გაბედული არიან ისინი, სხვადასხვაგვარად გამოხატავენ თავის პროტესტს. ზოგიერთები შესანიშნავად შეეგუენ არსებულ მდგომარეობას; მოქალაქეთა დიდმა ნაწილმა უცხოეთს შეაფარა თავი; ოპტიმისტები კვლავ იმედით უყურებენ მომავალს; ზოგი თავს იკლავს, ზოგი კი სხვას კლავს – კლავს ვიღაცის მამას, დედას, დას, ძმას, მეგობარს, კლავს ვიღაცისთვის საყვარელ ადამიანს. რისთვის? იმისათვის, რომ თვითონ არ მოკვდეს. საკუთარ სიცოცხლეს სხვის სიცოცხლეზე მაღლა აყენებს, მაგრამ ვინ მისცა ამის უფლება?... კლავს ისიც, ვინც ამ ადამიანებს აიძულებს ამ გზით გადაარჩინოს თავისი ფიზიკური არსებობა...

ამერიკელი ფსიქოლოგი მასლოუ გვთავაზობს "მოთხოვნილებათა პირამიდას", რომელიც ქვემოდან ზემოთ იერარქიულად განალაგებს მოთხოვნილებებს, რომელთა დაკმაყოფილებაც სჭირდებათ ადამიანებს. პირამიდა გულისხმობს, რომ დაბალი დონის მოთხოვნილებები (როგორიცაა ფიზიოლოგიური და უსაფრთხოება) მეტ-ნაკლებად დაკმაყოფილებული უნდა იყოს, რათა ადამიანს გაუჩნდეს ზედა დონის მოთხოვნილებები. (მიკუთვნებულობა და სიყვარული, საკუთარი თავის პატივისცემა, თვითაქტუალიზაცია) პრაქტიკულად ეს ასეა - თვითაქტუალიზაციაზე არავინ ფიქრობს, როდესაც მისი უსაფრთხოებისა და ფიზიოლოგიური მოთხოვნილებები უპასუხოდაა დატოვებული. თუმცა არსებობს გამონაკლისებიც: ონორე დე ბალზაკმა საკუთარი რომანების უდიდესი ნაწილი შიმშილის შეგრძნებით დაწერა. ისტორია კიდევ ბევრ ასეთ ადამიანს იცნობს, მაგრამ ისინი ერთეულები არიან. ადამიანთა მასები კი უპირველესად ფიზიკურ გადარჩენაზე ზრუნავენ.

რამდენადაა დღეს საქართველოში დაკმაყოფილებული ეს მოთხოვნილებები, ნათელია. როდესაც ქვეყანაში შიმშილი, სიცივე, არასტაბილური მდგომარეობაა და რეალურად მოქალაქეთა უსაფრთხოების არანაირი გარანტიები არ არსებობს, გასაკვირი არ უნდა იყოს, რომ ამდენი სოციალური, ფსიქოლოგიური და სხვა კონფლიქტები გვაქვს, რომელთა მოგვარებაზე ცოტა ვინმე თუ მუშაობს, მათ პრევენციაზე ხომ ლაპარაკიც ზედმეტია. მაშასადამე, საქართველოში დღეს ადამიანთა უმრავლესობისათვის არცერთი დონის მოთხოვნილება არ არის დაკმაყოფილებული, რაც იწვევს აგრესიას, რომელიც თავის მხრივ, სხვადასხვა სახით გამოვლინდება კონფლიქტურ სიტუაციაში.

ქუჩის ძალადობა რომ აღმოიფხვრას, საჭიროა კონფლიქტის მოგვარება, რამდენადაც ის აქცენტს აკეთებს იმ პრობლემებზე, რომლებიც კომპრომისს არ უშვებენ, უბრალოდ, საჭიროა დაკმაყოფილდეს ადამიანის ონტოლოგიური მოთხოვნილებები. არაა საკმარისი მხოლოდ კონფლიქტური სიტუაციის განტვირთვა, საჭიროა მისი გამომწვევი მიზეზების გამორიცხვა.

ქუჩის ძალადობა სოციალური ფაქტორებით არის გამოწვეული. რა შეიძლება გაკეთდეს მისი მოგვარებისათვის? რასაკვირველია, ეკონომიკური ფონის გაუმჯობესება დიდ როლს შეასრულებს ქუჩაში არსებული განუკითხაობის მოწესრიგების საქმეში, მაგრამ მხოლოდ ეს საკმარისი არ არის. საჭიროა ამ ფენომენის ღრმა ფსიქოლოგიური ანალიზი – შეიძლება გაძარცვო ადამიანი, მაგრამ არ სცემო, არ დაჭრა, ერთი სიტყვით, არ გაიმეტო სასიკვდილოდ. ამ ადამიანებს ფსიქიკა აქვთ დამახინჯებული, რაც განპირობებულია უმთავრესად ოჯახით, აღზრდით, გარემოთი, რომელშიც უხდებათ ცხოვრება მოზარდობის პერიოდში. გარემო აყალიბებს პიროვნებებს და სწორედ ოჯახმა უნდა შთაუნერგოს მას, რომ ყველაზე მთავარი ფასეულობა დედამიწაზე ადამიანია. ქუჩის მოძალადეებისათვის ეს ღირებულება ალბათ უმნიშვნელოა, თორემ ასე ადვილად ვერ შეძლებდნენ მის გაწირვას. ამ

თვალსაზრისით სასარგებლო იქნებოდა ფსიქოლოგებისა და პედაგოგების ჯგუფს შეემუშავებინა პროგრამა, თუნდაც ეთიკის სახით, რომელიც ჩართული იქნება სასკოლო კურიკულუმში და ადამიანებს ასწავლის ამ ფასეულობათა აღმოჩენასა და დაფასებას.

ახალგაზრდები, გამომდინარე ასაკიდან, ყოველთვის უფრო აგრესიულები და იმპულსურები არიან, მიუხედავად სოციალური ფაქტორებისა. იმ ფილმებმა კი, რომლებიც განვლილი ათი წლის მანძილზე იხილეს მათ, კიდევ უფრო გაამძაფრეს ეს აგრესია. მოზარდი უყურებს უსასტიკეს კადრებს და ეს ყველაფერი მისთვის მისაღები ხდება, მახინჯდება მისი ცნობიერება, რომლის გამოსწორება უკვე მოზრდილ ასაკში რთული და, ხშირ შემთხვევაში, შეუძლებელიც კი არის.

გარემოს დამატებული ასეთი ცნობიერება, მძიმე სოციალურ ფონთან ერთად, საკმაოდ ძლიერი ცდუნებაა, რომელიც კრიმინალური კარიერისაკენ უბიძგებს ადამიანებს, რასაც ადრე თუ გვიან ისინი მიჰყავს სასჯელაღმსრულებელ სტრუქტურებამდე. აქ კიდევ ერთხელ ხდება ცნობიერების დამახინჯება, საიდანაც უკვე ჩამოყალიბებული კრიმინალები გამოდიან და საზოგადოებას ბუმერანგივით უკან უბრუნდება მის ისეთივე მიერ დაშვებული შეცდომები. დღესდღეობით ამ დარგში ხორციელდება რეფორმები, რომელიც მიმართულია იქითკენ, რომ შეიცვალოს დამოკიდებულება პატიმრების მიმართ. არსებული შეხედულება პატიმრობაში მყოფი ადამიანებისათვის არანაირ პერსპექტივას არ ცნობს, იგი მარგინალიზირებულია საზოგადოების მიერ და მისი რეაბილიტაციის შანსებიც მინიმალურია. უნდა გავათვითცნობიეროთ, რომ პატიმრებიც ინდივიდები არიან, საჭიროებენ ისეთივე პატივისცემას და სიყვარულს, როგორც ნებისმიერი სხვა; უფრო მეტიც, იესო ქრისტეს მოძღვრების მიხედვით, გზასაცდენილი ადამიანებისადმი გაორმაგებული ყურადღება უნდა გამოვიჩინოთ და, თუ გვწამს, რომ ყველა ადამიანში არის კეთილი საწყისი, ასეთი დამოკიდებულება აუცილებლად გამოიღებს თავის დადებით შედეგებს. ნდობა და სიყვარული უმნიშვნელოვანესია ადამიანთა ურთიერთობებში, რათა მოხდეს კრიმინალური წარსულის მქონე პიროვნებათა რეაბილიტაცია. შემობრუნებულს ზურგი კი არ უნდა ვაქციოთ, პირიქით, ყველაფერში ჩვენი თანადგომა უნდა ვაგრძნობინოთ.

ზემოთ ჩამოთვლილი საფეხურები ქუჩის ძალადობის პრევენციისა და აღმოფხვრის საქმეში სერიოზულ როლს თამაშობენ. თუკი მოხერხდება ჯანსაღი ფსიქიკის ადამიანების აღზრდა, ნორმალური ცნობიერების ჩამოყალიბება, რომელიც ორიენტირებული იქნება მაღალ ფასეულობათა სისტემაზე და ამასთანავე შევძლებთ უზრუნველვყოთ ისინი უსაზღვრო სიყვარულითა და ნდობით, მაშინ თვით ეკონომიკური კრიზისის დროსაც კი გაცილებით ნაკლები რაოდენობისა და სისასტიკის ძალადობა იქნება თბილისის ქუჩებში.

ჩემი მშვენიერი ლედი - რიან აისლერი

ჩემი მშვენიერი ლეიდი - რიან აისლერი

რიან აისლერი არის მსოფლიოში ერთ-ერთი ყველაზე აღიარებული ფემინისტი, ფუტურისტი ქალი მოღვაწე, სოციალურ მეცნირებებში. მისმა ნაშრომმა "თასი და მახვილი" ნამდვილი გადატრიალება მოახდინა საკაცობრიო აზროვნებაში 80-იანი წლების შუაგულში.

რიან აისლერმა მეტად მძიმე ბავშვობა და ახალგაზრდობა გამოიარა, როგორც ახალგაზრდა ებრაელმა ქალმა. მან საკუთარი თვალით ნახა გესტაპოსა და ჰოლოკოსტის საშინელებანი,

ნახა აგრეთვე ის, რომ დომინაციასა და სხვა ადამიანების ჩაგვრას არასდროს მოაქვს ბედნიერება. ეს მხოლოდ და მხოლოდ საფუძველს უყრის სულ უფრო და უფრო მეტი ადამიანის უბედურებას. ის მოდელი, რომელსაც ბოლო საუკუნეების კაცობრიობა (და სამწუხაროდ ქალობრიობაც) ემორჩილება, რომელსაც "დომინაცია-სუბორდინაცია" ეწოდება, და რომელიც დამყარებულია ძალის პრიმატზე, სადაც ჩაგვრა და მორჩილება აუცილებელი ნაწილებია არსებული სისტემისა და არაფერს კარგს არ უქადის ადამიანებს. აისლერი ამის მაგივრად გვთავაზობს თანასწორუფლებიანი ურთიერთობების მოდელს, სადაც არც მამაკაცი, არც ქალი, არც მთავრობა, არც კორპორაციები, არც კაპიტალისტები და არც კომუნისტები არ ბატონობენ სხვებზე, სადაც ყველას აქვს შესაძლებლობა საკუთარი ადამიანობა გამოავლინოს. შეიძლება ასეთი მსოფლმხედველობა ბევრს დღეს უტოპიზმად მოეჩვენოს, მაგრამ ეს ალბათ ჩვენი საზოგადოების ნაკლი უფრო არის, ვიდრე თვითონ ამ თეორიისა.

რიან აისლერი არ არის ფუნდამენტალისტი ფემინისტი. ის ძირითად ესენციალურ საწყისებს ხელოვნურად არ ეჭიდავება. ის არ ამბობს, რომ მამაკაცი და ქალი ბიოლოგიურად სრულიად იდენტურია. პირიქით, მისი ნაშრომი მამაკაცისა და ქალის განსხვავებულობის აღნიშვნაა. უბრალოდ ის ფაქტი, რომ ქალურ საწყისს არ ეთმობა საკმარისი ადგილი დღევანდელ საზოგადოებაში, შეიძლება იყოს იმის მიზეზი, რომ ჩვენ ამდენი სახის ძალადობის მოწმეები ვართ, დაწყებული პირდაპირი ძალადობით, დამთავრებული სხვადასხვა სახის სტრუქტურული თუ კულტურული ძალადობით. მისი ფუტურიზმი მეტად იმედისმომცემია, სადაც ის მეტად გასაგები ენით გვთავაზობს საზოგადოების უაღრესად საინტერესო მოდელს, სადაც ადამიანებს შორის ჩაგვრა არ არის აუცილებელი ელემენტი და ჩვენ გვაქვს ამის ალტერნატივა. სხვათა შორის ძალიან საინტერესოა გაივლოს პარალელები ოთარ იოსელიანის ფილმთან "და იქმნა ნათელი" რომელიც დაახლოებით იმავე პერიოდში შეიქმნა, როცა "თასი და მახვილი". აქ ჩვენ გვაქვს საზოგადოების მოდელი, რომელიც არ არის არც ტოტალიტარული კომუნისტური სახელმწიფო და არც ბიურგერულ-ფილისტერული დასავლური კულტურა. რიან აისლერიც ეძებს ასეთ მესამე გამოსავალს, რომელიც არც დასავლურია და არც აღმოსავლური, თავისი კულტურული და სტრუქტურული იმპერიალიზმით, არამედ სხვაა, რომელიც უფრო ოპტიმალურ მოდელს დასახავს. ეს ნაწარმოები თავისი სუფთა მეცნიერული ღირებულებით უდავოდ უმაღლეს საფეხურზე დგას და იმსახურებს უდიდეს ყურადღებას, როგორც სოციალურ მეცნიერებაში, ასევე ზოგადად ჩვენი ცხოვრების წესის შეფასებისას.

თასი და მახვილი

რიან აისლერი

შესავალი

ამ წიგნით კარი იღება. მისთვის გასაღების მორგებაზე მრავალი ადამიანის შრომა დაიხარჯა. კიდევ უფრო მეტი ძალისხმევა და უამრავი ნაშრომის დაწერა დასჭირდება ამ კარს შიგნით მდებარე სივრცეების ბოლომდე შესწავლას. ამ კარის შეღებისთანავე უკვე გამოჩნდა ახალი მიმზიდველი ცოდნის სივრცე ჩვენს წარსულზე და – ახალი თვალსაზრისი ჩვენს მომავალზე.

ჩემთვის, ამ კარების ძიება მთელი ცხოვრების საქმე იყო. მე ადრევე შევნიშნე, რომ სხვადასხვა კულტურის წარმომადგენლები სინამდვილეს – იმას, რაც სინამდვილეში ხდება - განსხვავებულად ხედავდნენ. ასევე ადრეული ასაკიდან გამიჩნდა ადამიანებისადმი ძლიერი თანაგრძნობა. როცა ჯერ კიდევ სულ პატარა ვიყავი, სამყარო, რომელიც მყუდრო და

უსაფრთხო მეჩვენებოდა, ჩემს თვალწინ დაიმსხვრა. ეს მაშინ მოხდა, როცა ნაცისტებმა ავსტრიის ოკუპაცია მოახდინეს. მე ვნახე, როგორ მიჰყავდათ მამა. როდესაც დედაჩემმა საოცრებით შეძლო მამაჩემის გესტაპოდან გამოხსნა, ჩვენ გავიქეცით.

რატომ ვდევნით ერთიმეორეს? რატომაა ჩვენი სამყარო სავსე მამაკაცთა უსულგულობით სხვა მამაკაცებისა და ქალების მიმართ? რატომ არიან ადამიანები ასე სასტიკნი თავის მსგავსთა მიმართ? რა გვიბიძგებს მუდმივად ძალადობისკენ და არა სიკეთისკენ, ომისკენ და არა მშვიდობისკენ, ნგრევისკენ და არა შენებისკენ?

სიცოცხლის არსებული ფორმებიდან მხოლოდ ადამიანს აქვს უნარი თესოს და აიღოს მოსავალი, წეროს ლექსები და მუსიკა, ეძიოს ჭეშმარიტება და სამართლიანობა, ასწავლოს ბავშვს წერა-კითხვა, იცინოს და იტიროს. ჩვენი უნიკალური უნარი, წარმოვსახოთ ახალი რეალობები და სულ უფრო სრულყოფილი ტექნოლოგიებით განვახორციელოთ ისინი, გვაძლევს საშუალებას, მონაწილეობა მივიღოთ საკუთარ ევოლუციაში. მიუხედავად ამისა, ეს უნიკალური არსება დღეს თითქოს მიისწრაფვის ბოლო მოუღოს არა მარტო საკუთარ განვითარებას, არამედ მთლიანად სიცოცხლეს დედამიწაზე, ემუქრება რა ეკოლოგიური კატასტროფით და ბირთვული განადგურებით.

დრო მიდიოდა. მე ჩემს პროფესიულ საქმიანობას ვაგრძელებდი, გავხდი დედა. თანდათანობით ჩემმა საქმიანობამ და პუბლიკაციებმა მთლიანად თავი მოიყარა მომავლის კვლევების გარშემო. ჩემი წარმოდგენები გაფართოვდა და გაღრმავდა. სხვათა მსგავსად, მივედი იმ მოსაზრებამდე, რომ უკვე ძალიან ახლოს ვდგავართ ევოლუციის გზაჯვარედინთან და რომ არასოდეს ყოფილა მომავალი გზის არჩევანი ასეთი მნიშვნელოვანი. მაგრამ რა გზას ავირჩევთ?

სოციალისტები და კომუნისტები ამტკიცებენ, რომ ჩვენი პრობლემების და უბედურებების მიზეზი კაპიტალიზმია; კაპიტალისტების აზრით კი სწორედ სოციალიზმი და კომუნიზმი დაგვღუპავს; ზოგიერთნი სიძნელეებს ჩვენ მიერ არჩეული "ინდუსტრიული პარადიგმით" ხსნიან, თვლიან, რომ ყველაფერში ჩვენი "მეცნიერული მსოფლმხედველობაა" დამნაშავე. სხვანი ჰუმანიზმს, ფემინიზმს, სეკულარიზმს სდებენ ბრალს და ამტკიცებენ, რაოდენ აუცილებელია დავუბრუნდეთ "ძველ, კარგ დროს", როდესაც ყველაფერი მარტივი და რწმენით განმსჭვალული იყო.

თუმცა, რას ვხედავთ ყოველდღიურად ტელევიზორიდან ან გაზეთებიდან? – კაპიტალისტური, სოციალისტური და კომუნისტური ქვეყნებიც ერთნაირად ეჯიბრებიან ერთმანეთს შეიარაღებაში და სხვა მსგავს სიგიჟეში, რომელიც ჩვენც გვემუქრება და ჩვენს გარემოსაც. ხოლო თუ ჩვენს წარსულს გადავავლებთ თვალს – სასაკლაოებს, რომლებიც ჩვეული საქმე იყო ჰუნებისთვის, რომაელებისთვის, ვიკინგებისთვის და ასურელებისთვის, საზარელ ხოცვა-ჟლეტას, რომელიც მოიტანეს ქრისტიანულმა ჯვაროსნულმა ომებმა და ინკვიზიციამ, - დავინახავთ იმასაც, რომ ძველად, წინამეცნიერულ და წინაინდუსტრიულ საზოგადოებებში ძალადობა და უსამართლობა კიდევ უფრო მეტი იყო.

რადგან უკანსვლა არ არის გამოსავალი, მაშ, როგორ ვიმოძრაოთ წინ? ახალ ერაზე, ჯერ უნახავ ტრანსფორმაციაზე ბევრი რამ დაწერილა, მაგრამ კონკრეტულად რას ნიშნავს ეს ყოველივე? საიდან სად გადასვლას ვგულისხმობთ, როდესაც ტრანსფორმაციაზე ვლაპარაკობთ? რა შეიცვლება ან შეიძლება შეიცვალოს კონკრეტულად ჩვენს ყოველდღიურობაში და კულტურულ ევოლუციაში? რეალურია კი, ქრონიკული ომების, სოციალური უსამართლობის, ეკოლოგიური არასტაბილობის სისტემიდან გადასვლა იმ სისტემაზე, სადაც გამეფებულია მშვიდობა, სოციალური სამართლიანობა და ეკოლოგიური

წონასწორობა? და ყველაზე მთავარი, სოციალური სტრუქტურის როგორი ცვლილებები გახდის შესაძლებელს ამგვარ ტრანსფორმაციას?

ამ კითხვებზე პასუხის ძიებამ მაიძულა სხვა თვალით შემეხედა ჩვენი წარსულისთვის, აწმყოსთვის და მომავლისთვის და ეს საფუძვლად დაედო ამ წიგნს. "თასი და მახვილი" ნაწილობრივ წარმოადგენს ამ ახალ მიდგომას ადამიანთა საზოგადოების შესწავლაში. იგი განსხვავდება კვლევათა უმრავლესობისაგან იმით, რომ მასში გათვალისწინებულია კაცობრიობის მთელი ისტორია (პრეისტორიული ხანის ჩათვლით) და კაცობრიობის ორივე ნახევარი (მამაკაცებიც და ქალებიც).

წიგნში "თასი და მახვილი" ხელოვნების, არქეოლოგიის, რელიგიის, სოციალური მეცნიერებების, ისტორიის და ცოდნის სხვა სფეროთა მონაცემებიდან იქმნება ახალი სურათი, რომელშიც მშვენივრად თავსდება ყველა მისაწვდომი ფაქტი. წიგნი ახლებურად ჰყვება ჩვენი კულტურული ძირების ისტორიას. მასში ნაჩვენებია, რომ ზოგადად ომი, და კერძოდ "სქესთა ომი", არ წარმოადგენს ღვთაებრივ ან ბიოლოგიურ აუცილებლობას. მასში მოყვანილია იმის დამამტკიცებელი საბუთები, რომ უკეთესი მომავალი შესაძლებელია – და რომ ამის სანდო საბუთები ჩვენი წარსულის დრამატულ მოვლენებში უნდა ვეძიოთ.

ადამიანური შესაძლებლობები: ორი ალტერნატივა

ყველასათვის კარგადაა ნაცნობი ლეგენდები უფრო ჰარმონიულ და მშვიდობიან ხანაზე. ბიბლია მოგვითხრობს ბაღზე, სადაც მამაკაციც და ქალიც ჰარმონიაში ცხოვრობდნენ ურთიერთთან და ბუნებასთან - იქამდე, სანამ მამა-ღმერთმა (მამაკაცმა) არ დაადგინა, რომ ამიერიდან ქალი მამაკაცის მსახური იქნება. ჩინურ დაო-დე-ძინში მოთხრობილია ისეთ დროებაზე, როდესაც ინზე, ქალურ საწყისზე, ჯერ კიდევ არ ბატონობდა იანი, მამაკაცური საწყისი, როდესაც დედობრივ სიბრძნეს ჯერ კიდევ უმაღლეს პატივს მიაგებდნენ. ჰესიოდე წერდა "ოქროს რასაზე (თაობაზე)", "რომლებიც იყვნენ სპეტაკნი სულით და მშვიდად და უდარდელად ამუშავებდნენ მიწას", სანამ სხვა, უფრო მდაბალი რასა არ მოვიდა თავისი ომის ღმერთით. და თუმცა მეცნიერები თანხმდებიან იმაში, რომ ეს ამბები დიდწილად ნამდვილ წინაისტორიულ მოვლენებს ეფუძნება, იმ დროის ხსენება, როცა ქალები და მამაკაცები თანხმობის და თანამშრომლობის პრინციპებით ცხოვრობდნენ, ტრადიციულად გამონაგონად ცხადდება.
ჯერ კიდევ არქეოლოგიის სიყმაწვილის პერიოდში ჰაინრიჰ და სოფია შლიმანების გათხრებმა დაადასტურა ჰომეროსისეული ტროას რეალობა. დღეს, ახალი არქეოლოგიური აღმოჩენები, თანამედროვე მეთოდების მეშვეობით, ძველის ხელახლა გააზრება უჩვენებს, რომ ისეთი სიუჟეტები, როგორც ედემის ბაღიდან განდევნაა, ასევე უხსოვარ დროში რეალურად მომხდარ მოვლენებს ეყრდნობა. მისი ფესვები იმ პირველი მიწათმოქმედი საზოგადოებების ხალხურ მეხსიერებაშია, ვინც დედამიწაზე პირველი ბაღები გააშენა. ასევე, (როგორც ბერძენმა არქეოლოგმა სპირიდონ მარინატოსმა თითქმის ორმოცდაათი წლის წინ ივარაუდა) ლეგენდა იმაზე, თუ როგორ ჩაიძირა ატლანტიდის ოდესღაც ბრწყინვალე ცივილიზაცია, იყო სახეშეცვლილი მოგონება ეგეოსურ ცივილიზაციაზე, რომელმაც, როგორც დღეს ვარაუდობენ, შეწყვიტა არსებობა საშინელი მიწისძვრების და წყალდიდობების შედეგად.

იმის აღმოჩენამ, რომ დედამიწა არ არის ბრტყელი, კოლუმბის დროს ახალი, უჩვეულო სამყაროს აღმოჩენის შესაძლებლობა მოიტანა, ის კი ყოველთვის არსებობდა. ამის მსგავსად, არქეოლოგიურმა აღმოჩენებმა, რომლებსაც ინგლისელმა არქეოლოგმა ჯეიმს მელაარტმა ნამდვილი არქეოლოგიური რევოლუცია უწოდა, ფართოდ გაგვიღეს კარი ჩვენს დამალულ და არაჩვეულებრივ წარსულში. ჩვენს თვალწინ გადაიშალა აყვავების ხანგრძლივი ხანა, როცა ჩვენი სოციალური, ტექნოლოგიური და კულტურული ევოლუცია აღმავლობის გზით

მიდიოდა: ათასწლეულების მანძილზე, იქმნებოდა ცივილიზაციისთვის ძირითადი ტექნოლოგიები და იქმნებოდა ისინი იმ საზოგადოებაში, სადაც მამაკაცი არ დომინირებდა, სადაც არ იყო ძალადობა და იერარქია.

სხვა მტკიცებულებას იმის სასარგებლოდ, რომ არსებობდა ჩვენგან განსხვავებული ორგანიზაციის საზოგადოებები, წარმოადგენს ქალური ღვთაებები, რომელთა არსებობა სხვაგვარად ვერ აიხსნება. მათ სახეებს ჩვენ ვხვდებით უძველეს ხელოვნებაში, მითოლოგიაში და ისტორიულ თხზულებებში. არსებითად, წარმოდგენამ სამყაროზე, როგორც გულუხვ დედაზე, ჩვენამდეც მოაღწია, მართალია, ერთგვარად სახეშეცვლილი სახით. ჩინეთში ქალ ღვთაებებს მა ციუს და ხუან ინს დღემდე თაყვანს სცემენ, როგორც გულუხვ და კეთილ ქალღმერთებს. ანთროპოლოგი სანგრენი აღნიშნავს, რომ "ხუან ინი ჩინეთში აშკარად ყველაზე პატივსაცემი ღვთაებაა". ამის ანალოგიურად ძალიან გავრცელებულია მარიამ ღვთისმშობლის კულტი. თუმცა კათოლიკურ და მართლმადიდებლურ თეოლოგიაში მას არაღვთაებრივი პერსონაჟის სტატუსი აქვს, მისი ღვთაებრივი ბუნება იმპლიციტურად აღიარებულია მის სახელში- "ღვთისმშობელი", ასევე იმაში, რომ მილიონობით ადამიანი ნუგეშისა და დახმარებისთვის ყოველდღიურად ლოცვას აღავლენს მის მიმართ. უფრო მეტიც, ქრისტეს დაბადების, სიკვდილის და აღდგომის ამბავი საოცრად გვაგონებს უფრო ადრეულ "მისტიკურ კულტებს", რომელთა ცენტრს წარმოადგენდნენ დედობრივი ღვთაება და მისი ვაჟი, ან როგორც დემეტრას და კორას შემთხვევაშია - მისი ქალიშვილი.

ძალიან მნიშვნელოვანია ის ფაქტი, რომ ყველაზე ადრეული წარმოდგენები ღვთაებრივ ძალაზე, განსახიერდებოდნენ ქალის და არა მამაკაცის სახით. როდესაც ჩვენმა წინაპრებმა დაიწყეს მუდმივი შეკითხვების დასმა (სად ვიმყოფებოდით, სანამ დავიბადებოდით? სად მივდივართ, როდესაც ვკვდებით), მათ უნდა შეემჩნიათ, რომ სიცოცხლე ქალისგან ჩნდება. მათთვის ბუნებრივი იყო სამყარო წარმოედგინათ დედის სახით, რომლის სხეულიდანაც ჩნდება ნებისმიერი სიცოცხლე და სადაც, მცენარეთა ციკლის მსგავსად, ყველაფერი ბრუნდება სიკვდილის შემდეგ, რათა კვლავ დაიბადოს. ბუნებრივია ასევე, რომ ისეთ საზოგადოებებს, სადაც სამყაროს განმგებელ ძალაზე ამგვარი წარმოდგენა არსებობდა, განსხვავებული სოციალური სტრუქტურა უნდა ჰქონოდა, იმ საზოგადოებებთან შედარებით, სადაც თაყვანს მამა ღვთაებას სცემდნენ, რომელსაც ხელთ ელვა ან ხმალი ეპყრა. სავსებით ლოგიკურია, თუ დავასკვნით, რომ ქალებს არ ეკავათ დაქვემდებარებული მდგომარეობა იმ საზოგადოებებში, სადაც სამყაროს განმკარგავი ძალა ქალის სახით იყო წარმოდგენილი. ასევე ნათელია, რომ ისეთ "ქალურ" თვისებებს, როგორიცაა ზრუნვა, თანაგრძნობა, არაძალადობა, ძალიან მაღალი ღირებულება უნდა ჰქონოდა ამგვარ საზოგადოებებში. ამასთან, არავითარი საფუძველი არ არის დავასკვნათ, რომ იქ, სადაც მამაკაცები არ იმორჩილებდნენ ქალებს, ქალებს დაემორჩილებინათ მამაკცები.

მიუხედავად ამისა, როცა მეცხრამეტე საუკუნეში აღმოაჩინეს ასეთი საზოგადოებების არსებობის პირველი მოწმობანი, გადაწყვიტეს, რომ ამ საზოგადოებებში "მატრიარქატი "იყო. ხოლო როცა მონაცემებმა ეს ფაქტები არ დაადასტურეს, საყოველთაოდ გავრცელდა აზრი, რომ ადამიანთა საზოგადოებაში მამაკაცი ყოველთვის იკავებდა და დაიკავებს გაბატონებულ მდგომარეობას. თუმცა, თუ კი მოვშორდებით სინამდვილის აღქმის ჩვეულ მოდელებს, ნათელი გახდება, რომ არსებობს კიდევ ერთი ლოგიკური ალტერნატივა: სავსებით დასაშვებია ისეთი საზოგადოების არსებობა, სადაც განსხვავება აუცილებლად არ გულისხმობს უპირატესობას ან არასრულფასოვნებას.

სქესთა როლების თვალსაზრისით ადამიანთა საზოგადოებაზე ახალი შეხედულების შედეგად გაჩნდა კულტურული ევოლუციის ახალი თეორია. ეს თეორია, რომელსაც მე კულტურული

ტრანსფორმაციის თეორია ვუწოდე, ამტკიცებს, რომ ადამიანთა კულტურების ზედაპირული მრავალფეროვნების შიგნით დევს საზოგადოების მოწყობის ორი ამოსავალი მოდელი.

პირველი მოდელი, რომელსაც მე ბატონობის მოდელს ვუწოდებ, ჩვეულებრივ, ატარებს ან პატრიარქატის ან მატრიარქატის სახელს. მეორე მოდელს, – რომელშიც საზოგადოებრივი ურთიერთობანი ეფუძნება, ურთიერთკავშირს და არა იერარქიას, შეიძლება ვუწოდოთ პარტნიორობის მოდელი. ამ მოდელის ფარგლებში განსხვავებანი, დაწყებული ყველაზე ძირეული განსხვავებით ქალებსა დ მამაკაცებს შორის, არ არის გაიგივებული არასრულფასოვნებასთან ან უპირატესობასთან.

კულტურული ტრანსფორმაციის თეორია ამტკიცებს ასევე, რომ ჩვენი კულტურული ევოლუციის გეზი თავდაპირველად იყო პარტნიორობა, მაგრამ ქაოსის პერიოდის შემდეგ და კულტურის თითქმის სრული განადგურების შემდგომ, მოხდა ღრმა სოციალური გარდატეხა. დასავლური საზოგადოებების შესახებ მონაცემთა არსებული სიჭარბე (დასავლური სოციოლოგიის ეთნოცენტრული ხასიათის შედეგად) გვაძლევს საშუალებას უფრო დაწვრილებით გავადევნოთ თვალი ამ გარდატეხას დასავლური კულტურული ევოლუციის ანალიზის გზით. თუმცა, არსებობს მინიშნებები იმაზე, რომ პარტნიორულიდან ბატონობის მოდელზე გადასვლას პარალელურად დედამიწის სხვა ადგილებშიც ჰქონდა ადგილი. სათაური "თასი და მახვილი" დაკავშირებულია იმ კატაკლიზმებთან, რომელიც მოსაბრუნებელ პუნქტად იქცა დასავლური ცივილიზაციისთვის ჯერ კიდევ წინაისტორიულ ხანაში, როცა ჩვენი კულტურული ევოლუციის მიმართულებამ ფაქტიურად საპირისპირო გეზი აიღო. ამის შედეგად, იმ საზოგადოებათა კულტურული ევოლუცია, სადაც თაყვანს სცემდნენ სამყაროს მაცოცხლებელ და მასაზრდოებელ ძალებს, და რომელთა სიმბოლოსაც დღემდე თასი ან გრაალი წარმოადგენს, შეწყდა. პრეისტორიულ ჰორიზონტზე ჩნდებიან პლანეტის პერიფერიებიდან მოსული დამპყრობლები. მათ მოაქვთ სოციალური ორგანიზაციის სრულიად განსხვავებული ფორმა. როგორც კალიფორნიის უნივერსიტეტიდან მარია გიმბუტასი წერს, ეს ადამიანები ეთაყვანებოდნენ "მახვილის მომაკვდინებელ ძალას". იმ ძალას, რომელიც კი არ აძლევს, არამედ ართმევს სიცოცხლეს. იმ ძალას, რომელსაც ყველაზე მეტად შეუძლია ბატონობის ურთიერთობების დამყარება.

ევოლუციის გზაჯვარედინები

დღეს ისევ გზაჯვარედინზე ვდგავართ და ჩვენს არჩევანზე შეიძლება იყოს დამოკიდებული ჩვენი ბედი. ახლა, მილიონჯერ გამრავლებული მახვილის მომაკვდინებელი ძალა, ბირთვული იარაღის მეგატონებით ემუქრება კაცობრიობის მთელ კულტურას. "თასში და მახვილში" მოწოდებული უახლესი აღმოჩენები ძველი და ახალი ისტორიის შესახებ, მხოლოდ ისტორიის ახალი გვერდი როდია, უფრო მნიშვნელოვანია ის, რომ ეს ცოდნა უდიდეს ინფორმაციას გვაძლევს ჩვენს აწმყოზე და შესაძლო მომავალზეც.

საუკუნეების მანძილზე მამაკაცები ომობდნენ, ხოლო მახვილი მამაკაცურ სიმბოლოდ რჩებოდა. მაგრამ ეს სულაც არ ნიშნავს, რომ ძალადობა და სისხლისმსმელობა მამაკაცის ბედისწერაა. დამწერლობითი ისტორიის ხანაშიც ჩვენ ვხვდებით მშვიდობისმოყვარე მამაკაცებს, რომელთაც ძალადობა ზიზღს ჰგვრიდა. ცხადია, რომ წინაისტორიული საზოგადოებები, სადაც თასი, განასახიერებდა მაცოცხლებელ და მასაზრდოებელ ძალას და რომელსაც უმაღლესი ღირებულება ჰქონდა დასახლებული იყო როგორც ქალებით, ასევე მამაკაცებით. პრობლემის არსი არაა მამაკაცი, როგორც ერთ-ერთი სქესი. პრობლემა იმ სისტემაშია, სადაც მახვილის ძალა გაიდეალებულია, სადაც კაცებიც და ქალებიც სწავლობენ, რომ ვაჟკაცობა იგივეა რაც ძალადობა და რომ მამაკაცები, რომლებიც ამ იდეალს არ შეესაბამებიან ჩაითვალონ "ზედმეტად რბილებად" და "ქალურებად".

უმრავლესობისთვის ძნელია იმის დაჯერება, რომ შესაძლებელია ადამიანთა საზოგადოების განსხვავებულად სტრუქტურირება, განსაკუთრებით თუ ივარაუდებენ, რომ ჩვენი მომავალი დამოკიდებული იქნება რაიმეზე, რაც ქალებს ან ქალურობას უკავშირდება. ამის ერთ-ერთი მიზეზი ის შეიძლება იყოს, რომ მამაკაცთა დომინაციის საზოგადოებებში ყველაფერი, რაც ქალთან არის ასოცირებული, ავტომატურად აღიქმება მეორეხარისხოვნად, ან "ქალურ პრობლემად", რომელიც თუ გადასაჭრელია, მხოლოდ უფრო მნიშვნელოვანთა გადაჭრის შემდეგ. მეორე მიზეზი ის შეიძლება იყოს, რომ ჩვენ არ ვფლობთ საკმარის ინფორმაციას. მიუხედავად იმისა, რომ კაცობრიობა ორი ნახევრისგან შედგება (ქალებისა და მამაკაცებისგან), ადამიანთა საზოგადოების კვლევების უმრავლესობაში მთხრობელიც და მოქმედი პირიც მხოლოდ მამაკაცია.

იმის შედეგად, რასაც გადაჭარბების გარეშე "მამაკაცთა კვლევანი" შეიძლება ეწოდოს, სოციოლოგების უმრავლესობას უხდებოდა მეტად არასრული მონაცემებით მუშაობა, რომელიც ნებისმიერ სხვა დარგში არასანდო ფაქტობრივ საფუძვლად იქნებოდა მიჩნეული. დღესაც კი, ინფორმაცია ქალების შესახებ მოთავსებულია ერთგვარ ინტელექტუალურ გეტოში. მეორეს მხრივ, ფემინისტური მოძრაობის წარმომადგენელთა კვლევებიც თითქმის მხოლოდ ქალებისთვის არის განკუთვნილი, რაც გასაგებია, რადგან ქალთა პრობლემები უშუალოდ ქალთა ცხოვრებას ეხება.

მოცემული წიგნი იმით გამოირჩევა, რომ იგი იკვლევს, თუ როგორ გავლენას ახდენს სოციალურ სისტემაზე მთლიანად კაცობრიობის ორი ნახევრის ურთიერთობათა ხასიათი. ნათელია, რომ ამ ურთიერთობათა სტრუქტურას სერიოზული შედეგები მოაქვს პირად ცხოვრებაში, როგორც ქალებისთვის, ისე მამაკაცებისთვის, განსაზღვრავს რა ჩვენს როლებს და შესაძლებლობებს. თუმცა მნიშვნელოვანია ასევე სხვა რამ, რაც ძირითადად უგულებელყოფილია, მაგრამ რისი გამოხატვაც ღირს სიტყვებით. კერძოდ, ის, თუ როგორ ვაყალიბებთ ადამიანთა ურთიერთობიდან ყველაზე ფუნდამენტურს (რომლის გარეშეც სახეობის შენარჩუნება არ მოხდება), ძირეულ გავლენას ახდენს ყველა ინსტიტუტზე და როგორც შემდგომ ვაჩვენებთ, კულტურული ევოლუციის მიმართულებაზე, კერძოდ იმაზე, იქნება იგი მშვიდობიანი თუ ომებით სავსე.

თუ დავაკვირდებით, დავინახავთ, რომ არსებობს ქალურ და მამაკაცურ ნახევრებს შორის ურთიერთობის ორი ძირითადი სახე. ყველა არსებულ საზოგადოებაში ხორციელდება ან ბატონობის მოდელი, რომელშიც საბოლოო ჯამში იერარქია შენარჩუნებულია ან შიშით ან შიშის მუქარით, ან პარტნიორობის მოდელი, ან კიდევ მათი შუალედული ჰიბრიდული ვარიანტი. თუ ახლებურად შევხედავთ და მხედველობაში მივიღებთ როგორც მამაკაცებს ასევე ქალებს, აღმოვაჩენთ დომინაციის (ბატონობის) და პარტნიორობის სოციალური ორგანიზაციებისთვის დამახასიათებელ მთელ რიგ სისტემურ ნიშნებს.

მაგალითად, ჩვეული შეხედულებით, ჰიტლერის გერმანია, ჰომეინის ირანი, სამურაების იაპონია, აცტეკების ამერიკა სრულიად განსხვავებულ საზოგადოებებად წარმოგვიდგება რასობრივი, ეთნიკური, ტექნოლოგიური განვითარების და გეოგრაფიული მდებარეობის თვალსაზრისით. მაგრამ, თუ კულტურული ტრანსფორმაციის თეორიის კუთხით შევხედავთ, რომელიც საშუალებას გვაძლევს გამოვყოთ მამაკაცთა დომინირების საზოგადოებრივი სტრუქტურების სისტემური ნიშნები, ჩვენ დავინახავთ გასაოცარ მსგავსებას. ეს, ყველა თვალსაზრისით განსხვავებული საზოგადოებები არა მარტო იმით ხასიათდება, რომ მათში მამაკაცი დომინირებს, არამედ იმითაც, რომ მათში ყოველთვის იერარქიული და ავტორიტარული, სოციალური სტრუქტურები იქმნება და აღინიშნება სოციალური ძალადობის, კერძოდ კი საომარი აგრესიის მაღალი დონე.

ამის შესაბამისად, საზოგადოებები, სადაც სქესთა შორის უფრო ეგალიტარული ურთიერთობებია, მიუხედავად მრავალი სხვა სახის განსხვავებისა, საოცარ მსგავსებასაც ამჟღავნებენ. აღსანიშნავია, რომ ასეთი – პარტნიორულ მოდელზე დამყარებული საზოგადოებები, გარდა იმისა, რომ უფრო მშვიდობიანია, ნაკლებ იერარქიულნი და ავტორიტარულნიც არიან. ამას ადასტურებს ანთროპოლოგიის მონაცემები (ბამბუტი და კუნგი), სექსუალურად უფრო ეგალიტარული თანამედროვე საზოგადოებების (მაგ. სკანდინავიური ნაციების, კერძოდ შვედეთის) მახასიათებლების შესწავლა და ასევე წინაისტორიული და ისტორიული მონაცემები, რომელთაც ქვემოთ დაწვრილებით განვიხილავთ.

სოციალური ორგანიზაციების მიმართ ბატონობის და პარტნიორობის მოდელების გამოყენებით, მათი აწმყოს და მომავლის ანალიზისთვის, ჩვენ შეგვიძლია ახლებურად გავიაზროთ ჩვეული პოლარიზაცია მემარჯვენეობასა და მემარცხენეობას შორის, კაპიტალიზმსა და კომუნიზმს შორის, რელიგიურობასა და სეკულარიზმს შორის და თუნდაც მასკულინიზმსა და ფემინიზმს შორის. უფრო ზოგადი პერსპექტივიდან ჩანს, რომ ყველა თანამედროვე განმანათლებლობისშემდგომი მოძრაობები: სოციალური სამართლიანობისთვის, რელიგიურობისა თუ სეკულარიზმის, ისევე, როგორც ფემინისტური, მშვიდობის (პაციფისტური) და ეკოლოგიური მოძრაობები, შეგვიძლია განვიხილოთ ბატონობიდან პარტნიორობაზე გადასვლის ფართო ფრონტის ნაწილებად. ამას გარდა, დღევანდელი უპრეცედენტოდ მძლავრი ტექნოლოგიების ფონზე, ეს მოძრაობები განასახიერებს ჩვენი სახეობის ევოლუციურ ბრძოლას გადარჩენისთვის.

თუ გადავხედავთ ჩვენი კულტურული ევოლუციის მთელ პერიოდს, კულტურული ტრანსფორმაციის თეორიის შუქზე, დავინახავთ, რომ ჩვენი გლობალური კრიზისების ფესვები ჩადის იმ ძირეული გარდაქმნების დროში, რომელიც წინაისტორიულ პერიოდში მოხდა და რომელმაც მოიტანა კოლოსალური ცვლილებები, არა მარტო სოციალურ სტრუქტურაში, არამედ ტექნოლოგიურ განვითარებაშიც. ეს იყო ძვრა იმ ტექნოლოგიებიდან, რომლებიც აუმჯობესებენ და მხარს უჭერენ სიცოცხლეს, ტექნოლოგიებზე, რომლებსაც განასახიერებს "მახვილი", რომელთა დანიშნულებაც არის განადგურება და დამონება. ამგვარი ტექნოლოგიური გარდატეხა დამახასიათებელია დოკუმენტირებული ისტორიის უდიდესი ნაწილისთვის. სწორედ ეს გარდატეხა, და არა საკუთრივ ტექნოლოგია უქმნის საფრთხეს სიცოცხლეს დედამიწაზე.

აუცილებლად აღმოჩნდებიან ადამიანები, რომლებიც იტყვიან, რომ თუკი წინაისტორიულ ხანაში მოხდა გადასვლა პარტნიორობის მოდელიდან, ბატონობის მოდელზე, მაშასადამე ის უფრო პროგრესული იყო. მაგრამ არგუმენტი, რომ თუ რაღაც მოხდა, ე.ი. ეს ევოლუციის სასარგებლო იყო, არ არის მართებული, როგორც, მაგალითად დინოზავრების შემთხვევაში. ყოველ შემთხვევაში, ადამიანთა კულტურული ევოლუცია ისეთი ხანმოკლეა ევოლუციის კრიტერიუმებით, რომ რაიმე განაჩენის გამოტანა ჯერ ადრეა. რეალური პრობლემა იმაშია, რომ ბატონობის მოდელი დღევანდელი მაღალგანვითარებული ტექნოლოგიების გათვალისწინებით ძალიან ხისტი და შეუსაბამო აღმოჩნდა.

როგორც ჩანს, ბატონობის მოდელმა თავისი განვითარების ყველა რესურსი ამოწურა, მრავალი ქალი და მამაკაცი უარყოფს სოციალური ორგანიზაციის საუკუნოვან პრინციპებს, მათ შორის სქესთა სტერეოტიპულ როლებსაც.

ბევრისთვის ეს ცვლილებები მხოლოდ იმის სიგნალია, რომ სისტემა დაინგრა და ახლოვდება ქაოსი, რომელსაც, რადაც არ უნდა დაგვიჯდეს, თავი უნდა დავაღწიოთ. მაგრამ სწორედ ასეთი სწრაფი ცვლილებების გამოა, რომ სულ უფრო მეტი ადამიანი მზადაა დაინახოს

ახალი ალტერნატივები.
“თასი და მახვილი” შეეცდება გვიჩვენოს ეს ახალი ალტერნატივები.

ქაოსი თუ ტრანსფორმაცია

კვლევას, რომელიც საფუძვლად უდევს “თასს და მახვილს”, სოციალური მეცნიერები ქმედებათა ანალიზს უწოდებენ. ეს არა მარტო იმის კვლევაა, თუ რა იყო, არის და შეიძლება ყოფილიყო, არამედ იმ გზების აღმოჩენა, რომლებითაც უფრო ეფექტურად მოვახდენთ ზემოქმედებას კულტურულ ევოლუციაზე.

აქამდე კულტურული ევოლუციის კვლევათა უმრავლესობა ყურადღებას ამახვილებდა ტექნოლოგიური და სოციალური განვითარების სვლაზე უფრო მარტივიდან რთული დონეებისკენ. განსაკუთრებით აღნიშნული იყო რადიკალური ტექნოლოგიური ძვრები, ისეთები, როგორიცაა მიწათმოქმედებაზე გადასვლა, ინდუსტრიული რევოლუცია, ან სულ ახლახან, პოსტინდუსტრიულ ან ბირთვულ-ელექტრონულ ერაზე გადასვლა. განვითარების ამ ასპექტს ნამდვილად აქვს მნიშვნელოვანი სოციალურ-ეკონომიური შედეგები, მაგრამ იგი კაცობრიობის ისტორიის მხოლოდ ნაწილს გვიხსნის.
ისტორიის მეორე ნაწილს შეადგენს მოძრაობის განსხვავებული ტიპი: სოციალური ორგანიზაციის გადახრა პარტნიორობის ან ბატონობის მოდელისკენ. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, კულტურული ტრანსფორმაციის თეორიის ცენტრალური თეზისი ის არის, რომ კულტურული ევოლუციის მიმართულება პარტნიორულ და ბატონობის საზოგადოებებში მეტად განსხვავებულია.

ეს თეორია ნაწილობრივ ამოდის მნიშვნელოვანი განსხვავებიდან, რომელიც თითქმის არ ყოფილა გათვალისწინებული. საქმე ის არის, რომ ტერმინს - ევოლუცია გააჩნია ორი მნიშვნელობა. მეცნიერებაში იგი აღწერს ცოცხალ არსებათა ბიოლოგიურ და უფრო ზოგადად, კულტურულ ისტორიას. ევოლუცია ასევე, ნორმატიული ცნებაა. მართლაც, ის ხშირად პროგრესის, ანუ დაბალიდან მაღალ დონეზე სვლის, სინონიმად იხმარება. სინამდვილეში, თვით ტექნოლოგიური ევოლუციაც კი არ იყო ასეთი სწორხაზოვანი, მოძრაობა დაბლიდან, უფრო მაღალი დონეებისკენ. ეს უფრო იყო პროცესი, რომელიც ხასიათდებოდა მასშტაბური უკუსვლებით, ისეთებით, როგორიც იყო საბერძნეთის ბნელი ხანა ან ევროპის შუა საუკუნეები. მიუხედავად ამისა, აშკარაა, რომ პროცესის დომინანტას წარმოადგენდა სწრაფვა უფრო მეტი ტექნოლოგიური და სოციალური სირთულისკენ. შეიძლება აღინიშნოს ასევე ადამიანის სწრაფვა უფრო მაღალი მიზნებისკენ: ჭეშმარიტებისკენ, სილამაზისკენ, და სამართლიანობისკენ. მაგრამ ბარბაროსობა, სისასტიკე და აგრესიულობა, რომელიც ახასიათებს წერილობით ისტორიას, აჩვენებს, რომ ეს სვლა არ იყო პირდაპირი. როგორც ფაქტები უჩვენებს, აქაც შეგვიძლია ვილაპარაკოთ მასშტაბურ რეგრესიებზე.

როდესაც ვაგროვებდი ფაქტებს, ვადგენდი ცხრილებს, ვატარებდი ექსპერიმენტებს, ვსწავლობდი სოციალურ დინამიკას, მე თავი მოვუყარე მონაცემებს სოციალური და საბუნებისმეტყველო თეორიებიდან, რომლებიც სრულიად განსხვავებულ სფეროებს ეხებოდა. ყველაზე გამოსადეგი ორი წყარო აღმოჩნდა: ფემინისტების ბოლოდროინდელი ნაშრომები და ახალი მეცნიერული თვალსაზრისი ცვლილებათა დინამიკაზე. წარმოდგენა იმაზე, თუ როგორ ჩნდებიან, ცოცხლობენ და იცვლებიან სისტემები სწრაფად ვრცელდება და ფეხს იკიდებს მეცნიერების სხვადასხვა დარგებში. ამას განსაკუთრებით ხელს უწყობს ისეთი ნაშრომები, როგორებიცაა: ნობელის პრემიის ლაურეატის ილია პრიგოჟინის და იზაბელ სტენჯერსის ნაშრომი ქიმიაში და სისტემათა ზოგად თეორიაში, რობერტ შოს და მარშალ ფეიგენბაუმის ნაშრომი ფიზიკაში, უმბერტო მატურანა და ფრანსისკო ვარელა – ბიოლოგიაში. ახალი

თეორია და მისი შესატყვისი ფაქტები ზოგჯერ გაიგივებულია ცნებასთან - "ახალი ფიზიკა", რომლის პოპულარიზაციას ხელი შეუწყო ფრიტიოფ კაპრას წიგნებმა "ფიზიკის დაო" და "მობრუნების პუნქტი". ამ თეორიას ზოგჯერ "ქაოსის" თეორიასაც უწოდებენ, რადგან პირველად, მეცნიერების ისტორიაში, მისი ყურადღების ცენტრში ექცევა მოულოდნელი და ფუნდამენტური ცვლილებები - ისეთები, რომლებსაც ჩვენი სამყარო სულ უფრო ხშირად შეიგრძნობს.

განსაკუთრებით საინტერესოა ევოლუციური ცვლილებებისადმი მიძღვნილი ახალი ნაშრომები ბიოლოგიასა და პალეონტოლოგიაში. ასეთებია ვილმოშ ჩანის, ნაილს ელდრიჯის, სტივენ ჯეი გულდის კვლევები. ასევე საინტერესოა ერიჰ იანჩის, ერვინ ლასლოს და დევიდ ლოის წვლილი "ქაოსის" თეორიაში კულტურული ევოლუციისთვის და სოციალური მეცნიერებებისთვის. ამ აღმოჩენებს მივყავართ იმ ვარაუდისკენ, რომ ადამიანთა კულტურული ევოლუცია ბიოლოგიური ევოლუციის მსგავსია. მაგრამ მიუხედავად მნიშვნელოვანი განსხვავებებისა საბუნებისმეტყველო და სოციალურ მეცნიერებებს შორის, და იმ საშიშროებისა, რომ არ მოხდეს მექანიცისტური რედუქციონიზმი, არსებობს ასევე მსგავსებანი, რომლებიც სისტემების ცვლილებებსა და სისტემების თვითორგანიზაციას ეხება.

ყველა სისტემა ფუნქციობს სისტემის კრიტიკულ ნაწილებს შორის კავშირების ურთიერგაძლიერების ხარჯზე. შესაბამისად, ამ წიგნში წარმოდგენილი კულტურული ტრანსფორმაციის თეორია და "ქაოსის " თეორია, რომელიც განავითარეს სპეციალისტებმა საბუნებისმეტყველო მეცნიერებებიდან და სისტემათა თეორიიდან, მსგავსია იმის აღწერისას, თუ რა მოხდა და რა შეიძლება კიდევ მოხდეს სისტემების კრიტიკული პუნქტების განშტოებებში, როდესაც მთელი სისტემა შეიძლება მყისიერად შეიცვალოს.

მაგალითად, ელდრიჯი და გულდი ვარაუდობენ, რომ ევოლუცია თანდათანობითი ზესვლის სტადიებს კი არ გაივლის, არამედ იგი შედგება წონასწორობის ხანგრძლივი მონაკვეთებისგან, ან იმ პერიოდებისგან, როცა არ ხდება დიდი ცვლილებები. ამ პერიოდებს შორის მოთავსებულია ევოლუციური განშტოებების პუნქტები, სადაც მშობლიური სახეობის არსებობის არეალის საზღვრებთან ჩნდებიან ახალი სახეობები. და მიუხედავად იმისა, რომ ახალი ბიოლოგიური სახეობების შექმნასა და ერთი ტიპის საზოგადოებიდან მეორეზე გადასვლას შორის აშკარა განსხავებებია, არის გასაოცარი მსგავსებანიც ელდრიჯის და გულდის "პერიფერიული იზოლირებული ელემენტის" მოდელთან და "ქაოსის" და ევოლუციური თეორიების სხვა ცნებებთან, რომლებიც გვიხსნიან რა მოხდა და რა შეიძლება მოხდეს ჩვენს კულტურულ ევოლუციაში.

ფემინისტური მეცნიერების წვლილი კულტურული ევოლუციის მთლიანობით კვლევაში, რომელიც მოიცავს კაცობრიობის მთელს ისტორიას და კაცობრიობის ორივე ნაწილს, კიდევ უფრო აშკარაა: იგი შეიცავს მონაცემებს, რომლებსაც ვერ ვხვდებით ოფიციალურ წყაროებში. ამ წიგნში მოცემული ჩვენი წარსულის, აწმყოსა და მომავლის ხელახალი შეფასება შეუძლებელი იქნებოდა, ისეთ მეცნიერთა ნაშრომების გარეშე, როგორებიც არიან: სიმონა დე ბოვუარი, ჯესი ბერნარდი, ესტერ ბოსერაპი, გიტა ზენი, მერი დელი, დეილ სპენდერი, ფლორენს ჰოუი, ნანსი ჩოდოროუ, ადრიენ რიჩი, ქაით მილეთი, ბარბარა გელპი, ალის შლეგელი, ანეტ კუნი, შარლოტ ბანჩი, ქეროლ ქრისტი, ჯუდიტ პლასკოვი, კატარინა სტიმპსონი, როზმარი რადფორს რუეთერი, ჰაზელ ჰენდერსონი, კატარინა მაკკინონი, ვილმა სკოტ ჰაიდი, ჯინ ბეიკერ მილერი, ქეროლ გილიგანი და მრავალი სხვა. მონაცემთა ეს სიმრავლე გროვდება ჯერ კიდევ აფრა ბენიდან, XVII საუკუნეში და საბოლოოდ გამოიკვეთა უკანასკნელი ორი ათწლეულის მანძილზე. მკვლევარ-ფემინისტთა კონცეფცია, "ქაოსის" თეორიის მსგავსად, მეცნიერებისთვის ახალ პერსპექტივებს გვიშლის. მიუხედავად იმისა, რომ ისინი სრულიად განსხვავებული წარმომავლობისაა (ერთი ტრადიციულად მამაკაცური

მეცნიერებიდან, ხოლო მეორე ქალური გამოცდილებიდან), მათ შორის ბევრი მსგავსებაა. ოფიციალური მეცნიერება ორივე დისციპლინას მეცნიერებაში დასაშვების ზღვარზე მყოფ საიდუმლო აქტივობად აღიქვამს. ორივე ეს მიმართულება, აკეთებს რა აქცენტს ტრანსფორმაციაზე, იზიარებს შეხედულებას იმის შესახებ, რომ ახლანდელი სისტემა ირღვევა და ჩვენ ახალი მომავლისკენ ახალი გზები უნდა ვეძიოთ.

ერთი ცნების გარკვევისათვის

დალი ბერეკაშვილი

ამ ბოლო დროს ისევ (მერამდენეჯერ!) შეიძლება დავაკვირდეთ ინტელიგენციისადმი ნეგატიური დამოკიდებულების გამოხატვის ტენდენციებს. თავი რომ მოვუყაროთ ძირითად ბრალდებებს, ინტელიგენცია კორუმპირებულია, ანგაჟირებულია მთავრობისაგან, ხელს უშლის პროგრესს, ყველაფერი მისი ბრალია და, საერთოდაც, არ არსებობს, ამ სიტყვას კი აზრი არა აქვს.
თქვენ თქვით, ბატონებო, მე კი გავიგონე...

ერთი ანეკდოტია: მეზობელი ეუბნება მეზობელს, ჩემი ჭურჭელი რომ გათხოვე, გატეხილი რატომ დამიბრუნეო. ის კი პასუხობს, ჯერ ერთი, არაფერი გითხოვებია ჩემთვის, მეორე, მთელი დაგიბრუნე და, მესამე, უკვე გატეხილი მომეციო. ჰოდა, ამ ანეკდოტს მაგონებს ეს ყველაფერი. წარმოგიდგენიათ, რა მავნე უნდა იყო, რომ არ არსებობდე და მაინც ახერხებდე, რომ ასეთი ცუდი იყო?!

სინამდვილეში, ამ აბსურდს მარტივი ფსიქოლოგიური ახსნა მოეძებნება: არ უნდათ, რომ იყოს, და ეს წინასწარ წამოსცდებათ ხოლმე (არც ამაშია რამე ახალი, მაგალითად, ხუნვეიბინებსაც არ უნდოდათ ინტელიგენცია რომ არსებულიყო და დიდ წარმატებებსაც მიაღწიეს ამ მიმართულებით. პოლ-პოტის რეჟიმმა კი, საერთოდ, ასპროცენტიან წარმატებას მიაღწია: მაგალითად, ქვეყანაში არც ერთი ექიმი და არც ერთი მასწავლებელი არ დატოვა).

ისე, ეჭვი მაქვს, რომ ინტელიგენციაზე მოსაუბრე ბატონებს მართლაც არა აქვთ წარმოდგენა, რაზე საუბრობენ. აქედან კი მორიდებულად ასკვნიან: რადგან ჩვენ არ ვიცით, მაშასადამე, არ არსებობსო.

დავაზუსტოთ ცნებები, როგორც ისინი მოითხოვენ, რადგან, თურმე, კონფუციმ თქვა, რომ ყველა უბედურება ამქვეყნად ცნებების აღრევიდან მოდის. ცნება "ინტელიგენცია" (არა "ინტილიგენცია", ან "ინტელეგენცია" და არც "ინტლიგენცია") წარმოდგება... მაგრამ ამაზე იმდენს ლაპარაკობენ, რომ ყველამ იცის, საიდან წარმოდგება... და იცით რა? დიდი მნიშვნელობა არა აქვს, თუ საიდან წარმოდგება. მნიშვნელობა აქვს იმას, თუ ენაში შემოსული ეს ცნება რა მნიშვნელობით იხმარება დღეს. საქმე ისაა, რომ არსებობს მეცნიერული ცნება (რომელსაც ზუსტი განმარტებაცა აქვს) და ყოველდღიური ცნება (რომელსაც ასეთი არ გააჩნია და არც სჭირდება).

ზუსტი ცნებების მოყვარულებისთვის: ერთი ანეკდოტია – შერლოკ ჰოლმსი და უატსონი საჰაერო ბურთით მოფრინავენ, არ იციან, სად იმყოფებიან და გადაწყვეტენ გაარკვიონ. ქვემოთ ვიღაც კაცს დაინახავენ, ცოტა დაბლა ეშვებიან და ეკითხებიან: "ხომ ვერ გვეტყოდით, სერ, სად ვიმყოფებით?" კაცი ამოჰხედავს და პასუხობს - "კალათში!" „ოჰ, ეს მათემატიკოსები", ამოიოხრებს ჰოლმსი. "როგორ გაიგეთ, ჰოლმს, რომ ეს კაცი

მათემატიკოსია?!“ - განცვიფრდება უატსონი. „მხოლოდ მათემატიკოსს შეუძლია ასეთი ზუსტი და ყოვლად უსარგებლო პასუხის მოცემა”, პასუხობს ჰოლმსი.

თუ ამ ანეკდოტის მორალი ჩვენს სათქმელთან ვინმემ ვერ დააკავშირა, ავხსნი: ყოველდღიური ცნება, თუ კი იგი ცოცხალი ენის ნაწილია, შესანიშნავად ფუნქციობს ზუსტი განმარტებების გარეშე. ხოლო მისი არსებობა ენაში ნიშნავს ამ ცნებით აღნიშნული მოვლენის არსებობასაც.
ცნების წარმომავლობის გარკვევა კი შეიძლება, თავისთავად, საინტერესო იყოს, მაგრამ ცნების მნიშვნელობასთან უშუალო კავშირი არა აქვს: მაგალითად, “რაინდობის” ცნება დღესაც არსებობს და არავის სჭირდება იმის ახსნა, თუ რას ნიშნავს. დღეს თუკი ვინმეზე ამბობენ რაინდული კაციაო, სულაც არ გულისხმობენ იმას, რომ ამ კაცს თავზე რკინის ქოთანი ახურავს და ყველა გამვლელს ორთაბრძოლაში იწვევს თავისი ქალბატონის სიმშვენიერის დასამტკიცებლად. ხოლო, როცა ლაპარაკობენ, რომ კაცი ინტელიგენტია... ჰო, ნეტა რას გულისხმობენ? ძალიან კარგად იცის ყველამ, რასაც გულისხმობენ: რომ ის, ფაქტიურად, კარგად იქცევა – მაგალითად, თუ მანქანა ჰყავს (რაც უფრო საეჭვოა, მაგრამ შესაძლებელი) ყვავილნარზე არ დააყენებს, იმიტომ, რომ უფრთხილდება მცენარეებს და სხვის შრომას, გარეგნულად კი, ნაკლებ წამოსადგენია, რომ გამომწვევად გამობზეკილი უზარმაზარი ღიპი, სახეზე კი მაძღარი თვითკმაყოფილება ეწეროს. ხოლო, “კორუმპირებული ინტელიგენტი” აბსურდია, იმიტომ, რომ კორუმპირებული პირი იმთავითვე არაინტელიგენტურად იქცევა.

გაიგეთ, ბატონებო, რა არის ინტელიგენცია? ვერა? ინტელიგენტური ადამიანი არის... არა, ჯობია, მოგიყვებით ერთ ადამიანზე, რომელიც აბსოლუტურად ინტელიგენტური იყო და მოკვდა... იმიტომ, რომ ვერ წარმოედგინა, თუ როგორ უნდა ჩაერთო რეფლექტორი და გამთბარიყო, თუკი ელექტრონის ფულს არ გადაიხდიდა, ხოლო მის გადახდას პენსიით ვერ ახერხებდა; როგორ უნდა ეყიდა საჭმელი, რადგან ვერ წარმოედგინა, რომ შეიძლება იმათხოვრო, როცა მთელი ცხოვრება პატიოსნად, მთელი ძალების დაძაბვით, სიხარულით იმუშავე (მუსიკას ასწავლიდი და ყველა შენი მოწაფე ბედნიერი იყო შენს გაკვეთილზე) და ახლა, სიბერეში, მცირეოდენი პენსია მაინც გეკუთვნის; როცა, მიუხედავად იმისა, რომ არასოდეს ავიწყდებოდა არც ერთი ნაცნობის დაბადების დღე და აუცილებლად ულოცავდა, ვერავისგან მიიღებდა შველას, იმიტომ, რომ არავისი შეწუხება არ უნდოდა, ტვირთად არავის დააწვებოდა, იმიტომ... რომ იმიტომ.

არა, ერთ რამეში ბატონი ინტელიგენციის უარმყოფელები მართლები არიან: ფიზიკურად ძალიან ძნელია, თუ შეუძლებელი არა, ნამდვილი ინტელიგენტის არსებობა. მაგრამ ისინი ხომ ამას არ დარდობენ. პირიქით, ინტელიგენტური სულის გაქრობა და ამოძირკვა უნდათ. ნუღა ეწყინებათ, თუ ხუნვეიბინებს, პოლ-პოტელებს, ფაშისტებს, კომუნისტებს, ზვიადისტებს და სხვა მსგავს “მშვენიერებას” შევადარებ. ეს მათ სავსებით დაიმსახურეს. თუმცა, ვინ იცის, იქნებ ძალიანაც გაუხარდეთ.

მე მიყვარს ელაიზა დულიტი ან ორი სიტყვა კლასობრივი შოვინიზმის შესახებ

შალვა კედია

ეს წერილი არის გამოხმაურება რატი ამაღლობელის მეტად საინტერესო ფილოსოფიური ნარკვევისა, რომელიც ჩვენი ჟურნალის წინა ნომერში გამოქვეყნდა. ამ სტატიას სხვადასხვა სახის რეაქცია მოჰყვა და, როგორც აღმოჩნდა, ეს თემა ჩვენი საზოგადოებრიობისათვის

მეტად მტკივნეული საკითხია. მეც ვეცდები, ამ ფაქტის გათვალისწინებით, მორიდებულად გაგიზიაროთ საკუთარი შეხედულებები. აქ აპრიორულად ლაპარაკია ჩემს სუბიექტურ პოზიციაზე და არა მაქვს ობიექტურობის პრეტენზია.

კორპორატიზმი და სხვადასხვა სახის შოვინიზმი ჩვენი საზოგადოების ერთ-ერთი ყველაზე დამღუპველი ავადმყოფობაა. მე არ შემიძლია გვერდი ავუარო პატრიარქალურ შოვინიზმს, გვაროვნულ შოვინიზმს, დახურდავებულ კუთხურ პატრიოტიზმს, თბილისურ ფაშიზმს და აგრეთვე კლასობრივ შოვინიზმს. როდესაც ბენიტო მუსოლინიმ კორპორატიზმის საფუძვლები შეიმუშავა გასული საუკუნის 20-იან წლებში, იმ იდეის ძირითადი არსი იყო, რომ არსებობს ადამიანთა დაჯგუფება, კორპორაცია, რომელიც აპრიორულად აღმატებულია ადამიანთა სხვა ჯგუფებზე. ეს ბიოლოგიურ-გენეტიკური დეტერმინიზმი საფუძვლად იქცა სხვადასხვა ულტრამემარჯვენე ფილოსოფიებისა, რომელთაც, მათ ულტრამემარცხენე კოლეგებთან ერთად, მილიონობით ადამიანს მოუსწრაფეს სიცოცხლე მე-20 საუკუნეში. შოვინიზმის ყველაზე გავრცელებულ ფორმად მოგვევლინა ნაციზმი გერმანულ განსახიერებაში, მაგრამ ამავე დროს ჩაისახა სხვადასხვა სახის კორპორატისტული ფილოსოფიები. ამ ფილოსოფიების თანახმად, ამ ქვეყანაზე უპირატესობა უნდა მიენიჭოთ გარკვეული ტიპის ადამიანებს (ნამდვილ არიელებს, კაი ტიპებს, კარენნოი ქალაქელებს, ინტელიგენტებს, ქურდებს, ცეკას მდივნებს და ასე შემდეგ). ეს ადამიანები უნდა იყვნენ გამარჯვებულნი სოციალურ კონკურენციაში არსებობისათვის. ჩვენში ფაშისტური აზროვნება ძალიან მტკიცედ არის გამჯდარი. ხშირად გაიგონებთ გამოთქმებს "ქალი საჭესთან არც უნდა დასვა და არც სახელმწიფოს სათავეში" (თამარ მეფე ხომ ნამდვილი ქალი არ იყო), სოფლელების ანუ "გოიმების" ხელისუფლებაში მოსვლა არ შეიძლება (თუმცა 30 წელია სოფლელი შევარდნაძე მართავს საქართველოს და ქალაქში დაბადებულ და გაზრდილ გამსახურდიას მხოლოდ 8 თვე აცალეს მართვა). კლასობრივი შოვინიზმი ჩვენი საზოგადოების ერთ-ერთი ყველაზე დიდი პრობლემაა, რომელზედაც თითქმის არ იწერება და არ ითქმება არაფერი. რატი ამაღლობელი ერთ-ერთი პირველია, ვისაც ეყო ვაჟკაცობა, რომ ამ თემას შეხებოდა.

თავისთავად ნებისმიერ საკითხში ინტელიგენტური მიდგომა ყველანაირად მისასალმებელია ჩემთვის. რა თქმა უნდა, ჩვენი საზოგადოების ყველაზე მნიშვნელოვანი ნაკლი განათლების უკმარისობა და ის შინაგანი სიბნელეა, რომელიც საბჭოთა ტოტალიტარული რეჟიმის დროს ჩამოყალიბდა. სწორედ ამ დროს დაიკარგა ქართულ ინტელიგენციაში ილია ჭავჭავაძისეული ლიბერალიზმის მარცვალი და „გლახის ნაამბობისა" და „ოთარაანთ ქვირივის" სული. 30-იანი წლების რეპრესიების შემდეგ ეგრეთწოდებული ინტელიგენცია კომპარტიისა და ნომენკლატურის იდეოლოგიურ დანამატად იქცა და იშვიათი გამონაკლისების გარდა, არსებული რეჟიმის ყურმოჭრილ მონად გვევლინებოდა. ამის სანაცვლოდ ის იღებდა გარკვეულ პრივილეგიებს, რომელიც გამოიხატებოდა სხვადასხვა მატერიალურ წახალისებაში. რა თქმა უნდა, ამის თქმა ყველაზე არ შეიძლება, რამეთუ ამ ინტელიგენციის დაახლოებით 20 პროცენტამდე მაინც რჩებოდა საკუთარი სინდისისა და ინტელიგენტური ცხოვრების სტილის ერთგული. მაგრამ, დანარჩენმა ნაწილმა თავი გამოაცხადა კლასად და ნამდვილად დაიჯერა, რომ მათ ეკუთვნოდათ ის პრივილეგიები. მაშინ, როდესაც დასავლეთში ისეთი პოეტები, როგორებიც იყვნენ ალენ გინზბერგი, ჯეკ კერუაკი, უილიამ ბეროუზი და სხვები თავიანთი ქვეყნის სისტემას „სისხლს უშრობდნენ", ჩვენი ორდენოსანი ინტელიგენცია ხელისუფლების ხოტბით იყო დაკავებული. საინტერესო და ნიშანდობლივია ერთი ფაქტი 60-იანი წლებიდან. ეგრეთწოდებული „ბიტნიკების" თაობის მწერლები ეწვივნენ მაშინდელ საბჭოთა კავშირს და ერთი დღით თბილისშიც ჩამოვიდნენ. ისინი ჩვეულებრივად ჩაცმულნი იყვნენ და თან ზოგ მათგანს ხელში ვისკის ბოთლიც ეჭირა საკუთარი ბოჰემური ცხოვრების შესაბამისად. თბილისის აეროპორტში მათ საქართველოს მწერალთა კავშირის დელეგაცია დახვდა საბჭოთა ვოლგებითა და სუფთა შარვალ-კოსტუმებში გამოწყობილი. ალენ გინზბერგსა და მის კოლეგებს დაახლეობით ისევე დახვდნენ, როგორც სამთავრობო

დელეგაციებს ხვდებოდნენ. ქართველ დამხვედრ მწერალთა დელეგაციას აწ განსვენებული ბატონი მაშინდელი თავმჯდომარე ხელმძღვანელობდა, რომელსაც იუმორის გრძნობა ნამდვილად არ აკლდა. როდესაც გინზბერგმა მისთვის მეტად უჩვეულო შიკი და ექსტრავაგანზა დაინახა, მან ქართველი მწერალთა კავშირის თავმჯდომარე გვერდზე გაიყვანა იმის გასარკვევად, თუ ვინ იყო ის ოცამდე გამოწკეპილი ფუნქციონერი, რომელიც მათ მაშინდელ თბილისის სამთავრობო აეროპორტში დახვდა. ,,ჩვენ ღარიბი ამერიკელი მწერლები ვართ, საკუთარ მთავრობას სულ კრიჭაში ვუდგავართ და აქ მთავრობის წევრების სანახავად ნამდვილად არ ჩამოვსულვართ. ჩვენ აქ ჩამოვედით პოეტების, მწერლების, პროსტიტუტებისა და ჰომოსექსუალისტების სანახავადო", ცოტა ირონიულად შეუქცია გინზბერგმა. მწერალთა კავშირის მაშინდელი თავმჯდომარე არ დაბნეულა. ,,ბატონო გინზბერგ, ეს აზიური მხარეა და ღია ჰომოსექსუალისტები არ გვყავს, მაგრამ დანარჩენზე უარს რაფერ გეტყვით. აი, ამ გამწკრივებულ ოც კაცს ხო ხედავთ, ეს ყველანი პროსტიტუტები არიან, რომელთაც თავი ან პოეტი ჰგონიათ ან მწერალიო". ამ ხუმრობაში ძალიან კარგად გამოიხატა მაშინდელი ინტელიგენციის რაობა. თითქმის ყველას საკუთარი სულიერი ღირებულებების გაყიდვა უწევდა, რაშიც ძნელია მათი მთლიანად გამტყუნება, მაგრამ, ამავე დროს მათი განსაკუთრებულ რანგში აყვანა და მათთვის დიდი ოდენობით დოტაციების მოთხოვნა ნამდვილად კლასობრივი შოვინიზმის გამოხატულება იყო. ცივილიზებულ საზოგადოებაში არსებობს გრანტების სისტემა და აგრეთვე აუდიტორიის მოთხოვნილება ინტელექტუალთა შრომაზე, რაც საუნივერსიტეტო გარემოში გამოიხატება. ხელოვნების მოღვაწეები კი საკუთარ ნამუშევრებს ბაზარზე ჰყიდიან. რა თქმა უნდა, ხელოვნებისა და მეცნიერების კომერციალიზაცია არ არის იდეალური ვარიანტი, მაგრამ, უინსტონ ჩერჩილისა არ იყოს, მითხარით ამაზე უკეთესი სისტემა და ორივე ხელით თქვენთან ვარო. საბჭოთა ნომენკლატურული ფეოდალიზმი, რომელიც ხელოვნების მოღვაწეებსა და ინტელექტუალებს ვასალურ მდგომარეობაში აგდებს, არანაირად არ არის უკეთესი საბაზრო ურთიერთობებზე. იდეოლოგიზაციას ისევ კომერციალიზაცია სჯობია, და ყველაფერს ისევ ცივილიზებული ევროპული ქვეყნების მაგალითი მირჩევნია სადაც კულტურაზე საკმაო თანხები გამოიყოფა, მაგრამ არა დამშეული და გაუბედურებული მოსახლეობის ხარჯზე, არამედ მას შემდეგ, რაც სოციალური უსაფრთხოება მოსახლეობის უმრავლესობისათვის მიღწეულია.

მე, მაგალითად, ბობ დილანი ან ჯერი გარსია სულაც არ მიმაჩნია ხუტა ბერულავაზე, ან თამაზ წივწივაძეზე ნაკლებ ხელოვანებად. მაგრამ, ამ ჩვენი ორდენოსანი ინტელიგენციისაგან განსხვავებით მათ ბევრად ნაკლები სახელმწიფო დოტაციები აქვთ აღებული არც პასკვილების და არც უნიჭო ლექსების საწერად. მე არ მინდა კონკრეტულ პიროვნებებზე შევჩერდე, მაგრამ ის, რომ დღეს ჩვენთან ზოგიერთი ძველი თაობის ნომენკლატურის ჯიბის ინტელიგენციის ჯგუფი ძალიან მსუყე დოტაციებს ითხოვს სახელმწიფოსაგან, მაშინ, როდესაც უბრალო ადამიანები მატერიალურად, საშინელ დღეში არიან სულაც არ მიმაჩნია ინტელიგენტურ საქციელად. მათგან განსხვავებით, საქართველოს ყოველთვის ჰყავდა ნამდვილი ინტელიგენტები, რომლებიც არასდროს ითხოვდნენ დიდ დოტაციებს და საკუთარ თავსაც რაღაც გაურკვეველ პრივილეგირებულ კლასად არ მიიჩნევდნენ. ეს ნამდვილი ინტელიგენტები, მათთვის რომ გეკითხა, იმის კადნიერებასაც არ იჩენდნენ რომ საკუთარი თავისათვის ინტელიგენტი ეწოდებინათ. სწორედ ეს იყო მათი ინტელიგენტობის მთავარი მახასიათებელი. ასეთი ნამდვილი ინტელიგენტები დღესაც არსებობენ და რატი ამაღლობელი ჩემთვის უეჭველად ერთ-ერთი მათგანია, ოღონდ ეს ინტელიგენტები კლასს არ აყალიბებენ და წყნეთში აგარაკებს არ ითხოვენ მას შემდეგ, რაც ედუარდ შევარდნაძეს, ან რომელიმე სხვა ნომენკლატურისა თუ ნეობურჟუაზიის გავლენიან წევრს ლექსს ან ფილმს მიუძღვნიან.

რაც შეეხება იმას, რომ ხალხი ვინც ინტელიგენციას ლანძღავს და მათ ადანაშუალებს, ამ ხალხშიც არის განხვავება. ზოგი მათგანი უეჭველია, აჭარბებს და ზედმეტად ერჩის

საზოგადოების ინტელექტუალურ ნაწილს, ზოგსაც ალბათ აქვს საკმარისი მიზეზი, რომ გააკრიტიკოს ისინი. ნამდვილი ინტელიგენტი ყოველთვის მოხარულია, როდესაც მას აკრიტიკებენ, რადგანაც ეს სტიმულია შემოქმედებითი ზრდისათვის. ინტელიგენციის კლასი კი სწორედ ისეთი ხალხის ჩამოყალიბებულია, ვისაც არ უყვარს კრიტიკა. მაგალითებად შეგვიძლია მოვიყვანოთ ლენინი, სტალინი, მაო ძე დუნი, პოლ პოტი და ასე შემდეგ. ეგრეთწოდებული კულტურული რევოლუციაც სწორედ ასეთი მორჩილი ინტელიგენციის ჩამოყალიბების მცდელობის ერთ-ერთი მაგალითი იყო. ზოგს უფრო დასცალდა ამის განხორციელება, ზოგსაც ნაკლებად. მაგრამ გასული საუკუნის დიქტატორულ რეჟიმებს ყველას ახასიათებდა ინტელიგენციის გამოყენება, როგორც საკუთარი იდეოლოგიური იარაღისა. მე ვერ შევუერთდები იმ აზრს, რომ ზვიად გამსახურდია იმავე კატეგორიის პოლიტიკოსი იყო. მაგრამ ეს უკვე სხვა თემაზე გადასვლაა და არ მინდა ძირითად საკითხს ჩამოვცილდე.
ჯორჯ ბერნარდ შოუ თავის ცნობილ „პიგმალიონში" კლასობრივ შოვინიზმთან ბრძოლის ცივილიზებულ და ჰუმანისტურ რეცეპტს იძლევა. ელაიზა დულიტლი არის მტკიცება იმისა, რომ ბიოლოგიურ თუ გენეტიკურ დეტერმინიზმს არა აქვს მყარი საფუძველი. თუმცა დასავლეთშივე არსებობს ხალხი ვინც კატეგორიულად არ ეთანხმება ამ მოსაზრებას და ბერნარდ შოუს მემარცხენე ხელოვანად მიიჩნევს. ილია ჭავჭავაძის "გლახის ნაამბობი" აგრეთვე კარგი მაგალითია. რა თქმა უნდა, ასეთ ნაწარმოებებს და ამ აზრის მატარებლებს შეგვიძლია ლიბერალები ვუწოდოთ. მე, პირადად, არ მრცხვენია ლიბერალობის ამ შემთხვევაში და ბევრად უფრო მეტ პატივს ვცემ ილია ჭავჭავაძის ანდა ბერნარდ შოუსნაირ ინტელიგენტებს, რომლებიც საკუთარ თავს კლასს არ უწოდებენ და არც დამშეული ხალხის ხარჯზე სთხოვენ მთავრობას უზარმაზარ თანხებს მხატვრული ხოტბა დიდების საფასურად.

მე კი მიყვარს ჩემი მშვენიერი ლედი ელაიზა დულიტლი და მიმაჩნია, რომ რაც მეტი ჰენრი ჰიგინსი გვეყოლება, მით უფრო ინტელიგენტური საზოგადოება ვიქნებით.

ბლუზი ომის მერე

გიო მგელაძე

ხეხილში ჩაფლული ორსართულიანი სახლი. ჩიტების ჟღურტულში საბეჭდი მანქანის ხმა სხვადასხვა ხანგრძლივობის პაუზებით ხან იჭრება, ხან ქრება. მაგიდას მარჩელო მისჯდომია და საბეჭდ მანქანაზე აკაკუნებს. სახე კარგა ხნის გაუპარსავი აქვს, თვალები დაღლილი და ჩაშავებული, მაგრამ ანთებული, რომელთა გამომეტყველება მათი პატრონის არა ხეხილში ჩაფლული ვერანდის რეალობაში, არამედ წარმოსახვის რეალობაში არსებობაზე უფრო მეტყველებს. ვედრომ ვერ დაიტია დაჭმუჭნული ფურცლები და ახლა ისინი მთელს ვერანდაზეა მიმოფანტული. საფერფლე ნამწვავებით არის სავსე, რომელმაც ასევე ვერ გაუძლო ნამატის სისწრაფის ისტერიულობას.

მარჩელო ბეჭდვას წყვეტს. საბეჭდი მანქანიდან ფურცლებს იღებს. მაგიდიდან რამოდენიმე გვერდს ამატებს, დგება. ვერანდაზე ბორგვას იწყებს, თან თავის ნამოქმედარს მისთვის დამახასიათებელი ჟესტიკულაციური, მიმიკური ბუნებრივი არტისტულობით კითხულობს. კითხვას ამთავრებს.
ფუი – აფურთხებს პირიდან სიგარეტის ფილტრს. ფურცლებს ჭმუჭნის და ვერანდის კუთხეში აგდებს.
მარჩელო მაცივარს აღებს. მაცივარი მთლიანად გამოცარიელებულია. ყავის ყუთს თავსახურს მოხდის, რომელიც ასევე ცარიელი ხვდება. პორტსიგარიდან სიგარეტს იღებს და მოუკიდებს.

ეზოში ხიდან რამოდენიმე ვაშლს წყვეტს.

გაზქურაზე გზააბნეული ტარაკანა დარბის. ვაშლს მოკბეჩს და ტარაკანას დაუგდებს. ტარაკანა წამით გაჩერდება, მერე ვაშლის ნაჭრის საწინააღმდეგო მიმართულებით გარბის.

- ნუ ხოცავ ტარაკანებს, დედა. ტარაკანა ვაშლის ნაჭერს არის მიმჯდარი.

მარჩელო ეზოს კარებს მიიხურავს. ხელში ჩანთა უჭირავს. გზას მიუყვება.

მარჩელო სასაფლაოს გზაზე მიდის. გაკვირვებული ათვალიერებს ჯვრებისგან დაცლილ საფლავებს. თვალს მოკრავს, ორნი ერთ გადარჩენილ ჯვარს ხსნიან. მარჩელო შეჩერდება და მათ მიაშტერდება. ერთ-ერთი მათგანი შენიშნავს მარჩელოს, მეორეს ანიშნებს, სამუშაოს წყვეტენ.

- რას გაშტერებულხარ, გაიარე, გაიარე.

მარჩელო ვერ ხვდება, რა ხდება.

- ე, არ გესმის შენ, გაიარე, წადი აქედან.

ერთ-ერთი თოფს აიღებს და მარჩელოს მიუშვერს.

- დროზე! – დაუყვირებს.

მარჩელოე როგორღაც ხვდება, რომ ეს ყველაფერი მისი მიმართულებით არის ნათქვამი. უხმოდ ტრიალდება და გზას აგრძელებს. უჯვროდ დარჩენილი სასაფლაოს ერთ-ერთი საფლავიდან ბოლო ჯვარს ხსნიან და გააქვთ.

მარჩელო სოფლის ცენტრშია. გაკვირვებული უყურებს მძიმე ტექნიკას და თოფებით შეიარაღებულ ხალხს. მარჩელო სადალაქოსთან ჩერდება.

- ჯუზეპე, ჯუზეპე!

სადალაქოდან დალაქი გამოდის.

- ვაა, მარჩელო!

- რა ხდება ჯუზეპე?

- რა ხდება? რა უნდა ხდებოდეს? ახალი არაფერი. შენსკენ რა ხდება? სად დაიკარგე?

მარჩელო სადალაქოს კიბის საფეხურზე ჩამოჯდება. ჯიბიდან პორტსიგარს იღებს, იქიდან სიგარეტს.

- მე სახლში ვიყავი, ვმუშაობდი. ესენი ვინ არიან? – მარჩელო შეიარაღებულ ხალხზე ანიშნებს.

- მოიცა, შენ რა ორი კვირაა სახლიდან არ გამოსულხარ? არ იცი, აქ რა ხდება?

- ორი კვირა? ალბათ, ვინ არიან ესენი?

დალაქი მარჩელოს გვერდით მიუჯდა.

- მომაწევინე ერთი სიგარეტი. – უწვდის. უკიდებენ.

- ვინ არიან და ლეონარდისტები, რაფაელისტებმა მაგრა შემოუტიეს, ესენი უკან იხევენ. ორი კვირის წინ შემოვიდნენ. ჯერჯერობით აქ აპირებენ გამაგრებას.

- რა, ლეონარდოც აქ არის?

- არა, კაცო, ლეონარდო კაცმა არ იცის, სად არის.

- ამათი აქაური მეთაური იცი ვინ არის?

- არა, ვინ არის?

- ფედერიკო ტავიანი. გახსოვს ეგეთი ტიპი. აქ დაბადებული და გაზრდილი.

- ფედერიკო ტავიანი?

- ხო, ფედერიკო ტავიანი, რა იყო ხომ არ იცნობ?

- როგორ არ ვიცნობ, ჩემი კლასელია.

- მიდი?

- რა მიდი, მართლა ჩემი კლასელია.

- ესე იგი შენი კლასელი განაგებს ახლა აქაურობას.

მარჩელო ჩაფიქრდება. სადალაქოსთან ორი შეიარაღებული ტიპი მოვა.

- პარიკმახერი რომელია? – კითხულობს ერთ-ერთი.

- მე ვარ, რით შემიძლია გემსახუროთ.

- რით უნდა გვემსახურო, გაგვკრიჭე და გაგვპარსე.

- მობრძანდით, - პასუხობს ჯუზეპე და შეიარაღებულ ტიპებს სადალაქოში შეუძღვება.

ერთხანს მარჩელო ასე ჩაფიქრებული კიბეზე რჩება, მერე თითქოს რაღაც გადაწყვეტილება მიიღოო, წამოდგება, ჩანთებს სადალაქოს კარებთან მიაწყობს.

- ჯუზეპე, ჩანთებს კარებთან ვტოვებ.

მარჩელო შეიარაღებული ხალხით და სამხედრო მძიმე ტექნიკით გარშემორტყმულ შენობას უახლოვდება.

- საით? - ეკითხება ერთ-ერთი სამხედრო.

- გამარჯობათ.

- საით?

- მე ფედერიკო ტავიანის ნახვა მინდა.

- ვინა ხარ და რა საქმე გაქვს?

- მე ვარ მწერალი მარჩელო პირანდელო, ფედერიკო ტავიანის ბავშვობის მეგობარი.

- მერე?

- აუცილებელი და გადაუდებელი საქმე მაქვს.

- საბუთები!

მარჩელო ჯიბეებს მოიჩხრეკს.

- იცით, საბუთები თან არა მაქვს. თქვენ უთხარით ფედერიკოს ჩემი ვინაობა და ის აუცილებლად მიმიღებს.

- კარგი, აქ დამელოდეთ.

სამხედრო შენობისკენ მიდის.

მარჩელო პორტსიგარს ხსნის, სიგარეტს იღებს. მერე პორტსიგარს იქვე მდგომ სამხედროს უწვდის.

- ხომ არ მოწევ?

- რატომაც არა.

სიგარეტს უკიდებენ.

- ტყვეები ბლომად გყავთ? – კითხულობს მარჩელო.

- ისე რა.

ხანმოკლე პაუზის მერე მარჩელო ისევ კითხვით მიმართავს სამხედროს.

- სიკვდილმისჯილები გყავთ?

- რა ვიცი, ალბათ, თუ მოიტოვეს ვინმე.

- მარჩელო პირანდელო!

მარჩელო შემოტრიალდება. მის წინ ფედერიკოსთან წასული სამხედრო დგას.

- წამობრძანდით, ფედერიკო გელოდებათ.

სამხედრო და მარჩელო შენობაში შედიან. დერეფანს გაივლიან. დერეფნიდან ეზოში გადიან.

- აქ დამელოდეთ. – ეუბნება სამხედრო მარჩელოს და უჩინარდება.

მარჩელო დგას და დაბნეული ეზოს ათვალიერებს. ეზოში ორ სამხედროს ნაცემი, ხელებშეკრული ოციოდე წლის ბიჭი გამოყავს. მათ უკან კიკინიანი და ბლანჟეიანი კაცი მოყვება, რომელიც მარჩელოს აათვალ-ჩაათვალიერებს. მარჩელო შეშინდება. ტყვეს სარდაფში ჩაიყვანენ. მარჩელო სარდაფიდან გამომავალ სარკმელთან მივა და დაინახავს, როგორ აუკრავენ ტყვეს თვალებს, დააჩოქებენ, კიკინიანი პისტოლეტს ძალით როგორ ჩათხრის პირში და გამოჰკრავს. მარჩელო სარკმელს სასწრაფოდ მოსცილდება.

- სინიორ მარჩელო, გთხოვთ გამომყვეთ. -

მარჩელო მეგზურ სამხედროს მიჰყვება.

კიბეებზე ადიან. მეორე დერეფნის ბოლოს შეჩერდებიან. სამხედრო კარზე აკაკუნებს. შემდეგ შეაღებს.

- სინიორ ფედერიკო, მარჩელო პირანდელო. –

- დიახ.

სამხედრო მარჩელოს უბრუნდება.

- გთხოვთ.

მარჩელო ოთახში შედის, სადაც ფედერიკო ეხვევა.

- მარჩელო!

- ფედერიკო!

- ჰეჰ, დაჯექი! – მაგიდას შემოუსხდებიან.

- რას შვრები ძმაო, მარჩელო, როგორ ცხოვრობ, რით ცხოვრობ, სად ცხოვრობ?

- ვცხოვრობ ისევ აქ, ისევ ვწერ, ისევ მარტო ვარ. შენ რას შვრები, თუმცა შენ...

- მეე?.. მე ვომობ, როგორც ხედავ, როგორც ყველა. შენ, შენ არ ომობ?

- არა... მე ვწერ.

- ოო, წერ. ეგ ხომ მითხარი. ძალიან კარგია, რომ წერ, მაგრამ თან რომ წერო, თან იომო?..

- რა ვიცი, არ მიფიქრია.

ფედერიკო სიგარეტს უკიდებს.

- გეხუმრები, კარგია, კაცო, ვიღაცა მაინც ნუ იომებს და მარტო წეროს, რაზე წერ, ომზე?

- არა, ომზე არა, ფედერიკო. ერთი თხოვნით მოვედი შენთან, თუ შეიძლება, დამეხმარე.

- თხოვნას გააჩნია, ჩემო ძმაო, თუ შევძლებ, რაზეა ლაპარაკი!

- დიდი ხანია ერთი რომანის დაწერა მინდა, წლების განმავლობაში ამ რომანს ვატარებ ჩემში, წლების განმავლობაში ამ რომანით ვცხოვრობ და აი, როგორც იქნა, დავიწყე წერა და თითქმის ბოლომდე ჩავედი. "წითელი და თეთრი", ასე ჰქვია რომანს.
მარჩელო სიგარეტს უკიდებს.

- მერე?

- ჩემს გმირს სიკვდილით სჯიან. ის უდანაშაულო სიკვდილმისჯილია.

ფედერიკო ჩაახველებს.

- ჩანს ეს არ არის ჩვეულებრივი ბანალური ისტორია უდანაშაულო სიკვდილმისჯილზე.

- ეს ძალიან თავისებური და საინტერესო რომანი იქნება, ყოველ შემთხვევაში მე ასე მგონია. მაგრამ, თუ შენ შეძლებ და დამეხმარები.

- რა იყო, შენი გმირისთვის კასაციას ხომ არ მთხოვ?

- არა, არა, — გაეღიმება მარჩელოს, — საქმე იმაშია, რომ უკვე რამოდენიმე კვირაა, რაც ის სიკვდილმისჯილია, მაგრამ არაფერი არ გამომდის. ვერაფრით ვერ აღვწერე მისი სულიერი მდგომარეობა...

- რას აწვალებ იმ უბედურს ორი კვირა, პირველივე დღეს დაგეხვრიტა, ისიც მოისვენებდა და შენც. მარჩელო კვლავ ნერვიულად ჩაიცინებს.

- ფედერიკო, გყავთ ახლა სიკვდილმიჯილი?

ფედერიკო ჩაფიქრდება, მცირე პაუზის შემდეგ:

- უნდა იყოს ერთი, თუ არ დახვრიტეს ამ დილას. რა იყო?

- იქნებ, თუ, რა თქმა უნდა, უკვე დახვრეტილი არ არის, მომახვედრო მასთან. ერთი დღე-ღამით. ვითომ მეც როგორც სიკვდილმისჯილი.

ფედერიკო ერთხანს გაკვირვებული უყურებს მარჩელოს. ესე იგი სიკვდილ-მისჯილის განცდების და ქცევების შესწავლა გინდა, არა? სწორედ გავიგე?

- კი.

- ვნახოთ, ვნახოთ, თუ შესწავლის ობიექტი უკვე არ დატოვა მისმა შესასწავლმა სულმა თავისი გაცდებით, კი ბატონო...

ფედერიკო სიგარეტს უკიდებს. წამოდგება და ფანჯარასთან მივა.

მცირე ხანს ფანჯრიდან უყურებს და შემდეგ მარჩელოს შემოუტრიალდება:

- ოღონდ ერთი პირობით.

- ყველაფერზე თანახმა ვარ. — სწრაფად პასუხობს მარჩელო.

- ჩვენი შეთანხმების შესახებ მხოლოდ ჩვენ ორს გვეცოდინება. სხვისთვის ყველასთვის, ჩემი ბიჭებისათვის შენ ჩვეულებრივი სიკვდილმისჯილი იქნები.

- კი, ბატონო, რაზეა ლაპარაკი.

- დანიელ, დანიელ. — ყვირის ფედერიკო.

ოთახში ახალგაზრდა, სამხედრო ფორმაში ჩაცმული ბიჭი შემოდის.

- დანიელ, ის პიდარასტები დაიხვრიტა უკვე?

- ხულ ახლახან, ხორხზე ველოდებით ბრძანებას.

- მოკლედ ესე, დახვრეტა ხვალ დილისთვის გადაიტანეთ, ეს ნაბიჭვარი ჩაათრიეთ და იმასთან შეაგდეთ. ხვალ ორივეს ერთად დახვრიტავთ გასაგებია?!

- გასაგებია.

- გაათრიეთ. — ზიზღით იძახის ფედერიკო.

- ადე, წავედით!

მარჩელო მორჩილად ადგება. მადლობის მთქმელ თვალებს წამით ფედერიკოს მიაპყრობს და დანიელთან ერთად გადის. უავეჯო ოთახი სარკმელიდან შემოსული დილის მზის სხივებით, გისოსებად არის დალუქული. კუთხეში იატაკზე, მხარბეჭიანი, ოდნავ შემელოტებული, წვერმოშვებული, სახედალილავებული, ფორმაშემოხეული, დაახლოებით ოცდაათი წლის კაცი ზის. კარები იღება და ოთახში სახედასისხლიანებულ მარჩელოს შემოაგდებენ. მარჩელო იატაკზე ეცემა. მასპინძელი მაინცდამაინც გაკვირვებული არ ჩანს დაუპატიჟებელი სტუმრის ასეთი ფორმით მობრძანების გამო. მარჩელო კვნესით წამობობღდება და კედელს მიეყრდნობა, ჯიბიდან ცხვირსახოცს იღებს და სახიდან სისხლს იწმენდს. მასპინძელი სიგარეტის ნამწვავს უკიდებს და მარჩელოს აკვირდება. მარჩელო ნელ-ნელა გონს მოდის. ცემისგან დაკარგული მახსოვრობა უცბად უბრუნდება. ხვდება სად არის და რა ხდება.

- გამარჯობათ, — ესალმება მასპინძელს.

- გაგიმარჯოს. -

მცირე უხერხული პაუზის შემდეგ მარჩელო საუბრის გაგრძელებას ასე ცდილობს:

- როგორც სახეზე გეტყობათ, თქვენც არა ნაკლებად გაგიმეტეს.

- ბატონო? — მასპინძელი ვერ ხვდება მარჩელოს ნათქვამის შინაარსს. მარჩელო კი ხვდება მის მიერ წამოროშილი კრეტინობის ხარისხს.

- არა, არაფერი, უბრალოდ იმის თქმა მინდოდა, როგორ გაიმეტეს ხალხა მეთქი, მაგრამ არა უშავს, ადამიანის გამმეტებელს ღმერთი გაიმეტებს.
ოთახის მასპინძელი გაკვირვებული შესცქერის მარჩელოს.

- მე... მარჩელო პირანდელო ვარ.

- ძაან სასიამოვნოა... სინიორ მარჩელო პირანდელო, თქვენც ჩემთან ერთად უნდა დაგხვრიტონ, თუ თქვენ აქ შემთვევით მოხვდით?

- არა, არა, თქვენთან ერთად, ხვალ დილით. -

- ხვალ დილას? -

- დიახ, ხვალ დილას... მე მგონი ხვალ დილას, თუ, რა თქმა უნდა, არ ვცდები.

მასპინძელი, თითქოს მარჩელომ დააინტერესაო, ფეხებს ირთხამს და კითხვისთვის ემზადება.

- სინიორ, მარჩელო პირანდელო, როდიდან და სად იბრძვი?

- არა, მე მეომარი არა ვარ, მე მწერალი ვარ, მე კალმით ვიბრძვი.

- და რას ებრძვი კალმით?

- რას და, რა თქმა უნდა, უსამართლობას... ე.ი. ამათ.

- რაღაც არ მახსოვს, მარჩელო პირანდელო, ამათთან კალმით მეომარი.

- არა, საიდან გეხსომებათ, მე არ გამოვქვეყნებულვარ.

- არ გამოქვეყნებულხარ და ისე ებრძვი ამათ? მაშინ დასახვრეტი კი არა, კალმის წვერი გქონია მოსატეხი.

მასპინძელს მარჩელოსადმი ინტერესი გაუქრა და ოთახის კუთხეში, მისადმი ზურგმოქცევით მიწვა.

ოთახში სარკმელიდან შემოსული ფანრის შუქი იპარება. მარჩელო ოთახის მარცხენა კუთხეში მიყუჟულა და მისკენ ზურგშექცვით მწოლიარე სიკვდილმისჯილს შესცქერის, რომელიც რამდენიმე საათის განმავლობაში არც კი განძრეულა. ოთახის კარები იღება. სამხედრო სალაფავით სავსე ორ ჯამს, ორ ნაჭერ პურს და ორ კოვზს იატაკზე დებს, კარებს იხურავს და გარედან რაზავს. რამოდენიმე დღის დამშეული მარჩელო ჯამს მუხლებზე იდგამს და თავისი წილი სალაფავის ჭამას ისტერიული ტემპით უდგება.

მასპინძელი სიკვდილმისჯილი, რომელსაც არანაირი რეაქცია არ ჰქონია კარების გაღებასა და დახურვაზე, მარჩელოს თქვლეფის ხმაზე მისკენ გადმოტრიალდება და მზერას მიაპყრობს. მარჩელო ხვდება, რომ მისი საქციელი არ შეეფერება სიკვდილმისჯილისას.

- ნერვიული ჭამა ამივარდა. — თავს იმართლებს მარჩელო.

- თქვლეფა, — უსწორებს მასპინძელი, — ნერვიული თქვლეფა, — კუჭი მაინც თავისას მოითხოვს, იძახის — სიკვდილსაც გამძღარი უნდა შეხვდე.

მარჩელო ჯამს უხერხულად იქვე დგამს.

- მე ხორხე მქვია.

- მარჩელო პირანდელო.

- მარჩელო პირანდელო, გარდა იმისა, რომ გამოუქვეყნებლად ამათ ებრძოდი, კიდევ თუ წერდი რამეს.

მარჩელოს სახეზე სიწითლის გადარბენასთან ერთად ნერვიულობისაგან ოფლიც დაასხამს.

- კი, რა თქმა უნდა.

- მაინც რაზე წერდი?

- ... სიცოცხლეზე და სიკვდილზე... ძირითადად... მე მგონია, სიკვდილდის შიში და მასთან შეხვედრა ეს ერთადერთი პრობლემა აქვს ადამიანს გადასაჭრელი. დანარჩენი სხვა თითიდან გამოწოვილია ამ პრობლემის წინაშე... და თუ სიკვდილს ხვდები, არა როგორც სიკვდილს, არამედ როგორც ცხოვრებას, როგორც ერთი რეალობიდან სხვა რეალობაში გადასვლას, თუ შენი სულიერი და ხორციელი არსებობით ემზადებოდი იმისთვის, რომ ეს გადასვლა ტკივილის მინიმალური განცდით მომხდარიყო და, თუ ამისათვის მზად ხარ, შენ კაცობრიობის ეს ერთადერთი პრობლემა გადაჭრილი
გაქვს, მოხსნილი, ე. ი. შენ მიდიოდი განთავისუფლებისაკენ და აქაური ცხოვრების ბოლოს ხარ თავისუფალი. როგორც ვთქვი, ამ რეალობიდან იმ რეალობაში შენი გადასვლა იქნება მსუბუქი... მაპატიეთ, ჩემი სულელური ფილოსოფიური ბოდვა. ყველაფერი ჩვენი წელთაღრიცხვის დასაწყისში ითქვა. მის შემდეგ, რელიგიურ თუ ფილოსოფიურ მოძღვრებებში, ლიტერატურაში ხშირი იყო იმ ერთხელ თქმულის მრავალნაირი ინტერპრეტაცია, უმეტს შემთხვევაში უნიჭო, მილიონ შემთხვევაში ერთხელ ნიჭიერი, მაგრამ ერთხელ თქმულთან შედარებით არაფრის მთქმელი. მეც ჩემს თავს მწერლად ვთვლი და მივეცი თავს უფლება ვწერო ამ ერთადერთ პრობლემაზე...

მარჩელო მიხვდა რომ ძალიან გაუგრძელდა თავისი მსოფლმხედველობრივი კრედოს ახსნა სიცოცხლისა და სიკვდილის შესახებ ნამდვილ სიკვდილმისჯილთან და ბოდიშის მოხდის მიზნით წაილუღლუღა:

- მაპატიეთ, ისევ ნერვები.

ხორხემ ყურადღებით მოისმინა მარჩელოს დამოკიდებულება ადამიანის ერთადერთი პრობლემის მიმართ და წამომჯდარმა ჰკითხა:

- როგორ გგონია, მარჩელო პირანდელო, მზად ხარ ხვალ დილას მიიღო სიკვდილი ისე როგორც ცხოვრება?

კითხვით დათრგუნულმა მარჩელომ მცირე პაუზის შემდეგ უპასუხა:

- არ ვიცი.

- მე კიდე ვიცი, სიკვდილი სიკვდილია, ხვალ დილას მორჩება ყველაფერი და ისიც ვიცი, რომ არც ერთი წამი არ მეშინია სიკვდილის.
ხორხემ ეს ისეთი თავდაჯერებულობით თქვა, რომ მარჩელოს მის მაგივრად შეეშინდა ხვალინდელი დილის...

ხორხე ჩვეულ პოზაში, ე. ი. სახით კედლისკენ და ზურგით მარჩელოსკენ იწვა. მარჩელო კითხეში მოკუნტული, ხელებში სახეჩარგული იჯდა. კარსიქიდან ხმაურმა შემოაღწია,

რომელიც ნელ-ნელა გაძლიერდა. ვიღაცეების ყვირილი გაურკვეველ ბგერებად აღწევდა სიკვდილმისჯილთა ოთახში. მერე სხვა სიტყვებთან ერთად ორი სიტყვაც გამოიკვეთა: მოკლეს... ფედერიკო...

მარჩელო ჯერ შეკრთა, ყურთასმენა დაძაბა, მთლიანად დაიძაბა. ხორხეც გადმოტრიალდა, წამოჯდა და შეეცადა კარსიქიდან შემოსული სიტყვების გარკვევას.

- რაო?- მარჩელო წამოხტა, – რაო, ფედერიკო ტავიანი მოკლესო? – ჰკითხა ხორხეს.

- მე მგონი, მოიცა ერთი წამი...

- რა ხდება, რა ამბავია?! – ისმის კარსიქით მბრძანებლური ტონის მქონე ხმა. ყაყანი წყდება.

- ფედერიკო მოკლეს! – ისმის პასუხი.

- ფედერიკო მოკლეს?! – იძახის სასოწრკვეთილებამდე მისული მარჩელო. – ფედერიკო მოკლეს?! არა! ეს შეუძლებელია. – მარჩელო მთელი ძალით იწყებს კარებზე მუშტების ბრაგაბრუგს, თან ღრიალებს:

- გააღეთ კარები. კარები გააღეთ, დროზე!

კარებს სალაფავის მომტანი აღებს.

- რა ამბავია? რაშია საქმე?!

- ფედერიკო ტავიანი მოკლეს?

- შენი რა საქმეა?

- არა, უბრალოდ, ყური მოვკარი, გარეთ იძახდნენ მოკლესო.

- შენთვის რა მნიშვნელობა აქვს, მოკლეს თუ არა, ააა? ძაან გინდათ, რომ მოკლან. არ გამოგივათ. – სამხედრო გასვლას აპირებს.

- აბა, ეს ლაპარაკი გარედან რომ ისმოდა?

- მე არ ვიცი, შენ რა ხმები გესმის! – პასუხობს სამხედრო, კარებს მიიხურავს და გარედან რაზავს.

- ე. ი. არ მოუკლავთ? – ყვირის მარჩელო.

- მოკლეს, მოკლეს. – კარსიქიდან პასუხობს სამხედრო.

ხოხრხე ამ ყველაფერს საკმაოდ გაკვირვებული უყურებს.

- მოკლეს? – ღრიალებს მარჩელო

- ნუ გეშინია, თქვენც იგივე გელით დილით. – პასუხობს სამხედრო.

- მომისმინეთ, გააღეთ კარები! გააღეთ კარები! მე ფედერიკოს კლასელი ვარ! ჩვენ ერთ მერხზე ვისხედით! გააღეთ კარები, დაუძახეთ. — მარჩელო ღრიალსა და ბრაგაბრუგს წყვეტს და თავისთვის იძახის : — ჩვენ შეთანხმება გვქონდა. ჩემი გმირისთვის სიკვდილმისჯილის განცდა მინდოდა.
ოთახში დილის მზის პირველი სხივია შემოპარული. მარჩელო ხორხესკენ ზურგით და კედლისკენ სახით წევს. ხორხე წამომჯდარა, სადღაც ნახშირი უპოვნია და კედელზე ხატავს ქალაქის სახურავებს.

ესე იგი წითელი და თეთრი არა? შენი გმირივით შენც უდანაშაულო სიკვდილმისჯილი ხარ. ესე იგი მსხვერპლი, რომელიც უზნეობის გამოსყიდვას ეწირება... ბედნიერი კაცი გამოდიხარ, შენი გმირივით. მე კიდევ წითელი, თავიდან ფეხებამდე სისხლში გათხვრილი შენი წითელი გმირივით, არა? ახია შენზე, მარჩელო პირანდელო. სიზმარივით აგიხდა საკუთარი რომანი. — ხორხე სახურავების ხატვას მორჩა და ახლა ორი ადამიანის ფიგურას ხატავს, რომლებსაც საჰაერო ბუშტები ცაში მიააქროლებენ.

- სიკვდილის არ მეშინია მეთქი, რომ გითხარი, მართლა აღარ მეშინია, იცი რატომ, ისე მეშინოდა, ყველას და ყველაფერს, რაც ოდნავ შეირხეოდა, ვესროდი, იქიდან რომ არ დაეწრო სროლა. ბოლოს და ბოლოს ისე შემეშინდა, შიშის გრძნობა დავკარგე. ეს ცხოველური უშიშროებაა. ვისაც მართლა არ ეშინოდა და თან შიშის გრძნობა არ დაკარგა, ისინი პირველები დაიხოცნენ.

კარებს იქიდან ნაბიჯების ხმა კარებს უახლოვდება. ხორხე სიტყვას წყვეტს. მარჩელო არ ინძრევა. კარები იღება.

- მღვდელი ხომ არ გინდათ? — კითხულობს სამხედრო.

- მე, მე მინდა. — წამოილუღლუღა მარჩელომ და წამოჯდა იატაკზე.

სამხედრო გადის. კარები იღება, შემოდის აბატი, რომელიც სიკვდილმისჯილებს პირჯვარს გადაწერს და სამხედროს მიერ შემოტანილ სკამზე ჯდება.

- მამაო, აღსარება მინდა გითხრა, — ეუბნება მარჩელო მამაოს, რომელსაც სახეს "კაპიუშონი" უფარავს.

- თქვი, შვილო, ყველაფერი თქვი, არაფერი დამალო, აღსარების თქმისას დამალული ცოდვა უფრო მძიმდება. არსარებული კი მჩატდება, ან მიგეტევება.

მარჩელო ძალებს იკრებს.

- ცოდვილი ვარ, მამაო. ათი მცნებიდან არა კაც კვლას გარდა, ყველა დამირღვევია. მაგრამ ეხლა სიკვდილმისჯილს დავცინე. დავცინე ისე, რომ თვითონ გავხდა მისი სიკვდილით დასჯის თანამონაწილე.

მარჩელო ჩერდება.

- უფრო გასაგებათ მითხარი, შვილო ჩემო, თორემ...

მარჩელომ თითქოს ენერგიის მოზღვავება იგრძნო. წამოდგა და მამაოს წინ დაიჩოქა.

- უფრო გასაგებად? – და მარჩელომ მამაოს თვალებში შეხედა. მის წინ კიკინიანი და ბლანჟეიანი ჯალათი იჯდა.

- შენ, შენ ვინა ხარ?

- როგორ თუ ვინა ვარ? – მამაომ გაკვირვებულმა შეხედა.

- შენ ჯალათი ხარ! გუშინ სარდაფში... – და მარჩელო მამაო ჯალათს ყელში წვდა.

- ჯალათი! – ღრიალებდა მარჩელო.

- მიშველეთ! – ხრიალებდა ჯალათი.

ხორხე წამოხტა და მარჩელოს მიეშველა.

ოთახში შემოცვენილი ჯარისკაცები თოფების ტარებით სიკვდილმისჯილებს სასტიკად გაუმასპინძლდნენ. ჯალათი გაიყვანეს. მარჩელომ მისი ყურის ბიბილო გადმოაფურთხა პირიდან. დასისხლიანებული სიკვდილმისჯილები ხორხეს მიერ კედელზე ნახშირით დახატული ქალაქის სახურავების ქვეშ ერტმანეთს გვერდით სხედან და სველი ნაჭრით ნაიარევებს იწმინდავენ. ხორხე წარბიდან წამოსული სისხლით ცერა თითს ისველებს და ცაში აფრენილი ორი ფიგურის ერთ ერთ ბუშტს წითლად ღებავს.

ოთახი დილის მზით შუქით გისოსებად არის დალაქული. გარედან ნაბიჯების ხმა ახლოვდება. ურდულის ახსნის ხმაურს კლიტეში გადტრიალებული გასაღების ხმა მოჰყვება. ოთახში ხუთნი შემოდიან. ორი მარჩელოს დაადგება თავზე, ორიც ხორხეს.

- ხელი არ მახლოთ, მე თვითონ წამოვალ – ამბობს და მძიმედ დგება.

მარჩელოც იგივეს იმეორებს, თან საოცრად აჩქარებული სისხლის მიმოქცევის და გულისცემის გარდა არაფერი ესმის.
გრძელ დერეფანს ბოლო არ უჩანს. წინ ორი სამხედრო, გვერდით ხორხე, უკანაც სამნი, გულისცემა და სისხლის მიმოქცევა. მარჩელო მხარზე ხელის დადებას გრძნობს. ჩერდება, მიიხედავს, მის უკან ფედერიკო ტავიანი დგას. მარჩელო მისკენ შემოტრიალდება. ფედერიკოს წინ ერთ დღეში დაბერებული კლასელი დგას. მარჩელო გაყინული თვალებით მიშტერებია მას.

- ხელოვნება მსხვერპლს მოითხოვს, მარჩელო! სიკვდილმისჯილის გრძნობები შენს გმირს, ჩემგან საჩუქრად. – ეუბნება ფედერიკო და ხორხეს მიმართულებით მიდის.

მარჩელოს ორი სამხედრო ხელებს უყრის და საპირისპირო მიმართულებით მიჰყავთ. გზად ყურშეხვეული ჯალათი შეეჩეხება, რომელიც შეაჩერებს და ეტყვის:

- როცა ჯალათს შეეხები, შეეცადე ათქმევინო, თუ რისთვის იბარებდა ის ყოველი სიკვდილმისჯილისაგან ჯერ აღსარებას, მერე კი ხვრეტდა. პირველი, აღსარებით თითქმის ათავისუფლებდა მათ ჩადენილ ცოდვათაგან, მერე კი თავისი ხელით კლავდა. სხვისი ხელით მოკლული კი ასევე თავისუფლდება ცოდვებისგან, ე. ი. ჯალათის მიერ ყველა დახვრეტილის ცოდვებს ჯალათი იღებს თავის თავზე და მისი ხელიდან წასულებს თავისუფალს ისტუმრებს საიქიოს. ასე, რომ დაფიქრდი, მწერალო, იქნებ მე ღვთის მისიასაც კი ვასრულებ.

სადალაქოს კიბეებზე ჯუზეპე ზის, ვაშლს ჭამს და აკვირდება აფორიაქებულ სამხედროებს, რომლებიც რაფაელისტების შეტევის შიშით სოფელს ტოვებენ და პანიკაში ჩქარობენ, რადგან ამბობენ, რომ რამდენიმე საათში მათი მტრები დაიკავებენ სოფელს. ლეონარდისტები გადიან, რაფაელისტები შემოდიან. სადალაქოს მარჩელო გაუსწორდება.

- ჰეი, მარჩელო.

მარჩელო ჯუზეპეს გამოხედავს.

- მარჩელო, რა მოგივიდა? — ეკითხება გაოგნებული ჯუზეპე. მარჩელო ხელით ანიშნებს არაფერიო და სადალაქოს გასცდება.

- მარჩელო, შენი ჩანთები.

მარჩელო ხელს ჩაიქნევს.

უჯვარო სასაფლაოზე მარჩელო გაივლის.

მარჩელო თავისი სახლის კარებს აღებს. კიბეებით ვერანდაზე ადის, შალებში ეხვევა და სავარძელში ჯდება, პორტსიგარიდან სიგარეტს იღებს და უკიდებს.

ხორხეს კედელთან აყენებენ.

მარჩელო ნაფაზს არტყამს.

ხორხეს თვალებს უკრავენ.

მარჩელო ნაფაზს არტყამს.

ხორხეს აკრული თვალებიდან ცრემლები მოსდის.

მარჩელო ნაფაზს არტყამს.

ჯალათი ხორხეს პისტოლეტის ლულას პირში ჩათხრის და გამოკრავს. ხორხე უსულოდ ეცემა.

ხეხილში ჩაფლული ორსართულიანი სახლი. ჩიტების ჟღურტულში საბეჭდი მანქანის ხმა სხვადასხვა ხანგრძლივობით, ხან იჭრება, ხან ქრება.
ცათამბჯენზე უზარმაზარი ოთახი. მაგიდას აქეთ-იქიდან რეჟისორი და პროდუსერი უსხედან. რეჟისორი სცენარის მოყოლას ამთავრებს. პროდიუსერი სიგარეტს უკიდებს, დგება, ფანჯარასთან მიდის და გარეთ იყურება. ფანჯრიდან მთელი ქალაქი ხელისგულივით მოჩანს.

- ძალიან კარგია, სერიოზულად გიმუშავია, მაგრამ სიკვდილმისჯილის განცდები, მაინც, ცოტა არ იყოს, არ არის დამაჯერებელი. როგორც ჩანს, მართლა უნდა მოგისაჯონ სიკვდილი და დახვრეტის წინ შეგიწყალონ, თუ გინდა... — პროდიუსერი ვერ ასწრებს სიტყვის დამთავრებას, ფანჯრის მიღმა ხედავს უშველებელი წითელი კვამლის ნაკადს, რომელიც ცისკენ მიემართება და რომელსაც უშველებელი თეთრი ნაკადი მიჰყვება ოდნავ ჩამორჩენით. პროდიუსერი ფანჯრებს აღებს და უკვე რეჟისორთან ერთად უყურებს წითელი და თეთრი კვამლის ნაკადებს, რომლებიც თითქოს გასწრობანას თამაშობენ, ისე მიჰქრიან ცაში. მერე ერთმანეთში ირევიან, იფანტებიან და რჩება ღრუბლებით დაფოთლილი ცა.

წარწერა კედელზე

მაგდა ჩინიჯიშვილი

საწოლმა გამცნობის როლი ითამაშა.

საწოლამდე ქალი არ იცნობდა კაცს და კაცი არ იცნობდა ქალს. ორივეს ერთი ოთახი ეჭირათ, ერთი ჭურჭლით სარგებლობდნენ. ერთი სავარცხლით ივარცხნიდნენ თმას, ერთი პირსაბანიდან იბანდნენ და ერთ საწოლში იწვნენ, ერთმანეთს კი არ იცნობდნენ...

ქალმა არ იცოდა, თუ ღამით იმ ლოგინში წვებოდა, სადაც დღისით მამკაცს ეძინა. ქალი მთელი დღე მუშაობდა. შებინდებისას შინ დაბრუნებული ცოტას წაიხემსებდა და ძილად მიეგდებოდა. დილით, ადრიანად გარბოდა სამსახურში. მამაკაცზე არასოდეს უფიქრია. ფიქრის არც თავი ჰქონდა, არც დრო...

...და დილით, როცა ქალი სამსახურში გარბოდა, ნახევარ საათში მამაკაცი გააღებდა ოთახის კარებს. მამაკაცს არ სძაგდა ქალები, თუმცა არც მას უფიქრია ოდესმე, ირგვლივ მდგომი უცნაური სუნი ქალისა თუ იყო... მოვიდოდა კაცი და მასაც დაბინდებამდე ეძინა, საღამოს კი კვლავ ძველ გზას მისდევდა.

ქალი დილის ცვლაში მუშაობდა, კაცი-ღამისაში. ისინი ყველას ცოლ-ქმარი ეგონა და მათ ბედს შენატროდნენ. ყოვლისმცოდნე მეზობლებს, არც მოაზრებიათ, მათი უცნობობა.

კვირას, როცა სეირნობდნენ, ისინიც მიჰყვებოდნენ ხალხის ტალღას. ქუჩაში ხვდებოდნენ, მაგრამ ორივე თავის გატკეპნილ ბილიკს მიუყვებოდა, ერთმანეთს ვერც ამჩნევდნენ, ერთ საწოლში კი იწვნენ. კვირას კაცი არ ბრუნდებოდა შინ, როგორც მარტოხელა კაცებს სჩვევიათ და რატომღაც ქალიც მთელ ღამეს თეთრად ატარებდა. არ ოხრავდა, მხოლოდ საწოლი ირწეოდა ნელა, სულ ნელა...

ქალი მოელოდა რაღაცას, კაციც მოელოდა და დუმდა...

არცერთს არ გასჩენია სურვილი ენახათ: ქალს? – როგორი დღე იცოდა, კაცს? – როგორი ღამე.

მათ ერთ მხარეზე უყვარდათ ძილი, ერთი სარკმელი მოსწონდათ, ერთ საკიდელს ხმარობდნენ ტანსაცმლისთვის, ჭიქის ერთი კუთხიდან სვამდენენ წყალს და ერთნაირ, თითქმის ერთნაირ სიზმრებს ხედავდნენ, ოღონდ კაცი დღე, ქალი – ღამე.

ერთხელ, სამსახურიდან დაბრუნებულმა ქალმა კედელზე დაწერა: “მე ვარსებობ”. არადა, ორივე ერთ საწოლში იწვნენ...
ისინი დღესაც არ იცნობენ ერთმანეთს. წარწერა კედელზე კი უპასუხო რჩება...

დაულაგებელი ამბავი

შენ გქვია კაცი, თუმცა კაცად არ დაბადებულხარ. მინდა გითხრა, იშვიათად ვხუმრობ, მაგრამ

ხშირად ვიცინი. ახლაც მეცინება! აბა, რატომ გეჩვენება მზე ასე დიდი, შეხედე, ხელის გულზე დაეტევა ადამიანს.

თუმცა, შენ ხომ კაცად არ დაბადებულხარ!

როცა ამ მიწის გადაღეღილ მკერდზე დადიხარ. ვნებით, თვალთმაქცობით ეფერები მის თეთრ ძუძუებს. "შენია ეს სხეული" – ჩაგესმის ხმა და იკრავ გულში, გადამეტებული სიყვარულით კი არა, ავხორცობით, უფრო მეტი სიამე რომ გამოსწოვო...

ღმერთო, რა ლამაზია!

ნუ იცქირები ფარდების ჩრდილებს შუა. ამაყად მოდი. მეცინება, ვიდრე შორს იდექი, მარჯვენა ხელის ორი თითით გეჭირა რეზინის ზონარზე გამობმული სამყარო. ათამაშებდი იმ სათამაშოსავით, ბოშა ქალები, რომ ყიდდნენ დღესასწაულებზე: ჭრელებს, დახაზულებს... (რა შავები იყვნენ მაშინდელი ბოშა ქალები. ჰქონდათ შავი კანი და სევდიანი ყვითელი თვალები... და შეიცვალეს მას შემდეგ ფერი ბოშა ქალებმა)... ვიდრე შორს იდექი გეკრძალებოდი, ახლოს მოხვედი და შენგან ერთი სიტყვა "შიში" დარჩა... მერე შენ, ჩემს თვალში დაპატარავდი, რეზინის ზონარზე დაკიდებული სამყარო კი დაპატარავდა...

გსიამოვნებს, როცა დედამიწასთან მრუშობ? ამ დროს ღრუბლები ეშვებიან ციდან ქვევით... იწმინდება ცა ისე, რომ ცისფერიც აღარაა. გავიწყდება რაა ცისფერი და ცის ადგილას ჩნდება წარწერა: "შენ კაცად არ დაბადებულხარ"... ესეც ნუგეშია ჩემთვის!

რა საბრალო ხარ ადამ! რა სუსტი ხარ! ფუ, რა ჭუჭყის სუნი აგდის სხეულზე. მიწა, ბალახი, წითელი ჭიაყელა... ცალ-ცალკე ყველა სურნელოვანია. შენ რატომ აგდის ჭუჭყის სუნი ადამ?

ვინ იფიქრებდა რაიმეს შექმნა თუ შეგეძლო. მე შენი კი არა მარტოობის ნაყოფი ვარ, მარტოობა კი შენ შექმენი...

რა საბრალო ხარ! გგონია ღმერთს ატარებ შენი სხეულით? მისმინე: საფრთხობელა უზარმაზარი იყო. იგი გასცქეროდა ოთხივე მხარეს და ხედავდა დედამიწის გულს. მარად უძრავად იდგა, მისი ტანი შიშს ბადებდა, თავი კი ღრუბლებს დაეფარათ...

მაგრამ საფრთხობელა თავიდან სულაც არ ყოფილა ხის ოჩოკოჩი, ისევე, როგორც შენ არ ყოფილხარ კაცი. იგი დედამიწის უზენაისი ძალა იყო. შექმნა სამყარო, მერე მოსწყინდა და ყველაზე საცოდავ არსებად იქცა. დედამიწის შუაგულში აღიმართა, როგორც ყველაზე საშინელი სიმახინჯე. აზრად არავის მოსდიოდა, ირგვლივ მოხეტიალე სიმახინჯე მისი ნაყოფი თუ იყო. ჯერ ებრალებოდათ, მერე შეზიზღდათ. მიხვდა საფრთხობელა, რომ მასაც სჭირდებოდა შეცოდება და თავად შეიცოდა საკუთარი თავი. დაიწყო დაშლა. ღრუბლებიდან ქვევით ჩამოიწია, ბოლოს დაირღვა. ხალხმა გაიტაცა ნაწილები: ზოგმა ის ნაწილი წაიღო, რომელმაც ანგელოსი შექმნა, ზოგმა ის, რომელმაც გველი... გადანაწილდა საფრთხობელა ათასებს შორის და დედამიწამ მიიღო საფრთხობელას სახე...

მას შემდეგ ჰგონიათ ადამიანებს, ღმერთს ატარებენ საკუთარი სხეულით, შენსავით ჰგონიათ, ადამ!
ზღაპარს მრავალსიტყვაობა უყვარს, ნამდვილი ამბავი ორი სიტყვით ითქმის.

შენ გქვია კაცი, თუმცა კაცად არ დაბადებულხარ. გსიამოვნებს, როცა მრუშობ და გავიწყდება, მიწიდან რომ ხარ შექმნილი.
მინდა გითხრა, იშვიათად ვხუმრობ, მაგრამ ხშირად ვიცინი... ახლაც, ეს მზე, ასე დიდი და ბრწყინვალე რომ გეგონა, უკვე ჩავიდა... შენს ჭუჭყის სუნში კი, საბედნიეროდ, ისევ ურევია ღმერთის სულების სუნი... მე ეს შემიძლია ვიგრძნო... ესეც ჩვენი დაულაგებელი ამბავი...

სეთი

სულების ოკეანე დიდია და მღელვარე, სულთა დინება ჩქარი და შეუმჩნევი. უამრავი პატარა მდინარე უერთდება მას. ყველა შენაკადი განსხვავებულია, მაგრამ არის არხები, თავს რომ უყრის ყველა განსხვავებას. ეს სეთია, ოკეანისკენ რომ მიჰყავს სულები. მისი რატომღაც უნდა ეშინოდეთ. ეს არის სეთის ყველაზე დიდი სასჯელი.

***

მამაჩემს არ უყვარს ძაღლები, განსაკუთრებით ამძუნებულ ძუკნებს ვერ იტანს. მე ვაღმერთებ მამას, მაგრამ ეს ძაღლები ვერ დამათმობინეს.
ერთხელ უპატრონო, ლეკვებიანი ქოფაკი მოვიყვანე სახლში. იგი არც დიდი იყო, არც პატარა, შავ-ყავისფერი ბეწვი და ძალიან ჭკვიანი თვალები ჰქონდა...

“ოჯახს რომ ძაღლი შეეკედლება, კარგიაო”- თქვეს მეზობლებმა და ახალი ბინადრის ჯიშს დაუწყეს დადგენა. ჩემი მეგობარი კი აშკარად უჯიშო იყო, ხმა ზარივით მჭექარე, ოდნავ ყმუილნარევი და ფიცხი ჰქონდა. თვალები კი თბილი, თბილი, სევდიანი და ჭკვიანი... საოცარი იყო ერთი, ძალიან შეუყვარდა მამაჩემი, კაცი, რომელიც ძაღლებს ვერ იტანდა, განსაკუთრებით კი ძუკნებს.

***

სეთს მუცელი ეძრა. შავი ძუძუები დაებერა და რძით აევსო, მძიმედ სიარული დაიწყო. ვერ იყო ისეთი სწრაფი, როგორც წინათ. სულების ოკეანე კი სტუმრებს ელოდა და ბობოქრობდა. ძლივს დაძუნძულებდა მუცელდაშვებული შავი ძაღლი. მასზე ბრაზობდა მრისხანე სიკვდილის ღმერთი და უფრო დიდ სასჯელს ამზადებდა, ვიდრე შიშია...

ერთხელ იმ ნაპირზე, სადაც სულები ჯერ კიდევ ადამიანები არიან, სეთამ საშინელი ტკივილი იგრძნო, მაგრამ ეს ტკივილი გაცილებით ტკბილი იყო, ვიდრე სულთა გადაყვანისაგან დაღლილი, ნაგვემი სხეულის მტვრევა. ამ ტკივილს იქით იბადებოდა ცოცხალი არსება, რომელიც არ ენახა აქამდე სეთის, და, რომლითაც შეიცნო სიცოცხლე და სიყვარული.

***

ჩემს ძაღლს არასოდეს ყოლია ჭრელი ლეკვი, ყოველთვის შავი ან რუხი ფერის ლეკვები უჩნდებოდა. მამაჩემს გული უკვდებოდა მათი “გაძიძავებისაგან”. ყოველთვის მთხოვნელთა რიგი იდგა ჭიშკართან. მამაჩემი არიგებდა და არიგებდა ლეკვებს, მაგრამ ძაღლს იგი მაინც უყვარდა.
ერთხელ მამამ ძაღლი სახლიდან წაიყვანა. როცა უცნობი ქუჩები გამოჩნდნენ, ცხოველი მძღოლის საზურგეს გადაევლო და გაიქცა. საღამოს შინ დაბრუნდა და მამის ფეხებთან დაწვა. სევდიანი თვალებით ახედა, მაშინ მამამ პირველად გაუღიმა მას.

***

სიკვდილის ღმერთმა დასაჯა სეთი. ერთ საღამოს, როცა მზე ჩაესვენა, სეთიმ სიცოცხლის სანაპიროდან, სულების ოკეანისკენ თავად წაიყვანა თავისი პაწაწინა ლეკვები. ტკივილისაგან დაიყმუვლა. პირველად დაინახა სიკვდილი და მიხვდა, რატომ ეშინოდა მისი.

***

გულადი იყო ჩემი ძაღლი, მაგრამ ერთხელ, როცა მკვდარი ლეკვი გაუჩნდა, დავინახე, როგორ გაურბინა ცეცხლმა თვალებში, კბილებით ფრთხილად აიღო პაწაწა, დაკრუნჩხული არსება და ბუნაგიდან გაიტანა. თხილებთან თავად ამოთხარა თათებით ორმო, შიგ ჩააგდო ლეკვი. მიწის მიყრამდე კი თავი მოაჭამა პატარას. ვეღარ ვეფერებოდი ძაღლს. ერთს კი მივხვდი: გულადი იყო ჩემი ძაღლი, მაგრამ სიკვდილის ძალიან, ძალიან ეშინოდა თუ სძულდა...

***

მას შემდეგ სეთმა მრავალი სხვისი შვილი გადაიყვანა სულთა საუფლოში, მრავალი მშობელიც. სეთს უკვე სევდიანი თვალები ჰქონდა და ყმუილი უყვარდა. ყმუოდა ყველა სულის გამოჩენისას და სწყინდა, მარადიული სიცოცხლე რომ ჰქონდა მისჯილი...

***

იმ ღამეს სეთს ერთი კაცის სული უნდა გადაეყვანა ოკეანეში. კაცისა, რომელიც ძაღლებს ვერ იტანდა, განსაკუთრებით კი ძუკნებს.
სეთმა დაინახა იგი და არ დაუყმუილა. მხოლოდ შეხადა და ცარიელი გაბრუნდა უკან, მომავალ სულს რომ დალოდებოდა.

***

ამბობენ, ძაღლები მიცვალებულებს გრძნობენ და ყმუიანო. ალბათ იმიტომ, რომ ყველა ძაღლში სეთი ბინადრობს. მათი უმძიმესი სასჯელი ყმუილისადმი ადამიანების შიშია...

დედის ღიმილიანი სურათი

დილით მამჩემმა მიწისფერი მიიღო. გუშინ ჯერ კიდევ ცოცხალი იყო, წვალობდა. ბევრი არაფერი დაუტოვებია: ერთი ძველისძველი სახლი - საიდუმლოთი მოცული, დედის ღიმილიანი სურათი და ბევრზე ბევრი მიწა...

მიწა...

მიწა...

მიწა...

მიწა არასოდეს გაუყიდია, არც თოხისთვის უხლია არასოდეს ხელი. ახლა სასახლეშია და მიწისფერი ადევს. კუბოს ირგვლივ დარბიან ჩემი შვილები, დაჭერობანას თამაშობენ. მიხარია, რომ არ ემახსოვრებათ ბაბუა... სასახლეში განსაკუთრებულ ჯიშს სძინავს.
ხვალ, იქნებ ზეგ, ჩემი ძმა ჩამოვა და შავი დიპლომატით ჩამოიტანს მამის გასვენებას.

აცრემლდება. საღამოს დამასაჩუქრებს. მომაკვდავს ასე კარგად ვუვლიდი და იძულებული იქნება ბოლო წუთამდე დარჩეს: ხალხისგან მიიღოს სამძიმარი. მანამდე მაამბობინებს – როგორი იყო მამაჩვენი, ვიდრე მიწისფერს მიიღებდა და მეც დავიწყებ:

“გუშინ, ჯერ კიდევ ცოცხალი იყო, წვალობდა...”

“ბევრი არაფერი დაუტოვებია – განაგრძობს ის – ძველი სახლი და ბევრი მიწა”.

ჩამონათვალში გამომრჩება დედის ღიმილიანი სურათი.

რადგან ჯერ ჩემი ძმა არ ჩამოსულა, მეც მარტო ვდგავარ მამის ცხედართან. ხუთშაბათს წაიღებენ, ხუთშაბათამდე ხუთი დღეა. მოვითმენ.

ბავშვობიდან ვითმენდი...

მიწა...

მიწა...

მიწა დაგვიტოვა. რაც არ გიყვარს, ვერასოდეს მოიხმარ. თვოთონაც არ უყვარდა. ან უყვარდა, ავადმყოფურად: დადიოდა ტყეში ჯოხით, ბეჭებში მოხრილი, ამოწმებდა საზღვრებს, ეჩვენებოდა ნაჯახის ხმა და ეძახოდა და უცხო ბელურასაც კი...

საბრალო ელე დაიღალა ერთი საღამოს სამძიმრით. პანაშვიდზე შევხედე და გავშრი: ასეთი ქალი შავებში და მკერდდახურული...
მიწა აკითხავს მემიწეებს... გასვენების შემდეგ სასტუმრო ოთახში მივუჯდები მრგვალ მაგიდას, დავლევ ჩაის იმ ვერცხლის ჭურჭლით, არასოდეს რომ არ მჭერია ხელში. მუხლზე დავისვავ ელეს და რატომღაც ბედნიერი სახით გამოვუცხადებ ჩემს სუფთად პირგაპარსულ ძმას: “კიდევ კარგი მოკვდა. ბევრი არაფერი დაუტოვებია: დედაჩემის ღიმილიანი სურათი...”

მას გაუკვირდება: “კი მაგრამ სახლი და მიწები?”..

სერაფიტა

ყველაფერი, რაც ჩემამდე იყო, იყო დიდი ხნის წინათ. ხოლო ის, რაც დიდი ხანია აღარ არის, ადამიანის გონებაშიც თანდათან ქრება. მხოლოდ უძველესი ხელნაწრები, რომლებსაც თავიანთი არსებობაც აღარ ახსოვთ მოგვითხრობენ მათზე და ისევ ჩნდება ახალი კითხვა: ყველაფერი, რაც ჩემამდე იყო, ის, რაც იყო დიდი ხნის წინათ, როგორ იყო?

.. და სადღაც ქვევით, მკერდთან ახლოს მესმის ყრუ კვნესა: “მე ვარ ის, ვინც შენ იყავი. ვინც იყავი დიდი ხნის წინათ... მე ვარ სერაფიტა... მე ვარ სერაფიტა...”

გამახსენდა გამჭვირვალე, მკვნესარე ღამე. ღამე, რომელიც მშობიარობდა. მშობიარეს ყოველ ამოსუნთქვაზე, ახალი ვარსკვლავი ჩნდებოდა ცაზე. დედამიწა ირწყვებოდა შავი ცრემლებით. დედამიწა ღამის და მთვარის ბავშვს ელოდა. დედამიწა იქნებოდა მისი გამზრდელი. მშობიარობდა შავი ღამე. იბადებოდა სერაფიტა: თავად ტანჯვა, თავად ტკივილი...

***

ჩვენ ვიბადებით ...

ჩვენ ვიბადებით ...

ჩვენ ვიბადებით ...

ჩვენ ვიბადებით და ვკვდებით დაბადებისთანავე, ხოლო როცა ვკვდებით, ვიბადებით კიდეც. დაბადებიდან სიკვდილამდე დავცინით იმას, რაც იყო ან რაც მოგველის.

თქვენ გჯერათ ბედისწერის? — მეც. ბედისწერა არ არის სიტყვა, არც სიზმარი. იგი ცხოვრობს სიკეთესა და ბოროტებას შუა... ბედისწერა შუალედია. ბედისწერა შუალედია და ჩვენთან ერთად იბადება.

... და ერთ სხეულში ვზივართ ორნი: მე და ბედიწერა.

***

მე ვარ სერაფიტა, განმარტოვებით მოტირალი სასახლის უზარმაზარ დარბაზებში...
მე ვარ სერაფიტა, ასული ღამის და მთვარის. ღამესავით ბნელით მოცული, მთვარესავით ნათელი და ახლობელი.
მე ვარ სერაფიტა, დედამიწაზე გადმოსული სითბო და ალერსი, ვნება და სათნოება, ცრემლი და ღიმილი.
მე ვარ სერაფიტა, ზეცისა და მიწის ნაზავი და ზავი მიწასა და ზეცას შორის.
მაგრამ არც ერთი ზავი ხომ არ არის მარადიული, არც ერთი კერპი შეუმუსრავი.
მე ვარ სერაფიტა: ტკივილი და ცრემლი და თავად სიკვდილია ჩემი ბედისწერა. ამიტომაც, ვტირი განმარტოებით სასახლის უზარმაზარ დარბაზებში.
დავტირი იმ წუთს, მე რომ დავიბადე.
დავტირი მამას ჩემსას - მთვარეს და დედას - ღამეს.
დავტირი ჩემს დედობილს - დედა დედამიწას.
დავტირი ჩემს გამზრდელს - ზევახს.
დავტირი საქმროს - იოდმანგანს.
დავტირი ჩემს სიკვდილს - ბედისწერას ჩემთან ერთად რომ დაიბადა.

***

სხეულში ვზივართ ორნი: მე და ბედისწერა.
მე ვადგენ ჩემი სიცოცხლის საზღვრებს და ვაფერადებ ცხოვრებას ათასი ლამაზი ფერით. ამ დროს, ბედისწერა მხოლოდ იცინის.
მე განვაგრძობ: ჩემით იწყება ყველაფერი დედამიწაზე. მე ვარ პირველწყარო სიყვარულის, ერთგულების, სიკეთის... მერე შვილები... ახლა ისინი არიან პირველწყარონი ერთგულების, სიყვარულის, სიკეთის...
ბედისწერა ისევ იცინის.
ბედისწერა შუალედია, მე კი ადამიანი. მე ადამიანს, არ მსურს ვიყო შუალედში და სადღაც ვხვდები, რომ ერთ სხეულში ორნი ვერ ვიქნებით: ან მე, ან ბედისწერა... ვიწყებთ ბრძოლას და გვავიწყდება, რომ ის, ვისაც ვებრძვით ჩვენთან ერთად დაიბადა და ჩვენთან ერთადვე მოკვდება.

***

მე ვარ სერაფიტა. ჩემი სხეული მოციმციმე ცეცხლის ალია, ჩემი სული გამჭვირვალე ჰაერი, ხოლო ის, რაც სული და სხეულია მთლიანობაში, მიწას ეკუთვნის.
მე ვარ სერაფიტა და დღეს ქორწილია ჩემი.
იოდმანგანი მაღალია, როგორც განმარტოებით მდგარი ალვა, მისი თვალები შავია, როგორც დედაჩემის უმთვაროდ ყოფნა.
მისი ხელები, მაგარია, როგორც ფოლადის სატევრები. მაგრამ იოდმანგანე შენში არ არის ცეცხლი, არც ჰაერია... იოდმანგანი მხოლოდ მიწაა. მე კი მიყვარს იოდმანგანი და ბედისწერა ვიცი დამსჯის, დამსჯის მიწა რომ შევიყვარე...

***

და ხმამ, რომელმაც კვნესით მითხრა: "მე ვარ ის, ვინც შენ იყავი". გამანდო ერთი საიდუმლო, თუ გამახსენდა: სერაფიტა იყო თურმე ქორწილის დღეს ულამაზესი და როდესაც საქორწილო სარეცელზე იოდმანგანის ცხელი სუნთქვა ახლოს მოესმა, იქვე გადნა და ოქროს ტახტზე, მომაკვდავმა წაიჩურჩულა: "მე ვარ ბედისწერა"...
ოქროს კუბოთი დაასაფლავეს არმაზის ხევში და მგლოვიარე იოდმანგანმა არ იცოდა, რომ ბედისწერას დაუდგა ბილინგვა: "მე ვარ სერაფიტა... ის, ვინც იყო იმდენად მშვენიერი და კარგი, არავინ იყო მსგავსი მისი სილამაზისა. გარდაიცვალა ოცდაერთი წლისა"...
ყველაფერი, რაც ჩემამდე იყო, ალბათ, იყო დიდი ხნის წინათ. ბილინგვები დღესაც იდგმება, ბედისწერა კი ყოველთვის შუალედში რჩება.

ფოტოშედევრი

- რატომ მივდივართ ფოტოგრაფთან ბატონო ჩემო?
- იმიტომ რომ, ჩვენი წამიერი ცხოვრება დავაფიქსიროთ.
- დავაფიქსიროთ? არა, იმიტომ, უფრო ადრე რომ დავბერდეთ და ხშირად ვიგრძნოთ ჩვენი უბედურება.

***

ეს ქალი, სურათიდან რომ იცქირება, სიცოცხლის დასასრულამდე უცნაური იყო. ყველა ამბობდა, ლამაზიაო. აქ კი... აბა, ლამაზია ეს ქალი? შავი თმა, წვრილი წარბები, შავი თვალები, თხელი ტუჩები და უზარმაზარი ნაოჭი თეთრ, ლამაზ შუბლზე. ასეთი ქალი უყვარდა ბევრს, ის კი ყველაზე უღირსთ ირჩევდა.
ქალს ბავშვი უჭირავს ხელში. გაწეწილი, ბუთხუზა, ლოყაზე საუზმის კვალით. პატარას დედისათვის ჩაუკიდია ხელი საყელოში. დედის თვალები იცქირება სადღაც, შვილისა — სადღაც...
უბედური ფოტოგრაფი, მას არვინ უყურებს...
ეს პოზაა სურათისათვის?
ეს ცხოვრებაა.
ტრაგიკულად ბედნიერი ქალი. რომ ჰკითხოთ უბედურება რაა არც იცის. თავის ცხოვრებაზე არაფერს ამბობს, არადა მის წარსულს, აწმყოსაც და მომავალსაც უბედურება ჰქვია.
თავისებური ქალი, რომელმაც დიდხანს ვერ იგუა ნიშნობის ბეჭედი. მოიხსნა თუ არა, გაყიდა და დარჩა ერთადერთი სამკაულის გარეშე.
მისი ცხოვრების მიღმა ორი მამაკაცი იდგა. ერთი საშუალო, ქერა, ცისფერთვალება. სლავური გარეგნობის, მეოჯახედ დაბადებული, მაგრამ სუსტი...
მეორე მაღალი შავგვრემანი, რუსეთის ტრამალებზე შეყვარებული. კაცი, რომელიც აჩენდა და ტოვებდა შვილებს. ორივეს ქმარი ერქვა. ბედმა ქალს ხელი შეაშველა და ორთავე

მახსოვრობის მიღმა აღმოჩნდა.
ქალმა დახუჭა თვალები და როცა გაახილა, არ ახსოვდა არც ქერა-ცისფერთვალება, არც მაღალი შავგვრემანი. მის ცხოვრებაში ორი მამაკაცი კი არ იყო, არა იყო რა...
ცოლობანას თამაშის დამთავრების შემდეგ, არც ერთი კაცის ცხელ გამოხედვას არ უპასუხა. ქუჩაში დადიოდა ამაყად, ზედ არ უყურებდა უფრო ლამაზებს და მაღლებს. შავი პატარა ბერეტი, ბეწვიანი ლაბადა. თავი მოჰქონდა კრიალა სახის კანით და იკვეხნიდა, რომ არასოდეს არაფერი გამოუყენებია.
გზა იყო მისი. მისგან იწყებოდა ყველაფერი: ცა, მიწა, ომი, ღიმილი და მისი შვილებიც... ზოგი ქერა-ცისფერთვალება, ზოგი მაღალი შავგვრემანი. არც ერთი არ ჰგავდა დედას, ქალს არც უნდოდა მათი მსგავსება... მასზე ამბობდნენ ლამაზიაო და ისიც უყოფდა ამ სილამაზეს... აღარ დაირქვა ცოლის სახელი, არც საყვარლის... ის, უბრალოდ იყო, ქალი და სხვა არაფერი...
ღამით, ღამით დიდხანს იკრუნჩხებოდა ცივ ქვეშაგებში. სურდა სიცივეს მოეკლა სიცხე — მისი უხილავი მტერი... მზად იყო ეკივლა: "მიმიფურთხებია"... ოღონდ, ღმერთისთვის არასოდეს...
... ასე გრძელდებოდა წვიმები. გრძელი და ცივი წვიმები, შემოდგომის პირზე, მერე თეთრ ფანტელებად რომ იქცევიან. გაზაფხულზე ამოდიოდნენ მისი საყვარელი ყოჩივარდები, მალე რომ ეკარგებათ ლამაზი ფერი, გაზაფხულს ყოველთვის მოსდევდა ცხელი ზაფხული.
დრო იჩქაროდა, თითქოს სახლის კიბეებზე სირბილით ეშვებოდა და აი, სადაც სამოცდამეთხუთმეტე კიბეზე წამით რომ შეჩერდა, გაახსენდა ოცდამეშვიდე საფეხურის ქარიანი სურათი: გამხმარი, ნაომარი სახე, ნაოჭები წარბებთან, ნაოჭები შუბლზე, ტუჩის კუთხეებშიც ნაოჭი. შეშინებული შავი თვალები. ხელში პატარა, ბუთხუზა ბავშვი, მისი თვალები იცქირებოდნენ შორს დედისგან. პატარას თითქმის შეესრუტა ქალი...
რომ ჰკითხოთ, უბედურება რაა, არც იცის და სძულს ეს პატარა ფოტოსურათი, სამუდამოდ რომ შემოინახა მის თვალებში ჩამდგარი შიში უბედურებისადმი, იქნებ სიბერისადმიც...
ვათვალიერებთ ძველ ალბომებს, ვამჩნევთ, ვბერდებით... ფოტოგრაფები კი ათასში ერთხელ ქმნიან შედევრებს, სადაც არ არის პოზა სურათისათვის, არის, უბრალოდ, მართალი ცხოვრება...

ქალის ჩანთა

მთავრდებოდა რაღაც და მე აქ წერტილი ვიყავი: ასე შევიგრძენი დღე, უცნაური ღამის შემდეგ რომ დამათენდა თავზე.
გამოღვიძებულს გამახსენდა, წუხელ მშვენიერი ცხვირსახოცი მაჩუქეს. თეთრი იყო, მოზრდილი მაქმანებით და შუაგულში სისხლიფერი მზით. მზე ამოდიოდა თუ ჩადიოდა... დამაჯერეს, რომ საგანგებოდ ჩემთვის მოატანინეს იაპონიიდან თუ ინდოეთიდან...
ეს ჩემი მზე იყო, დაბადებიდან ჩემი. მისკენ მივდიოდი ჯერ კიდევ ბავშვი. ზაფხულობით იგი წითლდებოდა და დუღდა გზა, ფეხისგულებს ვეღარ ვდგამდი მასზე, მწვავდა...ახლა, ცხვირსახოცზე მოხატულ მზეს მაგრად ვუჭერდი თითებს, ჩემი ჩემთან იყო, მოვერიე... თუმცა ადგილი, ვერ ვუპოვე და უბეში შევინახე. მკერდზე გაიდღაბნა მცხუნვარე სიწითლე. ჩემი დონორი მზე იყო, დუღილი წვეთ-წვეთობით რომ გადამისხა სისხლში. რა თქმა უნდა, თავს ვიტყუებდი, მჯეროდა, რომ ბედნიერი ვიყავი და მეშინოდა...

***

ევკალიპტის ტყე შრიალებდა რუსული "იზბუშკების" უკან. პატარა ხიდი გაედოთ რუზე. თითქმის ჰგავდა ან ძალიან ჰგავდა, მაშინ ჩემი არსებობა სხვისას. პატარები არასოდეს ფიქრობენ ამ მსგავსებაზე, არც აწუხებთ... არც მე მაწუხებდა, როცა ინა და მე ერთნაირ ქოხებში ვცხოვრობდით: მე დროებით, ის სამუდამოდ...

ევკალიპტის ტყის მიღმა იწყებოდა ჭაობი, ძალზე რომ წააგავდა ინას თვალებს. ჭაობის თავზე მარადიული ზუზუნი იდგა. დედამიწის ხმაურს თითქოს აქ მოეყარა თავი. ჩვენ არ გვეშინოდა ხმაურის, ვერ ვხედავდით მსგავსებას და მშობლებისაგან მალულად მივიპარებოდით ევკალიპტის ტყისკენ.

...ზოგჯერ წვიმდა, მაშინ არ ჩანდა მზე. ტალახი იზილებოდა ქოხებს ირგვლივ და ბებია ვარია, ფეხსაცმელები რომ არ გაეფუჭებინა, ფეხშიშველი დადიოდა, დადიოდა და დადიოდა... ფანჯარაზე შესკუპებულები ვუყურებდით მაღალი დედაბრის წვიმიან სეირნობას. ინა ამბობდა, "ვარიას სირისტიანი სული აქვსო". მზეს ყოველთვის ემალებოდა დედაბერი კოღოებიან ოთახში და ჩვენც გვეგონა, აგერ-აგერ გამოეზრდებოდა მის ქოხს ქათმის ფეხები, შევარდებოდა ევკალიპტის ტყეში...

დედაჩემი სადილს ამზადებდა პატარა აივანზე. ინა უძრავად იჯდა, უყურებდა დედას, ჯერ თვალებში, მერე ხელებზე... ცქერა გრძელდებოდა საათები, დღეები. მაშინ წყდებოდა ჩვენი მეგობრობა, ინა იჯდა ჩუმად. მე, მოწყენილი. ყელში მიწის გემოს ვგრძნობდი და ხშირად ვიფურთხებოდი. მაშინ დედა არ მაძლევდა შენიშვნას, მგონი საერთოდაც ვერ მამჩნევდა — ელიმებოდა...

სადილობისას ინას რუს იქიდან უხმობდნენ. დედაჩემის თბილ შემოპატიჟებას ახვედრებდა გვერდაუვლელ საბაბს — მამა ეძახდა და მიდიოდა, უფრო მირბოდა, ჩვენი საზაფხულო ბინიდან... აცილებდა დედაჩემის რაღაცნაირი, თბილი და ცრემლიანი მზერა...

აკაციის ხმელი ტოტებით ვაგებდით სახლს. ვთამაშობდით დედა-შვილობანას. ინა ყოველთვის შვილი იყო, მტირალა შვილი. მე კი ალერსიანი, მზრუნველი დედა. ჩემი შვლი ითხოვდა ბევრს: გასეირნებას ჭაობის ნაპირებთან, პატარა ლეკვს, ზღვის კამერას, ტკბილეულს და ძუძუსაც კი... ყველაფერს, რასაც პატარა, ძალიან პატარა ბავშვები ითხოვენ და რაც მას არასოდეს ჰქონია... თამაში გადადიოდა ცხოვრებაში. ჭაობთან რჩებოდა ჩვენი ბავშვობა. მე ვგავდი მიტოვებულ ბავშვიან ქალს, მარტო ვეზიდებოდი თამაშის ტვირთს... მარტო ვზრდიდი შვილს, რომელსაც არ ჰყავდა მამა და მამა არც გვჭირდებოდა. უბრალოდ, ბავშვი იყო ძალიან ჭირვეული. მიდიოდა ჭაობისაკენ, ხოცავდა ბაყაყებს, ითხვრებოდა მიწაში და საერთოდ არ სურდა ჩემი დაჯერება... ერთხელ ძალიან გავბრაზდი, კაბა რომ გამიხია და გავარტყი... ინა აცრემლდა, თმებში არ მწვდა უბრალოდ, ევკალიპტის ძირში ჩაჯდა... შემეცოდა, გამახსენდა დედა რომ ვიყავი... ნოტიო ჭაობი იცქირებოდა ინას თვალებიდან, მარტოობისაგან დანესტილი მზერით. მზე ევკალიპტის ფოთლებში ჩაიხლართა და მოკვდა... ინა ქსუტუნებდა. მე თავზე ვკოცნიდი. მიყურა დიდხანს, სწორედ ისე, როგორც დედაჩემს აივანზე, სადილს რომ ამზადებდა და ამ მზერას მოაყოლა: "მე მძულს დედაშენი". ამას მოჰყვა ტირილი. უფრო კივილს ჰგავდა. მე არ ვიცოდი, როგორ გამეჩერებინა ჩემი ჭირვეული ბავშვი... თამაშისას ასე მწამდა. არც ვიცოდი რა იყო რწმენა... ბავშვობის წასვლასთან ერთად რწმენა გავიზიარე, მაგრამ რწმენა დავკარგე კიდეც... ახლა ვხვდები, მაშინ ინას მსოფლიოში ყველა დედა სძულდა, და მაინც, რატომღაც ყველა შვილის შურდა. ჩემი მზე ნელე-ნელა ჩადიოდა ზღვაში. მე მივრბოდი მისკენ. მზე მაშინ წითელი იყო და ცხელი... წყდებოდა ზღვა. იწყებოდა ქვიშა. სანაპიროზე აღმართულ თეთრ, უზარმაზარ სვეტებზე ისხდნენ მერცხლები. ქვიშას ასდიოდა თაფლიანი ნესვის სურნელება და ზღვის ღელვა თანდათან მატულობდა ტანში.

გუშინ, როცა მზიანი ცხვირსახოცი მაჩუქეს, გამახსენდა ეს ნაპირები, გამახსენდა ინა. ცხვირსახოცმა — წითელი მზით, დავიწყებიდან ამოწვა ბავშვობა. უცნაური დღე კი თენდებოდა და თენდებოდა....

მუდმივი კატეგორიები დამთავრდა: ხელოვნების ახლებური განსაზღვრა

უშანგი ხასხასაშვილი

ინგლისურიდან თარგმნა ლელა ცისკარიშვილმა

მარსელ დუშამპმა მზა საგნები ხელოვნებად გამოაცხადა, ფუტურისტებმა სხვადასხვა ხმაურები ხელოვნებად მონათლეს – ჩემი და ჩემი კოლეგების ძალისხმევის მნიშვნელოვანი მახასიათებელია, რომ დავამკვიდროთ ხელოვნებად მთლიანი მოვლენა, რომელიც შეიცავს ხმაურებს, საგნებს, მოძრაობას, ფერს და ელემენტების შერწყმის ფსიქოლოგიას იმგვარად, რომ ცხოვრება იყოს ხელოვნება.
ვოლფ ვოსტელი

ხელოვნება როგორც ცხოვრება: "ფლაქსუსი" წარმოადგენდა მხატვრების, მუსიკოსების, რეჟისორებისა და მწერლების საერთაშორისო მოძრაობას, რომელსაც სათავეში ჯორჯ მოსიუნასი ედგა. მან მოაწყო პირველი ფლაქსუსის შეხვედრები 1961 წელს ნიუ-იორკის AG გალერეაში, შემდეგ კი ევროპაში. ფლაქსუსი გარკვეულწილად წარმოადგენდა ანტი-ხელოვნების მოძრაობას, რომელიც უარყოფდა იმ ფაქტს, რომ ხელოვნება მხოლოდ მუზეუმებისა თუ კოლექციონერების კუთვნილებაა. დადას და დუშამპის ტრადიციების გამგრძელებელი ფლაქსუსის ავანგარდული მიდგომა მდგომარეობდა იმაში, რომ ერთმანეთში აერიათ საზღვრები ხელოვნებასა და ცხოვრებას შორის, გადაექციათ და განესაზღვრათ ყოველდღიური მოვლენები და საგნები ხელოვნებად. ფლაქსუსის გამოსვლები შედგებოდა მინიმალური და ადვილად ხელმისაწვდომი პერფორმანსებისაგან და მინიმალური მუსიკალური კომპოზიციებისგან, რომელსაც არტისტი ჯონ ქეიჯი "სქორებად" (კომპოზიციებად) მოიხსენიებდა. მაიქლ რაში წერს: "ფლაქსუსის მოვლენა, როგორც გერმანელ-ამერიკელი ხელოვანი ჯორჯ ბრეხტი განსაზღვრავს, წარმოადგენს სიტუაციის ყველაზე მცირე ერთეულს. მოვლენა წარმოად-გენდა უბრალოდ გამოწვევას დახურული სივრცის გასაღებად."

მუსიკალური "კომპოზიციები" დაცლილი იყო ყოველგვარი ხელოვნურობისაგან - ორკესტრისაგან თუ წარმოდგენის გარემოსაგან და მოითხოვდა მხოლოდ ყურადღებას წუთიერი დეტალის მიმართ. ერთ-ერთი ამგვარი "კომპოზიცია", რომელიც ჰგავდა მიეკო შიომის "გახსნილ ივენტს", მდგომარეობდა იმაში, რომ გაეხსნათ პიანინოს კლავიატურა ხმის გამოცემის გარეშე და შემდეგ ჩუმად დაეხურათ იგი. იმისათვის, რომ აუდიტორია ჩართულიყო ხელოვნების კეთების პროცესში, ყველას თხოვეს, რომ ჩამოეწერათ თუ რა მოხდა ამ პროცესის დროს. ეს მარტივი, თანა-მონაწილეობითი აქტი გახდა განაცხადი მოდერნიზმის სერიოზულობისა და მუზეუმების ხელოვნების ამაღლებულობის წინააღმდეგ.

ფლაქსუსის მოძრაობის ერთ მნიშვნელოვან ასპექტს წარმოადგენდა გადასვლა აუდიტორიიდან მონაწილეებზე. ფლაქსუსის წარმოდგენებს ადგილი ჰქონდათ ყოველდღიური მოვლენების დროს, მაგალითად "ქუჩის გადაკვეთის" პერფორმანსი. ფლაქსუსის ხელოვანთა ჯგუფი იცდიდა ქუჩის კუთხეში და კვეთდა ქუჩას, როდესაც შუქნიშანზე ფეხით მოსიარულეთათვის მწვანე შუქი ინთებოდა, მიანიშნებდნენ რა, რომ გადასვლა უსაფრთხოა. ხალხი ქუჩაზე ფლაქსუსის ჯგუფთან ერთად გადადიოდა (ხშირად ისე, რომ თვითონ არ იცოდნენ ამის შესახებ) და ამგვარად ხდებოდნენ მონაწილენი ყოველდღიური მოვლენისა - ქუჩის გადაკვეთის, რომელიც ფლაქსუსის წევრებმა განსაზღვრეს, როგორც წარმოდგენითი ხელოვნება. "ქუჩის გადაკვეთის" პერფორმანსი მთელი დღის მანძილზე მიმდინარეობდა, და თანდათან უფრო მეტი ხალხი მონაწილეობდა ამ "ხელოვნება-როგორც-ცხოვრება" წარმოდგენაში.

შემთხვევითობის მუდმივი ელემენტი წარმოადგენდა ფლაქსუსის მოძრაობის მეორე მნიშვნელოვან ასპექტს. ფლაქსუსის წარმოდგენები გამიზნული იყო სხვადასხვა ინტერპრეტაციებისათვის, ისევე როგორც შემთხვევითობისათვის. "ყველაფერი შეიძლება

მომზდარიყო წარმოდგენის დროს.” - წერს მაიქლ რაში, რაც მთავრდებოდა სხვადასხვა სახის შემთხვევითი მოვლენებით. “აუდიტორიის წევრები ხდებოდნენ მონაწილეები და აღარ იყვნენ პასიური დამკვირვებლები. ამგვარად, ფლაქსუსის წარმოდგენები გახდა იდეალური განხორციელება დუშამპის ფილოსოფიისა, რომელიც მდგომარეობდა იმაში, რომ მაყურებელი ასრულებს (ავსებს) ხელოვნების ნიმუშს. მართლაც რომ, ფლაქსუსის შემთხვევაში მაყურებელი არა მხოლოდ ავსებს, არამედ ხდება ხელოვნების ნიმუში მისი პირდაპირი მონაწილეობით ამ წარმოდგენაში.”

პიტერ მური იყო ფლაქსუსის წევრი - ფოტოგრაფი და რეჟისორი, რომლის ფილმშიც “მუსიკის გაქრობა სახისათვის” გამოყენებული იყო დიდი სიჩქარე, შენელებული კამერა, რომ დაეხასიათებინა მიეკო შიომის კომპოზიციური წარმოდგენა. მური წერს თავისი ფილმის შესახებ: “ ნამუშევრის დასაწყისში პერფორმერები იღიმებიან და ნამუშევრის განმავლობაში ნელ-ნელა ცვლიან გამომეტყველებას.” ამ ფილმში გამოყენებული იყო ფლაქსუსის წევრის, იოკო ონოს სახის - პირის, ყბის და ლოყების ახლო კადრები. 11 წუთიანი ფილმი შენელებულად იყო გადაღებული.
ფლაქსუსის ვიდეო ინსტალაციის არტისტი იყენებდა იმას, რასაც მოგვიანებით ხელოვნებათმცოდნე ლუსი ლიპარდმა დაარქვა “ხელოვნების საგნის დემატერიალიზაცია”. ეს ტერმინი ეხება ხელოვნების კეთების პროცესს, რომელშიც პირველადი მნიშვნელობის არის კონცეფცია ან იდეა, ხოლო მატერიალური ფორმა მეორადის. 1963 წლის ვუპერტალის გამოფენაზე, რომელსაც პარნასის გალერეაში ჰქონდა ადგილი, პაიკმა გალერეის იატაკში ჩაამონტაჟა ტელევიზორის მონიტორები, რომლებშიც აისახებოდა დამახინჯებული გამოსახულებები, იმისათვის რომ შეეშალა ხელი ტელეეკრანის წინ მყოფ მაყურებელთა სიამოვნებისათვის. პაიკი ამბობდა: “ტელევიზია იერიშს ახორციელებს ჩვენზე მთელი ჩვენი ცხოვრების განმავლობაში, დადგა დრო, რომ ჩვენც ვუპასუხოთ ბრძოლით.”

გახსნილი ხელოვნება: კატეგორიებისა და კონტექსტების შეცვლა

ეს ნამუშევარი კიდევ ერთი მცდელობა იყო იმისა, რომ არაჩვეულებრივ კონტექსტში წარმოჩენილიყო პერფორმანსი და ენა, და რომ ადამიანთა ყოველდღიურისა თუ ბანალურის განცდა დარღვეულიყო. 24 საათის განმავლობაში მე ვიჯექი უნიტაზზე და ვკითხულობდი ეპიკური ჟანრის პოემას ჩემი მოგზაურობის შესახებ ამერიკის შეერთებულ შტატებში. თუ ვინმე რაიმე მიზეზით შემოდიოდა აბაზანაში, განიცდიდა ამ ნამუშევარს. ამ და სხვა ექსპერიმენტების მეშვეობით მე დავინტერესდი “უნებლიე აუდიტორიის” წინაშე წარმოდგენის გამართვის ცნებით.
გუილერმო გომეს-პენია

წარმოდგენითი ხელოვნება-როგორც-ცხოვრება: წარმოდგენითი ხელოვნება წარმოიშვა თეატრის, ცეკვის, ფილმის, ვიდეოს, ვიზუალური ხელოვნების ინტეგრაციით. მისი ადრეული გამოყენება ხშირ შემთხვევაში აერთიანებდა ტექნოლოგიასა და ხელოვნებას. სამოციან და სამოცდაათიან წლებში ბევრმა ცნობილმა სახვითი ხელოვნების წარმომადგენელმა იმუშავა წარმოდგენითი ხელოვნების სფეროში. მოდერნისტმა მხატვარმა. რობერტ როშენბერგმა, რომელიც ფლაქსუსის წევრის ჯონ ქეიჯის მეგობარი იყო, მისი გავლენით სცადა თავი წარმოდგენით ხელოვნებაში. როშენბერგის პერფორმანსში “ღია სივრცე” დაახლოებით 500 მოხალისე შეიკრიბა სრულიად ბნელ სივრცეში და მარტივ მოძრაობებს ასრულებდა, რომლებიც ინფრაწითელი კამერით იწერებოდა და შემდეგ ხდებოდა ამის პროექცირება სამ დიდ ეკრანზე. ეკრანზე ამავდროულად მიდიოდა პროექციები ჩოგბურთის თამაშისა რადიო გადამცემი ჩოგნებით. აუდიტორიამ მხოლოდ ეს ნახა, რადგან, როდესაც შუქი აინთო, პერფორმერები სცენაზე აღარ იყვნენ.

ამერიკელი ინდიელი მწერალი და პერფორმერი ჯეიმს ლუნა თავის თავს განიხილავს როგორც ფსიქოთერაპევტს და ხელოვანს. იგი იძიებს პროექცირებულ ფანტაზიებს და განდევნილ ჭეშმარიტებებს, რომლებიც მოქმედებენ ინდივიდებზე და მთლიანად საზოგადოებაზე. თავისი ნამუშევრების უმეტესობაში ლუნა ამჟღავნებს ცრურწმენების აბსურდულ პერვერსიას, რომელიც იმაში მდგომარეობს, რომ უბედური თეთრკანიანი ადამიანები თავიანთ აღფრთოვანებას გამოხატავენ ინდიელების მიმართ – უნდათ, რომ იყვნენ მათნაირი და პირუკუ პერვერსია, როდესაც ინდიელებს სურთ იყვნენ თეთრკანიანები იმისათვის, რომ მოიპოვონ ის, რასაც ისინი თვლიან შესაძლებლობებად, თავისუფლებად და მატერიალურ კეთილ-დღეობად, რომელიც თეთრკანიანებს გააჩნიათ. საკუთარი ხედვიდან გამომდინარე, ჯეიმს ლუნა წერს ირონიულობის შესახებ, რომელიც ამ ორ ერთნაირად დაუკმაყოფილებელ კულტურას ახასიათებს – ორივეს ერთი მეორის როლის აღება სურთ.

მე აღარ მინდა, რომ ვიყო ინდიელი
ყველას უნდა, რომ იყოს ინდიელი
მე აღარ მინდა, რომ ვიყო ინდიელი
მე აღარ მინდა, რომ ვიყო ინდიელი
მე არ მინდა, რომ ვიყო ინდიელი ისტორიული მიზეზების გამო
მე არ მინდა, რომ ვიყო ინდიელი კომერციული მიზეზების გამო
მე არ მინდა, რომ ვიყო ინდიელი სენტიმენტალური მიზეზების გამო.
მე არ მინდა . . .

თავის პერფორმანსში სახელწოდებით "ხელოვნების ნიმუში 1987" ლუნა განიხილავს საკუთარ თავს როგორც რელიქვიას. წევს შუშის ყუთში სან-დიეგოს ინდიელთა კულტურისათვის განკუთვნილ გალერეაში. ამ გალერეის მიზანს წარმოადგენს ინდიელების ცხოვრების სხვადასხვა ასპექტების წარმოჩენა, თუმცა იგი ასახავს ინდიელების კულტურის მხოლოდ წარსულ ქმნილებებს და არ ითვალისწინებს რეალურ პრობლემებს, რომლებიც ასე მრავლადაა წარმოდგენილი ინდიელების თანამედროვე ცხოვრებაში – თითქოს და ინდიელთა ეთნოსი აღარ არსებობს. ლინდა ვეინთრაუბი წერს: "ლუნამ დაამსხვრია ის მოსაზრება, თითქოს და ინდიელები გადაშენდნენ, იმით რომ წარმოადგინა საკუთარი თავი ცოცხალ ხელოვნების ნიმუშად. მუზეუმის სტუმრებმა იხილეს ცოცხალი ინდიელის დაზიანებული სხეული. ლუნას მიერ გაკეთებული წარწერები იძლეოდნენ ინფორმაციას ნამუშევრის შესახებ. ისინი ასახავდნენ ინდიელთა ცხოვრების აქტუალობას მისი ნაიარევის ჩვენებით და თითოეული მათგანის წარმომავლობის აღწერით. ამ კონტექსტში ლუნას იარები არ არის მხოლოდ ფიზიკური. ისინი ასახავენ მისი ხალხის სულიერ ჭრილობებს და ამჟღავნებენ წარსულის მრავალ მითს..

ადრიან პაიპერმა და ტეჩინგ ზიემ წარმოდგენითი ხელოვნების მეშვეობით საკუთარ თავზე განიცადეს სოციალური მარგინალობა და იძულებითი გადაადგილება. ადრიან პაიპერმა გამოხატა დისლოკაციისა და გაუცხოების განცდები ორი წლის მანძილზე მიმდინარე პერფორმანსის დროს. იგი დადიოდა ნიუ-იორკის ქუჩებში და იყენებდა ტრანსპორტის სისტემას, როგორც მათხოვარი ქალი. ხოლო ტეჩინგ ზიე ერთი წლის განმავლობაში მიმდინარე პერფორმანსისას ცხოვრობდა ნიუ-იორკის ქუჩებში და არ შედიოდა შენობებში, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც როდესაც პოლიცია მას აპატიმრებდა, ეს მოვლენები ვიდეო ფირზე იყო აღბეჭდილი. ზიეს ნამუშევრის არსი მდგომარეობდა იმაში, რომ განეცადა ქალაქის უსახლკარო მოხეტიალეების ტრაგიკული გაუცხოება და ტკივილი.

თავისი ნამუშევრების უმეტესობაში პერფორმერი, მწერალი და პოლიტიკური აქტივისტი გუილერმო გომეს-პენია სწავლობს შევიწროვების გზაზე დამდგარ "პირველი მსოფლიოს" კულტურაში "მესამე მსოფლიოს" კულტურის მუდმივ გაფართოვებას. მან აღმოაჩინა, რომ

მისი ხელოვნება, როგორც ამერიკაში მაცხოვრებელი მექსიკელის, განიხილებოდა პერიფერიულად და ინტელექტუალურად არასრული. თავისი პერფორმანსების დიდ ნაწილში გომეს-პენია თავიდან ქმნის მექსიკელ ხალხთან დაკავშირებულ სხვადასხვა სტერეოტიპებს. მისი პერფორმანსები არის ძალიან შთამბეჭდავი და ხშირ შემთხვევაში წინააღმდეგობრივი. "ამერიკელთა უმეტესობა აღიქვამს მექსიკელებს ჰოლივუდის, პოპ და მასობრივი კულტურის დამახინჯებული ხედვით. მათთვის ჩვენ ვართ მითოლოგიური წარმონაქმნები, ვინც მემკვიდრეობით მივიღეთ შიშისა და ლტოლვის ლანდშაფტი. 1986 წელს ლოს-ანჯელესის პოლიციამ დამიჭირა "საეჭვო გარეგნობისათვის", რაც ჩემი მექსიკელობით იყო განპირობებული. ამის შემდეგ დავიწყე ექსპერიმენტები კულტურულ შიშზე. ამოვირჩიე გარკვეული სტერეოტიპები მექსიკისა და მექსიკელების შესახებ, გავუკეთე მათ სტილიზირება, გადავაჭარბე ისინი და ჩავსვი უკან სოციალურ სივრცეებში. მე და ჩემი მეგობრები სხვადასხვა ადგილებში დავდიოდით როგორც "ტიპური ბარიგების", "არალეგალური ემიგრანტების" "ბანდიტების" კარიკატურები, თუმცა ისე ვიქცეოდით, რომ ეს სტერეოტიპი დანგრეულიყო. ერთხელ სასადილოდ შევედი მაღალი კლასის რესტორანში "ტიპიური ლათინოსი ტერორისტის" ჩაცმულობით. ხუთ წუთში მთელი რესტორანი დაცარიელდა.

მარსელ დუშამპმა დააყენა ხელოვანები ახალი არტისტული გამოცდილებისა და თვითგამოხატულების ცენტრში. ისინი აღარ იყვნენ მიჯაჭვული ტილოსა და ფუნჯზე, მათ გააჩნდათ უზარმაზარი თავისუფლება, ნებისმიერი საშუალებით გამოეხატათ თავიანთი კონცეფციები. ეს კონცეფცია შეიძლება ეხებოდეს ხელოვნების ისტორიას, პირად სათქმელს ან დღის პოლიტიკურ მოვლენას. მანერა, რომლითაც სათქმელია გადმოცემული და ამის მისაღწევად გამოყენებული საშუალებები იმდენად გახსნილია, რომ კრიტიკოსმა არტურ დანტემ ერთხელ განაცხადა, რომ ჩვენ ვიმყოფებით "ხელოვნების დასასრულში" იმ სახით რა სახითაც ეს ვიცოდით. "იგი მთავრდება.

Forever is all over: the perpetual re-definition of art

By Ushangi Has-hasashvili

Marcel Duchamp has declared readymade objects as art, and the futurists declared noises as art—it is an important characteristic of my effort and those of my colleagues to declare as art the total event, comprising noise/object/movement/color/ and psychology—a merging of elements, so that life can be art. Wolf Vostell

Art-as-life: Fluxus was an international movement of artists, musicians, filmmakers and writers that was headed up by artist George Maciunas, who organized the first Fluxus events in 1961 at AG Gallery in New York City, and then in Europe in 1962. Fluxus was a kind of anti-art movement in that it rejected the notion of art being the exclusive property of museums or collectors. Very much in the spirit of Dada, and following in Duchamp's footsteps, the Fluxus movement's avante-garde approach was to blur the lines between art and life, and to re-define everyday objects and events as art.

Fluxus happenings were made up of minimal and assessible performances, and minimal music compositions, referred to by Fluxus artist John Cage as 'scores'. Michael Rush writes: "a Fluxus event, as defined by German-American artist George Brecht, was the smallest unit of a situation. (For example) one devised by artist Mieko Shiomi, was described as 'an open event.' The event was simply an invitation to open something that was closed."

The musical ‘scores’ were stripped of all artifice from the orchestral or performance setting, and required only attention to a minute of detail.” One such ‘score’, similar to Mieko Shiomi’s ‘open event’ was to open up the keyboard of a piano without making any sound, and then to quietly shut the keyboard. As a way to bring the audience into the artmaking process, all audience-participants were asked to write down exactly what happened during their ‘event’. These simple, participatory acts became a statement against the seriousness of modernism and loftiness of museum art.

One important aspect of the Fluxus movement was this shift from audience to participant. Fluxus performances took place during everyday events, such as the ‘Crossing the Street’ performance. Here, a group of Fluxus performers would wait at a street corner, and then cross the street when the light turned green for pedestians, indicating that it was safe to walk. They would then wait on the other side of the street corner and cross back when the light turned green for pedestrians again. All of the other people who were crossing the street at the same time as the Fluxus artists, would (often unknowingly) become participants in an everyday event of crossing the street, which fluxus artists had re-defined as performance art. The ‘Crossing the Street’ performance would go on all day, with more and more people participating in this art-as-life Fluxus performance.

The constant element of chance was another important aspect of the Fluxus movement. Fluxus performances were intended to be opened to multiple interpretations as well as to chance. “Anything could happen during one of these events” writes Michael Rush, resulting in many types of ‘accidental’ occurrences. “Audience members became participants—no longer passive observers. Fluxus events thus became the perfect embodiment of Duchamp’s philosophy that the viewer completes the work of art. Indeed, with Fluxus, the viewer not only completes, but actually becomes the work of art with his or her direct participation in the event.”

Photographer Peter Moore was a Fluxus performer and filmmaker whose film entitled “Disappearing Music for Face” used a high speed, slow motion camera to portray a performance score by Mieko Shiomi. Moore writes about his film: “Performers begin the piece with a smile and during the duration of the piece, change the smile very gradually to no-smile.” This film featured close-ups of Fluxus artist Yoko Ono’s mouth, chin and cheek. The 11-minute film was shot in slow motion.

Fluxus video installation artist Nam June Paik utilized what art critic Lucy Lippard later would later call the “dematerialization of the object of art.” This term refers to an artmaking process in which the concept or idea is of primary concern, and the material form is secondary. In his 1963 Wuppertal exhibition at Gallerie Parnass, Paik installed television monitors on the gallery’s floor that projected distorted images, in an effort to disrupt the viewer’s complacency in front of the television screen. Paik was quoted as saying “TV has attacked us all of our lives, now it’s time to fight back.”

Open ended art: changing categories and contexts

This piece was another attempt to bring performance and language into unusual contexts, and to disrupt people’s sense of quotidian. For twenty-four hours, I sat on a toilet and read aloud epic poetry describing my journey to the United States. Whoever happened to come into the bathroom—for whatever reason—experienced the piece. Through this and other experiments of its kind, I became interested in the notion of performing for “involuntary audiences.” Guillermo Gomez-Pena

Performance art-as-life: Performance art was born out of an intergration of theatre, dance, film, video and visual art. It's early application often combined technology and art. Many well known visual artists dabbled in performance art in the 1960s and 70s. Modernist painter Robert Rauschenberg was a friend of Fluxus artist John Cage, and was inspired by Cage to work in the medium of performance art. For Rauschenberg's performance, Open Space (Bong) 1966, approximately five hundred volunteers were gathered in a totally dark playing area performing simple gestures that were recorded by infrared cameras and projected onto three large screens. Also shown were projections of the darting movements of performers playing tennis with radio transmitting rackets. This is all the audience saw, because the performers were gone when the lights came on.

Native American Indian writer and performance artist James Luna considers himself to be both a psychological counselor and an artist. He explores the projected fantasies and suppressed truths that afflict individuals and whole societies. In much of his work, Luna reveals the odd perversion of prejudice that results when unhappy white people impose their admiration upon Native American Indians—wishing to be like Indians within their projected fantasy of things ancient, spiritual, exotic, and indigenous. And the reverse perversion when Native American Indians wish to be white in order to have what they feel are the opportunities, freedom, and material well being that white people have. From his own perspective, James Luna writes about the irony of these two mutually dissatisfied cultures desiring to be each other:

I don't want to be an Indian anymore.
Everybody wants to be an Indian…
I don't want to be an Indian anymore,
I don't want to be an Indian anymore.
I don't want to be an Indian for historical reasons
I don't want to be an Indian for commercial reasons
I don't want to be an Indian for sentimental reasons
I don't want to…

In his performance entitled Artifact Piece 1987 Luna refers to himself as a relic, as he lies in a display case in a gallery devoted to Native American Indians in San Diego, California. The intent of this museum is to revere aspects of Native American life, but the museum only offers past artifacts of Indian culture. With no display addressing the real problems that plague contemporary Native American life, one would think that the Indian race no longer existed. Linda Weintraub writes, "Luna shattered the impression that American Indians are extinct by presenting himself as a breathing artifact. Museumgoers saw a living Indian's maimed body. Labels written by Luna provided information about this display." They documented the actuality of Indian life by citing his scars and describing what caused each injury. In this context, Luna's scars are not only physical— they represent the spiritual wounds of his people. They reveal many myths of the past, by confronting viewers with the living present.

Two artists who have used the medium of performance art-as-life to personally experience social marginality and displacement are Adrian Piper and Tehching Hsieh. Adrain Piper expressed her feelings of dislocation and alienation after her on-going, two year performance entitled Catalysis 1970-72. Piper roamed the New York City streets and public transportation systems dressed and smelling like a homeless bag lady. And during Tehching Hsieh's One Year Performance, from September 26, 1981 to September 26, 1982, he lived in the streets of New York City, never entering a building except when he was arrested by the police, an event documented on videotape. The intent of Hsieh's and Piper's work was to experience the tragic alienation and suffering of homeless nomads roaming the city.

In much of his work, performance artist, writer and political activist Guillermo Gomez-Pena explores the reality of an expanding 'Third World' culture within the shrinking 'First World.' As a Mexican artist in the US, early on he found that his art was considered to be peripheral and intellectually unsophisticated. In many of his performances, Gomez-Pena re-creates a variety of stereotypes associated with people of Mexican origin. These re-creations serve as a way to reveal the underlying opposition and destructive nature of stereotyping. Gomez-Pena's performances are powerful and often confrontational. "Most Americans perceive Mexicans through the distorted lens of Hollywood, and the stereotypes of pop and mass culture" Gomez-Pena writes, "To them, we are mythical creatures who inhabit a landscape of fear and desire. In 1980, I was busted by the L.A. police for looking 'suspicious,' meaning for being a Mexican. I began to experiment with cultural fear. I took certain stereotypes about Mexico and Mexicans, stylized them, exaggerated them, and then inserted them back into public spaces. My friends and I began to show up at various places dressed as caricatures of "typical drug dealers," "illegal aliens," and "bandidos," yet we would behave in ways that would defy the stereotype. Once, I ate at a fancy restaurant dressed as a "typical Latino terrorist." The place emptied out within five minutes of my arrival.

It was Marcel Duchamp who put the artist at the very core of a new kind of artistic experience and expression. No longer compelled to only utilize the canvas, artist have found great freedom to express any concept through whatever means possible. This concept can relate to the history of art, to the personal narrative or to the politics of the day. The manner in which expression is conveyed and the means used to achieve it is so open-ended that art critic Arthur Dante once proclaimed that we are at 'the end of art' as we have known it. "It comes to an end," he writes, "when art, as it were, recognized that there was no special way a work of art had to be."

About Tamuna

Tamuna is a foreigner in our midst
Who loves Georgia and its people.
She writes: "May Georgia grow into a shining light
And take its rightful place

In the 21st Century."

Flowers

Tamuna

They greet me always
with smiles
Friendly nods
Warm, kind eyes.
Two women—one old, one young
And yet I am probably older than she
who looks 10 years my senior—
Their lives have been hard,
Full of struggle
Survival—
While I have lived the pampered life
of a Foreigner.

Are they mother and daughter?
Aunt and niece?
Or merely two women who seek to do business
together?
How I long to talk with them—
Sit for an hour in their shop
Hear stories
of their birth, their childhood,
Their own children.
Where are their families?
What are their joys,
their sorrows?
How did they survive the civil war—
And how do they live now,
Selling flowers?

Yesterday
They sold me two lovely bouquets—
I had only seven lari
But that was enough for them.
Then, turning to leave
in my four-wheel drive auto,
They quickly ran to me
with yet another bunch—
“A gift!” they shouted, laughing.
“Salien didi madloba,” I thanked them—
Knowing that it was I who should give gifts,
Not they.

Is it not always the poor of this world
Who show generosity and kindness?
Not the rich, the middle-class,
But the poor among us
Shaming us unknowingly
Giving from their heart.

And tomorrow, when I buy my flowers,
What shall I bring to them?

~ Tamuna

სამსხვერპლო ცხენი

დათო მაღრაძე

დგას ორ წყალს შუა სამსხვერპლო ცხენი,
ნაღვინევ წყურვილს
აღმოსავლეთის ზღვაში იკლავს,

შეკრულ კუდით კი
დასავლეთის მორევს აშხეფებს.

ეს კორპუსები, –
ძველი ნივთების სატუსაღოა,
ბროლის ჭაღები
საგანგებოდ გაბრწყინებული.

და ასეც ხდება, რომ ტუსაღი
ნაღვინევი ჯალათის ხელით
ისე იმსხვრევა
უმადური მეუღლის თვალწინ,
მაღალქუსლიან ფეხსაცმელებთან,
როგორც ღირსება
პროლეტარის ბაირაღის ქვეშ.

ფოტოსახებაც, ვით ნაღვენთი
ჩავლილ ეპოქის.
ერთი კედლიდან მეორეზე
შეშფოთებით დაეძებს ადგილს.
და თუ მოსძებნა სადმე ყულფი,
ბაფთასავით ყელზე შეიბამს,
დაეკიდება, ისე როგორც
საღრჩობელაზე.

ან ჩაეკვრება ტვიფარიან
ტყავის ალბომში.
...ასე ძოწი, ან ფირუზი
უბრუნდება კარედში ბუდეს.

ამოტვიფრული, დამტვერილი ფოტოალბომი...
ინახავს ამბავს, –
რა დანანებით დაეთხოვა
თმა-წვერს ევროპა,
კუნძულებივით რომ დასტოვა
სერთუკის კარზე, მაღალ წრეებში
ალაგ ბლანჟე,
ან ბაკენბარდი.

დასკდა კედელი,
ძველი სახლი ჯერ დაიბზარა,
არსთაგამრიგემ გაიწოვა ნაპრალებიდან
და მთვარის სუსტი ძაფით აკინძა
წინაპართა კრიალოსანი.
გაიქნია და...
მძივგაწყვეტილი ცა გაშალა
ქირმანშალივით.
ხოლო ნივთები,
მარტოობისთვის განწირული

ძველი ნივთები
გაირეკეს მასივებისკენ,
ბროლის ჭაღებით
საგანგებოდ გაბრწყინებული
განჯინებში გამოამწყვდიეს.
ზოგი მათგანი
უმადური მეუღლის თვალწინ
ნაღვინევი ჯალათის ხელით
ეპოქასავით ენარცხება
მბზინავ იატაკს, როგორც ღირსება
პროლეტარის დროშების ჩრდილქვეშ.

კიპარისების ხეივანში
შემოდგომას დაუდგამს ტახტი,
და როგორც ბებო თავის ნიშნობას,
გაზაფხულის ამბავსა ჰყვება.

ეს ფოტოლცვენაც ჩაბარდება
ცარიელ რვეულს,
როგორც საწნახელს
მზეჩამდგარი, მწიფე მტევანი.

კიპარისების ხეივანში
შემოდგომას დაუდგამს ტახტი...
ჩჰემისტს რარელყ მოვე -
აფთიაქები
იშვიათად იცვლიან ადგილს,
ამ ქალაქში ესეც შეცვალეს.

ქუჩის საათი, —
მაჯისცემის სვეტი ზემელის
ქარს გაატანეს თავკაცებმა.
— მათ დედ-მამას ხომ
იმ საათთან
პაემანი არა ჰქონიათ.

სამხრეაყრილი სადარბაზო
ატარებდა მარკიზის ტიტულს
და შესასვლელი
საჩრდილობლის
გარეშე დარჩა, —

ლამაზ ბანოვანს
მიმართეს რა "ამხანაგოთი",
მზემ შეაცხუნა
ფრთის მარაოს
ჩრდილის სიგრილე.

ტფილისის ღერბი
ფარმტვირთველებს დაუვარდათ და
მლეთის 12-ში
სადაზღვევო ნიშანს შემორჩა.
1917 წელი...
თუმც მართლუკუნთა
ცოფის ღვარისგან
დაზღვეული ვერვინ აღმოჩნდა, —
ვერც სახლი და
ვეღარც პატრონი.

ჭიშკრების ამბავს
ფოტოები და მოლბერტები
თუ მოჰყვებიან...
და მათი ლხინის ჭირისუფალი
ახალგაზრდობის ლექსიკონში
ეძიებს შვებას.

...რაც ვაჟი მიწას მიაბარა
ვერისუბნისკენ ერთხელაც არ გამოუხედავს,
ბევრი წლის შემდეგ
ალკოჰოლი დაიყავარჯნა,
სად გაიკრიფნენ მეზობლები,
აღარ უკითხავს,
გვერდით თონეში მცხობლის ქვრივი -
სალომე იცნო.
იმის კალთაში თავჩაკიდულს
მოუთქვამს სული.

ძე საყვარელი
დაგაბრუნებს
მამის ტაძარში.
და სალომეას კალთა-კალათში
ჩაკიდული თავი მოწმობს
ძის უკვდავებას.

პირველმა ბზარმა
ქვის კედელში თავი იჩინა,
როდესაც მდგმურმა
ბალუსტრადას ღამის საცვალი
გასაშრობად გადმოაფინა.

და გაიშალა სამსხვერპლო ცხენზე
ფაფარივით დროშა-საცვალი.

ვით მირონცხებულ
მეფის ნაცვლად
მეფის ნაცვალი.

გრძელი პალტოთი
მოარული დედაბრიშვილი
ბრმა მილტონივით გიკარნახებს
“დაკარგულ ედემს”:

— ტროტუარებო,
წერეთ თქვენი
მემუარები!

ემიგრანტის ნოსტალგია რაა იმასთან,
როცა მშობლიურ ქუჩას უცქერ
ლამპიონების შუქით დატბორილს
და...
თავდავიწყებით
გენატრება შენი ქალაქი.

როდესაც ჩანთქმულს
პაპისეულ პურის ყანაში
მკერდზე გეღვრება თავთუხის ზღვა
საღამოს მზით გაწითლებული,
გსურს ხელაპყრობით მაინც ასწვდე
გათქვირულ თავთავს
და...
შორია გურჯისტანამდე!

გულითად მლოცველს
ეშორება ღმერთი საბაო.

ჩამონაშალი
გახუნებულ თავსაბურავის
ლექის ზედაშედ აღზევების
ჟღერს სამდურავად.

დგას ორ წყალს შუა
სამსხვერპლო ცხენი.
ნაღვინევ წყურვილს
აღმოსავლეთის ზღვაში იკლავს,
შეკრულ კუდით კი
დასავლეთის მორევს აშხეფებს.
ერთგულების ფიცს თავი უძღვნეს
მოურავებმა, — ჩვენებურმა სამურაებმა,
თავჩაღმა მიწას ჩაჰყურებდა
გუთნისდედა ხიზანბარელი,
ვინ გიმნაზიის კედელს მისცა
თავის სახელი...

მათ საკუთარი წუთისოფელი
სამსხვერპლო ცხენს
ეჟვანივით ყელზე შეაბეს.

ბუშიდო-გზა მეომრისა.

მებრძოლის ვნება ფრთაშესხმული,
ფეხის წვერებით ცეცხლს რომ ანთებს
ავანსცენაზე,
შეძახილებში და დარხეულ ოვაციებში
ცერებიდან რომ ჰყრის ნაპერწკლებს.
ნიშანია
გადასახდელ ბრძოლებში მარცხის.

როგორც ნიავზე ჭადრის ფოთლები.
წამოიშლება პარტერი და
მუხლში მოხრიან სამსხვერპლო ცხენს,
ნალებს მოჰგლეჯენ და საკუთარი
ბინის შესასვლელ
კარს დაჭედავენ,
მოსაპოვებლად
კამერული კეთილდღეობის.

მოწვეულ სტუმრებს
გაუწყობენ ღერბიან სერვიზს,
ბრაკონიერის ირიბ მზერას
მოაფარებენ თეჯირის სადაფს.

ასე ვაჭარი ეძახის მუშტარს,
როს წინ უდგას თევზით ხახალი,
გვერდით უგდია
სველი ბადე
და ნაღმისაგან თითებწაწყვეტილ
ხელის მტევანს ჯიბეში მალავს.

დგას ორ წყალ შუა
სამსხვერპლო ცხენი.

— შემობრუნეთ, განწირული თეთრი ხომალდი!
მანდ ერთ მეზღვაურს
ძველ უბანში სახლი წაექცა.
ორმაგი ვისკით
და მაგარი თამბაქოს ეკლით
მამისეული ნაანდერძევი
არ გაქარვდება.

ვერც პორტის ძუკნის ოხშივარი
გადაბინდავს
ხავსიანი კედლების სევდას.
შემოაბრუნეთ, განწირული
თეთრი ხომალდი!

ფეტრის ძველ ქუდსაც
პაპის ხელით სიგრძივ ჩაკეცილს
ისე ეკუთვნის მსახურება,
როგორც გვირგვინს,
ძვირფასი ქვებით განათებულ
სამეფო გვირგვინს.

გვირგვინოსანის ყოველი სიტყვა,
თუნდ ებრძანოს ჭაბუკობაში.
ანდერძივით რეკს.

რარიგ წრფელია
მემკვიდრეობა
თუნდ ფეტრის ქუდის.

ძველი ნივთების
გაშლილ ბაზრობებს
შესევიან მეკობრეები.

ირიბ წარწერას – "გაყიდულია",
ისე ეცნობი,
როგორც ნეკროლოგს.

გაცლილ ოთახს კი
ნესტიანი თუთუნის კვამლი
ფიქრებით ავსებს.
... და წერს პოეტი
ლარნაკების
კონსტიტუციას.

... ძველი მოტივი დაარწევს წყვილებს,
სხეულს გაჟღენთავს გრძნეული წვიმა,
და ნაწვიმარი ქუჩების ეშხით
იხეტებენ გათენებამდე.

გათენებულზე დახვდებიან მოკეთეები,
მანქანის ძარას დააკრავენ
შემცბარ თოჯინას,
მიაჩეჩებენ ხელში ორდერს და
შერეკავენ
ძველი ნივთების სატუსაღოში.
სად იატაკიც ჭაღივით ბზინავს,
სად ლაქის სუნი ტუსავს ნესტოებს,
სადაც ფერადი ფოტოების
ფესტივალია,
უკვდავსაყოფად
ქორწინების ცერემონიის

ჭრელმა დაიდო
შავ-თეთრის ცოდვა.

მაესტრო ჩარლი
კინოეკრანს ფანქარში ხატავს . . .

The girl, Who looks like you

Revaz Tabukashvili Jr.

A girl, with a towel wrapped around her body, siting on a white chair in front of a mirror. Hair is covering her beautiful back, reaching the upper edge of the towel. Her whole attention is drawn to her own reflection. The loveliest and most touching state of a woman. In these conditions any sexual approaches on a man's part are pre-destined to fail, as nobody is going to take any notice of him or of their most important "thing". The position is not very favorable as well. Only by bending and steadying yourself on her shoulders is it possible to slip your hand along the neck and down to the roundness of the breasts, towards the nipples, devoid of any wrinkles, which are pressed to the tightly wrapped towel and are cooled by a shower. Reaching there is a quite complicated task. Any random movement towards this place needs quite an effort, which makes a happy smile a bit tense and nervous. But anyway, here your playful efforts and attempts aimed at lovemaking are stopped by a polite (at least) "leave me alone for a while", and your awkwardly frozen hand has to leave the sought place. You wouldn't like to admit failure, and so you stretch out on a nearly bed and proceed to watch her comb her wet hair, from which drops are splashing all over the carpet. You watch her naked things; shapely knees, slim ankles and rounded hips, well outlined through the towel. You know pretty well, that this "short while" is going to be a long one. You light a cigarette getting a bit annoyed and thinking: "why all these hysterical attempts at trying to make yourself beautiful, after the thing has happened", and go to another room, where you know that there is whisky left, brought by the girl. She took it from the collection of her father. "How did she know that I like "Chivas" most of all?" "Perhaps it's a pure coincidence". You pour whisky into a thick glass, sipping on it slowly, accompanying each sip by inhaling cigarette smoke. Then you go to the window. On such occasions it always rains (in your window) and some of the residents of the house in front are looking with boredom at the street. Your excitement has evaporated, as well as the desire of this "short while" to finish soon. The rain becomes stronger and big drops noisily hit at the glass. You feel fine. "Would you feel as fine, if the girl sitting in the back room combing her hair had not been there?" "Probably no..." "Why are you asking me such catty questions?" You get angry. It's good that the girl is sitting in the back room in front of the mirror and her beautiful movements of long, shapely hands rolls up her hair into a bunch. She puts falling strands of hair behind her small ears and with a satisfied and cunning smile, stares at her own reflection. It's fine that the brand of whisky is "Chivas" and that it is cold even without ice. When the ice melts the whisky becomes watery and loses its flavor. You realize all this pleasure, smoke a cigarette and drop the butt on the window pane, where an ant is wandering around unhampered. It stops in front of a hip of ash, and then proceeds to move around it. With front legs or whisks it tries to check the contents of the hip, then quickly looses interest in it and energetically "rushes" away towards the cracked frame of the window, where fragments of peeled paint are strewn around on the pane. They look like motionless icebergs. The ant avoids these fragments dexterously and skillfully hides away in the chopped wood.

In the entrance of the house in front is a bald fat man and his plump son who have found shelter from the rain. The child is wrapping himself in his father's jacket, and even from afar his shivering and clinging to his father's embracing hand is visible. From time to time the man bends

and tells him something with an encouraging smile.
- What are looking at? - The girl, already dressed in your bathrobe puts her arms around your waist and bends her chin on your shoulder.
- Nothing... just my gaze froze.
- Do you want me to tell what you are looking at? - She laughs into your ear.
- What?
- Father and son that are standing in the entrance, she laughs again and you are touched.
- Why?
- You are pleased at their idyll... I know you.
You are angry that somebody can read you so easily. “She just pinned down by accident, otherwise how could she have known me so well. I just see her the second time on the intimate playground.” “How, she could guessed what I think despite only two, but extremely successful energetically inter-active meetings... Though yon can’t make head or tails of the situation yourself as yet.” “Go away”. Anger rises in you. It rains again. You don’t look at the father and son any more, as it they did some harm to you. You turn to the girl. She is sitting on a chair, listening to a player and hitting her hands on the legs rhythmically, humming incomprehensibly: “kaiki- kaiki- kaiki-, hiri-hiri, tuna-tuna, kaiki...” You recall how you saw her for the first time on a nightclub stage, dressed like an American mobster of the 30’s. She was singing in a voice artificially made husky and was smiling at you from under her hat. Your gun was with you, a black “Makarov” dangling at your hip.
The smoke, which was filling the stage, was reminiscent of fumes coming from Chicago factories, and the people sitting in the darkness around the table, resembled “tough guys” of the time. Then you waited for the girl in the cloakroom and asked impudently: “Are you surprised that I came?” She laughed: “No, I know you. I knew you would come.” She already knew you even then, though not personally.
- Do they become me? - She put on your glasses and again used her knees like drums.
Yes, they become her. Your bathroom becomes her too. That suit she was wearing on the stage, a bit oversize, became her too. When a waitress asked, are you brother and sister, she smiled slyly and sitting at the bar-stand looked at you from the below. It happens. Sometimes strangers do look alike. And she has the same color eyes and hair as you have.
- Do you remember when I saw you first in the club? - “Why did she remember it suddenly?” - You were slightly funny when I watched you from the stage.
- If you said “handsome” it would have been fine, but “slightly funny?”
- You looked like a mobster of the 30’s with a self-confident smile.
She is teasing me.
- It seems your song affected me, - you pour some more whisky for yourself, your face again becomes impenetrable, and you really look like a mobster.
- You have the same face again.
- Like what?
- Mobster-like-impenetrable-bullet-proof.
“No, undoubtedly she is teasing me,”
- Don’t you like my charged looks? - You turn your back at her and go back to the window.
- I like you the way you are now, and I like you when you are different, - “she is smiling too self-assuredly.”
You keep silent and look at the entrance in front, where the father and son are not standing any more.
- They are not standing there any more? - She asks you lying back in the armchair.
- Not any more. - You smile half-ironically and confused.
She listens to music again and strangely-tuka-tuka-tukucha, tanita betuka...
- Did you like the way I sang in the club? - She takes off the player.
- Yes, I did.
- I was singing for you.

- I understood so; you were looking at me in such a way.
The girl lights a cigarette and returns to the back room. Outside it rains again. You try not to think about her any more. You are seeking for other objects in the maze of your mind, which will lure you into their dimly lit, fragrant, darkly carpeted rooms, place you into coziness and make you forgot this feeling of emptiness.
But you find yourself again in the place, which tastes of the girls breasts, reminds you of her weak, passionate groans, tender words whispered into your ear and her half-closed eyes, which you free from her tangled hair and kiss...
She is lying smoking. She knows that you will enter the room, lie next to her, take her cigarette away from her, make several puffs at it and throw the butt into a bottle with a little beer left in it. The cigarette dies away with a rustle and a small cloud of smoke comes out of the bottle. You unite the bathrobe thrown over her naked body and roll her over yourself. Her breasts are flattened against your “moderately hairy” body, as she previously told you herself. She smiles wryly through her teeth, and throws away her falling hair with one quick motion.
You lie silently and keep looking at the blue rug with fishes. Her open palm is positioned between her chin and neck the same way as yours is. You close your eyes. The fishes from the rug transfer themselves into a black space and swim past you in a line. They look alike and their movements are similar. Gradually they become more and more obscure, until they turn into white dust. Then shapeless spots and broken threads swim around and you start thinking, trying to sort the fragments out. Involuntarily your thoughts turn towards the girl again, you brood over your resemblance, which you feel and notice more and more acutely. You try to make a small void tangible, but it keeps slipping away and you can’t pin it down. The void is deep, unpleasant and remote. Gradually she surges into you again and with every touch of her body she enters your cells, and joins your arteries. When your eyes meet her eyes she pours down and deep into your orbits, burns her way down your throat, extends in the chest and settles like a residue, which becomes incomprehensible and turns into something organic.
The girl gets up from the bed and opens the door of the wardrobe with a squeak.
- Can I borrow this for a while? - She tries on your blue shirt on her naked body.
- I can gift it to you.
- Thanks. I’m making a new item. I’ll need it then. She seizes her big bag, which she usually carries to the rehearsals and goes to the bathroom- “don’t get up, lie down I have a surprise for you”.
You lie awaiting the promised surprise. Your limp body rolls over different edges of the bed and you plunge your head into the pillow that smells of her. At times you laugh at yourself for diving headlong into such depth due to this relationship with her. You lifted the barrier and freed your fantasies, and by imagining something mysterious and obscure you’ve attempted to resurrect childish sensations, when at night, in the darkness, children gather around the fire and tell each-other scary stories, feeling protected from the “black hand” or “white woman”, because there were many of you, and you didn’t completely believe in the reality of the heroes, created by your imagination.
She is coming out of the bathroom, your wonderful nightmare. She is wearing a white wig and dark glasses. She is wearing your shirt, nothing else. She moves temptingly and unbuttons the shirt ironically. With a slow movement of her hand she takes off her glasses and looks at you with lust. Then she raises arms and shoulder and starts dancing the “Charleston”. Her round breasts sometimes fall out of the shirt.
- If you perform for the public in such a way, you will be very successful.
- Why not? - She smiles and continues dancing - are you jealous?
- Nooo, you make the last vowel too extensive, demonstrating in such way that it has never occurred to you, and that it’s none of your business.
She bares her shoulder, throws her head back and rocks slowly, turning in profile. Suddenly she stops, slowly goes to the mirror and sitting on a white chair carelessly straightens her wig. She opens her eyes widely, blinks and puts her lenses into place with her finger. Her eyes become

watery and tears start pouring. Her lower lip is protruding with the expression of an offended child. She frowns and starts crying , her gaze fixed to her own face in the mirror. Time and again she looks at you, bends her head, stares at the corner of the wall broodingly and continues whimpering. With trembling hands she wipes away her tears and makes up her mind. Her facial expression changes, and turns into indomitable. You look at her blankly and senselessly, as she unexpectedly stars laughing uproariously.
- How did I manage? - She sits on the bed besides you and ruffles your hair.
- Marvelously.
- I'm cool-she up satisfied she starts to dress. She dresses hastily, occasionally looking into the mirror and fixing her wig.
- Off I go, I have a rehearsal,- she gives you a short kiss and throws her rucksack over her back- I'll give you a call.
- Don't disappear.
You stand at the window and drink whisky, accompanying each sip with a puff on your cigarette. She is going down the street. She has white hair and blue eyes and she so dangerously looks like you.

სიყვარულის დოქტრინა

თავი მესამე

ირაკლი კაკაბაძე

ძალიან ბევრს აინტერესებს, მართლა განხორციელებადია თუ არა სიყვარულის დოქტრინა და არის თუ არა მისი ადექვატი თანამედროვე სოციალურ მეცნიერებაში. ის, რომ ასეთი ტიპის აზროვნება ნამდვილად იდეალისტურია და ამასთან ერთად მკვეთრად ჰუმანისტური, სათაურშივე ცხადია. საქმე ის არის, რომ მე-20 საუკუნის ბოლოს საკაცობრიო აზროვნება დარწმუნდა იმაში, რომ არ არის აუცილებელი იდეალისტი აუცილებლად ანტიჰუმანისტი იყოს და პირიქით. ჩვენ შეგვიძლია შევარწყათ ერთმანეთს ეს ორი მოძღვრება, ისევე როგორც შესაძლებელია სიყვარულისა და თავისუფლების შერწყმა ერთმანეთში. კვანტური თეორია ჰუმანიტარულ აზროვნებაშიაც გადმოვიდა. 1940-იან წლებში ჟან პოლ სარტრს მოუწია იმის განმარტება, რომ "ეგზისტენციალიზმი ეს ჰუმანიზმია", რადგანაც იმ ხანებში ძალიან ბევრმა კრიტიკოსმა ეგზისტენციალისტების მიერ რაციონალიზმის კრიტიკა ანტიჰუმანიზმად აღიქვა. სარტრი და მისი თანამოაზრეები კი ამტკიცებდნენ, რომ ეგზისტენციალიზმი, ისევე როგორც კრიტიკული თეორია და ფრანკფურტის სკოლა, პროგრესული მიმდინარეობა იყო.

ჩვენ აქ იმის თქმა გვინდა რომ სიყვარულის დოქტრინა, უთუოდ მომავლისათვის გათვლილი ფილოსოფიაა. ეს ისეთი სინთეზური დოქტრინაა რომელიც მოიცავს სხვადასხვა ფილოსოფიების ყველაზე ჯანმრთელ ელემენტებს. აქ ლაპარაკია იმაზე, რომ ინდივიდუალური თავისუფლების საუკეთესო ნაწილი შეერწყას სოციალურ პასუხისმგებლობას და სოლიდარობას. ლიბერტარიანული ინდივიდუალური თავისუფლება აქ ერწყმის ჯეფერსონიანული კომუნიტარიანიზმის საუკეთესო გამოვლინებებს. სოციალური პასუხისმგებლობა მეტად მნიშვნელოვანი ელემენტია. სოციალური თანასწორობის მიღწევა კი შესაძლებელია მხოლოდ და მხოლოდ ინდივიდუალური თავისუფლების მოპოვებისა და შენარჩუნების პირობებში.

ნიკეის კრებამდელი ქრისტიანობა საქართველოში სხვადასხვა მიზეზების გამო ალბათ ყველაზე უფრო მეტად იქნა შემონახული. ეს სულაც არ მეტყველებს იმაზე რომ ჩვენ სხვებზე უკეთესნი ვართ. უბრალოდ, ჩვენი გეოგრაფიული მდებარეობით გარკვეულწილად დაცულნი ვიყავით იეზუიტური და სხვა ტიპის ფუნდამენტალიზმების შემოღწევისაგან. აქედან გამომდინარე ქრისტეს მოძღვრების მნიშვნელოვანი დამახინჯება ქართულ ეკლესიაში არ მომხდარა (თუმცა სხვადასხვა ტიპის ფანატიკოსები ყველგან არიან). მაგრამ ისტორიულად ის მთავარი დოგმა, რომ სული წმიდა მოდის მამისაგან და ქრისტე იყო ადამიანის ფორმით მოვლენილი ღმერთის განსახიერება, რომელმაც გვაჩვენა ცხოვრების გზა, ქართულ მართლმადიდებლურ ეკლესიას არ დაურღვევია. ამის საპირისპიროდ დასავლურმა ეკლესიამ ეს დოგმა უარყო და ამით ადამიანურ პასუხისმგებლობაზე უარი თქვა ჯერ კიდევ მე-11 საუკუნეში. მათი დოგმების მიხედვით უკვე ადამიანი თავისთავად განწირული იყო ბოროტი საწყისისათვის და ამის გამოსყიდვა სხვადასხვა ტიპის ინდულგენციებით ხდებოდა. ამ დოქტრინის მიხედვით, ადამიანს ამ ქვეყანაზე მხოლოდ იმის პასუხისმგებლობა აქვს რომ ეკლესიაში მატერიალური დოვლათი მიიტანოს. ნამდვილ ქრისტიანობას კი ამასთან საერთო არაფერი ჰქონია. ნამდვილი ქრისტიანობა თავისთავად იყო ჰუმანიზმის ყველაზე მაღალი წერტილი. როდესაც ქრისტე თავის მოწაფეებს ასწავლის არა მარტო მოყვასის, არამედ მტრის სიყვარულსაც, როდესაც იგი ღარიბებთან ერთად ცხოვრების მაგალითს იძლევა და ამბობს, რომ ყველას შეუძლია ისწავლოს მისგან. ნამდვილმა მართლმადიდებლობამ ქრისტეს ადამიანური სახე არ დაუკარგა. დასავლურმა ეკლესიამ კი არიანელებთან ბრძოლის პოლიტიკური სარჩულის ქვეშ ჰუმანიზმის ელემენტები ამოიღო ქრისტიანული სწავლებიდან. ქართულ ეკლესიაში ეს იეზუიტური მიმდინარეობა განსაკუთრებით ძლიერი არასდროს ყოფილა, თუმცა მთლიანად ამის თქმა არ შეიძლება საბჭოთა დროის ეკლესიაზე.

ახლა, რაც შეეხება საერო ცხოვრებას. სიყვარულის დოქტრინის განხორციელება შეიძლება ძირეული, დემოკრატიული ღირებულებების ნამდვილად დამკვიდრებით ჩვენს საზოგადოებაში. სამწუხაროდ, ეკლესიის დოქტრინისაგან განსხვავებით, ქართულ სახელმწიფოს მხოლოდ მცირე დროის განმავლობაში თუ გააჩნდა საკუთარი დოქტრინა. ეს ალბათ ყველაზე თვალსაჩინოდ თამარის პერიოდში წარმოჩინდა, როდესაც ჰუმანისტური აზროვნება წინ იყო წამოწეული და იქმნებოდა დიდი კულტურა. თამარმა ამ პრინციპების დამკვიდრება ვერ მოასწრო. და ამის შემდეგ ქართულ სახელმწიფოებრივ აზროვნებას აღარ მიეცა ამის საშუალება.

ახლა სწორედ იმის დრო დადგა, რომ ჩვენმა საზოგადოებამ გამონახოს სასიცოცხლო პრინციპები, რომელიც მას ასაზრდოებს. ოცდამეერთე საუკუნეში ნაციონალური და სოციალური დარვინიზმის ფილოსოფია უკვე ზედმეტად ოდიოზურად გამოიყურება. მსოფლიო ახალი წესრიგი უნდა გულისხმობდეს უფრო მეტ სამართალს დიდ და პატარა ერებს შორის, უფრო მეტ თანასწორობას ძლიერსა და სუსტს შორის. მხოლოდ ამ შემთხვევაშია შესაძლებელი გლობალური ომის თავიდან აცილება და იმ მეტად საშინელი დაავადების აღმოფხვრა, რომელსაც საერთაშორისო ტერორიზმი ჰქვია. აგრეთვე, თვისობრივად უნდა შეიცვალოს ურთიერთობანი თემში, ოჯახში და სხვა სოციალურ ორგანიზმებში. რატომ არ უნდო იყოს საქართველო მაგალითი სხვებისათვის? რა თქმა უნდა, არაჩვეულებრივია გადმოღება ყველაფერი კარგისა მსოფლიო გამოცდილებიდან, მაგრამ ჩვენ ჩვენი მომავალი თვითონვე უნდა შევქმნათ. და თუ ამაზე არ ვიფიქრებთ, მაშინ არაფერი გამოგვივა.

ძალიან დიდი მნიშვნელობა აქვს ჩვენს საგანმანათლებლო სისტემაში იმის სწავლებას რომ ეროვნული ან კლასობრივი ან სქესობრივი ნიშნის მიხედვით ვაღაცას უნდა ჰქონდეს პრივილეგია. ჩვენში არსებული კორპორატისტულ, ვიწრო-ფაშისტური აზროვნების მიხედვით ხომ ერთი ეთნიკური ჯგუფის წევრები მეორეს აღემატებიან, კაცები ქალებზე ზემოთ დგანან, ხოლო ნომენკლატურა და მისი მსახური ინტელიგენცია მუშებზე და გლეხებზე ზემოთ.

კიდევ მრავალი აღმატებული კასტა და ფენაა ჩვენს საზოგადოებაში. თავადი ილია ჭავჭავაძე იღვწოდა ამ კასტური წყობილების მოსაშლელად და მის მაგივრად პროგრესული, ლიბერალური საზოგადოების დამკვიდრებისათვის. ისეთი საზოგადოების დამკვიდრებისათვის, სადაც ადამიანები ერთმანეთთან ბრძოლის მაგივრად ერთად შეებრძოლებოდნენ სიდუხჭირეს, სიხარბეს, მონობას, უკმარისობას და სხვა მანკიერებებს. ჩვენც შეგვიძლია ვებრძოლოთ ამ დაავადებებს, პირველ რიგში საკუთარ ცნობიერებაში და მერე უკვე ჩვენს საზოგადოებრივ ცხოვრებაში.

თუ კი ჩვენს ამ მიზანს დავკარგავთ, მაშინ საქართველოს არსებობასაც აზრი დაეკარგება. მე ღრმად მწამს, რომ სიყვარულისა და შემოქმედების დოქტრინა ქართველი ერისათვის ყველაზე მისაღები დოქტრინაა, სადაც ადამიანები საკუთარ შემოქმედებით პოტენციალს მთლიანად გამოიყენებენ იმისათვის, რომ სამართლიანი საზოგადოება ჩამოაყალიბონ. სწორედ ეს სამართლიანი საზოგადოებაა მშვიდობის საწინდარი და გარანტი. მის გარეშე ჩვენ ვერც კი ვიოცნებებთ ნამდვილ მშვიდობაზე.

იესო ქრისტემ გვიჩვენა, რომ სიყვარული შესაძლებელია და ჩვენც უფლება არა გვაქვს მარტო ჩარლზ დარვინს დავუჯეროთ და უარვყოთ ჰუმანიზმი და კაცთმოყვარეობა, იმ მარტივი მიზეზისა გამო, რომ მაიმუნებისაგან მოვდივართ.

ეს ნომერი ეძღვნება გამოჩენილი ქართველი ფილოსოფოსისა და მოაზროვნის, მე-20 საუკუნის ქართული აზროვნების სინდისისა და ნამუსის, თამაზ ბუაჩიძის (1930 – 2001) ნათელ ხსოვნას. საქართველო არასდროს დაივიწყებს თამაზ ბუაჩიძეს, ისევე როგორც არასდროს დაივიწყებს ჰუმანიზმს.
This issue is dedicated to the memory of outstanding Georgian philosopher and humanist Tamaz Buachidze (1930 _ 2001). We will never forget his incredible humanistic spirit and his great existential philosophy.

Still his guitar gently weeps...

In memory of George Harrison
1942-2001

გარდაიცვალა ჯორჯ ჰარისონი

ჟურნალში გამოთქმული მოსაზრებები შეიძლება არ ემთხვეოდეს რედკოლეგიის ან კონფლიქტოლოგიის ცენტრის პოზიციას

The Peace Times Published by: International Center on Conflict and Negotiation
Supported by: Cordaid

დრო მშვიდობისა გამოიცემა კონფლიქტებისა და მოლაპარაკებების საერთაშორისო კვლევითი ცენტრის მიერ
ფინანსური მხარდაჭერა „ქორდეიდისა“

რედაქტორი: ირაკლი კაკაბაძე
რედაქტორის მოადგილე: ლელა ცისკარიშვილი
სარედაქციო კოლეგია: დალი ბერეკაშვილი, გიგა ბოკერია, ლაშა ბულაძე, გიორგი მარგველაშვილი, რუსიკო მშვიდობაძე, გაგა ნიჟარაძე, გიო სუმბაძე, დათო ტურაშვილი, გიორგი ხუციშვილი
დიზაინი: **GOSLAB**

განსაკუთრებული მადლობა: ნანა მელიწკაურს

ISBN: 99928-824-3-3

მისამართი: ივ. მაჩაბლის 5, 1 სართული, თბილისი 380007, საქართველო
საფოსტო მისამართი: საფოსტო ყუთი 38, თბილისი 380079, საქართველო
ტელეფონები: 99-99-87, 93-91-78
ფაქსი: 93-91-78
E-mail: confpro@ access.sanet.ge
http://iccn.tripod.com

© 2001 by ICCN

PT/3/2001/ ea

ISBN: 99928-824-3-3